

Dep. van Ned.

24 NOV. 1987

Publikaties KB

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND
OVER HET JAAR 1982

over het jaar 1982

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND

over het jaar 1982

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET OORVERVULDE NEDERLAND

Over het jaar 1982

VERANTWOORDING

Daartoe gemachtigd door Hare Majesteit de Koningin heeft de minister van onderwijs en wetenschappen, ter voldoening van het voorschrift vervat in artikel 23, laatste lid, van de Grondwet het verslag van de staat van het onderwijs betreffende het jaar 1982 aangeboden aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

DE VERANTWOORDING VAN DE MINISTER

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

De Minister van onderwijs en wetenschappen heeft de Kamer van de Staten-Generaal in kennis gesteld van de staat van het onderwijs in Nederland voor het jaar 1982. Het verslag is op 10 oktober 1982 aan de Kamer van de Staten-Generaal overgelegd.

WOORD VOORAF

Het Onderwijsverslag over het jaar 1982 heeft enige wijzigingen ondergaan.

Met het doel een duidelijker beeld van de staat van het onderwijs in het Onderwijsverslag te presenteren, heeft een splitsing plaatsgevonden van het verslag in twee delen, t.w.

1e verslag van de staat van het onderwijs

2e verslag van het beleid.

In het eerste deel zijn per sector de gegevens betreffende het onderwijs ondergebracht, alsmede een beschrijving van de stand van zaken en van de uitvoering van de vastgestelde beleidsdoelen.

In het tweede deel wordt een beeld gegeven van de activiteiten per sector ter uitvoering van wetten en maatregelen en de activiteiten, die ontplooid zijn door de verschillende eenheden van het ministerie en door projectgroepen, werkgroepen e.a., om bij te dragen aan de uitvoering van projecten en andere vernieuwingsactiviteiten en aan beleidsontwikkelingen.

Aan een verdere uitwerking van deze opzet wordt nog gewerkt door een stuurgroep.

De bijdragen van de inspecties zijn gevoegd bij de bijbehorende sectoren van onderwijs. De statistische gegevens zijn ontleend aan publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek, tenzij anders vermeld.

Tenslotte is gepoogd zoveel mogelijk ook reeds te verwijzen naar ontwikkelingen in 1983.

In de bijlage is een lijst van gebruikte afkortingen opgenomen.

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem.

2. In the second part, we consider the case of a single particle. We show that the motion of a single particle in a magnetic field is described by the following equation:

3. The third part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

4. The fourth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

5. The fifth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

6. The sixth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

7. The seventh part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

8. The eighth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

9. The ninth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

10. The tenth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

11. The eleventh part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

12. The twelfth part of the paper is devoted to a discussion of the case of a many-particle system in a magnetic field. We show that the motion of a many-particle system in a magnetic field is described by the following equation:

INHOUD

	Verantwoording	5
	Woord vooraf	7
I	INLEIDING	13
I.1	Wetgeving en bestuur	13
I.2	Ministerie	22
I.3	Emancipatiebeleid	26
I.4	Leerplichtwet 1969	26
II	BASISONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS	29
II.1	De staat van het onderwijs	29
II.1.1	Werkgelegenheid in het k.o., g.l.o. en bu.o.	29
II.1.2	Kwantitatieve ontwikkelingen basisonderwijs	29
II.1.3	Onderwijskundige ontwikkelingen basisonderwijs	32
II.1.4	Kwantitatieve ontwikkelingen speciaal onderwijs	41
II.1.5	Onderwijskundige ontwikkelingen speciaal onderwijs	42
II.2	Het gevoerde beleid	45
II.2.1	Financiële aspecten basisonderwijs	45
II.2.2	Onderwijskundige aspecten basisonderwijs	46
II.2.3	Financiële aspecten speciaal onderwijs	50
II.2.4	Onderwijskundige aspecten speciaal onderwijs	51
II.3	Hoofdingspectie kleuter- en lager onderwijs	52
II.3.1	Acceptatie van de cursus 'Switch on'	52
II.3.2	Onderwijs in eigen taal en cultuur	53
II.3.3	Het schoolleiderschap als duobaan	54
II.3.4	De functie van schoolcontactpersonen	55
II.4	Hoofdingspectie buitengewoon onderwijs	57
II.4.1	Anderstaligen in het buitengewoon onderwijs; algemene opmerkingen	57
II.4.2	De projecten in het buitengewoon onderwijs	61
II.5	Inspectie Nederlandse rijksscholen voor k.o./l.o. in de BRD	63
III	VOORTGEZET ONDERWIJS	67
III.1	De staat van het onderwijs	67
III.1.1	Deelname aan het voortgezet onderwijs	67
III.1.2	Scholen en scholenstructuur in het voortgezet onderwijs	87
III.1.3	Bouwzaken	93
III.1.4	Onderwijs- en vormingsaanbod	101
III.1.5	Personeel	106
III.1.6	Aansluiting onderwijs-arbeid	107
III.2	Het gevoerde beleid	110
III.2.1	Bijzondere aandachtspunten	110
III.2.2	Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs	120
III.2.3	Lager en middelbaar beroepsonderwijs	121
III.2.4	Onderwijs en vorming werkende jongeren	125
III.2.5	Onderwijs voor volwassenen	127
III.3	Hoofdingspectie algemeen voortgezet onderwijs	128
	Onderwerp: De situatie bij de examens in de moderne vreemde talen	
III.3.1	Examens in de moderne vreemde talen	129
III.3.2	De vaardigheden	132
III.4	Hoofdingspectie lager beroepsonderwijs	134
III.4.1	Integratie van de Inspectie VO / LB	134
III.4.2	Lager technisch onderwijs	134
III.4.3	Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	135
III.4.4	Lager economisch en administratief onderwijs	137
III.4.5	De materiële problemen van het l.b.o.	137
III.4.6	Het nautisch onderwijs	137
III.5	Hoofdingspectie middelbaar beroepsonderwijs	139

III. 5.1	Middelbaar technisch onderwijs en middelbaar nautisch onderwijs	139	IV.1	De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek	175
III. 5.2	Middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs	143	IV. 1.1	Algemeen overzicht hoger onderwijs	175
III. 5.3	Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en sociaal- pedagogisch onderwijs	148	IV. 1.2	Onderwijsaanbod	180
III.6	Hoofdingspectie onderwijs en vorming werkende jongeren	153	IV. 1.3	Kansen op onderwijs	180
III. 6.1	Emancipatieprojecten	153	IV. 1.4	Aansluiting tussen onderwijsvoorzieningen	184
III. 6.2	Leerlingen van het algemeen en op het beroep gericht onderwijs die niet in het bezit zijn van een leerovereenkomst	157	IV. 1.5	Wetenschappelijk onderzoek	186
III. 6.3	Beroepsopleiding voor lichamelijk en geestelijk gehandicapten	159	IV. 1.6	Wetenschappelijke informatieverzorging	195
III.7	Hoofdingspectie onderwijs voor volwassenen	159	IV.2	Het gevoerde beleid inzake hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek	199
III. 7.1	Culturele minderheden in het volwassenenonderwijs	159	IV. 2.1	Algemeen	199
III. 7.2	Projecten Introductie Open School-Werkwijze	161	IV. 2.2	Het beleid inzake het hoger onderwijs	203
III. 7.3	Erkend schriftelijk onderwijs	162	IV. 2.3	Onderzoekbeleid	208
III. 7.4	Vormingswerk jonge volwassenen	163	IV. 2.4	Informatiebeleid	213
III. 7.5	Her- en bijscholing van docenten in het dagavondonderwijs	164	IV. 2.5	Academische ziekenhuizen	218
III. 7.6	Waarnemingen in het VE-veld	164	IV. 2.6	Huisvestingsbeleid	219
III.8	Inspectie Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland	165	IV.3	Hoofdingspectie hoger beroeps onderwijs 220 Onderwerp: Stages in het dagonderwijs	
III.9	Hoofdingspectie speciale diensten	169	V	DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE	225
III. 9.1	Het b.o.-v.o.-project	169	V.1	Arbeidsvoorwaardenbeleid	225
III. 9.2	Het project scholengemeenschappen (v.w.o.)-a.v.o.-l.b.o.	169	V. 1.1	Algemeen	225
III. 9.3	Het middenschool-project	170	V. 1.2	Regelgeving	226
III. 9.4	Het project funderend onderwijs	170	V. 1.3	Het georganiseerd overleg met de organisaties van onderwijspersoneel	227
III. 9.5	De stimuleringsprojecten v.o.	171	V. 1.4	Het overleg met de organisaties van schoolbesturen	230
III. 9.6	Het project kort-m.b.o.	171	V. 1.5	Onderzoek en analyse	230
III.10	Algemene hoofdingspectie voortgezet onderwijs- audiovisuele media	172	V. 1.6	Formatieregelingen	231
IV	HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	175	V.2	Scholing	231
			V. 2.1	Wetgeving middellange termijn	231
			V. 2.2	Opleiding leerkrachten voor het primair onderwijs	232

V.2.3	Opleiding leerkrachten voor het voortgezet onderwijs	235	VI.2	Rentedragende studieleningen	260
V.2.4	Nascholing	237	VI.3	Invordering uitstaande schulden	261
V.2.5	Applicatie	237	VII	SAMENWERKING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING	263
V.2.6	Cijfermatige gegevens van de omvangrijkste vormen van lerarenopleidingen	238	VII.1	Samenwerking tussen de landen van het koninkrijk	263
V.3	Verzorgingsstructuur	239	VII.2	Internationale samenwerking	263
V.3.1	Leerplan- en toetsontwikkeling	239	VII.2.1	Bilaterale samenwerking	263
V.3.2	Schoolbegeleiding	241	VII.2.2	Neerlandistiek	264
V.3.3	Landelijke Pedagogische Centra (LPC)	242	VII.2.3	Multilaterale samenwerking	265
V.3.4	Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB)	242	VII.2.4	Ontwikkelingssamenwerking	266
V.3.5	Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO)	242	BIJLAGE		
V.3.6	AKU-projecten	243		Lijst van gebruikte afkortingen	269
V.3.7	Samenwerking secundair onderwijs en culturele instellingen (Se-Cu-projecten)	243			
V.3.8	Onderzoek van het onderwijs	244			
V.3.9	Examens	244			
V.4	Hoofdinspectie opleidingen van onderwijsgeven	246			
V.4.1	De nieuwe lerarenopleidingen	246			
V.4.2	De m.o.-instituten	246			
V.4.3	De opleidingen voor het beroepsonderwijs	247			
V.4.4	De academies voor lichamelijke opvoeding	248			
V.4.5	Pedagogische academies (PA) en opleidingsscholen voor kleuterleidsters (OK)	248			
V.5	Hoofdinspectie speciale diensten II	253			
V.5.1	Bouwkundige inspectie	253			
VI	STUDIEFINANCIERING	257			
VI.1	Rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten	257			
VI.1.1	Studiejaar 1982/1983	257			
VI.1.2	Studiejaar 1981/1982	260			

I INLEIDING

1.1 Wetgeving en bestuur

1.1.1 De volgende wetten werden afgekondigd in het Staatsblad 1982:

Wet van 8 februari 1982 tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot de vergoeding van weekeinde- en vakantievervoer van leerlingen. Staatsblad nr. 51.

Wet van 10 februari 1982 tot wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van de uitgaven van het Rijk van het jaar 1978. Staatsblad nr. 86.

Wet van 10 maart 1982, houdende wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, inzake de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Staatsblad nr. 196.

Wet van 6 mei 1982 tot wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lager-onderwijswet 1920, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op het leerlingwezen en de Gemeentewet inzake de bestuurssamenstelling van instellingen voor bijzonder kleuter-, lager en voortgezet onderwijs, inzake de bestuurssamenstelling van organen voor het leerlingwezen en inzake het openstellen van het raadslidmaatschap voor onderwijsgevenden van gemeentelijke scholen, die wonen en werken in de gemeente, waar de school gevestigd is. Staatsblad nr. 272.

Wet van 26 april 1982 tot vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1982. Staatsblad nr. 289.

Wet van 26 april 1982 tot vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1982. Staatsblad nr. 290.

Wet van 19 mei 1982, houdende verlenging van de werkingsduur van de Wet universitaire bestuurshervorming 1970. Staatsblad nr. 314.

Wet van 19 juni 1982, houdende wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 inzake vakonderwijs. Staatsblad nr. 425.

Wet van 30 juni 1982, houdende wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (herziening regeling examengeld). Staatsblad nr. 428.

Wet van 30 juni 1982, houdende wijziging van de School- en cursusgeldwet 1972 (herziening heffingsregeling schoolgeld, alsmede verhoging schoolgeld en schoolgeldvrije voet). Staatsblad nr. 436.

Wet van 1 september 1982 tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot de gelijkstelling van vakonderwijzers met onderwijzers ter zake van aanspraken op wachtgeld en andere ontslaguitkeringen. Staatsblad nr. 527.

Wet van 14 oktober 1982, houdende invoering van het middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorgonderwijs (m.d.g.o.). (Wet invoering m.d.g.o.). Staatsblad nr. 579.

Wet van 29 september 1982 tot wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979. Staatsblad nr. 581.

Wet van 14 oktober 1982, houdende wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, houdende regeling en invoering van de opleidingsscholen voor leraren basisonderwijs. Staatsblad nr. 589.

Rijkswet van 2 december 1982, houdende goedkeuring van het op 24 november 1977 te Straatsburg ondertekende Europees Verdrag inzake de rechtspositie van migrerende werknemers (Trb. 1978, 70), alsmede van artikel 19, achtste en tiende lid van het op 18 oktober 1961 te Turijn ondertekende Europees Sociaal Handvest (Trb. 1962, 3; 1963, 90). Staatsblad nr. 678.

Wet van 2 december 1982, houdende bepalingen ter uitvoering van het Europees Verdrag inzake de rechtspositie van migrerende werknemers, alsmede met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden van buitenlandse werknemers, Staatsblad nr. 679.

Wet van 15 december 1982, houdende Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs. Staatsblad nr. 730.

Rijkswet van 15 december 1982, houdende goedkeuring van de op 5 december 1979 te New York tot stand gekomen Overeenkomst ter regeling van de activiteiten van Staten op de maan en andere hemellichamen. Staatsblad nr. 734.

1.1.2 De volgende algemene maatregelen van bestuur, ministeriële verordeningen en andere besluiten werden in 1982 in het Staatsblad gepubliceerd:

Besluit van 14 januari 1982, houdende Staatsexamenbesluit staatspraktijkdiploma bedrijfsadministratie (Staatsexamenbesluit SPD bedrijfsadministratie). Staatsblad nr. 10.

Besluit van 20 januari 1982 tot wijziging van het Koninklijk besluit van 7 december 1972, Stb. 620, houdende aanwijzing ingevolge artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs van scholen voor beroepsonderwijs en afdelingen daarvan, waarvan de leerplannen goedkeuring behoeven. Staatsblad nr. 14.

Besluit van 4 januari 1982, houdende wijziging van het Besluit vervroegd uittreden onderwijspersoneel en het Besluit vervroegd uittreden exploitatiepersoneel bijzonder onderwijs. Staatsblad nr. 15.

Besluit van 27 januari 1982, houdende vaststelling van een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in artikel 1, tweede, derde, vierde en zesde lid, van de Wet tarieven gezondheidszorg (Stb. 1980, 646) (Besluit werkingssfeer Wet tarieven gezondheidszorg). Staatsblad nr. 25.

Besluit van 20 januari 1982, houdende wijziging van het Besluit m.t.o. (Stb. 1978, 631) inzake lessentabel afdeling optiek. Staatsblad nr. 32.

Besluit van 26 januari 1982, houdende wijziging van de Rechtspositiebesluiten WVO en KO / LO (Bijzonder vakantieverlof onderwijzend personeel in verband met vakantiespreiding). Staatsblad nr. 41.

Besluit van 26 februari 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit WVO (Stb. 1968, 377) (wijziging van de bezoldigingsregeling van bibliothecarissen bij het Hoger Beroepsonderwijs alsmede invoering van de functies van Assistent-Bibliothecaris en Administratief medewerker bibliotheek). Staatsblad nr. 83.

Besluit van 8 maart 1982 tot gedeeltelijke vernietiging van de besluiten van de raad van de Universiteit van Amsterdam van 23 mei 1978 en van 26 juni 1979 inzake goedkeuring van een aantal artikelen van het reglement van de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen. Staatsblad nr. 93.

Besluit van 8 maart 1982 tot vernietiging van het besluit van het college van bestuur van de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam van 17 juli 1980, houdende afwijzing van een verzoek tot schorsing en voordracht tot vernietiging van enige besluiten van de raad van de faculteit der rechtsgeleerdheid. Staatsblad nr. 98.

Besluit van 8 maart 1982 tot vernietiging van het besluit van de raad van de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam van 12 mei 1980, inzake het lidmaatschap van studenten van de vakgroep bedrijfseconomie binnen de faculteit der economische wetenschappen. Staatsblad nr. 99.

Besluit van 22 maart 1982, houdende wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 inzake vakonderwijs. Staatsblad nr. 170.

Besluit van 22 maart 1982, houdende een nieuwe regeling voor bekostiging van het vakonderwijs aan scholen voor gewoon lager onderwijs (Besluit vergoeding vakonderwijs g.l.o.-scholen). Staatsblad nr. 171.

Besluit van 24 maart 1982, houdende wijziging van Rechtspositiebesluit WVO (MO-opleidingen). Staatsblad nr. 200.

Besluit van 2 april 1982 tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van het Podotherapeutenbesluit (Stb. 1982, 62). Staatsblad nr. 228.

Besluit van 26 april 1982 tot verlenging van de schorsing van het besluit van de raad der gemeente Schipluiden van 27 oktober 1981, nr. 11 houdende verlening van medewerking op grond van artikel 72 der Lager-onderwijswet 1920. Staatsblad nr. 267.

Besluit van 24 mei 1982, houdende vaststelling van titel II en gedeeltelijke vaststelling van titel III van het Academische Statuut (Bijzonder Deel) alsmede vaststelling van hoofdstuk III van het Besluit Academisch Statuut-W.U.B. Staatsblad nr. 318.

Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (aanwijzing salarisschalen vakonderwijzers v.b.o.). Staatsblad nr. 330.

Besluit van 12 juni 1982 tot vernietiging van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 12 december 1980, nr. HR 150.14.4c. Staatsblad nr. 344.

Besluit van 3 juni 1982, houdende wijziging van het Financiële-verhoudingsbesluit 1960. Staatsblad nr. 352.

Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit WVO (wijziging bijlagen P1, P6 en P8). Staatsblad nr. 354.

Besluit van 14 juni 1982, houdende wijziging van de leraarlessenformule voor avondscholen voor m.a.v.o. in het Besluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-m.e.a.o. Staatsblad nr. 355.

Besluit van 12 juni 1982, houdende een voorlopige voorziening met betrekking tot de salarisanciënniteit van wetenschappelijke hoofdmedewerkers. Staatsblad nr. 365.

Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit WVO (Stb. 1968, 377) (wijziging van de bezoldigingsregeling van de technische medewerkers bij het hoger laboratorium-, het hoger nautisch en het hoger technisch onderwijs). Staatsblad nr. 369.

Besluit van 1 juli 1982 tot wijziging van het Besluit interimregeling cursusgeld voortgezet onderwijs (Stb. 1973, 391). Staatsblad nr. 426.

Besluit van 9 juli 1982 tot vernietiging van het besluit van de raad van de Rijksuniversiteit te Leiden van 27 april 1981, nr. 954, inzake bestuursvergoedingen. Staatsblad nr. 448.

Besluit van 20 juli 1982 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (Stb. 1978, 228) (vakonderwijzers). Staatsblad nr. 463.

Besluit van 26 juli 1982 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO, het Rechtspositiebesluit WVO en het Rechtspositiebesluit WLW (rechtspositionele maatregelen 1-8-1982). Staatsblad nr. 464.

Besluit van 8 juli 1982, houdende vernietiging van het besluit van 21 mei 1981 van de Hogeschoolraad van de Landbouwhogeschool te Wageningen, betreffende de interpretatie van artikel 38, tweede lid, van het bestuursreglement van de Landbouwhogeschool. Staatsblad nr. 472.

Besluit van 5 augustus 1982, houdende regelen betreffende de inschrijving, betreffende de vermindering, vrijstelling en terugbetaling van het collegegeld en de vrijstelling van het inschrijvingsgeld, betreffende het centraal register inschrijving studenten alsmede betreffende de begeleidende hulp aan extranei (Inschrijvingsbesluit w.o.). Staatsblad nr. 476.

Besluit van 5 augustus 1982, houdende uitvoering van artikel 96ter van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en van artikel VII, vierde lid, van de Wet twee-fasenstructuur w.o. Staatsblad nr. 477.

Besluit van 24 juli 1982, houdende wijziging van het Eindexamenbesluit l.b.o. (Stb. 1976, 31) met betrekking tot artikel 21 (procedure totstandkoming examenopgaven). Staatsblad nr. 478.

Besluit van 26 juli 1982, houdende wijziging van een aantal eindexamen- en staatsexamenbesluiten met het oog op onverwachte situaties bij centraal geregelde schriftelijke examens. Staatsblad nr. 479.

Besluit van 18 augustus 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit WVO (Stb. 1968, 377) (overuren leraren avondscholen). Staatsblad nr. 495.

Besluit van 19 augustus 1982, tot wijziging van het Staatsexamenbesluit SPD bedrijfsadministratie in verband met wijziging van de examengelden. Staatsblad nr. 496.

Besluit van 30 augustus 1982 tot wijziging van (a) het Besluit dagscholen m.e.a.o., het Eindexamenbesluit dagscholen m.e.a.o. en het Besluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-m.e.a.o., met betrekking tot aantal en benamingen van vakken en studierichtingen en tot bekendmaking van cijfers, alsmede (b) regeling van het eindexamen aan avondscholen voor middelbaar economisch en administratief onderwijs. (Eindexamenbesluit avondscholen m.e.a.o.). Staatsblad nr. 504.

Besluit van 4 september 1982 tot schorsing van het besluit van de raad der gemeente Arnhem van 3 mei 1982, houdende vaststelling en het aantal klokuren vakonderwijs aan de openbare lagere school en de bijzondere lagere scholen. Staatsblad nr. 515.

Besluit van 7 september 1982, houdende de regeling inzake de Koninklijke Bibliotheek als nationale bibliotheek. Staatsblad nr. 518.

Besluit van 13 juli 1982, houdende toevoeging aan hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1982 van bedragen, die op hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1981 onbestede zijn gebleven en waarvoor schriftelijke verplichtingen zijn aangegaan. Staatsblad nr. 542.

Besluit van 23 september 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (Applicatiecursus Friese taal). Staatsblad nr. 551.

Besluit van 17 september 1982, houdende aanwijzing van cursussen ingevolge artikel 29, tweede lid, tweede volzin, van de Wet op het voortgezet onderwijs. Staatsblad nr. 555.

Besluit van 24 september 1982, houdende wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 (Stb. 1978, 582) inzake overige vergoedingen door de gemeenten met betrekking tot het vakonderwijs. Staatsblad nr. 556.

Besluit van 27 september 1982 tot aanwijzing krachtens artikel 118 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs van het opleidingsinstituut voor bedrijfskunde, uitgaande van de Stichting Nijenrode, Instituut voor Bedrijfskunde, gevestigd te Breukelen. Staatsblad nr. 558.

Besluit van 28 september 1982, houdende wijziging van het Besluit vergoeding vakonderwijs g.l.o.-scholen (Stb. 1982, 171) inzake overige vergoedingen door de gemeenten met betrekking tot het vakonderwijs. Staatsblad nr. 562.

Besluit van 27 september 1982, houdende wijziging van het Koninklijk besluit van 26 augustus 1974 (Stb. 505) tot instelling van een Nationale Unesco Commissie. Staatsblad nr. 570.

Besluit van 27 september 1982, houdende wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 o.a. inzake verdere uitbreiding van vakken bij het v.b.o. Staatsblad nr. 574.

Besluit van 7 oktober 1982 tot wijziging van het Eindexamenbesluit dagscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o., alsmede van enige andere besluiten, in verband met het afleggen van het eindexamen van het integraal 4-jarig m.a.v.o. op twee niveaus per vak. Staatsblad nr. 576.

Besluit van 8 oktober 1982 tot wijziging van het Eindexamenbesluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. en het Besluit staatsexamens v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. 1978, in verband met het afleggen van het eindexamen m.a.v.o. op twee niveaus per vak. Staatsblad nr. 577.

Besluit van 21 december 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (aanwijzing salarisschalen vakonderwijzers biologie). Staatsblad nr. 756.

Besluit van 20 december 1982, houdende de vaststelling van een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in artikel 22, tweede lid, van de Wet ziekenhuisvoorzieningen (Stb. 1971, 268) (Besluit informatievoorziening artikel 22 Wet ziekenhuisvoorzieningen). Staatsblad nr. 782.

I.1.3 Wetgeving aanhangig bij de Staten-Generaal op 7 februari 1983:

15902. Voorstel van het lid Konings tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs met betrekking tot het Plan van Scholen. Tweede Kamer, ingediend: 14 november 1979; voorlopig verslag vastgesteld: 12 juni 1980.

15951. Voorstel van de leden Van Kemenade en Konings tot wijziging van de Overgangswet WVO (herziening regeling ten aanzien van de bewijzen van bekwaamheid tot het geven van voortgezet onderwijs). Tweede Kamer, ingediend: 4 december 1979, voorlopig verslag vastgesteld: 17 april 1980.

16191. Regelen omtrent de bescherming van de titels architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieur-architect (Wet op de architectentitel). Tweede Kamer, ingediend: 12 mei 1980; voorlopig verslag vastgesteld: 21 oktober 1980; memorie van antwoord, nota van verbetering op het ontwerp van wet, en nota van wijziging ingediend: 1 september 1981; eindverslag vastgesteld: 5 maart 1982.

16241. Intrekking van de Wet van 26 mei 1870 tot regeling van het onderwijs van rijkswege in de beeldende kunsten - 'de Wet op de Rijksacademie' - en machtiging tot het oprichten van een rechtspersoon welke ten doel heeft nieuwe vormen van kunstbeoefening te stimuleren. Tweede Kamer, ingediend: 9 juni 1980; voorlopig verslag vastgesteld: 20 januari 1981, brief van de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk ingediend: 25 mei 1981, en van dezelfde minister ingediend: 24 juli 1981.

16471. Voorstel van wet van het lid Mertens tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, de Wet universitaire bestuurs Hervorming 1970, de Wet van 12 november 1975, Stb. 656, en de Wet wederzijdse doorstroming hoger onderwijs (Wet structuur-kader wetenschappelijk onderwijs). Tweede Kamer, ingediend: 31 oktober 1980, voorlopig verslag vastgesteld: 27 augustus 1981.

16689. Voorstel van Wet van de leden Van Kemenade, Meijer en Worrell houdende regelen met betrekking tot de voorziening en de samenhang van de vorming en opleiding van volwassenen. Tweede Kamer, ingediend: 17 maart 1981; brief van de indieners ingediend: 18 november 1981, nota van verbetering 18 november 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 2 juni 1982; brief van de indieners ingediend: 28 oktober 1982; brief van het lid Van Kemenade ingediend: 2 februari 1983. (Voorstel van Wet van de leden Van Kemenade, Worrell en Wallace houdende vaststelling van een wettelijk kader voor de volwasseneneducatie (Kaderwet volwasseneneducatie)).

16760. Voorstel van Wet van de leden Van Ooijen en Schaapman tot wijziging van de Kleuteronderwijswet en van de Lager-onderwijswet 1920 (overblijfmogelijkheden). Tweede Kamer, ingediend: 29 april 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 24 november 1981; memorie van antwoord en nota van wijziging ingediend: 27 april 1982; eindverslag vastgesteld 13 mei 1982; openbare beraadslaging: 3, 10, 15 juni 1982; bij zitten en opstaan aangenomen: 15 juni 1982; tegen stemden de fracties van de S.G.P., de R.P.F. en het G.P.V. Eerste Kamer, nader gewijzigd voorstel van wet; voorlopig verslag vastgesteld: 5 oktober 1982; memorie van antwoord ingediend: 10 november 1982; brief van de heer D. van

Ooijen ingediend: 19 november 1982; nader voorlopig verslag vastgesteld: 7 december 1982; nadere memorie van antwoord ingediend: 13 december 1982; eindverslag vastgesteld: 14 december 1982; openbare beraadslaging: 11 januari 1983; zonder stemming aangenomen 11 januari 1983; tegen stemde de fractie van de S.G.P.

16802. Herziening regeling van het wetenschappelijk onderwijs (Wet op het wetenschappelijk onderwijs 1981) Tweede Kamer, ingediend: 19 mei 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 23 september 1982.

16803. Regeling van het hoger beroepsonderwijs (Wet op het hoger beroepsonderwijs). Tweede Kamer, ingediend: 19 mei 1981; nota van wijziging ingediend: 10 september 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 13 mei 1982; tweede nota van wijziging ingediend: 6 september 1982; memorie van antwoord en derde nota van wijziging ingediend: 7 september 1982; eindverslag vastgesteld: 1 december 1982.

16808. Wijziging van de Kernenergiewet. Tweede Kamer, ingediend: 18 mei 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 1 september 1981; memorie van antwoord ingediend: 19 oktober 1982.

16961. Wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lager-onderwijswet 1920, de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het leerlingwezen. Tweede Kamer, ingediend: 1 juli 1981; nota van wijziging ingediend: 9 september 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 5 november 1981.

17201. Wijziging van beroepsbepalingen in een aantal onderwijswetten in verband met uitbreiding van de werking van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen. Tweede Kamer, ingediend: 26 november 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 24 juni 1982.

17306. Goedkeuring van een aantal in het kader van het Europese Ruimte-Agentchap tot stand gekomen Overeenkomsten. Eerste Kamer, ingediend: 14 december 1982.

17450. Aanpassing en vernummering van bepalingen over onderwijs in de Grondwet. Tweede Kamer, ingediend: 29 mei 1982; verslag vastgesteld: 3 september 1982; nota naar aanleiding van het verslag en nota van wijziging ingediend: 23 september 1982; openbare beraadslaging: 20, 28 oktober, 2 november 1982; bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen: 2 november 1982; Eerste Kamer, gewijzigd ontwerp van wet; voorlopig verslag vastgesteld: 7 december 1982; memorie van antwoord ingediend: 27 december 1982; eindverslag vastgesteld: 4 januari 1983.

17540. Voorstel van Wet van het lid Mertens tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (Wet taakverdeling w.o.); Tweede Kamer, ingediend: 31 augustus 1982; brief van het lid Mertens ingediend: 15 september 1982.

17544. Afschaffing van de bijzondere functionele leeftijdsgrens van hoogleraren, lectoren en leden van de colleges van bestuur van de universiteiten en hogescholen en van de leden van de besturen van de academische ziekenhuizen; Tweede Kamer, ingediend: 4 september 1982; voorlopig verslag vastgesteld: 10 november 1982.

17558. Opheffing van de bezwaren van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van alle uitgaven ten laste van artikel 42 van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (ontwerp van een Indemniteitwet ex artikel 72, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 1976); Tweede Kamer, ingediend: 20 september 1982; nota van wijziging ingediend: 1 oktober 1982.

17600-VIII. Vaststelling van de begroting voor het dienstjaar 1981; (Departement van Onderwijs en Wetenschappen); Tweede Kamer, ingediend: 21 september 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 24 september 1982; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 5 oktober 1982; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 26 oktober 1982; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 28 oktober 1982; lijst van vragen vastgesteld: 10 november 1982; nota van wijziging ingediend: 2 december 1982; lijst van antwoorden ingediend: 27 december 1982.

17614. Wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 (Stb. 1974, 565), de Financiële-verhoudingswet 1960 (Stb. 1961, 217), de Experimentenwet onderwijs (Stb. 1970, 370) en de Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o.-l.o. (Stb. 1981, 383) inzake uitkeringen met betrekking tot het lager onderwijs; Tweede Kamer, ingediend: 29 september 1982; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 26 oktober 1982; nota van wijziging ingediend: 4 november 1982; voorlopig verslag vastgesteld: 18 november 1982; memorie van antwoord en tweede nota van wijziging ingediend: 7 december 1982; eindverslag vastgesteld: 10 december 1982; gewijzigd ontwerp van wet: openbare beraadslaging: 20 december 1982; na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen: 20 december 1982; Eerste Kamer, eindverslag vastgesteld: 5 januari 1983; nota naar aanleiding van het eindverslag ingediend: 6 januari 1983; openbare beraadslaging: 11 januari 1983; zonder stemming aangenomen: 11 januari 1983; tegen stemde de fractie van D'66.

17628. Overgangswet Wet op het basisonderwijs. Tweede Kamer, ingediend: 7 oktober 1982; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 5 oktober 1982.

17659. Wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot onderwijs aan leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond; Tweede Kamer, ingediend: 4 november 1982; voorlopig verslag vastgesteld: 16 december 1982.

17726. Wijziging van de Wet van 25 december 1878, Stb. 222, houdende regeling tot verkrijging der bevoegdheid van arts, tandarts, apotheker, verloskundige en apothekersbediende; Tweede Kamer, ingediend: 23 december 1982.

17747. Wijziging van de Kleuteronderwijswet ter zake van vergoeding van onroerend-goedbelasting; Tweede Kamer, ingediend: 18 januari 1983.

I.1.4 Nota's

16006. Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen; ingediend: 10 januari 1980; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 3 december 1980;

Voortgangsnota Onderwijsmancipatiebeleid, verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 20 februari 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 december 1981; lijst van vragen en antwoorden naar aanleiding van de 'Voortgangsnota Onderwijsmancipatiebeleid' ingediend: 15 december 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 3 juni 1982.

16541. Taak en positie van academische ziekenhuizen; Tweede Kamer, brief van de ministers van onderwijs en wetenschappen en van volksgezondheid en milieuhygiëne en de staatssecretaris van volksgezondheid en milieuhygiëne ingediend: 9 september 1981; brief van de ministers van onderwijs en wetenschappen en van volksgezondheid en

milieuhygiëne ingediend: 19 mei 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 22 juli 1982; lijst van vragen vastgesteld: 1 november 1982.

16779. Opleiding leraren beroepsgerichte vakken in de gezondheidszorg. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 7 mei 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 maart 1982.

16791. Beleidsnota Stages. Tweede Kamer, brief van de minister en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen en de minister van sociale zaken ingediend: 8 mei 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister van sociale zaken en werkgelegenheid ingediend: 26 juli 1982.

16809. Dislokatie in het voortgezet onderwijs. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 21 april 1981.

16810. Beginselennota inzake de volwasseneneducatie. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 mei 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 24 juni 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 9 december 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 4 november 1982.

16957. Zwaartepunten in het Muziekvakonderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 mei 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 april 1982.

17014. Onderzoekprogramma Kernenergie. Tweede Kamer, brief van de minister voor wetenschapsbeleid en de minister van economische zaken ingediend: 17 augustus 1981; nota rapport interimprogramma kernenergie onderzoek; nota het onderzoek gericht op snelle kweekreactoren; nota evaluatie van het Nederlandse gebruik van de hoge flux reactor; brief van de minister van economische zaken ingediend 19 februari 1982; lijst van vragen vastgesteld: 11 mei 1982; lijst van antwoorden ingediend: 23 juli 1982.

17015. Post-academisch onderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 14 augustus 1981.

17294. De ruimtevaart in de jaren tachtig; brief van de minister van economische zaken ingediend: 18 januari 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen (Aanbieding van de nota 'Het ruimtevaartbeleid in de jaren tachtig') ingediend: 3 mei 1982.

17321. Mobiliteit als randvoorwaarde van het onderzoekpersoneelsbeleid; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 10 februari 1982.

17357. Meteorologisch en fysisch-oceanografisch onderzoek in Nederland; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 maart 1982.

17382. Toelatingscriteria numerus-fixusstudierichtingen voor het studiejaar 1982-1983; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 8 april 1982.

17497. Nota 'Herziening Onderwijs Salarisstructuur'; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 14 juli 1982; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 26 oktober 1982.

17499. Voorwaardelijke financiering universitair onderzoek; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 juli 1982; lijst van vragen vastgesteld: 16 december 1982; lijst van antwoorden ingediend: 27 januari 1983.

17546. Nota Onderwijs en Informatietechnologie; Tweede Kamer, ingediend 6 september 1982; aanbieding bij brief van de minister van onderwijs en wetenschappen van 3 november 1982 van het rapport 'Computeronderwijs in zes landen'; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 21 december 1982; lijst van vragen vastgesteld: 30 december 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 6 januari 1983; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 26 januari 1983.

17603. Wetenschapsbudget 1983; Tweede Kamer, ingediend: 20 september 1982; lijst van vragen vastgesteld: 25 november 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 1 december 1982; agenda voor een uitgebreide Commissievergadering vastgesteld: 22 december 1982; lijst van antwoorden ingediend: 17 januari 1983; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 januari 1983.

17649. Nota 'Taakverdeling en concentratie in het wetenschappelijk onderwijs'; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 17 oktober 1982; lijst van vragen vastgesteld: 16 december 1982.

17655. Algemeen Financieel Schema Universiteiten en Hogescholen 1984-1987; Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 27 oktober 1982; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 19 november 1982; lijst van vragen vastgesteld: 16 december 1982.

I.2 Ministerie

I.2.1 De centrale directie Voorlichting

De persvoorlichting is een zaak van hoge prioriteit bij de voorlichtingsdienst. De vraag van journalisten om informatie van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen neemt toe.

Hiervoor zijn twee oorzaken aan te geven:

- het aantal gespecialiseerde onderwijsjournalisten groeit nog steeds. Steeds meer kranten, ook in de regio, gaan ertoe over een redacteur aan te stellen, gespecialiseerd in onderwijs. Juist vragen van de regionale kranten vergen veel tijd van de afdelings Pers- en Publiciteitszaken, omdat die vragen vaak erg gedetailleerd zijn;
- vragen over bezuinigingen leveren aanmerkelijk meer werk op dan vragen over maatregelen met een financieel positief effect voor het onderwijs. Journalisten analyseren de bezuinigingsmaatregelen nauwkeurig, waarna zij allerlei detailvragen stellen. Ze komen zelfs soms met alternatieven voor de bezuinigingsmaatregelen, waarvoor ze echter wel gegevens nodig hebben. Bezuinigingsmaatregelen blijven langer in het nieuws als gevolg van de ingrijpende gevolgen die zij vaak hebben voor onderwijsgeevenden, leerlingen, ouders, enz.

In het departementale voorlichtingsblad Uitleg Magazine wordt sinds maart 1982 een maandelijkse bijlage over het voortgezet basisonderwijs opgenomen. Deze zal gehandhaafd blijven, zolang de officiële discussie over een nieuw stelsel van voortgezet onderwijs loopt. Deze bijlage is een gezamenlijke produktie van de departementale voorlichtingsdienst en het Informatiepunt Experimenten Middenschool (IPE-M) van de Landelijke Pedagogische Centra. Het IPE-M verzorgt de onderwijsinhoudelijke aspecten.

Naast verspreiding onder de abonnees van Uitleg Magazine wordt de bijlage ook verzonden aan alle scholen voor voortgezet onderwijs.

De departementsleiding heeft besloten een huisstijl in te voeren, dat wil zeggen een zekere eenheid te brengen in de uiterlijke verschijningsvormen van het ministerie. De komende verhuizing naar Zoetermeer van alle organieke eenheden, die nu in Den Haag en Rijswijk over tal van adressen zijn verspreid, was een goede reden om een begin te maken met de ontwikkeling van een huisstijl. In het kader van de huisstijl wordt ook onderzocht of het aantal soorten formulieren en enveloppen kan worden beperkt. Normalisatie en uniformering van het drukwerk kunnen leiden tot besparing op de kosten van drukken en opslag. Een der medewerkers van de voorlichtingsdienst werd per 1 april 1982 aangewezen tot huisstijlbegeleider.

Op 19 april 1982 verscheen het boek 'Vrouwen in het landsbestuur'. Het is een uitgave van het Staatsuitgeverijbedrijf, maar de aanzet tot het samenstellen en uitgeven van het boek werd gegeven door de toenmalige minister, dr. A. Pais. De inhoud van het boek, opstellen over gravinnen en prinsessen, gouvernantes en koninginnen die in Nederland hebben geregeerd, stond onder redactie van dr. C. A. Tamse te Haren. De illustraties werden verzameld door een medewerker van de voorlichtingsdienst.

Aan de viering van 200 jaar ononderbroken diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten heeft de voorlichtingsdienst op verscheidene wijze meegewerkt. Er werd - in nauwe samenwerking met de centrale directie Internationale Betrekkingen - een wedstrijd onder leerlingen van het voortgezet onderwijs georganiseerd, waarvoor de voorlichtingsdienst de aanmoedigingsfolder ontwierp en liet drukken en verspreiden. De voorlichtingsdienst deed mee aan de jurering en gaf bekendheid aan de tentoonstelling der ingezonden projecten. Er werd een 'Uitleg Special' uitgebracht gewijd aan Amerikaanse educatieve activiteiten.

In verband met de opening van het nieuwe gebouw van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag heeft de voorlichtingsdienst een fotoboek uitgebracht over het exterieur en het interieur van het ultramoderne en hoogst functionele gebouw.

De totstandkoming van de Wet medezeggenschap in het onderwijs ging gepaard met ruime voorlichting aan schoolbesturen, ouders, onderwijsgeevenden, studenten en leerlingen. Een samenvatting van de inhoud van de wet vond in een oplage van 360.000 exemplaren als brochure gretige aftrek.

In het Nationaal Schoolmuseum, een samenwerkingsvorm van de stichting Schooladviescentrum, de gemeente Zoetermeer en de centrale directie Voorlichting, werd van 18 oktober tot 19 december 1982 een tentoonstelling gehouden van historische schoolplaten. De belangstelling was bijzonder groot.

In het kader van de voorlichting over de problematiek van de overgang van de lagere school naar een school voor voortgezet onderwijs kwam, in nauwe samenwerking met het IKON, de film 'De Overstap' tot stand. Op 30 november 1982 ging in Den Haag de film in première in aanwezigheid van o.a. staatssecretaris Van Leijenhorst.

Op 10 september 1982 werd te 's-Gravenhage op de hoek van de Lange Poten met de Hofcingel het Overheidsvoorlichtingscentrum geopend. Het is een samenwerkingsvorm tussen de departementale voorlichtingsdiensten en het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf. Het centrum beoogt de overheidsvoorlichting op een aantrekkelijke wijze onder de aandacht van het publiek te brengen.

Het centrum heeft vooral voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen het grote voordeel, dat de publikaties van Onderwijs en Wetenschappen in een brandpunt van politiek leven aangeboden blijven worden, ook als het departement zelf uit dit brandpunt naar Zoetermeer zal zijn verhuisd.

Op het ministerie zijn plannen voorbereid om de invoering van de basisschool in de jaren 1982-1986 onderwijskundig en bestuurlijk soepel te laten verlopen. Daartoe is een voorlichtingsplan basisschool opgesteld. Het doel van dit plan is de verschillende doelgroepen (ouders, leerkrachten, schoolbesturen, onderwijsorganisaties, administratiekantoren en de persmedia) die daarmee direct of indirect te maken hebben tijdig te informeren over de veranderingen die plaatsvinden bij de opbouw van de nieuwe basisschool.

Het gaat hier om een unieke grootscheepse operatie: bij deze activiteiten zijn 7900 kleuterscholen en 8600 lagere scholen betrokken, die uiteindelijk tot $\pm$ 8000 basisscholen zullen samensmelten. Deze scholen worden bestuurd door 800 gemeentebesturen en $\pm$ 4000 schoolbesturen. Gemiddeld bestaat een schoolbestuur (vereniging of stichting) uit 6 personen. Dit gedeelte van de doelgroep bestaat daarmee uit $\pm$ 1600 leden van gemeenteraden en 24.000 schoolbestuurders.

Andere doelgroepen (zoals ouders en onderwijsgeevenden) zijn vele malen groter. Naar schatting hebben ongeveer 2.000.000 Nederlanders als ouders van de 410.492 kleuter- en 1.352.317 lagere-schoolleerlingen en 90.000 onderwijsgeevenden met het basisonderwijs te maken. In het voorlichtingsplan basisschool zijn gerichte informatie-activiteiten opgenomen voor al deze groeperingen:

- het tijdschrift 'Basisblad', waarin nader zal worden ingegaan op de verschillende AMvB's en circularies die van direct belang zijn voor de schoolbesturen en administratiekantoren;
- bezoek aan regionale bijeenkomsten waar directe informatie over de regelgeving zal worden verstrekt aan schoolbesturen en medewerkers van administratiekantoren;
- de film 'Daar komt de basisschool', die wordt vervaardigd, speciaal gericht op de ouders. Bij deze film behoort een informatiepakket, bestaande uit een folder met onder meer suggesties voor het gebruik van de film en voor de organisatie van voorlichtingsbijeenkomsten. Daarnaast is er een brochure voor ouders in de maak met dezelfde titel als de film;
- de 'Wegwijzer voor de basisschool' waarin op overzichtelijke wijze wordt aangegeven tot welke organisatie of instantie men zich kan wenden om informatie over bepaalde onderwerpen.

Ondanks het feit dat in het onderwijs zelf steeds meer aandacht besteed wordt aan voorlichting over onderwijs- en opleidingsmogelijkheden, bestond er in 1982 nog steeds veel vraag naar de zakelijke informatie door de overheid. Veel burgers wisten de weg te vinden naar de afdeling Publieksvoorlichting van de centrale directie Voorlichting. In 1982 kwamen daar ongeveer 15.000 rechtstreekse verzoeken om inlichtingen terecht. Hierbij is geen rekening gehouden met de duizenden aanvragen die voortvloeiden uit de tv-spots. Toch blijkt dat de afstand tussen de burger en de centrale overheid nog zo groot is dat vele anderen de weg naar 'Den Haag' niet weten te vinden.

Door aan voorlichtingsmanifestaties in het land, waarbij de beroepenmanifestaties die in verschillende plaatsen worden gehouden een grote rol spelen deel te nemen, wordt die afstand verkleind, hoewel de aard van deze manifestaties en de beperkte personele middelen het effect begrenzen. In 1982 werd aan vier van deze manifestaties deel genomen.

Ook werd in 1982 een begin gemaakt met het inschakelen van nieuwe intermediairen zoals gemeentelijke informatiecentra en beroepskeuzeadviseurs. Deze instanties en personen zijn meer direct toegankelijk voor de burger en kunnen daardoor een nuttige rol

spelen in het overbrengen en vertalen van departementale voorlichting naar lokale situaties. Ook de schooldecanen hebben in 1982 een grote rol gespeeld in het overbrengen van informatie over onderwijs- en studiemogelijkheden bij het keuzeproces van de leerlingen.

Eén van de grootste problemen bij het inschakelen van intermediairen in de voorlichting is het vinden van het juiste kanaal voor de overbrenging van de informatie. Daarom is een begin gemaakt met inschakeling van interactieve videotex.

Reeds enkele jaren geleden heeft de centrale directie Voorlichting kennis gemaakt met het gebruik van dit medium door informatie te leveren onder de paraplu van Postbus 51. Hieraan werd deelgenomen door vrijwel alle departementen. Terwijl nog steeds via Postbus 51 aan het grote publiek informatie over onderwijs en wetenschappen wordt gegeven, richt de departementale voorlichtingsdienst zich met interactieve videotex daarentegen vooral op de intermediairen. Deze benadering strookt met de algemene tendentie om het medium vooral (semi-) zakelijk te gebruiken.

Contacten zijn gelegd met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid om de informatie over werk en beroep en de informatie geleverd door O. en W. op elkaar af te stemmen, zodat op den duur via dit medium geïntegreerde voorlichting over onderwijs en arbeid beschikbaar komt. Hiervan zullen ook de Contactcentra Onderwijs-Arbeid nuttig gebruik kunnen maken. De aanzetten die hiertoe in 1982 zijn gemaakt, zullen in 1983 verder worden uitgewerkt.

1.2.2 Uitvoering van de Wet openbaarheid van bestuur

1.2.2.1 *Verzoeken om informatie in 1982*

Een groot aantal verzoeken om informatie, waarbij een beroep wordt gedaan op de Wet openbaarheid van bestuur (WOB), worden meestal niet centraal op het departement geregistreerd. Daarom valt er weinig te zeggen over de aard en het aantal van dit soort verzoeken. Verzoeken om informatie die niet onmiddellijk voor inwilliging vatbaar lijken, worden wel centraal geregistreerd en afgedaan. Over dit soort verzoeken is derhalve wel het een en ander bekend.

In 1982 waren er 27 problematische verzoeken om informatie. Daarvan zijn er uiteindelijk 19 volledig ingewilligd.

Van de 27 problematische verzoeken is er op drie gedeeltelijk afwijzend en op vijf volledig afwijzend beslist.

1.2.2.2 *In 1982 openbaar gemaakte beleidsadviezen van niet-ambtelijke adviescommissies*

Op grond van het bepaalde in artikel 3 van de Wet openbaarheid van bestuur zijn er in 1982 in totaal 188 beleidsadviezen van niet-ambtelijke adviescommissies openbaar gemaakt. Het ging hierbij om adviezen die aan de bewindspersonen van O. en W. waren uitgebracht met het oog op het te vormen beleid. Al deze beleidsadviezen zijn openbaar gemaakt door terinzagelegging ervan op de bibliotheek van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Van de 188 beleidsadviezen waren er 101 afkomstig van de Onderwijsraad. Deze 101 adviezen zijn niet alleen ter inzage gelegd op de bibliotheek, maar zijn ook voluit gepubliceerd in Uitleg Krant (Weekblad van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen).

Van alle beleidsadviezen is van de wijze van openbaarmaking mededeling gedaan in de Nederlandse Staatscourant en in Uitleg Krant.

1.2.2.3 *Interne voorlichting over de WOB*

In september 1982 is begonnen met het geven van mondelinge en schriftelijke voorlichting over de Wet openbaarheid van bestuur aan pas in dienst getreden ambtenaren van O. en W. Dit geschiedt in het kader van de algemene introductiecursus voor nieuwbenoemde ambtenaren. Zodoende wordt geprobeerd de openheid bij het departement te vergroten.

I.3 Onderwijsemancipatiebeleid

In april 1982 hebben de Vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschappen en voor Emancipatiebeleid van de Tweede Kamer tijdens een mondeling overleg met de minister van gedachten gewisseld over de Voortgangsnota Onderwijsemancipatie.

Er zijn de volgende maatregelen getroffen:

- uitbreiding van het aantal projecten keuzevrijheden met tien;
- onderzoek met betrekking tot keuzeprocessen van
 - meisjes in het onderwijs
 - weerstanden tegen emancipatie in het onderwijs
 - onderwijsproblemen van allochtone meisjes.

Tijdens dit mondeling overleg met de Vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschappen en voor Emancipatiebeleid kondigde de minister aan drie buitengewone leerstoelen emancipatie te vestigen: aan de Rijksuniversiteit Groningen, de Erasmusuniversiteit te Rotterdam en aan Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Tenminste één van de leeropdrachten zal gericht moeten zijn op het voor emancipatie zeer essentiële vraagstuk van de verhouding tussen emancipatie, arbeid en werkgelegenheid, waarvoor met name de staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid de financiële middelen zal verschaffen. Voorts kondigde de minister aan een landelijk informatiepunt voor emancipatie-aangelegenheden onder te brengen bij één van de landelijke pedagogische centra, dan wel bij het reeds bestaande informatiepunt te Amsterdam nl. het Internationale Archief van de Vrouwenbeweging. In de loop van 1982 is de Stuurgroep Emancipatiebeleid Onderwijs (SEBO) uitgebreid met het lidmaatschap van twee centrale directies: namelijk de directie Documentatie en de directie Internationale Betrekkingen.

Activiteiten van de Stuurgroep in 1982

1. Het coördineren en bewaken van de aangekondigde maatregelen uit de nota 'Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek' en de Voortgangsnota Onderwijsemancipatie.

2. De Stuurgroep heeft zich beziggehouden met het samenstellen van de derde Onderwijsemancipatienota die in de loop van 1983 gepubliceerd zal worden. Over de inhoud van deze nota kan reeds worden meegedeeld, dat deze de volgende onderwerpen zal bevatten:

- een evaluatie van het tot nu toe gevoerde beleid;
- te nemen initiatieven voor de korte termijn;
- een stand-van-zaken overzicht van de lopende maatregelen.

I.4 Leerplichtwet 1969

Volgens de bepalingen van de Leerplichtwet 1969 moeten ouders of verzorgers van een leerplichtig kind ervoor zorgen dat het is ingeschreven als leerling van een school. Zij moeten erop toezien, dat de leerplichtige de school geregeld bezoekt.

Als het kind partieel leerplichtig is, moeten ouders of verzorgers ervoor zorg dragen, dat het ingeschreven is bij een onderwijsinstituut. De partieel leerplichtige zelf moet ervoor zorgen dit instituut geregeld te bezoeken.

Het toezicht op de naleving van de wet is opgedragen aan burgemeester en wethouders, die daartoe één of meer zgn. leerplichtambtenaren aanwijzen.

Op grond van artikel 25 van de Leerplichtwet moeten

- burgemeester en wethouders jaarlijks (vóór 1 december) aan Gedeputeerde Staten verslag uitbrengen over de naleving van de wet in hun gemeente;
- Gedeputeerde Staten jaarlijks (vóór 1 april) aan de minister van onderwijs en wetenschappen verslag uitbrengen over de naleving van de wet in hun provincie.

1.4.1 Verslaglegging

Onderstaand overzicht over het school/cursusjaar 1980/1981 is samengesteld uit de verslagen die Gedeputeerde Staten hebben ingediend. Het overzicht is onderverdeeld in de rubrieken die zijn aangegeven in artikel 7, lid 1, van de Leerplichtbeschikking 1971, gesplitst in leerplicht en partiële leerplicht, t.w.

- het aantal gevallen, waarin gebruik is gemaakt van artikel 3, derde lid, van de wet (onder bepaalde voorwaarden kan het laatste leerjaar van de volledige leerplicht worden vervangen door de inschrijving als leerling van een onderwijsinstituut);
- het aantal vrijstellingen krachtens artikel 5 van de wet en de gronden, waarop zij rusten
- het aantal gevallen van ongeoorloofd verzuim;
- het aantal gevallen, waarin proces-verbaal is opgemaakt;
- het aantal schuldigverklaringen;
- het aantal schikkingen op grond van artikel 74 van het Wetboek van Strafrecht.

Verslagen ex artikel 25, tweede lid, van de Leerplichtwet 1969

Schooljaar 1980/1981

Provincies:	a				b				c				d				e				f	
	art. 3 3e lid	artikel 5			c			a/b/c**		ongeroeflood verzuim		proces verbaal		schuldigen verklaringen		art. 74 W.v.S.						
		l/pl*	a	pl	l/pl*	b	pl	l/pl*	c	l	pl	l/pl*	l	pl	l/pl*		pl	l/pl*	l	pl		
Groningen	62	47	16	48			2			14	14	33	103	861	84	5	2		5	1		
Friesland	71	6	61	139						1			152	282	92	15	20		1	15		3
Drenthe	94	2	86	38			1		6	13	25	11	200	39	1	10		9		2		
Overijssel	254		54	236			3	2					647	321		12		4		7	4	
Gelderland	335	72	76	192			34	18		17	74	52	1652	903	499	38	113	9	11	74	1	78
Utrecht	240	27	59	89			2	2		10	18	1	53	1.195	354	26	82	25	7	45		13
Noord-Holland	464	25	251	235			2	2		8	50	23	26	2.519	281		60		5	11		8
Zuid-Holland	401		738	279			16	66					5.539	1449		140		2		33		2
Zeevang	28	5	67	27				220	29		8	5	1	98	197	1	8	1		5		1
Noord-Brabant	503	34	435	348			5	36	2		49	3	10	53	3	76	2.270	598	14	83	11	9
Limburg	161		109	83					106		5			1.399	482		55		4	11		7
IJsselmeerpolders	11	7										1	5	4	9							
Totaal	2624	225	1932	1724			61	131	8	687	43	66	231	147	2078	15.932	4396	100	585	70	25	91

- * = niet gesplitst in l of pl
 ** = onderverdeling in rubriek a, b of c niet opgegeven
 l = leerplichtig
 pl = partieel leerplichtig

Hierbij moet worden opgemerkt dat dit overzicht onvolledig is omdat:

- de volgende gemeenten in de provincie Zuid-Holland geen gegevens hebben verstrekt over de naleving van de wet:
 Ter Aar, Alphen aan den Rijn, Berkel en Rodenrijs, Bernisse, Hazerswoude, Katwijk, Monster, Pijnacker, Voorhout, Woerden en Woubrugge;
 - een groot aantal gemeenteverslagen niet voldoet aan de eisen, die hiervoor zijn gesteld in artikel 7, eerste lid, van de Leerplichtbeschikking 1971.
- Ook blijkt, dat sommige gemeenten wel memoreren dat er schoolverzuim is, doch dat zij geen kwantitatieve opgave verstrekken.

I.4.2 Naleving van de Leerplichtwet

De naleving van de wet laat veel te wensen over. Dit is onder meer gebleken uit een gedetailleerd verslag van enkele (grote) gemeenten en uit vragen die vanuit de Tweede Kamer zijn gesteld.

Naar aanleiding van deze vragen heeft overleg plaatsgehad met de Vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen. Hierbij zijn o.a. de volgende knelpunten aan de orde geweest:

- het absoluut en relatief verzuim;
- het vrijstellingsbeleid;
- de buitenlandse leerplichtigen;
- de vroegtijdige schoolverlaters.

Er is toegezegd dat nadere richtlijnen zullen worden uitgewerkt om tot een betere verslaglegging te komen. Hiervoor is een formulier in voorbereiding.

In dit verband kan ook nog worden genoemd de circulaire van 15 november 1982, kenmerk SG-5367. Hierin wordt o.a. het belang onderstreept van plaatselijk en/of regionaal overleg over de uitvoering c.q. naleving van de Leerplichtwet. Allen die hierbij betrokken zijn (vanuit gemeente, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening enz.) zouden aan zo'n overleg moeten deelnemen.

Tot slot wordt vermeld dat op 18 november 1982 de Landelijke Vereniging van Leerplichtambtenaren is opgericht.

Deze vereniging stelt zich onder meer tot doel om met en via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten overleg te voeren met de rijksoverheid om

- te komen tot een landelijke afstemming ten aanzien van de uitvoering van het toezicht op de naleving van de Leerplichtwet 1969;
- een bijdrage te leveren aan de meningsvorming over ontwikkelingen op het gebied van leerplichtzaken.

II BASISONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.1 Werkgelegenheid in het kleuter-, lager en buitengewoon onderwijs

Als gevolg van de daling van het aantal geboorten in de jaren '70 telde het primair onderwijs op 16-1-82 ongeveer 60.000 leerlingen minder dan een jaar daarvoor. Tabel 1 bevat deze ontwikkeling per schoolsoort.

Tabel 1 Aantal leerlingen in het k.o., g.l.o. en bu.o.

jaar	k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-81	409 085	1 330 945	91 219	1 831 249
16-1-82*	398 935	1 269 868	93 253	1 762 056

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers

Als gevolg van deze daling daalde het aantal verplichte full-time arbeidsplaatsen met ruim 1000. Het aantal niet-verplichte leerkrachten bleef vrijwel gelijk. (zie tabellen 2 en 3)

Tabel 2 Verplichte leerkrachten bij k.o., g.l.o. en bu.o. (full-time arbeidsplaatsen)

jaar	k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-81	18 328	51 209	7833	77 370
16-1-82	18 035	49 999	8173	76 207

Bron: CBS.

Tabel 3 Niet-verplichte leerkrachten in k.o., g.l.o. en bu.o. (full-time arbeidsplaatsen)

jaar		k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-81	boventalligen	1218	3829	324	
	taakverlichters	334	2260	818	
	assistenten	82	-	-	
	totaal	1634	6089	1142	8865
16-1-82	boventalligen	1493	3854	358	
	taakverlichters	291	1991	831	
	assistenten	44	-	-	
	totaal	1828	5845	1189	8862

Bron: CBS.

II.1.2 Kwantitatieve ontwikkelingen basisonderwijs

Ten opzichte van 1981 nam het aantal kleuterscholen in 1982 toe met 57 (48 openbaar, 9 bijzonder). Het aantal kleuters steeg met 328 bij het openbaar kleuteronderwijs en daalde met 1927 bij het bijzonder kleuteronderwijs. Het totale aantal leerkrachten daalde met 263 (30 openbaar, 233 bijzonder).

II. 1.2.1
Statistische
gegevens kleuteronderwijs

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.2 Kwantitatieve ontwikkelingen

Tabel: Overzicht statistische gegevens kleuteronderwijs

	1981	1982
totale aantal scholen	8 047	8 104
w.v. openbaar	2 458	2 506
bijzonder	5 589	5 598
totale aantal leerlingen (per 16 oktober)	361 464	359 865
w.v. openbaar	110 106	110 434
bijzonder	251 358	249 431
totale aantal verplichte leerkrachten*	17 693	17 430
w.v. openbaar	5 374	5 344
bijzonder	12 319	12 086
aantal schooltijden voor stimulering	3 387	3 294

Bron: Ministerie van O&W

* Exclusief de onderwijsgevenen die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding, die in het schooljaar 1982/1983 ongewijzigd is gehandhaafd.

II. 1.2.2

Statistische gegevens gewoon lager onderwijs

Het aantal scholen voor gewoon lager onderwijs nam tussen 1981 en 1982 toe met 20 (11 openbaar, 9 bijzonder). Het aantal leerlingen daalde met 20 478 bij het openbaar onderwijs en met 47 869 bij het bijzonder onderwijs. Het totale aantal leerkrachten daalde met 1969 (594 openbaar, 1375 bijzonder).

Tabel: Overzicht statistische gegevens gewoon lager onderwijs

	1981	1982
totale aantal scholen	8 695	8 715
w.v. openbaar	3 020	3 031
bijzonder	5 675	5 684
totale aantal leerlingen (per 16 oktober)	1 270 144	1 201 797
w.v. openbaar	404 189	383 711
bijzonder	865 955	818 086
totale aantal verplichte leerkrachten*	49 558	47 589
w.v. openbaar	15 948	15 354
bijzonder	33 610	32 235
aantal schooltijden voor stimulering	8 030	7 543

Bron: Ministerie van O&W.

* Exclusief de onderwijsgevenen die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding.

Zowel voor het kleuteronderwijs als voor het gewoon lager onderwijs is de taakrealisatie schoolleiding voor het schooljaar 1982/1983 ongewijzigd gehandhaafd. De volgende tabel geeft een overzicht.

Tabel: Taakrealisatie schoolleiding k.o. en g.l.o. (per 1 augustus 1982)

Hoofd en onderwijsgeveden	Schooltijd per week	Aantal schooltijden taakrealisatie	
		k.o.	g.l.o.
h + 0, h + 1, h + 2	-	-	-
h + 3	1	420	1 418
h + 4, h + 5, h + 6	2	308	7 972
h + 7, h + 8, h + 9	4	8	4 164
h + 10	5	-	715
h + 11	8	-	688
h + 12, h + 13, h + 14	9	-	1 017
h + 15, h + 16	10	-	220
h + 17, h + 18, h + 19	11	-	154
h + 20	12	-	12
		736	16 360

II. 1.2.3
Nederlands
onderwijs in het buitenland

a. Rijksscholen voor het kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs in de Bondsrepubliek Duitsland (BRD)

De negen scholen voor kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs voor kinderen van Nederlandse militairen, die in het kader van het NAVO-verdrag in de BRD zijn gevestigd, werden op 16 oktober 1982 bezocht door 435 (468) kleuters en 1335 (1408) leerlingen g.l.o. (tussen haakjes de aantallen per 16 oktober 1981).

Het aantal onderwijsgeveden bedroeg bij het kleuteronderwijs 20 (21) en bij het gewoon lager onderwijs 82 (79), waarvan 24 (16) in deeltijdbetrekking. Hierbij zijn inbegrepen de onderwijsgeveden, die speciaal waren belast met de begeleiding van kinderen met leerstoornissen. Het onderwijs vond ook in 1982 normaal en bevredigend doorgang.

b. Europese scholen

Aan de Nederlandse afdelingen voor kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs van de Europese scholen te Bergen (Nederland), Brussel-Ukkel, Brussel-Woluwe, Mol (België), Varese (Italië), Karlsruhe, München (BRD), Luxemburg en Culham (Engeland), hebben in 1982 geen bijzondere ontwikkelingen plaatsgevonden.

Totale aantal leerlingen: k.o.: 71 (76) en g.l.o. 399 (432). Onderwijsgeveden 5 (5) en 27 (27), (tussen haakjes de getallen van 1981).

c. Overig gesubsidieerd onderwijs

- Nederlandse rijksschool voor kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs in Casteau (België), als onderdeel van de SHAPE International School.: gewoon lager onderwijs: 42 leerlingen, kleuteronderwijs: 12 leerlingen.

- Nederlandse afdeling van het Lycée International te St. Germain-en-Laye (Frankrijk): gewoon lager onderwijs: 75 leerlingen.

- Nederlandse bijzondere school in Antwerpen: 35 kleuters en 125 leerlingen g.l.o.

- Nederlandse bijzondere school in Brussel: 22 kleuters en 62 leerlingen g.l.o.

- Nederlandse school van de Astmakliniek in Davos (Zwitserland). Een steeds wisselend aantal leerlingen uit verschillende onderwijssectoren: lager onderwijs, algemeen voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Het aantal leerlingen is in 1982 iets toegenomen en zal waarschijnlijk nog meer toenemen omdat een verhoging van de 'bedden capaciteit' is toegestaan. Er zijn drie onderwijsgeveden.

- Collegio Hollandes in Tres Arroyos in Argentinië: lessen in de Nederlandse taal en cultuur aan ongeveer 65 kinderen.

- Cursussen in de Nederlandse taal, uitgaande van de Nederlandse Bond in Duitsland: 25 cursisten.

In 1982 is een begin gemaakt met het subsidiëren van voorheen niet-gesubsidieerde

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.2 Kwantitatieve ontwikkelingen

II.1.3 Onderwijskundige ontwikkelingen

scholen, Nederlandse afdelingen van buitenlandse scholen en concentraties van Nederlandse leerlingen in buitenschools verband. Voor het merendeel van deze scholen fungeert de Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland als intermediair. Deze Stichting is in 1982 begonnen met het - door middel van contracten - juridisch bij de Stichting onderbrengen van een groot aantal scholen. In 1982 is tevens begonnen met een controle van de opgegeven aantallen leerlingen. Een en ander zal in 1983 zijn afgerond, waarna de subsidie definitief zal kunnen worden vastgesteld. De subsidie van de individuele onderwijsvoorzieningen is in 1982 geschied door tussenkomst van de Stichting IVIO te Lelystad. De Nederlandse scholen te Singapore en Jakarta hebben in 1982 beide - buiten voornoemde Stichting om - een aparte subsidie ontvangen.

II.1.3 Onderwijskundige ontwikkelingen in het basisonderwijs

II.1.3.1 Uitvoering innovatiebeleid

Het innovatieproces met betrekking tot de basisschool is in 1982 conform de planning voortgegaan. In het voorjaar werd het Plan Vernieuwingsprojecten en -activiteiten Basisonderwijs 1982-1983 besproken in de Centrale Commissie voor Onderwijsoverleg (CCOO). Daarna volgde de publikatie ervan. De maatregelen in dit plan vormen een nadere uitwerking van het vastgestelde vernieuwingsbeleid.

a. Advies- en coördinatiestructuur

In februari 1982 besloot de staatssecretaris de advies- en coördinatiestructuur te wijzigen. Voorheen was er een scheiding in de structuur tussen basisonderwijs en buitengewoon onderwijs. Deze vormde een belemmering om tot geïntegreerde advisering en coördinatie te komen. Daarnaast was de afwezigheid in de oude structuur van de Nederlandse Katholieke Schoolraad en het Katholiek Pedagogisch Centrum een belemmerende factor. De Stuurgroep Innovatie Basisschool (SIB), de Adviesgroep Projecten Speciaal Onderwijs (APSO) en de Ondersteuningsgroep Projecten Speciaal Onderwijs (OPSO) werden vervangen door de Adviesgroep Projecten Primair Onderwijs (APPO) en de Ondersteuningsgroep Projecten Primair Onderwijs (OPPO). De verschillende taken van deze groepen zijn resp. gericht op de advisering over de uitvoering van het projectenbeleid en de coördinatie van de ondersteuning binnen de vastgestelde beleidskaders.

De advisering over de opzet van nieuwe beleidskaders blijft voorbehouden aan de Adviesraad Basisonderwijs, Speciaal Onderwijs en Opleidingen (ARBO).

De APPO heeft haar werkzaamheden tot medio 1983 gepland en afgestemd op de departementale plannings die in overleg met de CCOO en de Bijzondere Commissie (BC) zijn overeengekomen. De problemen bij de samenstelling van de APPO zijn thans opgelost, met uitzondering van de benoeming van een lid-deskundige voor het basisonderwijs. De APPO adviseerde in 1982 over vijf aan te vangen acculturatieprojecten.

De start van de OPPO is afgerond in het voorjaar van 1983. Het secretariaat is ondergebracht bij het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum (CPS).

b. Ontwikkelingsprojecten

De uitvoering van het Plan Vernieuwingsprojecten en -activiteiten Basisonderwijs is ook in 1982 met kracht voortgezet.

In juni en oktober 1982 zijn de voortgangsrapportages van achtereenvolgens de starters per 1 augustus 1980 en per 1 januari 1981 beoordeeld. Van de 68 starters in de eerste groep kregen er 25 een nieuw project, 24 een verlengde oogst en 19 een afbouw. Bij de tweede groep kregen er tien een nieuw project, tien een verlengde oogst en tien een afbouw.

Het totale aantal projecten is na 31 december 1982 met dertien verminderd, omdat een

deel van de starters per 1 augustus 1979 en per 1 januari 1980 hun projectperiode heeft beëindigd.

De in het vorige Onderwijsverslag genoemde landelijke ondersteuning van de ontwikkelingsprojecten is ook in 1982 voortgezet. Deze ondersteuning staat onder auspiciën van het Werkverband O3 (Ondersteuning en Ontwikkeling van Ontwikkelingsprojecten). Hierin zijn vertegenwoordigd het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum (CPS) secretariaat, het Katholiek Pedagogisch Centrum, het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS), de projectgroep Leerplanontwikkeling Basisschool (pgLOB), het Werkverband van Plaatselijke en Regionale Onderwijsadviescentra (WPRO) en het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (CITO).

De ondersteuning kan worden onderscheiden in begeleidersplatforms en themabijeenkomsten. De begeleidersplatforms bestaan meestal uit een serie bijeenkomsten waarin aandacht wordt gegeven aan onderwerpen als identiteit, motorfunctie en omgaan met informatie. Op de themabijeenkomsten, die bestemd zijn voor teamleden van projectscholen en begeleiders, gaat het om onderwerpen als zorgbreedte, het schoolgebouw, de relatie ouders - school, differentiatie en individualisatie.

De regionale bijeenkomsten voldeden niet en zijn afgeschaft.

De schoolwerkplandelen, nota's, verslagen en eindrapportages van de ontwikkelingsprojecten vormen het grootste deel van het snel groeiende informatiebestand van het Informatiepunt Basisonderwijs (IPB). Naar deze informatie blijkt een zeer grote vraag te bestaan.

In 1982 vond van de ontwikkelingsprojecten een eerste en globale evaluatie plaats. Dit gebeurde onder meer aan de hand van de voortgangsrapportages van 97 projecten. De resultaten hiervan zijn opgenomen in de nota Evaluatie projecten- en activiteitenbeleid, die in 1983 aan het CCOO werd aangeboden. Hieronder volgen enkele van de belangrijkste conclusies van deze evaluatie.

1. Ontwikkelingsprojecten blijken in staat om te werken aan een vormgeving van het eigen onderwijs, die zowel recht doet aan de eigen opvattingen als aan het beeld van de basisschool zoals dat tot nu toe is ontstaan. Deze ontwikkeling kost echter meer tijd dan men vaak zelf verwachtte.

2. Scholen richten zich in hun ontwikkelingsproces op verschillende accenten of thema's. Aan sommige aspecten wordt echter betrekkelijk weinig aandacht besteed (bijvoorbeeld onderwijskansen voor meisjes en educatieve achterstanden). Kennelijk wordt de relatie tussen deze aspecten en het totale innovatieproces niet gezien. Andere aspecten blijken problemen op te leveren van meer onderwijskundige aard (bijvoorbeeld eindtermen en zorgbreedte).

3. Zowel uit de analyse van de eindrapportages als uit consultaties van externe deskundigen naar aanleiding van de conceptnota bleek, dat er een behoefte bij de scholen is aan nadere richtlijnen voor de eigen ontwikkeling. Hierbij gaat het vooral om aanwijzingen voor het beschrijven van het onderwijsaanbod van de eigen school en het opstellen van een schoolwerkplan.

4. De verwachtingen omtrent de motorfunctie zijn te hoog gespannen geweest. Er worden in dit kader door de projecten wel veel activiteiten ondernomen, maar de inhoud hiervan wordt amper aangegeven. Deze activiteiten kosten voorts veel tijd en hebben veelal het karakter van éénrichtingsverkeer. De motorfunctie blijkt vaak wel te werken in de gevallen waarin schoolbegeleidingsdiensten en/of bevoegde gezagsorganen deze hebben opgenomen in een plaatselijk of regionaal plan.

5. De factor scholing is binnen het projectenbeleid een zwakke schakel. Het scholingsniveau van de leerkrachten blijkt vaak onvoldoende te zijn, met name wat betreft zaken als evalueren, het leren vergaderen, het opzetten van een taakstructuur enzovoorts. De IVB-cursus, die zich op de integratie richt, blijkt slecht op deze

scholingsvraag te kunnen inspelen. De pedagogische academies en de opleidingen voor kleuterleidsters zijn in het algemeen nauwelijks bij het innovatieproces betrokken.

In een nota die in de loop van het jaar 1983 aan de CCOO wordt aangeboden, zullen de consequenties van de evaluatie voor het beleid na 1985 worden aangegeven.

c. Activeringsplan

Vanaf het schooljaar 1977/1978 tot en met het schooljaar 1981/1982 hebben in totaal 3000 scholenkoppels deelgenomen aan het activeringsplan. Hieronder bevonden zich 1295 stimuleringscholen en 40 scholen voor buitengewoon onderwijs. In het schooljaar 1982/1983 wordt deelgenomen door 1210 scholenkoppels, waaronder 181 stimuleringscholen en 40 scholen voor buitengewoon onderwijs.

In 1982 is een planning gemaakt voor de periode vanaf augustus 1982 tot en met juli 1986. Per schooljaar kunnen 1200 scholenkoppels aan het activeringsplan deelnemen. Op grond van een inventarisatie van scholen die wensten mee te doen, is voor elke regio een richtgetal vastgesteld. Een regionaal overleg van bevoegde gezagsorganen, inspectie en vertegenwoordigers van de SBD (indien aanwezig) stelde vast welke scholen in welk jaar zouden deelnemen. Indien de jaarlijkse planningsgetallen niet te veel afwaken van de richtgetallen, zijn deze door het ministerie goedgekeurd.

Een probleem bij deze aanmeldingsprocedure was dat niet elke regio een planning heeft gemaakt. Bovendien bestond in een aantal regio's de wens om de planningsgetallen te verhogen in verband met nieuw gestichte scholen en scholen die alsnog wensen mee te doen aan het activeringsplan. Overschrijding van planningsgetallen bij de aanmelding voor 1983/1984 kan niet worden toegestaan, omdat alle regio's maximale aantallen opgeven.

De projectgroep communicatie-netwerk (pgCN) onderhield met vrijwel alle schoolbegeleidingsdiensten contact. In een meerjarenplanning wat betreft menskracht van deze projectgroep kwam tot uiting dat de begeleiding en ondersteuning van scholen steeds meer een zaak is geworden die door de SBD's wordt uitgevoerd.

Deze decentralisatie van de primaire zorg voor de activeringsscholen is een belangrijke stimulans voor het innovatieproces. Het effect ervan is dat er een afstemming plaatsvindt tussen de reguliere begeleiding en ondersteuning en die welke in het kader van de activering wordt gegeven.

De vorming van de zogenaamde Informatie- en Communicatie-Circuits (IC2's) vordert gestaag. Een IC2 bevordert dat binnen het verzorgingsgebied van een schoolbegeleidingsdienst mogelijkheden ontstaan om de scholen kennis te laten nemen van elkaars ontwikkelingen, ervaringen uit te wisselen en impulsen te krijgen om het veranderingsproces voort te zetten. Door deze taakverschuiving richt de pgCN zich nu meer op professionalisering en ondersteuning van de SBD's.

Voor de (oud-)activeringskoppels zijn in 1982/1983 108 thematische dagen georganiseerd. Ongeveer 3200 vertegenwoordigers van de schoolteams bezochten deze bijeenkomsten. Op deze dagen kon men kennis maken met ervaringen van andere scholen en ideeën opdoen voor het eigen vernieuwingsproces.

De informatie- en documentatietaken zijn grotendeels overgenomen door het IPB. De pgCN verzorgt nog een eigen rubriek in het Basisbulletin.

Voor niet-activeringsscholen is een informatiebrochure uitgebracht. Het communicatieblad voor SBD's is eind 1982 voor het laatst verschenen. Hiervoor in de plaats zullen brochures worden uitgebracht, waarin de ontwikkelde praktijktheorieën gepresenteerd worden.

Een aantal door de pgCN samengestelde informatiekaternen (b.v. over rapportage, observatie en wereldoriëntatie) zijn opgenomen in het IPB-bestand. Er werden extra draaiboeken ontwikkeld, waarin het accent ligt op de begeleidingscomponent.

Ten slotte heeft men zich beziggehouden met de mogelijkheden voor overdracht van pgCN-verworvenheden naar de Landelijke Pedagogische Centra.

d. Informatiepunt Basisonderwijs

De opbouw van het Informatiepunt Basisonderwijs (IPB) is in 1982 met kracht voortgezet. Na enkele maanden van voorbereiding is in januari 1982 het geautomatiseerde documentatiesysteem operationeel geworden. Voorts is het IPB begonnen met de invoer van gedocumenteerde literatuurgegevens. In de catalogus, die per kwartaal wordt aangevuld, zijn opgenomen: een trefwoorden-register, een beschrijving van eigen publikaties (307 in november 1982), een beschrijving van publikaties door derden (244 in november 1982) en beschrijvingen van tijdschriftenartikelen en audiovisuele materialen. Voorbereidingen zijn getroffen voor on-line verbindingen voor SBD's. De dienstverlening aan de ontwikkelingsprojecten en activeringsscholen in de vorm van toezending op aanvraag van schoolinformatiestukken voorziet in een grote behoefte. Het aantal aanvragen is enorm gegroeid. In mei 1982 is onder de gebruikers van de informatiestroom een enquête gehouden. Over de toegezonden informatie bleek men tevreden te zijn: 95% van de ondervraagden was zeker van plan vaker informatiestukken bij het IPB aan te vragen.

In de afgelopen periode heeft het IPB voor een groot aantal SBD's introductiedagen verzorgd over informatievoorziening. Bovendien heeft het deelgenomen aan enkele regionale informatiemarkten, die door begeleidingsdiensten worden georganiseerd. Het IPB geeft tevens een periodiek uit: Basisbulletin, bestemd voor alle scholen voor kleuter- en lager onderwijs, instellingen in de verzorgingsstructuur, rijksinspectie en departement. Het bulletin heeft een voorlichtende functie met bijdragen vanuit bij het innovatieproces betrokken projectgroepen. Voor de komende jaren wordt een verdere uitbreiding van de dienstverlening door het IPB voorzien. Een probleem daarbij is de beperkte budgettaire ruimte zowel voor menskracht als voor activiteiten.

e. Onderzoek

In het kader van het innovatiebeleid basisonderwijs komen sinds het schooljaar 1980/1981 onderzoekers, vertegenwoordigers van de ondersteuningsinstellingen, de koepels, de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs en het ministerie maandelijks bijeen om het jaarlijks opschuivend meerjarenprogramma voor onderzoek vorm te geven. Het blijkt echter niet altijd gemakkelijk prioriteiten voor te onderzoeken onderwerpen aan te geven, met name vanwege de lange communicatielijnen tussen de programmamakers en de beleidvoerders. Ook hebben de verschillende betrokkenen soms lange tijd nodig om overeenstemming te bereiken over het belang van een thema, de verlangde resultaten en de aanpak van een onderzoek.

Per 1 januari 1982 traden de nieuwe statuten van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) in werking. Daardoor zijn de organisatie en de programmering van het sectoronderzoek op de volgende punten verbeterd:

1. de afstand tussen de plannenmakers en de beleidvoerders is verkleind. Binnen het ministerie vindt een interne voor-programmering plaats, waarbij het belangrijkste criterium inpassing in het beleidsproces, duidelijker dan voorheen gehanteerd kan worden;
2. de uiteenlopende belangen van de onderzoekers, de instellingen en het ministerie komen beter tot hun recht. Het totaal van de beschikbare middelen voor onderzoek wordt volgens een nieuwe verdeelsleutel (20-40-40) afzonderlijk aan één van de drie onderscheiden aanvragers van onderzoek toegewezen.

Ondanks de complexe organisatie van het onderzoek heeft er in 1982 veel onderzoek

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.3 Onderwijskundige ontwikkelingen

plaatsgevonden. De resultaten daarvan kunnen nu en in de nabije toekomst door zowel het veld als het beleid worden benut.

In de eerste categorie kunnen worden genoemd: de onderzoeken naar schoolwerkplandelen, de continuïteit in de pedagogisch-didactische situatie, de creativiteitsbevordering, de zelfstandigheidsontwikkeling en het gebruik van handelingsplannen. In de tweede categorie verdienen de evaluaties van het activeringsbeleid, het onderzoek naar de aansluiting tussen het basis- en het buitengewoon onderwijs en het onderzoek naar de gewenste nascholing van buitenlandse leerkrachten.

f. Emancipatie

In 1982 werd verder uitvoering gegeven aan de maatregelen zoals die zijn opgenomen in de nota 'Schets voor een beleid van emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek'.

Uitbreiding werd gegeven aan de ontwikkelingsprojecten nieuwe basisschool met als thema 'onderwijskansen voor meisjes'. In deze projecten wordt gewerkt aan een schoolwerkplan, waarin specifieke aandacht wordt besteed aan de problematiek van gelijke kansen. De projecten worden uitgevoerd op experimentele basisscholen in Delft, Leiden, Utrecht en Dordrecht.

Voor emancipatie-activiteiten in het basisonderwijs werd subsidie verleend aan de stichtingen 'Marie word wijzer!' en 'Tijd voor school', en aan de werkgroep 'Vrek' te Amsterdam.

In november 1982 bracht de Adviesgroep Keuzevrijheden (AKV) rapport uit onder de titel 'Vrije keus - maar niet heus!'. In dit rapport wordt aan het onderwijs en de overheid een groot aantal aanbevelingen gedaan om de verschillen in de deelname aan het onderwijs terug te dringen. Voor het basisonderwijs werd geadviseerd om de ontwikkeling van gelijke technische en ruimtelijke basisvaardigheden ter hand te nemen, de keuze-begeleiding te verbeteren, onderwijsprogramma's over de man/vrouw-rolverdeling te ontwikkelen en aandacht te besteden aan huishoudelijke redzaamheid.

Het eindadvies van het AKV wordt ter bespreking voorgelegd aan het CCOO.

Door leden van de Tweede Kamer werd in 1981 een initiatief-wetsontwerp tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 ingediend. Deze werd begin 1983 door de Eerste Kamer aanvaard. Na de inwerkingtreding van deze wetwijziging zal het schoolbestuur, indien de ouders daar prijs op stellen, de kinderen de gelegenheid moeten bieden om tussen de middag op school over te blijven. In de Wet op het basisonderwijs is deze regeling reeds opgenomen.

In 1982 heeft de discussie over de toekomst van het stimuleringsbeleid, evenals die over het beleid ten behoeve van kinderen van culturele minderheden, een stevige impuls gekregen door de publikatie van de nota Onderwijsvoorrankingsplan (zie ook par. II.2.2.3).

a. Onderwijsvoorrankingsgebieden

In aansluiting op de publikatie van de nota Onderwijsvoorrankingsplan zijn een groot aantal voorlopige onderwijsvoorrankingsgebieden van start gegaan. Doordat de in 1983 aflopende projecten en combinatiepakketten eveneens zijn aangewezen, is in 1983 het totaal van 37 voorlopige onderwijsvoorrankingsgebieden bereikt. De belangrijkste kenmerken van deze gebieden zijn:

- de ontwikkeling van de samenwerking onderwijs - welzijn;
- de geïntegreerde aanpak, zowel kinderen uit anderstalige als die uit Nederlandse gezinnen worden bereikt;
- de ontwikkeling van de samenwerking basisonderwijs - voortgezet onderwijs.

II.1.3.2: Uitvoering stimuleringsbeleid

Met alle voorlopige onderwijsvoorrangsgebieden zijn afspraken gemaakt over de te volgen procedures bij het indienen van plannen en verslagen. Voorts is overeengekomen dat voor elk van die gebieden 1 augustus 1985 de einddatum zal zijn voor de projecten.

b. Stimuleringscholen

Het schooljaar 1982/1983 is het laatste jaar van de stimuleringsperiode 1980-1983. De ruim 3000 scholen hebben evenwel bericht ontvangen dat deze periode met twee jaar is verlengd. Bovendien zijn nieuwe, zware stimuleringscholen in de gelegenheid gesteld een aanvraag in te dienen.

c. Verbreding van het stimuleringsbeleid

Ook in 1982 waren 70 arbeidsplaatsen beschikbaar voor de verbreding van het stimuleringsbeleid.

Deze arbeidsplaatsen zijn ten goede gekomen aan scholen waar de problematiek van een opeenhoping van verschillende achterstandssituaties voorkomt (aan de vier grote gemeenten zijn in dit kader 30 arbeidsplaatsen beschikbaar gesteld) en aan scholen die bezocht worden door relatief veel kinderen met educatieve achterstanden die het gevolg zijn van een bijzondere gezinssituatie (bijvoorbeeld kinderen uit gebroken gezinnen of uit tehuizen) of van een fysieke of psychische handicap, waardoor een dusdanige extra hulp nodig is dat uitbreiding van faciliteiten op haar plaats is.

d. Regionale projecten

In januari 1982 is zowel aan de Oostelijke Mijnstreek als aan Bellingwedde een regionaal project toegekend. Daarin wordt nagegaan langs welke weg een herverdeling van reeds toegekende faciliteiten tot stand kan komen. Beide projecten zullen in het begin van 1984 hun eindrapportage indienen.

e. Onderwijs en sociaal milieu

De voorgenomen planning van het project Onderwijs en sociaal milieu te Rotterdam is grotendeels gehaald. Het eerste deel van het lees-taal programma Taalkabaal, dat in 1981 werd uitgebracht, is goed ontvangen. In 1982 werd het tweede deel ervan uitgebracht, evenals het programma Technisch lezen. Net als in vorige jaren heeft het onderdeel evaluatie een hoge prioriteit behouden.

f. Stimuleringsmedewerkers bij begeleidingsdiensten

In het kader van het stimuleringsbeleid zijn tot 1 augustus 1983 extra medewerkers aan de schoolbegeleidingsdiensten toegewezen. Er worden besprekingen gevoerd over de vraag op welke wijze de extra subsidie wordt ondergebracht in de dienstsubsidie.

g. LPC-project verspreiding GEON

In 1982 hebben de Landelijke Pedagogische Centra hun activiteiten voortgezet ten behoeve van de verspreiding van de resultaten van het voormalige GEON-project. In de contacten met schoolbegeleidingsdiensten en opleidingen gaven zij een toelichting op de verschillende pakketten voor verbetering van het onderwijs, die in het bijzonder ten goede komen aan kinderen in achterstandssituaties. In nauw overleg tussen de stimuleringsprojecten en combinatiepakketten is in 1982 begonnen met het produceren van een brochure, waarin de overdraagbare produkten van deze projecten en pakketten worden beschreven. Deze brochure zal in 1983 verschijnen bij het Informatiepunt Basisonderwijs (IPB). Bij het IPB zullen ook andere produkten uit de stimuleringsprojecten en combinatiepakketten gaan verschijnen.

h. Onderzoek stimuleringsbeleid

De rapportage over de eerste fase van het evaluatie-onderzoek onderwijsstimulering werd in 1981 afgerond met de samenvattende publikatie: Onderwijsstimulering op weg

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.3 Onderwijskundige ontwikkelingen

(A. Mens en V. van Calcar, Nijmegen, ITS, 1981). In 1982 werd over de tweede fase van het evaluatie-onderzoek gerapporteerd, te onderscheiden in:

1. nascholing van onderwijsgeven

Het rapport over de onderzoeksresultaten met betrekking tot de nascholing van onderwijsgeven is in opdracht van de interdepartementale Stuurgroep Onderwijsstimulering (STOS) herschreven. Het is in januari 1983 verschenen. Op grond van het concept-rapport is aan de Stuurgroep Nascholing opdracht gegeven een eerste opzet voor een cursus over dit onderwerp te laten maken.

2. samenwerking onderwijs - welzijnswerk

De tweede fase van het onderzoek was mede gericht op een aantal kleinschalige activiteiten, waarbij school en welzijnswerk succesvol samenwerken. Hieruit zijn zes case-studies voortgekomen, te weten:

- het buurtproject Lieshout;
- de ontwikkelingen van de buurtactiviteiten in de Bloemenwijk in Helmond;
- de huiswerkgroep in Alteveer (Drenthe);
- de opfriscursus in Beersdal te Heerlen;
- de spel- en opvoedwinkel in Groningen;
- het bibliotheekwerk in het project School-Gezin-Buurt in Delft.

De uitvoering van deze case-studies berustte bij het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen. Tot nu toe zijn er over vier van de zes case-studies onderzoeksverslagen verschenen. Naast de aparte verslagen verschijnt er in 1983 een samenvattend verslag. Over de voortgang van de stimuleringsprojecten werd op 4 oktober 1982 gerapporteerd aan de Tweede Kamer. Dit gebeurde door middel van de notitie Voortgang stimuleringsprojecten en het evaluatieaspect.

II.1.3.3

Leerlingen uit culturele minderheden

a. Statistische gegevens

Het aantal buitenlandse kleuters nam toe van 22 367 in 1981 tot 22 508 in 1982. In dezelfde periode steeg het aantal Molukse kleuters van 785 naar 934. Bij kleuters van Surinaamse en Antilliaanse afkomst deed zich echter een daling voor: van 5420 in 1981 tot 3900 in 1982. De hiergenoemde aantallen voor 1982 worden in de volgende tabel nader gespecificeerd.

Tabel: Aantallen allochtone kleuters, onderscheiden naar land van herkomst en richting van het onderwijs (per 16 april 1982)

	gem.	r.-k.	p.-c.	o.b.	totaal
totale aantal	10 958	6 759	4 080	711	22 508
Griekse	61	81	24	3	169
Italiaanse	204	263	72	26	565
Joegoslavische	356	194	124	32	706
Marokkaanse	3 349	2 151	1 255	163	6 918
Portugese	238	156	158	50	602
Spaanse	248	469	145	18	880
Tunesische	63	55	17	7	142
Turkse	4 900	2 367	1 658	215	9 140
Overige	1 539	1 023	627	197	3 386
aantal Molukse kleuters	315	127	472	20	934
aantal Surinaamse en Antilliaanse kleuters	1 817	1 208	700	175	3 900

Bron: Ministerie van O. & W.

Het aantal buitenlandse leerlingen op de lagere scholen nam toe van 51 542 in 1981 tot 52 314 in 1982. In dezelfde periode steeg het aantal Molukse kinderen van 2519 naar 2562. Het aantal leerlingen van Surinaamse en Antilliaanse herkomst gaf een daling te zien: van 19 081 in 1981 tot 17 828 in 1982. De aantallen voor 1982 zijn in de volgende tabel nader gepreciseerd.

Tabel: Aantallen alloctone g.l.o.-leerlingen, onderscheiden naar land van herkomst en richting van het onderwijs (per 16 april 1982)

	gem.	r.-k.	p.-c.	o.b.	totaal
totale aantal	27 344	15 504	8 146	1 320	52 314
Griekse	226	297	67	25	615
Italiaanse	691	1 029	219	54	1 993
Joegoslavische	535	322	208	42	1 107
Marokkaanse	7 401	3 975	2 113	307	13 796
Portugese	571	399	299	96	1 365
Spaanse	650	1 454	307	65	2 476
Tunesische	59	40	22	6	127
Turkse	13 510	5 664	3 710	300	23 184
Overige	3 701	2 324	1 201	425	7 651
aantal Molukse leerlingen	602	358	1 588	14	2 562
aantal Surinaamse en Antilliaanse leerlingen	8 284	5 064	3 811	669	17 828

Bron: Ministerie van O. & W.

b. Uitvoering beleidsplan culturele minderheden

In 1982 is het beleid dat is uiteengezet in het in 1981 verschenen beleidsplan 'Culturele Minderheden in het Onderwijs' gecontinueerd. De Vaste Kamercommissie voor Onderwijs van de Tweede Kamer had in maart 1982 het beleidsplan in hoofdlijnen besproken in een uitgebreide commissievergadering.

In september 1982 is de nota Onderwijsvoorrangsplan verschenen dat aangeeft dat het onderwijs aan culturele minderheden geïntegreerd wordt in het onderwijsvoorrangsbeleid (zie ook par. II.2.2.3).

Concreet kreeg de genoemde continuering gestalte in de volgende maatregelen:

- Extra leerkrachten

Met de groei van het aantal leerlingen van culturele minderheden in het k.o. en g.l.o. is een toename van het aantal toegewezen extra leerkrachten gepaard gegaan. In 1982 waren ten behoeve van het onderwijs aan culturele minderheden beschikbaar:

ca. 2500 leerkrachten voor toepassing van de A- en B-schaal in het k.o. en g.l.o. (1981: $\pm$ 2300);

ca. 600 buitenlandse leerkrachten voor het geven van onderwijs in de eigen taal en cultuur in het g.l.o. (1981: $\pm$ 550);

235 leerkrachten voor het onderwijs aan culturele minderheden in de concentratiegebieden (1981: $\pm$ 235);

ca. 60 leerkrachten voor het onderwijs (inclusief het onderwijs in de eigen taal en cultuur) aan Molukse kinderen (1981: $\pm$ 60).

- Plan van inzet

In 1982 zijn ook de activiteiten van de buitenlandse leerkrachten in het plan van inzet opgenomen.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.3 Onderwijskundige ontwikkelingen II.1.4 Kwantitatieve ontwikkelingen speciaal onderwijs

- Begeleiding

De middelen die beschikbaar waren voor 30 consulenten anderstaligen bij schoolbegeleidingsdiensten zijn vanaf 1 januari 1983 geïntegreerd in de dienstensubsidies. De SBD's hebben nu de keuze tussen continuering van de aanstelling van de consulenten en spreiding van de activiteiten ten behoeve van culturele minderheden over verschillende medewerkers.

Voor de begeleiding van de scholen met Molukse leerlingen waren tien consulenten bij schoolbegeleidingsdiensten werkzaam.

Bij de Landelijke Pedagogische Centra waren drie medewerkers aangesteld voor het verrichten van een aantal coördinerende en ondersteunende taken.

- Projecten

In 1982 werd aan vijf scholenkoppels een project intercultureel onderwijs toegewezen. Deze projecten hebben een bijdrage geleverd aan de vormgeving van het intercultureel onderwijs. Het Informatiepunt Basisonderwijs zal de verspreiding van bruikbare informatie verzorgen.

In 1982 zijn vijf ontwikkelingsprojecten culturele minderheden van start gegaan. Deze projecten zijn opgezet ter nadere analyse en ter ondersteuning van een juiste beleidsvoering, maar ook vanuit een voorbeeldfunctie naar de scholen.

Het project Enschede, een project waarin samen met de EEG onderzocht wordt hoe in de school buitenlandse leerlingen het best kunnen worden opgevangen, is gecontinueerd.

- Onderwijsattachés

Ten behoeve van de verbetering van het onderwijs aan kinderen uit landen rond de Middellandse Zee zijn twee onderwijsattachés aangesteld: één in Rabat en één in Ankara. Zij worden begeleid vanuit het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

- Leermiddelen

Ook in 1982 is prioriteit gegeven aan de ontwikkeling van leermiddelen. Educatieve uitgeverijen zijn door het verlenen van oplagegaranties ertoe aangezet meer aandacht te geven aan leermiddelen ten behoeve van het onderwijs aan culturele minderheden.

II.1.3.4

Vervroegde toelating tot de lagere school

Evenals in voorgaande jaren hebben ook in 1982 veel ouders voor hun kind vervroegde toelating tot de lagere school aangevraagd bij het ministerie. De mogelijkheid daartoe bestaat op grond van de Koninklijke besluiten van 17 maart 1951 (Staatsblad nr. 78) en 23 maart 1977 (Staatsblad nr. 171).

In 1982 werden in totaal 1196 verzoeken ingediend. In 1029 gevallen is toestemming voor vervroegde toelating verleend (638 meisjes en 391 jongens). In 167 gevallen werd afwijzend beslist (99 meisjes en 68 jongens).

Voor het nemen van een beslissing werd door het ministerie steeds advies ingewonnen bij de hoofdleidster van de kleuterschool. Deze adviezen zijn vrijwel altijd van doorslaggevende betekenis geweest.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal ontvangen verzoeken vanaf het jaar dat de regeling voor het eerst werd toegepast. Per schooljaar zijn tevens de genomen beslissingen gerubriceerd. De laatste kolom vermeldt de geboortejaren van de kinderen voor wie, in het schooljaar dat in de eerste kolom is genoemd, verzoeken om vervroegde toelating werden ingediend.

Daarbij is tevens de landelijke geboortedaling weergegeven door middel van verhoudingsgetallen ten opzichte van het totale aantal levend geboren in 1971.

Tabel: Verzoeken tot vervroegde toelating tot de lagere school

schooljaar	aantal ontvangen verzoeken	aantal goedgekeurde verzoeken	aantal afgewezen verzoeken	percentage aantal levend geboren kinderen (1971 = 100%)
1977-1978	1 038	744	294	1971 100
1978-1979	1 348	1 019	329	1972 94
1979-1980	1 141	935	206	1973 86
1980-1981	1 215	946	269	1974 82
1981-1982	1 166	925	241	1975 78
1982-1983	1 196	1 029	167	1976 78

Het is opmerkelijk dat het aantal aanvragen voor vervroegde toelating in de loop van de jaren vrijwel constant blijft, terwijl al geruime tijd het geboortecijfer aan het dalen is. Een verklaring is hiervoor niet te geven.

II.1.3.5 Lagerstelling van de verplichte personeelsformatie

In artikel 28, vijfde lid, c.q. artikel 89, vierde lid, van de Lager-onderwijswet 1920 is het volgende bepaald: als aan een school een aanzienlijke daling van het aantal leerlingen plaatsvindt beneden het grensgetal waarnaar het aantal onderwijzers wordt bepaald, en een spoedig herstel niet wordt verwacht, kan de minister, de Onderwijsraad gehoord, het verplichte aantal onderwijzers voor die school lager stellen.

Van deze mogelijkheid werd in het verleden een spaarzaam gebruik gemaakt. Om budgettaire redenen is echter, met ingang van het schooljaar 1981/1982, aan het genoemde artikellid een meer stringente toepassing gegeven. Deze maatregel is voor het schooljaar 1982/1983 gecontinueerd.

De lagerstelling van de verplichte personeelsformatie heeft (na selectie) plaatsgevonden bij die scholen, waar bij de aanvang van het desbetreffende schooljaar de daling van het aantal leerlingen 15 of meer bedroeg beneden het grensgetal.

II.1.3.6 Vakonderwijs

De artikelen 56bis en 98, die in 1974 met uitgestelde werking in de Lager-onderwijswet 1920 zijn opgenomen, zijn op 1 augustus 1982 in werking getreden. Het aantal uren dat voor vergoeding van rijkswege in aanmerking komt, alsmede de wijze waarop overschrijding van de rijksnorm aan het bijzonder onderwijs moet worden doorbetaald, zijn geregeld bij a.m.v.b. van 22 maart 1982 (Stb. 171). Deze a.m.v.b. is bekend onder de naam Besluit vergoeding vakonderwijs g.l.o.-scholen.

In de a.m.v.b. is een nieuw bekostigingsstelsel ontwikkeld, dat in het kort neerkomt op het volgende: het Rijk betaalt de werkelijke salaire kosten van de vakonderwijzer op basis van klokuren naar schoolgrootte, met een minimum van 2 klokuren. De bevoegde gezagsorganen mogen voor eigen rekening meer doen. Wil de gemeente meer aan vakonderwijs doen dan wat het Rijk vergoedt, dan moet zij dat vóór 1 maart voor het komende schooljaar bepalen en de meeruren aan het bijzonder onderwijs doorbetalen. Na de vaststelling kan de gemeente het aantal uren in dat schooljaar niet meer wijzigen. Vergoeding vanwege de overheid vindt alleen plaats als er werkelijk vakonderwijs via het lesrooster is gegeven.

De oude regeling, vervat in artikel 101bis van de Wet, is per 1 augustus 1982 komen te vervallen. In de loop van 1982 is aan artikel 98 van de Wet een derde lid toegevoegd. Daardoor kunnen gemeenten zonder openbare g.l.o.-scholen desgewenst het bijzonder onderwijs in de gelegenheid stellen om boven de rijksnorm meer aan vakonderwijs te doen.

II.1.4 Kwantitatieve ontwikkelingen speciaal onderwijs

Het aantal scholen voor buitengewoon onderwijs is in 1982 met twaalf toegenomen ten opzichte van 1981. Het totale aantal leerlingen is met 3745 gestegen. Het aantal

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs

II.1.4 Kwantitatieve ontwikkelingen II.1.5 Onderwijskundige ontwikkelingen speciaal onderwijs

verplichte leerkrachten nam met 459 toe (exclusief de leerkrachten die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding in het kader van de gefaseerde invoering van artikel 15, 1e lid, van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967). Als gevolg van de wijziging van de teldatum per 16 april 1981 zijn in 1982 130 leerkrachten niet meer als boventallige, maar als verplichte leerkrachten bekostigd. Verder zijn in het kader van de wijziging van de derde tranche van het Besluit buitengewoon onderwijs 63 boventallige leerkrachten in 1982 automatisch verplichte leerkrachten geworden (aanschaffing van de zogenaamde blokregeling voor dove kinderen). De werkelijke stijging van het verplichte bestand als gevolg van de stijgende aantallen leerlingen bedroeg derhalve in 1982: 266 (459 min 193). Het aantal specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten bedroeg in 1982: 28. In totaal werden er 3381 kinderen gehuisvest, 47 minder dan in 1981.

Tabel: Overzicht statistische gegevens buitengewoon onderwijs

	1981	1982
totale aantal scholen	953	965
w.v.: openbaar	246	247
bijzonder	707	718
totale aantal leerlingen (per 16 april 1982)	94 588	98 333
w.v.: openbaar	25 742	27 533
bijzonder	68 846	70 800
totale aantal verplichte leerkrachten	7 971	8 430
w.v.: openbaar	2 012	2 206
bijzonder	5 959	6 224
totale aantal boventallige leerkrachten	480	365
w.v.: openbaar	150	93
bijzonder	330	272
totale aantal boventallige leerkrachten t.b.v. de anderstaligen	153	180
totale aantal boventallige leerkrachten t.b.v. de ambulante begeleiding	35	35
totale aantal specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten	28	28
aantal pupillen in deze internaten	3 428	3 381

Bron: Ministerie van O. & W.; tenzij anders aangegeven, betreffen de aantallen jaargemiddelden.

II.1.5 Onderwijskundige ontwikkelingen speciaal onderwijs

II.1.5.1 Projecten in het buitengewoon onderwijs

In paragraaf II.1.3.1 is reeds aangegeven dat de Adviesgroep Projecten Speciaal Onderwijs (APSO) en de Ondersteuningsgroep Projecten Speciaal Onderwijs (OPSO) vervangen zijn door de Adviesgroep Projecten Primair Onderwijs (APPO) en de Ondersteuningsgroep Projecten Primair Onderwijs (OPPO). Voor verdere informatie hierover wordt naar die paragraaf verwezen.

De eerste serie projecten speciaal onderwijs is in het schooljaar 1982/1983 het tweede en laatste uitvoeringsjaar ingegaan. De deelnemers dienden in oktober een voortgangsrapportage in. Inmiddels is hierop gereageerd en in de gevallen dat daartoe aanleiding gezien werd, zijn nadere aanwijzingen gegeven. Het merendeel van de projecten heeft in het eerste projectjaar conform de planning kunnen werken. Thans worden maatregelen voorbereid voor de situatie na de projectperiode voor de projecten Indeling in schoolsoorten en Verbrede toelating.

II.1.5.2
Culturele minderheden in
het buitengewoon
onderwijs

In 1982 zijn tevens de scholen geselecteerd voor de tweede serie projecten speciaal onderwijs, gericht op de thema's: 'Werken met handelingsplannen' en 'Verbreed vormingsaanbod'.

Voor februari 1983 dienen alle projecten een projectplan in. Na beoordeling van de plannen zal de definitieve toewijzing plaatsvinden, zodat de uitvoering per 1 augustus 1983 kan beginnen.

De relatie basisonderwijs - buitengewoon onderwijs krijgt gestalte in een aantal ontwikkelingsprojecten, waarin scholen voor basisonderwijs en buitengewoon onderwijs samenwerken aan de afstemming van het onderwijs op de scholen. Deze projecten kunnen gezien worden als projecten waarin de zorgbreedte aandacht heeft. Ook nemen jaarlijks deel aan het activeringsplan 20 scholen voor buitengewoon onderwijs of combinaties van scholen voor basisonderwijs en buitengewoon onderwijs. Uit een onlangs gemaakte analyse op basis van 97 voortgangsrapportages van ontwikkelingsprojecten blijkt, dat het de bu.o.-b.a.o. ontwikkelingsprojecten veel tijd kost om tot daadwerkelijke resultaten te komen.

De ondersteuning van de projecten speciaal onderwijs is niet goed op gang gekomen. Het ondersteuningsplan van de voormalige OPSO, dat eind 1981 is uitgebracht, is slechts ten dele uitgevoerd. Personele problemen in de eerste helft van het jaar zijn hieraan mede debet geweest. Uit de voortgangsrapportages blijkt dat de projecten matig tevreden zijn over het gebodene.

Medio 1982 bracht de ondersteuningsgroep een ondersteuningsplan uit voor het schooljaar 1982/1983. Dit plan kon niet worden goedgekeurd in verband met onduidelijkheden over voorgenomen activiteiten.

In het Onderwijsverslag 1981 werd gewezen op de snelle stijging van het aantal leerlingen uit culturele minderheidsgroepen. Deze stijging heeft zich in 1982 voortgezet. Het totale aantal leerlingen uit culturele minderheden in het buitengewoon onderwijs nam toe van 3646 in 1981 tot 4413 in 1982 op een totaal van 98 333 leerlingen in het buitengewoon onderwijs in 1982. Voor de opvang van deze leerlingen zijn extra faciliteiten ter beschikking gesteld op basis van de regeling uit 1979. In 1982 zijn voor dit doel, uitgedrukt in volledige betrekkingen, 180 extra leerkrachten toegekend.

Tabel: Allochtone leerlingen in het buitengewoon onderwijs (per 16-4-1982)

school	elementair	afd. v. b. o.	v. b. o. school	totaal
dove kinderen	191	1	24	216
slechthorende kinderen	203	-	12	215
ernstig spraakgebr. kinderen	19	-	-	19
blinde kinderen	16	8	2	26
slechtziende kinderen	28	12	-	40
lichamelijk gebrekkigen	193	23	-	216
herst. oorden langd. zieken	29	8	-	37
herst. oorden niet langd. zieken	34	6	-	40
ziekelijke kinderen	92	-	-	92
kinderen lijdend aan toevalen	-	-	-	-
moeilijk lerende kinderen	1 653	258	463	2 374
zeer moeilijk lerende kinderen	285	-	-	285
inrichting v. zwakz. kinderen	5	-	-	5
zeer moeilijk opvoedbare kinderen	145	31	56	232
art. 5 Beginselenwet	-	-	-	-
pedagogische instituten	41	-	-	41
leer- en opvoedingsmoeilijkheden	426	19	29	474
meervd. gebrekkigen	100	-	-	100
voort. bu. o. experimenten	-	-	1	1
	3 460	366	587	4 413

Bron: Ministerie van O. & W.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.1 De staat van het onderwijs II.2 Het gevoerde beleid

II.1.5 Onderwijskundige ontwikkelingen II.2.1 Financiële aspecten basisonderwijs

Tabel: Allochtone leerlingen in het buitengewoon onderwijs, onderscheiden naar land van herkomst (per 16-4-1982)

	Gr	It	You	Mar	Por	Sp	Tun	Tur	Bel	Dui	Mol	Sur	overig	totaal
dove kinderen	1	3	-	34	2	1	-	41	-	3	1	119	11	216
slachth. kinderen	3	6	1	34	6	6	4	42	-	2	86	25	215	
ernstig spraakgebr. kinderen	-	2	1	4	-	1	-	3	-	-	7	1	19	
blinde kinderen	-	-	-	7	-	-	-	8	-	1	-	7	3	26
slachth. kinderen	1	3	-	6	-	-	-	12	-	-	-	16	2	40
lichamelijk gebr. kinderen	3	5	2	47	1	4	-	85	2	5	1	39	22	216
herst. oord. langd. zieken	-	-	1	5	-	-	-	12	9	1	1	7	1	37
herst. oord. niet langd. ziek.	-	1	1	9	1	-	-	21	-	-	-	5	2	40
ziekelijke kinderen	-	4	1	15	7	-	1	22	-	-	-	33	9	92
moeilijk lerende kinderen	11	50	17	356	38	82	4	589	9	31	48	993	146	2 374
zeer moeilijk lerende kinderen	2	9	1	34	2	7	-	93	-	5	1	111	20	285
inr. voor zwakz. kinderen	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	-	5
zeer moeilijk opv. kinderen	3	5	7	33	4	6	-	39	1	1	2	104	27	232
pedagogische instituten	2	2	-	2	5	-	-	5	1	2	3	14	5	41
leer en opv. moeilijkheden	2	27	5	50	9	20	4	58	7	30	6	175	81	474
meerv. gebrekkigen	2	2	-	10	-	-	-	15	22	-	1	41	7	100
voortgezet bu.o.	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
totaal	30	119	37	647	75	127	13	1 046	52	80	67	1 758	362	4 413

Bron: Ministerie van O&W.

II.1.5.3

Voortgezet buitengewoon onderwijs

De sterke groei van het aantal leerlingen in het voortgezet buitengewoon onderwijs heeft zich in het begrotingsjaar 1982 voortgezet: van 19 661 leerlingen in 1981 tot 21 565 leerlingen in 1982. Het totale aantal scholen en afdelingen tezamen is in 1982 met slechts drie toegenomen ten opzichte van 1981 en bedraagt thans 341. Weliswaar is het aantal scholen in 1982 met 20 toegenomen ten opzichte van 1981 tot 126, doch daar tegenover staat een daling van het aantal afdelingen van 232 naar 215. Uit deze gegevens blijkt, dat de groei van het v.b.o. voornamelijk is opgevangen door uitgroei van de bestaande voorzieningen.

II.1.5.4.

Randvoorzieningen

In 1982 is de uitvoering voortgezet van het rapport Randvoorzieningen buitengewoon onderwijs, dat op 3 maart 1977 aan de Tweede Kamer werd aangeboden (zitting 1976-1977 nr. 14 395). Voor het jaar 1982 waren extra middelen ad f. 12 mln. op jaarbasis beschikbaar. Deze zijn aangewend ten behoeve van de wijziging van artikel 13 Lager-onderwijswet 1920 (weekendvervoer), uitbreiding van het vakonderwijs en het vakkenpakket v.b.o., verbetering van de norm psycholoog en psychologisch assistent en verbetering van de norm administratieve hulp.

Tegenover deze verbeteringen in de sfeer van de randvoorzieningen, stonden in 1982 echter een aantal noodzakelijk geworden beleidsombuigingen. Deze betroffen in totaal een bedrag van f. 22,1 mln. De besparingen konden vooral worden opgeleverd door het niet beschikbaar stellen van het begrote bedrag voor de reële verbeteringen tranche '82, door te korten op de post overige uitgaven waaruit het bedrag per leerling is opgebouwd, en door het invoeren van een wijziging in de vergoedingsregeling voor psychologen hulp. De deelname aan de wederinschakelingscursus voor niet-werkzame logopedisten bleef beneden de verwachtingen.

De cursus die in januari 1982 op drie plaatsen in Nederland begon, werd medio juni 1982 beëindigd. Deze cursus was bedoeld om voor scholen voor buitengewoon onderwijs de noodzakelijke aantallen logopedisten beschikbaar te krijgen.

II.1.5.5

Fries in het buitengewoon onderwijs

Het eindrapport van de Commissie Fries in het Buitengewoon Onderwijs, dat op 3 december 1981 aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen werd aangeboden, is begin 1982 ter advisering aan diverse instanties voorgelegd. Bij de verdere voortgang van de invoering van het Fries in het buitengewoon onderwijs zullen deze adviezen worden betrokken.

II.1.5.6
Vakonderwijs in het
buitengewoon onderwijs

De bekostiging van het vakonderwijs in het buitengewoon onderwijs komt sinds 1 januari 1982 rechtstreeks ten laste van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Voorheen geschiedde de bekostiging hiervan door het Ministerie van Financiën. Van 1 januari 1982 tot 1 augustus 1982 gold een overgangsperiode. Met ingang van 1 augustus 1982 werd een gewijzigde regeling van kracht, die per circulaire aan de scholen ter kennis is gebracht. In deze regeling is een normering voor de afdelingen kern en zeer jeugdigen opgenomen, terwijl voor de v.b.o.-scholen en -afdelingen een goedkeuring per school benodigd was op basis van een ingediend verzoek.

II.2 Het gevoerde beleid

II.2.1 Financiële aspecten basisonderwijs

II.2.1.1
Kostenontwikkelingen

a. Kleuteronderwijs

De uitgaven voor het kleuteronderwijs zijn in 1982 ten opzichte van 1981 gestegen met f 290 mln.: van f 1370 mln. in 1981 tot f 1660 mln. in 1982. Deze stijging wordt gevormd door de volgende mutaties:

- Stijging van de personele uitgaven door de ontwikkelingen van het loonniveau 22 mln.
- Stijging van het aantal scholen en daling van het aantal leidsters i.v.m. geringer aantal kleuters leidden tot een verlaging met - 13 mln.
- Hogere uitgaven voor het onderwijs aan culturele minderheden 7 mln.
- Verschuiving van de betaling van de voorschotten voor de bijdragen aan het ABP in 1981 met een maand veroorzaakte een stijging van de uitgaven over vorige jaren in 1982 met 13 mln.
- Stijging van de uitgaven voor exploitatiekosten in verband met prijscompensatie 6 mln.
- De voorschotten voor materiële uitgaven waren sinds 1979 niet meer gewijzigd. Bij de invoering van de automatisering van de vergoedingen in 1982 zijn de voorschotten voor 1982 aangepast, waardoor de uitgaven stegen met 33 mln.
- Eenmalige verschuiving van de betaling van voorschotten voor materiële uitgaven voor december 1982 met 1 maand - 28 mln.
- De invoering van de automatisering van de vergoedingen voor exploitatie- en stichtingskosten in 1982 leidde tot een bijstelling van de voorschotten over 1976 t/m 1981 246 mln.
- Voor afrekeningen over vorige jaren was meer nodig 4 mln.

b. Gewoon lager onderwijs

De uitgaven voor het gewoon lager onderwijs zijn in 1982 ten opzichte van 1981 gestegen met f 110 mln.: van f 3349 mln. in 1981 tot f 3459 mln. in 1982. Deze stijging wordt gevormd door de volgende mutaties:

- Stijging door de ontwikkelingen van het loonniveau 51 mln.
- Stijging van het aantal scholen en daling van het aantal leerkrachten i.v.m. geringer aantal leerlingen leidden tot een verlaging met - 103 mln.
- Overneming van de kosten van het vakonderwijs van de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (bijdragen aan het Gemeentefonds) door dit ministerie 90 mln.
- Kosten van salarissen voor buitenlandse leerkrachten (voor 7/12 jaar) 24 mln.
- Verschuiving van de betaling van de voorschotten voor de bijdragen aan het ABP in 1981 met een maand veroorzaakte een stijging van de uitgaven over vorige jaren in 1982 met 46 mln.
- Voor afrekeningen over vorige jaren was meer nodig 2 mln.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.2 Het gevoerde beleid

II.2.1 Financiële aspecten

II.2.2 Onderwijskundige aspecten basisonderwijs

II.2.1.2

Ombuigingsbeleid / beleidswijzigingen

De volgende beleidswijzigingen hebben voor 1982 plaatsgevonden:	11,9 mln.
Onderwijsvoorrrangsbeleid (diverse directies)	
Kosten van het vakonderwijs bij het lager onderwijs (overgekomen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken)	90,3 mln.
Eenmalige verlaging van de bijdrage aan het ABP van 21% naar 18,7%	- 55 mln.
Verschuiving van de betaling van de voorschotten voor materiële uitgaven voor december 1982 naar januari 1983	- 28 mln.
Deze posten zijn begrepen in de kostenontwikkelingen bij het kleuter- en lager onderwijs onder de uitgaven voor 1982.	

II.2.2 Onderwijskundige aspecten basisonderwijs

II.2.2.1

(O)WBO

a. Invoering (O)WBO

De voorbereidingen voor de invoering van de Wet op het basisonderwijs (WBO) en voor de totstandkoming van de Overgangswet Wet op het basisonderwijs (OWBO) gingen in 1982 onverminderd voort. Conform de planning volgens het Meerjarig Beleidsplan voor het basis- en speciaal onderwijs, behorende bij de memorie van toelichting bij de ontwerp-begroting 1983 (Tweede Kamer, zitting 1982-1983, 17 600, hoofdstuk VIII, nr. 3, bijlage VII), werd op 7 oktober 1982 het ontwerp OWBO bij de Tweede Kamer ingediend. Het bleek echter niet mogelijk, zoals eerst de bedoeling was, om gelijktijdig ook de hoofdlijnen van de voornaamste uitvoeringsbepalingen van de WBO aan de Tweede Kamer te verstrekken (Bekostigingsbesluit, Formatiebesluit, Rechtspositiebesluit en Bouwbesluit). Dit gebeurde wel in het begin van 1983.

Van de overige uitvoeringsbesluiten kwamen er drie in een zodanig stadium van voorbereiding, dat omstreeks de jaarwisseling met de formele a.m.v.b.-procedure kon worden begonnen. Het gaat hierbij om de algemene maatregelen van bestuur ex artikel 11 (eigen taal en cultuur), ex artikel 23 (toelatingsleeftijd en duur van het onderwijs) en ex artikel 45 (financiële draagkracht ouders met betrekking tot vervoerskosten). Deze worden, zoals verwacht wordt, in de loop van 1983 afgerond.

b. Voorlichting

Om de onderwijskundige en bestuurlijke invoering van de nieuwe basisschool zo goed mogelijk te ondersteunen is in 1982 een begin gemaakt met het opzetten van een uitgebreide informatie- en voorlichtingscampagne.

Bij de voorlichting aangaande onderwijskundige zaken wordt onder andere het Informatiepunt Basisonderwijs (IPB) ingeschakeld. Voor de bestuurlijke informatie is getracht een samenwerking tussen het departement en de koepelorganisaties tot stand te brengen.

Daarnaast werden voorbereidingen getroffen om in 1983 de bijdrage van het departement aan de Nationale Onderwijs Tentoonstelling (NOT) te concentreren op de invoering van de basisschool.

(Zie ook I.2.1)

c. Engels in het basisonderwijs

In 1982 is voortgegaan met de voorbereiding voor de invoering van het Engels als verplicht vak onder de WBO. Daartoe ontwikkelde de Stichting voor Leerplanontwikkeling (SLO) een deelschoolwerkplan voor het Engels, waarin verschillende methoden voor het geven van de lessen worden aangegeven. Ook is er aandacht aan besteed welk niveau van het Engels kan worden bereikt. Dit deelschoolwerkplan wordt in 1983 op een aantal scholen getoetst. Vijf pedagogische academies en een nieuwe lerarenopleiding hebben de opdracht gekregen een raamprogramma voor een nascholingscursus Engels te ontwikkelen. Deze zal in het cursusjaar 1983/1984 beginnen.

Voorts is er met de educatieve omroepen (Teleac, NOT) overleg geopend om na te gaan of er een gezamenlijke cursus Engels mogelijk is, verzorgd door de initiële opleidingen en de media. Een dergelijke samenwerking maakt het mogelijk de capaciteit van de nascholing op te voeren en de totale duur van de nascholingsoperatie te bekorten. Het is de bedoeling dat in de komende jaren ca. 16 000 onderwijsgeevenden een nascholingscursus volgen.

d. Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding

In september 1981 begon een ambtelijk overleg tussen het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne over de positie van de gezondheidseducatie/ gezondheidskunde, c.q. gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (g.v.o.) in het onderwijs. Dit gebeurde mede tegen de achtergrond van de WBO en de ISOVSO, waarin de bevordering van gezond gedrag als verplicht leergebied is opgenomen. De eerste verkennende fase werd in februari 1982 afgerond met een overleg tussen de bewindslieden van beide departementen, waarbij werd nagegaan op welke wijze aan de gezondheidsvoorlichting en -opvoeding concretere inhoud kan worden gegeven.

Naast een nadere begripsbepaling werd een inventarisatie voorbereid inzake de ontwikkelingen op g.v.o.-gebied (wetgeving, leerplanontwikkeling SLO, g.v.o.-projecten, scholing en nascholing). In de loop van 1983 wordt een notitie hierover aan de Tweede Kamer aangeboden.

II.2.2.2 *Innovatiebeleid basisonderwijs*

a. Zorgbreedte

In 1982 werd gewerkt aan de voorbereiding van de beleidslijnen voor de zorgverbreding van het basisonderwijs aan de hand waarvan een opstelling plaats vindt van een adviesaanvraag aan de Adviesraad voor het Basisonderwijs, het Speciaal Onderwijs en de Opleidingen (ARBO). De adviesaanvraag zal vragen bevatten inzake de algemene strekking, de maatregelen en de regelgeving van het te ontwikkelen zorgverbredingsbeleid.

De werkgroep Nascholing Zorgbreedte is begonnen met de ontwikkeling van een raamleerplan voor nascholingscursussen, die in september 1983 aan tien initiële opleidingen dienen te beginnen (in de OCA-sector). De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers uit vier initiële opleidingen en de beide opleidingen speciaal onderwijs. Gewerkt wordt aan de hand van tendensen in het zich ontwikkelende beleid. In het onderzoeksprogramma voor 1983 van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is een onderzoek opgenomen naar de beeldvorming omtrent de vergroting van de zorgbreedte in het basisonderwijs. In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

1. In hoeverre is het personeel van het huidige kleuter- en lager onderwijs van mening, dat de uitstroom naar het buitengewoon onderwijs verkleind dient te worden?
2. In welke mate meent men in staat te zijn hieraan daadwerkelijk vorm te geven?

II.2.2.3 *Onderwijsvoorrrangsbeleid*

De bijzondere aandacht voor het onderwijs aan leerlingen in achterstandssituaties kreeg in 1982 verder gestalte door de publikatie van de nota Onderwijsvoorrrangsplan en de aanwijzing van de voorlopige onderwijsvoorrrangsgebieden. Het onderwijsvoorrrangsbeleid kwam tot stand door de samenvoeging van de verschillende beleidsstromen die betrekking hebben op het verminderen van onderwijsachterstanden, zoals het stimuleringsbeleid (zie par. II.1.3.2) en het beleid ten aanzien van leerlingen uit culturele minderheden (zie par. II.1.3.3 en II.1.5.2). Door integratie, met handhaving van de verworvenheden op deze terreinen, kunnen de doelstellingen van het beleid effectiever worden nagestreefd. Het eerste deel van de nota Onderwijsvoorrrangsplan bevatte de voorlopige hoofdlijnen voor de wenselijke wettelijke regeling van het onderwijsvoorrrangsbeleid. Hiermee werd het onderwijsveld de gelegenheid geboden tot 1 januari 1983 te reageren op de

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.2 Het gevoerde beleid

II.2.2 Onderwijskundige aspecten basisonderwijs

voorgestelde hoofdlijnen. Van deze gelegenheid is door vele organisaties gebruik gemaakt. De commentaren worden in de loop van 1983 gepubliceerd. Aan de hand van de commentaren werd begonnen met het ontwerpen van wettelijke regelingen op het onderwijsvoorrrangsbeleid.

Het tweede deel van de nota Onderwijsvoorrrangsplan bevatte concrete maatregelen die in de jaren 1983/1984 en 1984/1985 zullen worden geëffectueerd, zoals de omzetting van stimuleringsprojecten en combinatiepakketten in voorlopige onderwijsvoorrrangsgebieden. De methode die werd gehanteerd om te komen tot de aanwijzing van voorlopige onderwijsvoorrrangsgebieden bleek tekortkomingen te bevatten. Nadere bestudering ervan leidde tot een aantal alternatieven, waaruit echter nog geen keuze kon worden gemaakt. Voor de oplossing van de knelpunten zal onder meer het Sociaal en Cultureel Planbureau worden ingeschakeld.

II.2.2.4 *Trekkende bevolking*

Het onderwijsbeleid ten aanzien van kinderen van de trekkende bevolking is ook in 1982 gericht geweest op een optimale deelname van deze kinderen aan het reguliere kleuter- en lager onderwijs. De beoogde integratie wordt niet dwingend opgelegd, maar bevordert door onder meer de toekenning van extra faciliteiten van de reguliere scholen die door leerlingen van de trekkende bevolking worden bezocht. In 1982 verscheen de subsidieregeling voor varende kleuters. Hierdoor is voor de bekostiging van scholen voor varende kleuters een wettelijke basis gecreëerd. De overkoepelende organisatie die het onderwijs aan deze leerlingen coördineert, is bij ministeriële beschikking erkend.

II.2.2.5 *Huisvesting en gebouwen*

In de uitvoering van het beleid voor huisvesting van het kleuter-, gewoon lager en buitengewoon lager onderwijs op grond van de Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o./l.o. is geen wijziging aangebracht. Daardoor raken de schoolbesturen en gemeenten enerzijds en de desbetreffende afdelingen van het departement anderzijds steeds beter op elkaar ingespeeld. Het toepassen van de ontworpen procedure en de daarbij opgestelde criteria ontmoeten dan ook weinig weerstand. Slechts in een enkel geval en indien daarvoor mogelijkheden aanwezig waren, werden criteria bijgesteld. Met name is dat gebeurd voor het bewegingsonderwijs in kleine kernen.

Jaarlijks worden 1400 à 1500 verzoeken voor huisvestingsvoorzieningen ingediend. Bij de afhandeling van deze verzoeken wordt gemiddeld 80% van het gevraagde aantal lokaaleenheden toegestaan, waarbij aangetekend moet worden dat er tussen de categorieën grote verschillen bestaan. Het spreekt vanzelf dat een groot deel van de aanvragen betrekking heeft op voorstellen tot integratie van kleuter- en lager onderwijs en dat de voorzieningen die strikt noodzakelijk zijn voor deze onderwijsvernieuwing worden toegestaan.

In grotere gemeenten en groeikernen wordt momenteel bij voorkeur afgeweken van de procedure voor individuele aanvragen. Dit gebeurt als gevolg van de goede samenwerking tussen openbaar en bijzonder onderwijs en de toenemende noodzaak om planmatig te werken, in het bijzonder als het gaat om een grootschalige aanpak van de problemen. De raamafspraken die hieruit voortvloeien, behelzen afspraken over prognoses en bouwkundige voorzieningen per wijk voor openbaar en bijzonder onderwijs.

Deze vorm van samenwerking op plaatselijk niveau is aanleiding geweest om in de Wet op het basisonderwijs (WBO) mede in te spelen op de gegroeide praktijk. Er is een procedure ontworpen waarbij de gemeente een belangrijke planningstaak krijgt, die niet alleen een coördinerende maar ook een toetsende functie inhoudt. Dit voorstel is samen met de Overgangswet (OWBO) aangeboden aan de Staten-Generaal.

Om een goede aansluiting te verkrijgen met het bouwbeleid onder de WBO is tevens de verlenging van de Wet beheersing huisvesting (WBH) aan de Staten-Generaal voorgesteld.

II.2.2.6 Kleine scholen

In 1982 is een begin gemaakt met een instandhoudingsbeleid dat ook op de komende integratie k.o./l.o. is afgestemd. In het verleden werden scholen, die gedurende drie achtereenvolgende jaren niet meer voldeden aan de wettelijke instandhoudingsnorm en waarvoor een verzoek om instandhouding of continuering van de rijksvergoeding werd ingediend, alleen beoordeeld tegen de achtergrond van de behoefte aan kleuter- of lager onderwijs. Het nieuwe beleid impliceert echter, dat een school die niet in een onmiddellijke behoefte als kleuter- of als lagere school voorziet, ook nog kan worden bekeken als component van een toekomstige basisschool. Hiertoe zijn getalscriteria vastgesteld, die voor kleuter- en lagere scholen die deel uitmaken van een koppel aanmerkelijk lager liggen dan voor scholen zonder partner. Getalscriteria werden ook nodig geacht voor een rechtvaardige advisering over de verwerking van het grote aantal instandhoudingsverzoeken. Door de verdergaande leerlingendaling bedroeg het aantal scholen voor kleuter- en lager onderwijs dat een beroep moest doen op een ministeriële ontheffing in 1982 ruim 1700. In het jaar 1982 kregen ca. 130 scholen bericht, dat de school in 1982 nog in stand kon blijven c.q. nog voor rijksvergoeding in aanmerking kon blijven komen, maar dat het bevoegd gezag zich ernstig moest beraden over de te treffen maatregelen. Feitelijk werden in dat jaar nog geen scholen van rijkswege opgeheven. Eind 1982 werd de notitie Instandhoudingsbeleid, waarin het bedoelde beleid werd omschreven, besproken met de Vaste Commissie voor O&W van de Tweede Kamer. Kort daarna werd ook een beleidsnotitie Kleine school besproken in de CCOO (Centrale Commissie voor Onderwijs Overleg). Deze laatste notitie had betrekking op de kleine school in geïsoleerd gelegen kernen of in zeer kleine gemeenten. Met name werd hierin getracht een antwoord te geven op de vraag wat de kleinste denkbare basisschool in de toekomst zou kunnen en mogen zijn. Tevens werd de mogelijkheid vermeld om op kleine lagere scholen, die niet over een integratiepartner beschikken, kleuters toe te laten. Daardoor zouden zij toch ervaring met het kleuteronderwijs kunnen opdoen. Met ingang van het schooljaar 1983/1984 wordt aan deze maatregel uitvoering gegeven.

II.2.2.7 Advisering door de ARBO

Sinds mei 1982 is de Adviesraad voor het Basisonderwijs, het Speciaal Onderwijs en de Opleidingen (ARBO) in het Onderwijscentrum te Zeist gevestigd. Besloten werd de ARBO met drie full-time leden uit te breiden. Begin 1983 bestond de kerngroep van de ARBO uit de voorzitter (K.G.K. Hanselman), drie full-time leden en vier part-time leden. De volgende adviezen zijn door de ARBO in 1982 uitgebracht:

- Branding en baken:	notitie over de opleiding tot onderwijsgevende in het basisonderwijs (januari 1983)
- De regio als werkeenheid:	inzake regionalisatie in het onderwijs (augustus 1982)
- Tussen droom en werkelijkheid:	einddoelen voor de lerarenopleiding basisonderwijs (november 1982)
- Van breuk naar gave lijn:	advies over de nota Verder na de basisschool (december 1982).

Voor het advies Einddoelen voor de lerarenopleiding basisonderwijs werden voor de periode van eind augustus tot 1 november vijf themaleden benoemd.

In november 1982 werd door de minister een adviesaanvraag betreffende de nota Onderwijsvoorrrangsplan bij de ARBO ingediend.

In het voorjaar van 1983 werd de instellingsbeschikking van de ARBO bijgesteld. De instellingsduur werd verlengd tot 1 augustus 1986.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.2 Het gevoerde beleid

II.2.3 Financiële aspecten buitengewoon onderwijs II.2.4 Onderwijskundige aspecten

II.2.3.1 Kostenontwikkelingen

II.2.3 Financiële aspecten buitengewoon onderwijs

De uitgaven in het jaar 1982 hebben ten opzichte van 1981 de volgende ontwikkeling te zien gegeven:

Bedragen × f 1 mln.	Uitgaven in 1982	Uitgaven in 1981	Verschil	waarvan personeel	waarvan materieel
Gemeentelijke en bijzondere scholen voor buitengewoon onderwijs	693	613,5	79,5	79,5	-
Vernieuwingsactiviteiten buitengewoon onderwijs:	3,6	1,5	2,1	2,1	-
Onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan hebben:	70,1	66,8	3,3	-	3,3
Vergoedingen krachtens art. 13 WBH:	0,2		0,2	-	0,2
Overige uitgaven	0,2	0,1	0,1	-	0,1
	767,1	681,9	85,2	81,6	3,6

Zoals vermeld onder II.1.1.1, was er ook in 1982 bij de scholen voor buitengewoon onderwijs sprake van een toename van het aantal leerlingen ten opzichte van 1981, hetgeen kostenverhogend heeft gewerkt.

Verder waren in 1982 de volgende omstandigheden van invloed op de hoogte van de personele kosten bij scholen voor buitengewoon onderwijs:

- met ingang van 1 januari 1982 is de uitkering vakonderwijs overgenomen door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De hiermee gemoeide gelden ad ca. f 43 mln. zijn overgeheveld naar de desbetreffende begrotingsartikelen en zijn als zodanig uitgegeven;
- het geraamde percentage voor de vervanging van leerkrachten (6% in 1982) bedroeg in werkelijkheid 4,8%;
- uitbreiding van de faciliteiten voor anderstalige leerlingen in het buitengewoon onderwijs (f 4,8 mln).

De stijging van de uitgaven voor vernieuwingsactiviteiten buitengewoon onderwijs ten opzichte van 1981 is veroorzaakt door het aanvangen van de tweede serie projecten alsmede doordat de eerste serie projecten in 1982 de uitvoeringsfase is ingegaan. Bij het onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden, valt de toename van de materiële kosten voornamelijk toe te schrijven aan de nabetalings over gesloten dienstjaren. Bovendien is in 1982 met de schippersorganisaties overeenstemming bereikt over een verbetering in de huisvestingskostenregeling.

II.2.3.2 Ombuigingsbeleid

De toename van de budgettaire problematiek in 1982 maakte het noodzakelijk ook in de sfeer van het buitengewoon onderwijs een aantal bezuinigingsmaatregelen te treffen. Het betrof hier de volgende maatregelen:

1. Verschuiving van de aanstellingsdatum van een veiligheidsambtenaar naar 1 januari 1983 (i.p.v. 1-8-1982) × 1 mln.
f 0,1
2. Uitstel van de subsidiëring van pedologische instituten naar 1 januari 1983 (i.p.v. 1-8-1982) f 0,3

3. Voor het onderwijs aan varende kleuters bleek incidenteel minder benodigd dan was voorzien. Dit verschil wordt ingeleverd	f 1,1
4. In 1982 is het begeleidingsorgaan later begonnen dan aanvankelijk bedoeld	f 0,2
5. De materiële uitgaven voor kinderen van de Trekkende Bevolking werden incidenteel beperkt	f 0,2
6. Als gevolg van het achterblijven van uitgaven m.b.t. faciliteiten voor gehandicapten in het g.l.o. werd dit overschot ingeleverd	f 0,1
7. De toekenningen van aanvragen van boventallige leerkrachten werden gemiddeld met één maand later vertraagd	f 0,8
8. Het begin van de tweede serie projecten buitengewoon onderwijs werd vertraagd. Hierdoor ontstond een geringer beslag op de beschikbare gelden	f 2,8
	f 5,6

II.2.4 Onderwijskundige aspecten speciaal onderwijs

II.2.4.1 Wetgeving buitengewoon onderwijs

a. Besluit buitengewoon onderwijs (Bbo) 1967

Bij Koninklijke besluiten van 22 maart 1982 (Stb. 170), van 24 september 1982 (Stb. 556) en van 27 september 1982 (Stb. 574) is een aantal wijzigingen aangebracht in het Bbo 1967.

- Het Kb van 22 maart 1982 betreft een regeling met betrekking tot een normering van het vakonderwijs aan de scholen voor buitengewoon onderwijs, alsmede met betrekking tot de rechtstreekse vergoeding door het Rijk aan de scholen van de hieraan verbonden personeelskosten.
- Bij Kb van 24 september 1982 is voor gemeenten waarin geen openbare scholen voor buitengewoon onderwijs zijn gevestigd en voor gemeenten waarin openbare en bijzondere scholen van een verschillende soort zijn gevestigd, de mogelijkheid geschapen om boven de rijksvergoeding voor het vakonderwijs gelden aan de besturen van bijzondere scholen ter beschikking te stellen.
- Het Kb van 27 september 1982 incorporeert verscheidene wijzigingen, waarvan de belangrijkste zijn: de verdere uitbreiding van het vakkenpakket bij het voortgezet buitengewoon onderwijs, de verbetering van de procedure inzake de toelating tot de scholen voor buitengewoon onderwijs, de opnemng van de scholen verbonden aan inrichtingen voor zwakzinnige kinderen en van de scholen verbonden aan inrichtingen als bedoeld in artikel 5 Beginselenwet voor de kindbescherming in respectievelijk de scholen voor zeer moeilijk lerende en de scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen.

b. Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs (ISOVSO)

Op 15 december 1982 verscheen de Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs in het Staatsblad (Stb. 730). Het ontwerp van de Interimwet werd op 22 mei 1981 bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend en in de loop van 1982 behandeld.

De ISOVSO gaat uit van de bestaande structuur van het buitengewoon onderwijs. Daarnaast beoogt de wet openingen te geven voor nieuwe ontwikkelingen, uitgaande van het feit dat er nog weinig consensus bestaat over de onderwijskundige vormgeving van het toekomstig speciaal onderwijs.

De looptijd van de Interimwet is 10 jaar. In die tijd moeten de ervaringen die met projecten worden opgedaan het inzicht vergroten in de gewenste onderwijskundige vormgeving van het toekomstige speciaal onderwijs. De keuze voor een aparte wet, naast de Wet op het basisonderwijs, is vooral ingegeven door de gedachte dat een longitudinale samenhang van het speciaal onderwijs en een ononderbroken ontwikkelingsgang van leerlingen die uitsluitend op het speciaal onderwijs zijn aangewezen, verzekerd dienen te zijn. In 1982 is voorts de voorbereiding ter hand

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.2 Het gevoerde beleid II.3 Hoofinspectie kleuter- en lager onderwijs

II.3.1 Acceptatie van de cursus 'Switch On' II.3.2 Onderwijs in eigen taal en cultuur

genomen voor de Overgangswet (OISOVS0) en voor de algemene maatregelen van bestuur die dienen tot uitvoering van regels in de ISOVS0.

II.3 Hoofinspectie kleuter- en lager onderwijs

II.3.1 Acceptatie van de cursus Switch On

II.3.1.1 Inleiding

Een werkgroep van inspecteurs KO/LO was belast met de opzet en organisatie van een beperkt onderzoek naar de veldacceptatie van de schoolradiocursus Switch On.

II.3.1.2 Doelstelling en globale opzet van het onderzoek

De werkgroep heeft zich voor een belangrijk deel beziggehouden met het inventariseren van gegevens over de mate waarin deze radiocursus door de schoolleiders, de onderwijsgeevenden en de leerlingen wordt geaccepteerd. Daarbij werd gelet op de motivering om de cursus al dan niet te gebruiken. Ook is nagegaan hoe men met de cursus werkt, hoe men het leerkrachtvervangende element ervaart en welke sterke en zwakke kanten men aan deze cursus onderkent.

Uit het totale adressenbestand van de aan deze cursus deelnemende scholen van de Stichting Nederlandse Schoolradio werden 81 scholen (= 5%) via een a-selecte steekproef voor dit onderzoek aangewezen; 52 inspecteurs voerden het onderzoek uit. Daarbij werden gesprekken gevoerd met schoolleiders en onderwijsgeevenden belast met het verzorgen van de cursus. Ook werden lessen gevolgd. De inspecteurs gebruikten een vragenlijst, waarin antwoordmogelijkheden konden worden aangekruist en ruimte was voor verdere opmerkingen. Zij werden bovendien in de gelegenheid gesteld om ervaringen over de klasbezoeken te vermelden.

II.3.1.3 Resultaten en interpretatie

De respons op de vragenlijsten was $\pm 96\%$. Echter niet alle vragenlijsten bleken bruikbaar. Slechts 50 scholen voldeden aan de bedoeling van de cursus en aan de eis van de met het onderzoek belaste werkgroep: gebruik van de cursus in (een combinatie met) het vierde leerjaar. Er kan derhalve gesproken worden van een bruikbare respons van 61,73%. Dit gegeven in relatie tot de beperkte steekproef waarmee gewerkt is, rechtvaardigt echter slechts voorzichtige conclusies uit de hierna volgende bevindingen en indrukken.

Uit de beantwoording van de vragenlijsten door schoolleiders en onderwijsgeevenden blijkt een positieve waardering voor deze cursus. De cursus motiveert de leerlingen. De leerlingen vinden de lessen leuk. Ze vinden het gewichtig om Engels te krijgen. De cursus stimuleert tot het spreken van Engels.

De onderwijsgeevenden waarderen de cursus omdat het een compleet leerpakket is, dat hen ondersteunt. Het is gemakkelijk dit aan te vullen en uit te breiden. Deze positieve waardering wordt bevestigd doordat de cursus tijdens het volgend schooljaar gecontinueerd is en aan collega's wordt aanbevolen.

Overigens komt op meer specifiek didactische vragen niet altijd deze positieve waardering naar voren. Zo blijkt dat door de vele herhalingen leerlingen op de lange duur gedemotiveerd raken. Ook is er behoefte aan enig verwerkingsmateriaal.

Uit de gesprekken met schoolleiders blijkt dat er weinig overleg heeft plaatsgehad over de invoering van de cursus met anderen dan het schoolteam. Externe deskundigen werden niet of nauwelijks geraadpleegd.

Vorbereiding op de nieuwe basisschool en het te zijner tijd toch moeten geven van Engels vormen de belangrijkste redenen voor de invoering van deze cursus, terwijl Switch On evenzeer gekozen wordt vanwege de mogelijkheden die het media-gebruik biedt. Op

II.3.1.4 Conclusies

andere antwoordmogelijkheden (met name die van didactische aard) wordt niet of nauwelijks gescoord.
Hieruit en uit de opmerkingen van inspecteurs moet geconcludeerd worden dat bij de keuze van deze cursus didactische aspecten weinig aandacht gehad hebben.

Aanvullend moeten de negatieve opmerkingen over de technische aspecten van deze cursus genoemd worden, te meer omdat hierover geen expliciete vragen gesteld zijn. De vaak gebrekkige radio-ontvangstapparatuur in de scholen maakt het noodzakelijk cassettebandjes te gebruiken. Door het gebruik van cassettebandjes bij deze cursus nemen de didactische mogelijkheden toe.

Ten behoeve van het innovatiebeleid met betrekking tot de plaats van Engels in de toekomstige basisschool kan uit de hier verzamelde beperkte hoeveelheid gegevens maar weinig worden afgeleid. Evaluatie van een dergelijke cursus op meer onderwijskundige aspecten is daartoe gewenst.

Switch On blijkt in een zekere behoefte te voorzien. In algemene zin zijn de argumenten voor de keuze van de cursus niet overtuigend. Vaak lijkt er geen ander materiaal bij de scholen bekend te zijn. Onderwijskundige en/of didactische noties spelen bij de keuze slechts een zeer geringe rol. Van een werkelijk afgewogen keuze voor deze methode was in geen enkel geval sprake.

Opvallend is verder nog dat onderwijsgegevens weinig behoefte tonen aan scholing, terwijl inspecteurs op grond van hun ervaringen tijdens klasbezoek de scholing juist noodzakelijk vinden.

II.3.2 Onderwijs in eigen taal en cultuur

Het Beleidsplan Culturele Minderheden in het Onderwijs gaat uit van acculturatie door intercultureel onderwijs. De praktijk van het onderwijs in eigen taal en cultuur (OETC) geeft voor een deel uitvoering aan dit beleid, maar is voor het belangrijkste deel vooral op verzoek van de buitenlandse ouders gericht op remigratie. De buitenlandse leerlingen zijn grotendeels zo vernederlandsd dat zij niet meer zonder problemen in het geboorteland kunnen functioneren. Anderzijds blijven zij in Nederland nog te veel buitenlander. Hun achterstandssituatie biedt weinig perspectief.

Het onderwijs in eigen taal en cultuur wordt op twee manieren verzorgd. De onderwijsgevende werkt op een centraal punt (lespunt) waar de buitenlandse leerlingen vanuit de Nederlandse scholen naar toekomen, of de onderwijsgevende bezoekt verschillende scholen om daar aan kleine groepjes les te geven. Beide manieren hebben uitgesproken voor- en nadelen.

Er bestaat in de onderwijspraktijk nauwelijks relatie tussen OETC en Nederlands onderwijs. Voor een belangrijk deel is dit een gevolg van de manier waarop OETC wordt gegeven. Anderzijds spreken buitenlandse onderwijsgegevens slecht tot zeer slecht Nederlands en werken zij vanuit een andere doelstelling.
Op de Nederlandse scholen wordt OETC ervaren als een onderbreking van het reguliere onderwijs. Deze onderbreking verstoort de regelmatige voortgang van leerprocessen en kan op zichzelf weer tot achterstand leiden.
Buitenlandse ouders hechten veel waarde aan het OETC, maar vinden het doorgaans ontoereikend.

In pedagogisch-didactische zin is het OETC niet afgestemd op het Nederlandse onderwijs. De leerlingen worden naar Nederlandse maatstaven strenger, meer autoritair behandeld. Werkvormen en leersituaties verschillen ingrijpend.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.3 Hoofdinspectie kleuter- en lager onderwijs

- II.3.2 Onderwijs in eigen taal en cultuur
- II.3.3 Het schoolleiderschap als duobaan
- II.3.4 De functie van schoolcontactpersonen

Op het OETC is geen of zeer weinig toezicht. In het onderwijsveld is onvoldoende duidelijk wie voor dit onderwijs uiteindelijk verantwoordelijk is. Onderwijsgeven in eigen taal en cultuur staan in het algemeen positief tegenover hun werk en zijn erg gemotiveerd. Wel vinden zij de werkbelasting te groot. Te meer omdat zij voor hun onderwijs de leer- en hulpmiddelen zelf (zouden) moeten maken en een belangrijke sociale functie in de school hebben. Een deel van hen heeft zelf aanpassings-(taal!)problemen. Door het tijdelijk dienstverband bestaat er maar weinig zekerheid voor de toekomst. Contacten met Nederlandse collega's maar ook onderlinge contacten laten vaak veel te wensen over. Van het aanwezige scholingsaanbod wordt slechts beperkt gebruik gemaakt.

In het algemeen wordt OETC frontaal-klassikaal gegeven. De lessen hebben een overwegend verbaal karakter. Er is onvoldoende lesmateriaal aanwezig. Het wel aanwezige materiaal is kwalitatief ontoereikend en onvoldoende afgestemd op de situatie van buitenlandse leerlingen in Nederland.

Het aanleren van de moedertaal staat tijdens de lessen centraal. De aardrijkskunde en de geschiedenis van het land van herkomst zijn daaraan ondergeschikt. Het niveau van deze vakvakken blijft daardoor te laag.

In positieve zin onderscheiden zich hier nadrukkelijk het Portugese, Spaanse en Joego-Slavische OETC. De sfeer is in alle gevallen meestal goed.

Het komt nogal eens voor dat buitenlandse leerlingen van islamitische godsdienst worden overbelast door te lange schooltijden. (Nederlands onderwijs + OETC buiten schooltijd + Koranlessen buiten schooltijd).

Ook de aandacht voor OETC neemt dan af en het verzuim neemt toe. Soms vertonen de leerlingen gedragsstoornissen door aanpassingsproblemen van allerlei aard, door het 'brutaal' makende Nederlandse onderwijs, of door het interfereren van twee of meer verschillende soorten onderwijs tegelijkertijd. Toch voelen ze zich thuis bij het OETC en beleven ze er een zekere lotsverbondenheid.

De doorstroming van mediterrane buitenlandse leerlingen naar voortgezet onderwijs betekent in de praktijk doorstroming naar lager beroepsonderwijs. Voor meisjes uit die landen is lager onderwijs al gauw eindonderwijs. Voor andere nationaliteiten liggen doorstroming en beroepskansen soms veel gunstiger. Toch vrezen buitenlanders algemeen dat hun kinderen in Nederland in een nadelige positie verkeren door hun afkomst en de slechte economische situatie.

Het didactisch milieu is ontoereikend. Huisvesting en meubilair ten behoeve van OETC zijn zeer matig. De aankleding van de onderwijsruimten is niet functioneel. De eigen cultuur is meestal onvoldoende te herkennen. Deels komt dit door gebrek aan tijd en middelen, deels ook omdat hetzelfde lokaal plaats moet bieden aan verschillende nationaliteiten.

Bij de kwaliteit van het OETC moeten vraagtekens geplaatst worden. Bij dit onderwijs speelt een te groot aantal negatieve factoren een rol. Duidelijk is, dat het huidige OETC weinig of niets te maken heeft met 'acculturatie' of 'intercultureel onderwijs'.

II.3.3 Het schoolleiderschap als duobaan

Deeltijdarbeid in het onderwijs komt steeds meer voor. Meestal zijn het de leerkrachten die voor een deeltijdbaan kiezen. Maar ook voor schoolleiders bestaat de rechtspositionele mogelijkheid deze functie in een vorm van deeltijdarbeid uit te oefenen. Om een eerste overzicht te krijgen van het verschijnsel duobanen van schoolleiders in het kleuter- en lager onderwijs, voerde de inspectie in het voorjaar 1982 een globale

verkenning uit. Informatie werd verkregen van vertegenwoordigers van besturenorganisaties, personeelsorganisaties en inspecteurs. Bij deze verkenning werd als begripsomschrijving van een duobaan voor schoolleiders gehanteerd: de functie van het leiden van een school met inbegrip van de onderwijsgevende taak wordt verdeeld over twee personen, waarbij ieder binnen de overeengekomen tijdsperiode van de gedeelde weektaak volledig verantwoordelijk is als schoolleider van deze school. De verkenning leverde de volgende bevindingen op:

Duobanen voor schoolleiders komen momenteel op een zeer beperkte schaal voor. Wanneer men ervoor kiest, betreft het in bijna alle gevallen een duobaan voor hoofdleidsters van kleine kleuterscholen. De motieven voor de keuze van deze duobaan zijn verschillend, maar liggen overwegend op het gebied van persoonlijke omstandigheden: gezinssituatie, studie, vrijetijdsbesteding. Ook het voorkomen van gedwongen ontslag van een collega bepaalt in een enkel geval de keuze. Het mag opmerkelijk worden genoemd, dat er geen overwegingen van onderwijsinhoudelijke of schoolorganisatorische aard vermeld worden.

In het merendeel van de gevallen ervaren de betrokkenen (ouders, team en bestuur) de duobaan als positief.

Factoren, die van invloed zijn op een gunstig verloop zijn de volgende:

- het vastleggen van een taakverdeling;
- de twee personen passen bij elkaar en hebben een zelfde visie op onderwijs en leerlingen;
- een niet te grote school;
- een zorgvuldige besluitvorming;
- het vooraf regelen van rechtspositionele kwesties.

Wanneer bevoegde gezagsorganen de duobaan voor schoolleiders afwijzen, gebeurt dit voornamelijk op grond van de volgende overwegingen: invoering is niet verantwoord ten opzichte van leerlingen en ouders, geeft een te grote rechtspositionele onzekerheid en past niet bij een grotere schoolorganisatie.

Het thema van schoolleiderschap als duobaan wordt in het onderwijsveld weinig specifiek behandeld. De afspraken en regelingen gaan voor het grootste deel over de onderwijsgevende taak en over de omgang met de leerlingen.

De besturenorganisaties stellen zich over het algemeen terughoudend op ten aanzien van deze vorm van deeltijdarbeid.

Het beeld van 'twee kapiteins op één schip' werkt niet uitnodigend voor het voeren van een stimulerend beleid.

Voor de personeelsorganisaties is het schoolleiderschap als duobaan ook een nieuw verschijnsel. Vooral nog voeren zij geen uitdrukkelijk bevorderend of afremmend algemeen beleid, maar beoordelen verzoeken om advies van geval tot geval.

De indruk bestaat, dat de bevoegde gezagsorganen in het algemeen grote zorgvuldigheid in acht nemen bij de invoering van deeltijdarbeid. Waar het duobanen voor schoolleiders betreft, kan daarbij gesproken worden van aarzeling en terughoudendheid.

II.3.4 De functie van schoolcontactpersonen (SCP)

Het doel van het inspectie-onderzoek was een indruk te krijgen van het functioneren van schoolcontactpersonen in plaatsen met hoge concentraties anderstalige kleuters en leerlingen (> 250 II.). De inspectiewerkgroep CuMi voor het basisonderwijs heeft daartoe met medewerking van inspecteurs in 26 gemeenten met extra concentratiefaciliteiten rapport uitgebracht. De werkgroep heeft daarbij gebruik gemaakt van onderwijsverslagen, de enquêtegegevens van 292 scholen en interviews met schoolcontactpersonen, schoolleiders, leerkrachten en andere onderwijsbetrokkenen.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.3 Hoofdingspectie kleuter- en lager onderwijs

II.4 Hoofdingspectie buitengewoon onderwijs

II.3.4 De functie van schoolcontactpersonen

II.4.1 Anderstaligen in het buitengewoon onderwijs

II.3.4.2

Overzicht van de inzet van
extra faciliteiten

Uit de onderwijsplannen en onderwijsverslagen is gebleken dat aan 58 gemeenten in totaal 1953 extra schooltijden zijn toegekend, die ongeveer als volgt in het onderwijs zijn ingezet:

- ± 800 schooltijden voor onderwijsgeevenden aan CuMi-kinderen;
- ± 700 schooltijden voor coördinerende, begeleidende en organisatorische werkzaamheden;
- ± 450 schooltijden voor het onderhouden van contacten school/huis d.m.v. schoolcontactpersonen ($= \pm 25\%$).

Hoewel het inspectie-onderzoek zich beperkte tot de schoolcontactpersonen, is duidelijk geworden dat bij de twee andere categorieën een scala van functies is waar te nemen, zoals die van lesgevers, documentalist, materiaalontwikkelaars, coördinatoren, onderwijsbegeleiders, voorlichtingsfunctionarissen, administratieve werkers, cursusleiders etc.

De meeste anderstalige schoolcontactpersonen hadden de Turkse en Marokkaanse nationaliteit. Verder kwamen de Surinaamse/Antilliaanse en Nederlandse schoolcontactpersonen het meeste voor.

II.3.4.3

Taken
schoolcontactpersonen

De schoolcontactpersonen hadden de volgende taken:

- vertrouwenspersonen zijn van leerlingen en ouders;
- verlenen van hulp bij communicatieproblemen tussen ouders en school;
- het geven van informatie aan ouders over de school;
- informatie geven aan scholen over achtergronden van kinderen;
- contacten met leerkrachten bij opvang van kinderen.

Van deze taken hielden de schoolcontactpersonen zich het meest bezig met contacten met leerkrachten die betrokken zijn bij de eerste opvang. De minst voorkomende taken waren

- a. de functie van vertrouwenspersoon van leerlingen en hun ouders
- b. het geven van informatie aan ouders.

II.3.4.4

Resultaten

Ondanks de problemen met dit nieuwe fenomeen in het onderwijs zijn er zeker resultaten van het werk van de schoolcontactpersoon geïdentificeerd zoals:

- regelmatig schoolbezoek van leerlingen;
- frequenter bezoek van ouders aan de school;
- de informatie aan de ouders verloopt vlotter.

Meermalen is wel geconstateerd dat het een moeizaam en langzaam proces is. Waar in minder positieve zin is gerapporteerd, betrof dit meestal situaties waarbij de schoolcontactpersoon voor meer dan één school werkte en als gevolg daarvan kennelijk in tijdnood verkeerde. De meeste positieve geluiden kwamen van werksituaties waarbij buitenlandse leerkrachten voor één of meer schooltijden als schoolcontactpersoon waren ingezet.

II.3.4.5

Knelpunten / problemen

Bij meer dan de helft van de scholen zijn knelpunten waargenomen als:

- tijdgebrek bij de schoolcontactpersoon, omdat hij te veel scholen heeft;
- de soms gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal van de schoolcontactpersoon;
- de samenwerking met de school laat te wensen over (tijdgebrek, organisatorische problemen);
- de schoolcontactpersoon is voor dit werk niet opgeleid c.q. voorbereid;
- de schoolcontactpersoon wordt soms als een manusje-van-alles beschouwd.

II.3.4.6 Slotopmerkingen

Samengevat geeft de inspectieverkenning aan dat het werk van de schoolcontactpersoon een alleszins nuttige voorziening lijkt te zijn, waard om gecontinueerd te worden. Mede gelet op het belang van de relatie school/huis, is de vraag gerezen of het niet wenselijk is, in elk geval een deel van de toegekende faciliteiten aan het inzetten van schoolcontactpersonen te besteden.

De beschreven inzet van de schoolcontactpersonen, de waardering van scholen en besturen, de gesignaleerde resultaten en niet in het minst de ondervonden moeilijkheden sporen aan tot stimulering van dit werk en voeren mogelijk tot het formuleren van bepaalde condities die voor een doelmatige inzet onmisbaar zijn. Dit streven betreft dan zaken die in hoofdzaak liggen op het terrein van:

- de planning van de werkzaamheden van de schoolcontactpersonen;
- de evaluatie van het werk van de schoolcontactpersoon;
- de communicatie met de scholen;
- de taakstelling en de omvang van het werkgebied;
- de benoemingseisen;
- de scholing/bijtscholing.

II.4 Hoofinspectie buitengewoon onderwijs

II.4.1 Anderstaligen in het buitengewoon onderwijs; Algemene opmerkingen

II.4.1.1 Kwantitatieve gegevens

a. Aantallen

Uit de publikaties van zowel het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen als het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat het aantal anderstalige leerlingen* in het buitengewoon onderwijs blijft toenemen.

In 1979 was er sprake van een duizendtal leerlingen die het buitengewoon onderwijs bezochten. In 1981 nam dit aantal toe tot 3646 leerlingen. Deze stijging heeft zich in 1982 voortgezet tot 4413 leerlingen.

Bezien we het aantal anderstalige leerlingen tegen de achtergrond van het totale aantal leerlingen dat het buitengewoon onderwijs bezoekt, dan is het deelnemerspercentage anderstalige leerlingen ongeveer 4,6%.

Naast bovengenoemde ontwikkeling is een tweede ontwikkeling zichtbaar geworden. In 1979 bezocht het merendeel van de anderstalige leerlingen de scholen voor buitengewoon onderwijs die in de Randstad liggen. Na 1979 heeft er echter een verschuiving plaatsgevonden. In toenemende mate worden de scholen buiten dit gebied geconfronteerd met de komst van anderstalige leerlingen. Deze verschuiving is echter niet van dien aard dat overal in gelijke mate aanmelding plaats vindt. Op de scholen in de Randstad komen nog steeds de grootste aantallen voor.

b. Leeftijd

De curve gebaseerd op leeftijd en aantal ingeschreven anderstalige leerlingen in die leeftijd wijkt, voor zover het de kernafdeling betreft, niet noemenswaardig af van die voor de overige leerlingen. Dit houdt in dat er vanaf het zesde levensjaar een stijging valt waar te nemen met de top op het twaalfde jaar. Daarna neemt de curve snel af en loopt van het veertiende tot het twintigste levensjaar parallel met die voor de andere leerlingen.

c. Aantallen per school

Het begrip 'anderstalige leerlingen' duidt op een groep leerlingen afkomstig uit diverse landen van herkomst. Het merendeel van de scholen die anderstalige leerlingen

* Onder anderstalige leerlingen worden verstaan: 'niet of niet-voldoende in het Nederlands aanspreekbare buitenlandse kinderen alsmede in Suriname of op de Antillen geboren leerlingen voor wie extra hulp noodzakelijk is', citeert circulaire BO/SP-2864 d.d. 24 januari 1980.

**II.4.1.2
Faciliteiten**

opvangen, wordt geconfronteerd met drie en meer verschillende landen van herkomst. Gelet op de relatief kleine aantallen anderstalige leerlingen op de scholen betekent dit dat er per land slechts sprake is van een enkele leerling of enige leerlingen.

a. Deskundige op gebied van taal en cultuur

In de circulaire BO / SP-572800 en 572806 beide d.d. 16 augustus 1978 wordt de mogelijkheid geboden om een deskundige op het gebied van taal en cultuur van het land van herkomst bij het toelatingsonderzoek te betrekken.

Niettegenstaande het alom gevoelde gemis aan deskundigheid met betrekking tot taal en cultuur van land van herkomst bij het toelatingsonderzoek van een anderstalige leerling wordt in de praktijk zelden van de geboden faciliteit gebruik gemaakt. Redenen die hiervoor genoemd worden, zijn deels van organisatorische en inhoudelijke aard en deels op verzoek van de ouders / verzorgers. Bij de redenen van organisatorische aard moet gedacht worden aan het ontbreken van de in de circulaire aangegeven tolkcentra en of buitenlandse onderwijsgeven, alsmede vergadertechnische en tijdsfactoren.

Bij de redenen van meer inhoudelijke aard wordt aangegeven dat bedoelde deskundigen niet op de hoogte zijn van onderzoekstechnieken en -instrumenten. Hetzelfde geldt ten aanzien van de gevoeligheid van deze instrumenten voor de gevraagde c.q. gewenste respons van het kind.

De redenen die ouders / verzorgers hebben om niet in te gaan op de geboden mogelijkheid om een deskundige in te schakelen zijn niet altijd duidelijk.

b. Extra onderwijzer(es)

Op 18 juli 1979 is de circulaire BO / SP-573872 verschenen, waardoor het mogelijk werd om extra onderwijsgeven voor het onderwijs aan anderstalige leerlingen aan te stellen. Vele scholen voor buitengewoon onderwijs maken van deze extra personele faciliteit gebruik om het onderwijs aan de anderstalige leerlingen te intensiveren. In 1982 zijn 182 x 9 schooltijden voor de extra onderwijsgeven gehonoreerd. (Het werkelijk aantal aanstellingen is hoger gezien het feit dat vele scholen over minder dan negen schooltijden voor de leerkracht anderstaligen beschikken.)

De extra onderwijsgeven moeten, conform de richtlijn uit genoemde circulaire, van hun werkzaamheden een verslag maken. Hoewel deze verslagen aan het ministerie gezonden moeten worden, heeft de inspectie de indruk, dat dit niet overal gebeurt. In bovengenoemde circulaire is een schaal tot negen schooltijden aangegeven. De inspectie constateert dat in bijzondere situaties verzoeken om meer dan negen schooltijden door het ministerie gehonoreerd zijn. Vanwege het feit dat deze mogelijkheid niet algemeen bekend is, wordt er relatief weinig gebruik van gemaakt. De inspectie is van mening dat er meer schoolsituaties zijn die een dergelijke aanvraag gerechtvaardigd zouden hebben.

c. Schoolcontactpersoon

Voor het eerst zijn in het schooljaar 1979-1980 personele faciliteiten beschikbaar gesteld (circulaire BO / KL-597-846 d.d. 1 augustus 1979) om bij wijze van experiment schoolcontactpersonen aan te stellen.

Het hoofddoel van de werkzaamheden zou op het tot stand brengen van een betere communicatie tussen school en kleuters of leerlingen en hun ouders, voogden of verzorgers moeten liggen.

Tot op heden maken de scholen voor buitengewoon onderwijs zelden gebruik van deze schoolcontactpersonen. Veel scholen kunnen dit niet, omdat de gemeente op deze geboden faciliteit geen aanspraak kan maken.

Er zijn echter ook een aantal scholen die bewust de mogelijke hulp van de aangestelde schoolcontactpersoon (-personen) afwijzen. Men motiveert deze afwijzing door enerzijds te wijzen op het ontbreken van deskundigheid inzake problemen rond gehandicapte kinderen, het ontbreken van kennis van de eerste- en tweedelijns hulpverlening en

anderzijds te wijzen op de werkwijze van de school zelf, die inhoudt dat in overleg met de ouders het orthopedagogisch-didactisch handelen gestalte gegeven wordt.

II.4.1.3

Korte analyse uit de rapportage van de werkzaamheden onderwijsgeevenden voor anderstalige leerlingen

In de circulaire BO/SP-573872 wordt als één van de bekostigingsvoorwaarden de jaarlijkse rapportage van de werkzaamheden van de aangestelde extra onderwijsgeevenden genoemd. De inspectie heeft de indruk op grond van het aantal in afschrift ontvangen verslagen en de gesprekken op schoolniveau dat men zich niet altijd aan deze voorwaarde houdt.

37 verslagen, die de inspectie in afschrift heeft ontvangen, zijn geanalyseerd. Welk percentage deze 37 verslagen vormen is tegen de achtergrond van het aantal werkelijk aangestelde extra onderwijsgeevenden niet te zeggen.

Verdeling van de verslagen over de schooltypen

school:	dove k.	s.h. (+afd. s.g.)	l.g.	ziekel.	lom	zmok	zmlk	mlk	vbo-mlk
aantal verslagen	1	2	1	1	5	1	1	19	6

Uit deze staat blijkt dat het merendeel van de anderstalige leerlingen nog steeds de mlk-scholen bezoekt.

a. Aandachtpunten in de verslaggeving

Door het ontbreken van voorgeschreven aandachtpunten vertonen de verslagen qua opzet een grote diversiteit. Een diversiteit die zo groot is dat een gerichte analyse op onderdelen eigenlijk niet mogelijk is. Iedere onderwijsgevende beschrijft in willekeurige volgorde hetgeen hij of zij heeft gedaan en veelal in een verslag dat niet groter is dan 1 à 2 pagina's. Om toch enig inzicht in deze verslagen te krijgen worden ze aan de hand van de volgende aandachtpunten geanalyseerd: doelstelling, organisatie, onderwijsleersituatie en overige zaken.

b. Doelstelling

In het merendeel van de 37 verslagen wordt de algemene doelstelling 'onderwijs aan de anderstalige leerlingen' verbijzonderd naar

- analyse beginsituatie van het kind;
- overleg met overige teamleden (inclusief de leden van de commissie van onderzoek);
- opstellen orthopedagogisch-didactisch plan per kind of groepje;
- contact met ouders, voogden of verzorgers. De uitwerking van deze punten verschilt per verslag.

c. Organisatie

Hierbij wordt enerzijds aandacht geschonken aan de wijze waarop deze onderwijsgeevenden een rol spelen binnen het gehele schoolgebeuren en anderzijds aan de organisatie van het eigen werk.

Uit alle verslagen blijkt dat deze onderwijsgeevenden in het totale schoolgebeuren zijn opgenomen. Bij toelatings- en herhalingsonderzoek en de op vele scholen gebruikelijke leerlingbespreking is deze onderwijsgevende aanwezig. Verder worden nog zaken genoemd als specifieke contactavonden voor ouders en verzorgers en het huisbezoek dat samen met de groepsonderwijzer wordt afgelegd.

De vastlegging van organisatie van het eigen werk vindt, zoals uit alle verslagen blijkt, plaats in de vorm van een rooster. Dit rooster wordt zodanig opgezet dat het zoveel mogelijk parallel loopt met dat van de groeps- en vakleerkrachten. In het rooster wordt aangegeven dat er met individuele en groepjes leerlingen gewerkt wordt, waarbij een groepje soms ook uit anderstalige en overige leerlingen kan bestaan. Verder komt het

vaak voor dat er in de classesituatie ondersteuning gegeven wordt aan de groepsonderwijzer(es).

Hoeveel tijd aan deze onderdelen precies besteed wordt, is uit de verslagen niet op te maken.

d. Onderwijsleersituaties

De inventarisatie van de verschillende onderwijsleersituaties leert dat in het werk van deze onderwijsgeveenden het hoofaccent op het lees/taalonderwijs ligt. Een accent dat, gelet op het beleid van het ministerie, in de lijn der verwachting ligt.

Het merendeel van de anderstalige leerlingen heeft enige tijd het reguliere onderwijs gevolgd. Bij hen is zeker sprake van enige aanspreekbaarheid in het Nederlands. Uit alle verslagen wordt echter duidelijk dat aanspreekbaarheid iets totaal anders is dan de Nederlandse taal zo beheersen dat de leerlingen in staat zijn het onderwijs goed te kunnen volgen. Heel duidelijk ervaren de onderwijsgeveenden dat de anderstalige leerling wel enig Nederlands spreekt, maar dat begrip van de inhoud van het gesprokene veelal niet aanwezig is. Dit heeft tot gevolg dat men het Nederlands opnieuw aanleert, met dien verstande dat men het gesprokene inhoud tracht te geven door de gehanteerde begrippen en woorden te concretiseren, een proces dat toch nog erg veel tijd in beslag neemt. Gelijktijdig wordt uitbreiding gegeven aan de woordenschat en tracht men onder meer via kringgesprekken de spreekvaardigheid te vergroten.

Uit de verslaggeving van de scholen voor dove en slechthorende kinderen wordt duidelijk dat de anderstalige leerlingen het extra moeilijk hebben, omdat het taalbad waarin het kind in deze scholen wordt ondergedompeld buiten de school geen enkele ondersteuning vindt, in tegenstelling tot de overige anderstalige leerlingen die in hun contacten met leeftijdgenootjes op straat ook de Nederlandse taal leren en oefenen.

Naast de aandacht aan het lees/taalonderwijs komt het rekenonderwijs aan de orde. Uit de verslagen wordt duidelijk dat de problemen die de leerlingen ervaren deels berusten op het ontbreken van de 'vulling' van de rekensymbolen en deels op hiaten in de leervoorwaarden. Twee zaken die gelet op hun onvoldoende kennis van de Nederlandse taal niet vreemd zijn. Ook hier wordt in eerste instantie getracht de begrippen en symbolen vulling te geven. Hierbij constateren sommige onderwijsgeveenden dat bepaalde problemen voor de anderstalige leerling overeenkomen met die van de andere bu.o.-leerlingen. Dit biedt dan de mogelijkheid om oplossingen te zoeken in groepsvormen waaraan zowel anderstalige leerlingen als andere leerlingen deelnemen.

Naast bovengenoemde leergebieden wordt veelvuldig aandacht geschonken aan 'intercultureel onderwijs'. Het is met name deze onderwijsgeveende die in de eerste pogingen om dit op te zetten een rol van betekenis speelt. De projectvorm is de meest gebruikte vorm, waarin men dit onderwijs gestalte tracht te geven. Daarnaast worden vieringen gehouden waarin de leerlingen de mogelijkheid wordt geboden van elkaars cultuur en land kennis te nemen.

e. Overige zaken

In de geanalyseerde verslagen resteren dan nog een aantal onderwerpen die incidenteel aan de orde zijn gesteld. Onderwerpen zoals:

- het contact van deze onderwijsgeveende met elders werkende collega's, SBD's, andere hulpverlenende instanties en club- en buurthuis;
- het leermiddelenpakket dat wordt gebruikt;
- de relaties van de anderstalige leerlingen met de overige leerlingen, met het onderwijsteam en soms tussen de anderstalige leerlingen onderling;
- evaluatie van het werk;
- het signaleren van problemen.

II.4.2 De projecten in het buitengewoon onderwijs

II.4.2.1

Het beleidskader

In het Activiteitenplan voor de Ontwikkeling en Vernieuwing van het buitengewoon onderwijs (1981) wordt een beleidskader gegeven voor activering dat betrekking heeft op de volgende gebieden: het werken met handelingsplannen, de personeelsformatie, de indeling in schoolsoorten, de toelatingsprocedure en overgangsvormen tussen buitengewoon onderwijs en basisonderwijs.

Voor deze serie activiteiten konden scholen inschrijven op de volgende projecten: verwijzing en toelating, indeling in schoolsoorten en terugplaatsing naar het regulier onderwijs.

II.4.2.2

Kwantitatieve gegevens

In totaal kwamen er 71 aanmeldingen, een hoog getal, gelet op een totaal van ± 800 scholen voor buitengewoon onderwijs. Van die aanmeldingen waren er 22 voor de categorie verwijzing en toelating, 29 voor indeling in schoolsoorten en 20 voor terugplaatsing.

Naar provincie geteld ontstond het volgende beeld:

Groningen	3	Noord-Holland	13
Friesland	6	Zuid-Holland	9
Drenthe	2	Zeeland	3
Overijssel	7	Noord-Brabant	9
Gelderland	13	Limburg	2
Utrecht	4		

Naar onderwijsrichting gesplitst:

openbaar	24 (25%)
r.-k.	19 (40%)
p.-c.	10 (20%)
o.b.	10 (15%)

II.4.2.3

De advisering

Vanuit de scholen kwam sterke kritiek omtrent het niet op de hoogte zijn van de kwaliteitscriteria die bij de principe-aanwijzing zouden worden gehanteerd.

II.4.2.4

De selectie

De scholen die in principe werden aangewezen, moesten daarna een nader uitgewerkt projectplan indienen. Deze nadere beoordeling, waarbij de voorlopig aangewezen projecten opnieuw werden getoetst, had ten gevolge dat drie projecten afvielen, hetgeen door de betrokken scholen werd ervaren als onterecht.

De volgende projecten werden uiteindelijk geselecteerd:

- *Projecten met verwijzing en toelating*
twee scholen
- *Projecten met indeling in schoolsoorten*
 - a. projecten die reeds gegroeide situaties in kaart brengen
 - vier scholen
 - b. projecten waarbij een pas opgerichte en nog niet begonnen school meteen wil beginnen met de opvang van kinderen
 - twee scholen.
- *Projecten met terugplaatsing naar regulier onderwijs*
vijf scholen.

II.4.2.5

De projectfase

De projecten kregen een voorbereidingsperiode tot 1 augustus 1981, een uitvoeringsperiode van 1 augustus 1981 tot en met 1 augustus 1983 en een afsluitingsjaar van 1 augustus 1983 tot en met 1 augustus 1984. Voorgeschreven werd een voortgangsrapportage na het eerste uitvoeringsjaar.

II BASIS- ONDERWIJS EN SPECIAAL ONDERWIJS

II.4 Hoofdinspectie buitengewoon onderwijs II.5 Inspectie Ned. rijkscholen in de BRD

II.4.2 De projecten in het buitengewoon onderwijs

De faciliteiten voor het deelnemen aan een project betroffen een formatieplaats gedurende de uitvoeringsjaren en in de voorbereidingsperiode en het afsluitingsjaar vijf schooltijden. Als kostenvergoeding daarenboven een bedrag van f 3000 gedurende de uitvoeringsjaren.

II.4.2.6

De eerste indrukken

Door gesprekken en schoolbezoeken ontstonden de volgende indrukken:

- In de projectscholen wordt door alle betrokkenen zeer hard gewerkt, een veertigurige werkweek is voor de meeste deelnemende teamleden een illusie. De betrokkenheid en de inspanningen kunnen zo groot zijn dat spanningen in het team ontstaan. In die situaties waar al eerder storende werkomstandigheden als b.v. slechte huisvesting of werkverwarrende situaties door b.v. hoge aantallen aanmeldingen van leerlingen aanwezig waren, is dit een nog groter gevaar. Ook door het betrokken zijn, al of niet samenhangend met het project, bij andere activiteiten vanuit bijscholing, begeleiding of ondersteuning, kan een overmatige belasting van het schoolteam ontstaan.
- Veel scholen verwachtten al bij de aanvang van het project, niet te zullen uitkomen met de toegemeten projectduur. Het gebrek aan informatie omtrent dergelijke vragen bracht onzekerheid. 'Men was aangesloten op een geruchtencircuit', zoals een schoolleider dat formuleerde.
- Binnen de projectscholen vindt duidelijke innovatie plaats. Door de projectscholen worden in een aantal gevallen andere scholen voor buitengewoon onderwijs, meer of minder systematisch geïnformeerd. Van een werkelijk uitstralings-effect in die zin dat andere scholen deze ontwikkelingen overnemen, is echter althans in dit stadium nog niets merkbaar.
- In het algemeen is de betrokkenheid van de ouders ten aanzien van het projectgebeuren positief te noemen, hoewel in het begin soms aarzelend gereageerd werd op de experimentele veranderingen.
- De begeleiding, meestal door de schoolbegeleidingsdiensten voldoet, doch vaak is van een specifieke projectbegeleiding geen sprake: de meerdere uren worden toegevoegd aan de bestaande schoolbegeleiding. In een aantal situaties ontstonden ook spanningen met externe instanties als b.v. de schoolbegeleidingsdienst door onduidelijkheid en overlapping tussen de schoolbegeleidingstaken en de projecttaken.

II.4.2.7

De terugplaatsings- projecten

Het door de scholen gehanteerde terugplaatsingsmodel verschilt per project:

School A tracht lichamelijk gehandicapte kinderen te plaatsen in het reguliere onderwijs met als centrale figuur in dat proces de 'visiting teacher'.

School B plaatst kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden tijdelijk in een *opvangklas* verbonden aan de l.o.m.-school om een zodanig inzicht te verkrijgen in de leer- en gedragsproblemen dat het mogelijk wordt vast te stellen welke leerlingen voor terugplaatsing in aanmerking komen en welke voorwaarden daartoe in het regulier onderwijs gerealiseerd moeten worden.

School C als v.b.o.-l.o.m.-school schakelt leerlingen naar het regulier voortgezet onderwijs en ontmoet daarbij dus geheel eigen problemen: de voor schakeling in aanmerking komende leerlingen moeten via de directies van de v.o.-scholen worden toevertrouwd aan een coördinator of decaan die ze dan weer moet introduceren bij de vele uren docenten.

School D koos als l.o.m.-school voor het *team-team* model, daarmee aangevende de gezamenlijke verantwoordelijkheid van basis- en buitengewoon onderwijs voor het kind met problemen en de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de schoolteams als geheel. Intensief wordt samengewerkt met vier basisscholen, terwijl met meerdere scholen incidentele contacten bestaan.

School E treft in feite geen 'terugplaatsing' maar plaatsing van gehoorgestoorde kinderen vanuit de scholen van een instituut voor doven in de meest wenselijke vorm van regulier voortgezet onderwijs, nadat de leerlingen de elementaire communicatietechnieken

II.4.2.8 Slotbeschouwing

hebben geleerd. Na de plaatsing in het voortgezet onderwijs vindt begeleiding van de leerlingen plaats door leerkrachten van de dovenscholen.

Ten aanzien van deze projecten gelden, naast de eerdergenoemde, de volgende slotopmerkingen:

- a. De projectfaciliteiten zijn verstrekt en geïncasseerd door de school voor buitengewoon onderwijs. Bij het effectueren van terugplaatsing wordt echter evenzeer extra activiteit gevraagd van de reguliere school, waar bovendien ook financiële consequenties zijn. Aan die zijde kan dat irritatie geven, aan de eerstgenoemde zijde schuldgevoel.
- b. Al vaker is ervoor gepleit dat 'dubbeltelling' kan worden ingevoerd en dat kinderen na terugplaatsing op beide scholen gedurende een zekere tijd of gedeeltelijk kunnen blijven meetellen als ingeschreven leerling. De onder punt a genoemde problemen zouden daarmee zijn opgelost.
- c. Terugplaatsing dreigt te gemakkelijk een zaak te worden van schoolleiders, projectleider en leerkrachten van de hoogste groepen. Niet in alle gevallen is sprake van een schoolinnovatie gericht op terugplaatsing.
- d. Ten aanzien van de terugplaatsing naar het regulier voortgezet onderwijs valt de andere structuur op van het voortgezet onderwijs (urenleerkrachten) en de andere gerichtheid (cognitie). Ook het ontbreken van schoolbegeleiding daar maakt werkelijke leerlingenzorg nog illusoir.
- e. Opvallend is dat de scholen van deze categorie projecten onderling contacten zijn aangegaan, mede uit een gevoel dat er te weinig rendement van de ondersteuningsinstellingen uitgaat.

II.5 Inspectie Nederlandse rijksscholen voor k.o./l.o. in de BRD

In 1982 bevonden zich op negen plaatsen in de BRD Nederlandse rijksscholen voor k.o. en l.o., de zgn. rijksbasisscholen bestemd voor kinderen uit gezinnen van de in de BRD gelegerde Nederlandse militairen.

Overzicht van de scholen en de leerlingenbezetting per 1-1-1982

school	aantal ll. l.o.	aantal ll. k.o.
Bergen	124 + 4*	49
Blomberg	251 + 1	87 + 1
Borgholzhausen	47 + 1	25 + 2
Bramsche	253 + 4	80
Rheine	38	18
Schöppingen	85	26
Stolzenau	233 + 3	89
Rickelrath	58 + 3	11 + 1
Zeven	289 + 3	119 + 1
Totaal	1378 + 19	504 + 5

Bron: O. & W.

* + . . = kinderen van niet-militairen.

De teruggang van het aantal leerlingen en leerkrachten heeft zich ook in 1982 voortgezet, zij het niet in die mate als in het jaar 1981 het geval is geweest. Overigens is het aantal kleuters t.o.v. 1981 wel weer wat toegenomen.

Leerlingen- en leerkrachtenbestand (wettelijk verplicht)

	I.o.		k.o.	
	leerlingen	leerkrachten	kleuters	leerkrachten
1-1-1979	1693	65	563	23
1-1-1980	1613	62	527	22
1-1-1981	1477	54	496	20
1-1-1982	1397	52	509	19

Bron: O. & W.

De rijkscholen voor k.o. en I.o. in de BRD zijn feitelijk basisscholen die onder éénhoofdige leiding staan.

In alle gevallen is het hoofd van de lagere school schoolleider. Ook in 1982 hebben zich weinig personeelsmutaties voorgedaan. De terugloop van het aantal leerlingen en de werkloosheid onder onderwijsgegenden in Nederland zijn hieraan kennelijk debet.

Het is in 1982 goed duidelijk geworden dat het bijzonder moeilijk is voor leerkrachten in de BRD om wederom een passende onderwijsbaan in Nederland te vinden.

In het najaar 1982 werd onverwacht de opheffing van een basis van de Nederlandse luchtmacht in de BRD aangekondigd, welke voor de basisschool in Borgholzhausen tot consequentie zal hebben dat de school wellicht reeds per 1 augustus 1983 wordt opgeheven.

Aan het einde van 1982 werd het duidelijk dat bovendien de basisschool in Rheine per 1 augustus 1984 mogelijk zal worden opgeheven, terwijl enige afslanking van de scholen in Bramsche en Schöppingen in de nabije toekomst zeker niet uitgesloten is. Een teruggang in school- en leerlingental van deze omvang moet in de toekomst welhaast tot afvloeiing van leerkrachten leiden.

a. De schoolwerkplanontwikkeling

Met de nadering van de invoering van de WBO was ook in 1982 de ontwikkeling van het schoolwerkplan bij alle scholen actueel.

Door de scholen werden bij voorbeeld op de volgende gebieden vorderingen gemaakt:

- de integratie van de expressievakken;
- het spellingsonderwijs;
- verkeersonderwijs;
- voorbereidend en aanvankelijk lezen;
- kennis der natuur;
- raamplan moedertaalonderwijs;
- ouderparticipatie;
- rekenonderwijs.

Enkele scholen hebben zich voornamelijk beziggehouden met het algemene gedeelte zoals formuleren van uitgangspunten, algemene en specifieke doelen e.d.

Het geheel is voor de scholen wederom een moeizame, arbeidsintensieve materie geweest. Voor concrete resultaten zal nog veel tijd nodig zijn.

b. De zorgbreedte

De hulp aan de individuele leerling met onderwijsmoeilijkheden is nogal intensief geweest, met name door de volgende activiteiten:

- vergroting van de deskundigheid van de leerkrachten aan wie in het remediërende vlak bepaalde taken zijn toegewezen;
- uitbreiding van de onderzoeksmogelijkheden ten behoeve van de leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden.

3. versterking van de communicatie tussen de zgn. 'remediërende' leerkrachten en de klasseleerkrachten.

In het schooljaar 1981 / 1982 werden van een totaal van ruim 1900 leerlingen 122 kinderen door de remediërende leerkrachten speciaal begeleid. Deze begeleiding bestond uit allerhande verrichtingen en verwijzingen.

Orthopedagoog / didacticus	- 8 leerlingen
Polikliniek Radboudziekenhuis Nijmegen	- 3 kinderen
Medisch-opvoedkundig bureau Nijmegen	- 1 leerling
Jeugdpsychologische dienst Groningen	- 1 leerling
Logopedie / Roermond, Enschede	- 3 leerlingen
Fysiotherapie c.q. ergotherapie Osnabruck, Enschede	- 4 leerlingen
L.o.m.-verwijzing	- 6 leerlingen
Slechthorende-verwijzing Brunssum	- 1 leerling
Uithuisplaatsing - Zonnewijzer Nijmegen	- 1 leerling
Kinderen met concentratiemoeilijkheden	- 22 leerlingen
Geheugenpatiënten	- 11 leerlingen
Taal / lezen / spelling	- 50 leerlingen
Rekenen	- 12 leerlingen
Motoriek / schrijven	- 7 leerlingen
Faalangst	- 8 leerlingen
Algemeen leerswak	- 18 leerlingen
Gedrag, ook emotionele problemen	- 28 leerlingen
Niet-schoolgeschikte oudste kleuters	- 5 kleuters

Het gegeven dat er in de BRD geen vorm van Nederlands buitengewoon onderwijs is, legt op de scholen een grote verantwoordelijkheid en spoort aan tot daadwerkelijke vergroting van de zorgbreedte binnen de scholen. Gelet ook op de consequenties, die verwijzing naar het Nederlandse bu.o. voor ouders en kinderen met zich meebrengt, heeft de zorg voor de individuele leerling met moeilijkheden in 1982 weer bijzonder accent gekregen.

c. De doorstroming van de leerlingen

Van het totaal van 218 zesdeklassers gingen van de negen scholen 54 leerlingen naar het v.o. in Nederland en 163 leerlingen naar het v.o. in de BRD.

Naar het v.o. in Nederland bestemd voor 1e leerjaar / brugjaar 54 leerlingen	Naar het Nederlandse v.o. in de BRD (l.b.o. / m.a.v.o. / h.a.v.o. / atheneum) 1e leerjaar / brugjaar 163 leerlingen
10 leerlingen naar l.b.o. 9 leerlingen naar m.a.v.o. 9 leerlingen naar m.a.v.o. / h.a.v.o. 2 leerlingen naar h.a.v.o. 18 leerlingen naar h.a.v.o. / v.w.o. 2 leerlingen naar l.b.o. / m.a.v.o. 4 leerlingen naar l.b.o. t/m v.w.o.	
1 leerling stroomde door naar een Duitse Hauptschule.	

De leerlingen van de 6e klassen werden tijdens het cursusjaar 1981 / 1982 getest door de afdeling Gedragswetenschappen van de directie Personeel Koninklijke Luchtmacht. De gehanteerde toets was die welke wordt gebruikt om de schoolvorderingen van de Haagse zesdeklassers vast te stellen. De door het Haags Pedagogisch Centrum voor deze toets vastgestelde normen zijn ook gebruikt voor de evaluatie van de prestaties van de

Nederlandse kinderen in de BRD. Deze normen zijn gebaseerd op een steekproef van ruim 2000 kinderen in de Haagse regio, welke een goede afspiegeling blijkt te zijn van de totale Nederlandse populatie.

Belangrijk bij deze toets wordt geacht dat naast de schoolvorderingen ook de aanleg wordt betrokken. Grote afwijkingen tussen de gegevens van aanleg en schoolvorderingen kunnen reden zijn voor bij voorbeeld bezinning op het geboden onderwijs.

d. De systeembegeleiding

De systeembegeleiding van de scholen door het Pedagogisch Centrum van Enschede werd in 1982 afgesloten.

Voor 1983 en volgende jaren is door de scholen gekozen voor een begeleidingsopzet met een mengvorm van cursussen en begeleidingsactiviteiten, uit te voeren door meer instellingen zoals SBD's, PA's, LPC etc., waarbij de verantwoordelijkheid en organisatie liggen bij elke school afzonderlijk. Hiervoor zijn per school scholings- en begeleidingsplannen gemaakt voor een periode van drie jaar.

Enkele voorbeelden van scholings- en begeleidingsitems:

- Muziek	- Nederlandse taal
- Handenarbeid	- Voorbereidend lezen
- Natuurkunde	- Mastery learning strategy
- Schrijven	- Schoolleiderstraining
- Bewegingsonderwijs	- Schoolwerkplanontwikkeling

Veel voorkomende organisatievormen van de begeleiding zijn:

- het volgen van cursussen aan PA's in Nederland;
- werkbezoeken van deskundigen, functionarissen van SBD's en PA's aan de scholen;
- interne begeleiding door de eigen leerkrachten;
- bezoeken van scholen in het oosten van Nederland;
- samenwerkingsvormen met een of meer Nederlandse scholen in de BRD.

De begeleiding van de scholen door het Pedagogisch Centrum te Enschede in 1982 betrof voornamelijk:

- gedifferentieerd rekenen
- toetsen
- doelmatig vergaderen
- schoolwerkplanontwikkeling

e. De scholing/bijbscholing van de leerkrachten

Door de Prot. Christelijke Pedagogische Akademie 'De Hin' in Sneek werd met subsidie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen op 1 augustus 1981 een schriftelijke tweejarige applicatiecursus georganiseerd ten behoeve van 'niet-volledig bevoegde' leerkrachten in het buitenland in verband met de komende basisschool.

Voor deze onderwijsgevenden was het, daar deze cursus in eerste instantie bedoeld was voor leerkrachten van de rijksscholen in de BRD en België en de Europese scholen, een unieke gelegenheid in den vreemde de volledige bevoegdheid te behalen. De animo was zo groot dat op 1 augustus 1982 een tweede cursus georganiseerd moest worden. Het aantal deelnemers van scholen in de BRD voor de twee cursussen (1981-1983 en 1982-1984) was 38.

Naast de hoofdzakelijk schriftelijke begeleiding waren er in 1982 drie cursusedagen in Sneek, waar ook de tentamens werden afgenomen. Hoewel de eindresultaten van het lopende cursusjaar (1982/1983) nog moeten worden afgewacht zijn de eerste signalen zo positief dat het aannemelijk is dat de cursussen voor velen succesvol zullen worden afgesloten. De vindingrijkheid en de grote inzet van de directie en docenten van de Pedagogische Akademie te Sneek bij deze unieke cursus zullen daartoe in belangrijke mate bijdragen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

In het schooljaar 1982/83 waren (volgens voorlopige tellingen van het CBS) 1 417 061 leerlingen aanwezig bij het a.v.o. en dagscholen voor l.b.o. en m.b.o. Ten opzichte van het schooljaar 1981/1982 betekent dat een stijging van 28 652 leerlingen, ofwel 1,02%.

Deelname aan voortgezet onderwijs in 1981/1982 en 1982/1983

	a.v.o.	l.b.o.	m.b.o.	totaal
1981/82	828 720	404 389	185 300	1 418 409
1982/83	836 215	404 728	206 118	1 447 061

Het totale aantal leerlingen bij het a.v.o. nam ten opzichte van 1981 toe met 0,9%, bij het l.b.o. met 0,1% en het m.b.o. met 3,6%.

In het schooljaar 1981/82 bedroeg het totale aantal meisjes bij het a.v.o. 435 016, dat is 52,5% van het totale aantal a.v.o.-leerlingen. In het schooljaar 1982/83 steeg dit aantal naar 440 648, dat is 52,7%.

Bij het l.b.o. daalde het aantal meisjes van 161 620 in 1981/82 tot 159 766 in 1982/83, terwijl het totale aantal leerlingen bij het l.b.o. juist steeg.

Het lager beroepsonderwijs omvat vijf schoolsoorten. De deelname van jongens en meisjes aan deze schoolsoorten verschilt zeer sterk. De beste indicator hiervoor is de deelname aan leerjaar 3 van iedere schoolsoort:

Deelname aan leerjaar 3 van het l.b.o., naar sekse in 1981/82 en 1982/83

Leerjaar 3 L.b.o. ¹	1981/82 ¹		1982/83 ²	
	m	v	m	v
L.t.o.	51 992	1 320	52 079	1 492
L.h.n.o.	445	30 703	509	29 535
L.e.a.o.	4 116	7 782	3 831	7 968
L.m.o.	1 731	1 049	1 788	1 132
L.i.o.	6 225	2 012	6 336	2 287

Bron: CBS

¹ Opgave CBS, definitieve telling

² Opgave CBS, voorlopige telling

³ L.t.o., incl. i.t.o. en l.n.o.; l.h.n.o. incl. i.h.n.o.; l.e.a.o. incl. l.a.v.o.

Voor wat betreft de onderwijskeuzen van meisjes verscheen er in 1982 onder meer een SCO-rapport over de factoren in het onderwijs die van invloed zijn op de onderwijskeuzen van meisjes (SCO = Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam). Aan de hand van recente CBS-cijfers worden in het rapport de volgende verschillen in schoolkeuzen na het lager onderwijs geconstateerd. Meisjes kiezen minder voor een l.b.o.-opleiding en vaker voor een a.v.o.-opleiding dan jongens. Binnen het a.v.o. kiezen de meisjes vaker een lager schooltype dan jongens. Meisjes kiezen vooral vaker voor het m.a.v.o.

Meisjes kiezen ook vaker dan jongens voor de A-richting. Opmerkelijk is, aldus het rapport, dat de vakkenkeuze door alle schooltypen heen hetzelfde verschil te zien geeft tussen meisjes en jongens: meisjes kiezen veel minder vaak exacte vakken, op het vak biologie na dat juist vaker door meisjes wordt gekozen. Vooral wiskunde kiezen meisjes in veel mindere mate. Meisjes kiezen iets vaker dan jongens moderne talen. Frans wordt zelfs veel vaker door meisjes gekozen.

III.1.1.1
Deelname van meisjes aan
het voortgezet onderwijs

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1.1.2

Deelname naar sociaal milieu

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

Informatie over de relatie tussen sociaal milieu en schoolloopbaan wordt met name geleverd door de schoolloopbaanonderzoeken van het CBS. De volgende gegevens zijn ontleend aan 'schoolloopbaan en herkomst van leerlingen bij het voortgezet onderwijs', deel 2; cohort 1977, Schoolkeuze, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1982. In dit cohortonderzoek is de schoolloopbaan gevolgd van leerlingen die in 1977 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs gingen. In de tabel wordt een vergelijking gemaakt tussen het onderwijsniveau van de leerlingen in 1979 en het sociaal milieu van die leerlingen. Het gaat om leerlingen die drie jaar in het voortgezet onderwijs zitten. De meest zuivere weergave voor de schoolkeuze, omdat de brugperiode voor de meeste leerlingen voorbij is.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat zowel voor jongens als meisjes geldt dat de hogere sociale milieus meer deelnemen aan h.a.v.o. en v.w.o. en dat de lagere sociale milieus meer deelnemen aan het l.b.o.

De kans dat kinderen van hogere employés naar het v.w.o. gaan, is ongeveer negenmaal zo groot als van kinderen van ongeschoolde arbeiders. De kans dat kinderen in het l.b.o. terechtkomen is voor kinderen van hogere employés 4,6 maal (voor jongens) en 7,5 maal (voor meisjes) zo klein als voor kinderen van ongeschoolde arbeiders.

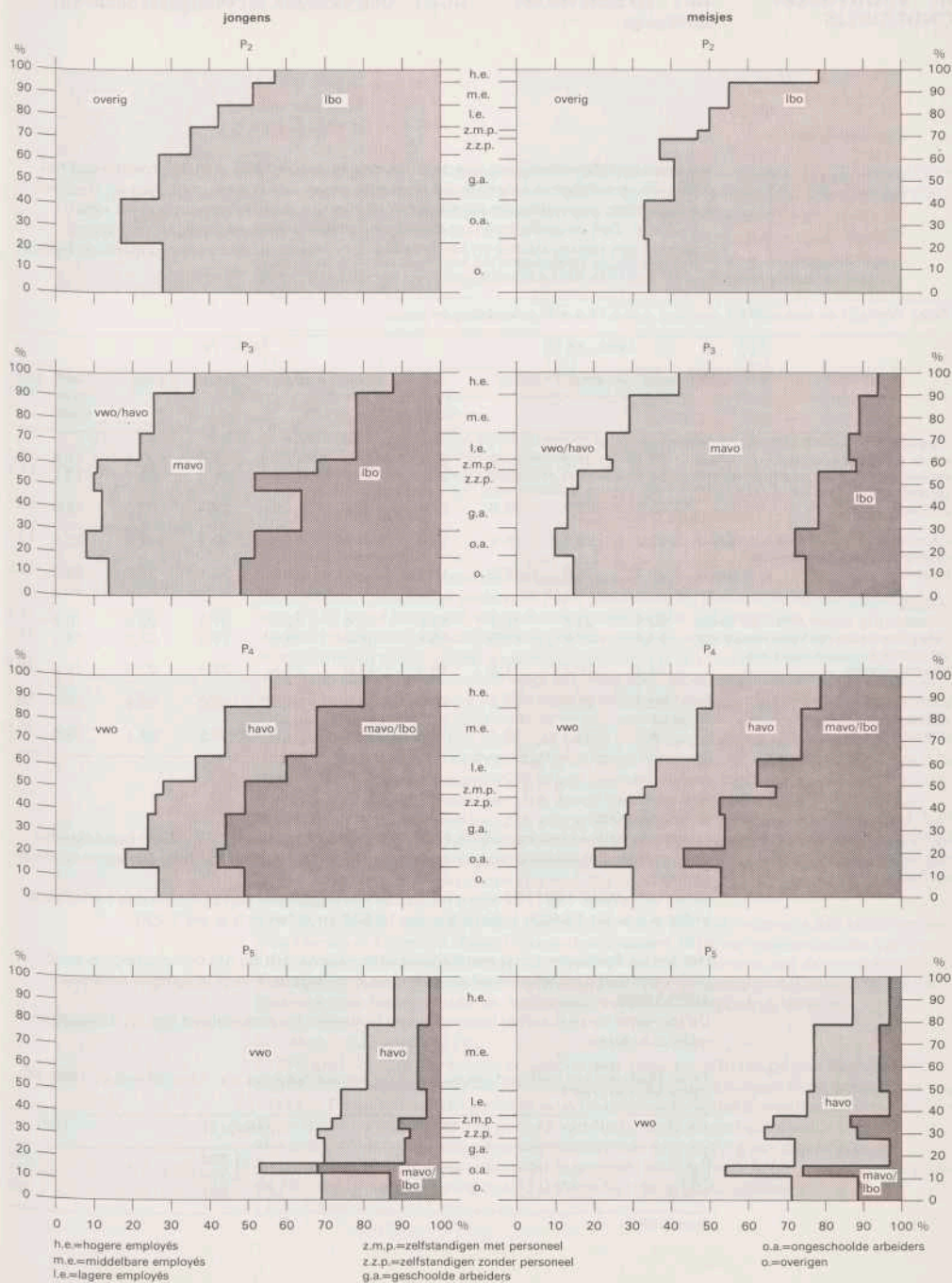
Tabel: Onderwijselement 1979 naar sociaal milieu en geslacht

	totaal	brug- periode	v.w.o.	h.a.v.o.	m.a.v.o.	l.b.o.
	abs.	%				
<i>jongens</i>						
hogere empl.	11 059	6	33	15	31	15
middelb. empl.	19 755	6	22	15	35	23
lagere empl.	12 618	5	15	13	38	38
zelfst. met pers.	6 213	4	12	9	37	38
zelfst. zonder pers.	9 370	3	8	9	30	50
geschoolde arb.	21 355	4	8	8	32	49
ongeschoolde arb.	18 409	3	4	4	22	67
overig	24 640	4	7	7	25	57
<i>meisjes</i>						
hogere empl.	11 021	6	34	19	35	7
middelb. empl.	19 047	5	24	17	38	17
lagere empl.	12 639	4	15	14	44	24
zelfst. met pers.	5 608	4	14	15	42	25
zelfst. zonder pers.	8 600	2	10	11	41	36
geschoolde arb.	19 919	3	9	10	41	37
ongeschoolde arb.	16 153	3	4	6	35	52
overig	24 227	5	7	7	33	48

In het schoolloopbaanonderzoek is ook een variabele prestatiescore opgenomen. Het variabele prestatieniveau is gemeten aan de hand van een door het CITO opgestelde toets. Deze toets die is afgenomen aan het begin van het cohort (1977), geeft het uit al vele andere onderzoeken bekende verloop: een daling van de gemiddelde prestatiescore naarmate het milieu lager wordt.

Confronteren we het variabele prestatieniveau (gemeten in vijf niveaus, waarbij P5 het hoogst scorende deel is) met de gegevens uit de volgende tabel dan blijkt dat de invloed van het sociaal milieu bij constanthouding van het prestatieniveau erg groot is bij de keuze van het schoolelement. Uit de gegevens in de tabel blijkt dat van de jongens met prestatieniveau 2 van hogere employés 43% naar het l.b.o. gaat, terwijl van diezelfde groep jongens van ongeschoolde arbeiders 83% het l.b.o. bezoekt.

6.5 Onderwijselement 1977 naar prestatieniveau, sociaal milieu en geslacht

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

Op basis van de vergelijking van de cohortgegevens uit 1977 en 1965 constateert het CBS: 'de verschillen in schoolkeuze tussen kinderen van hogere employés en kinderen van arbeiders zijn weliswaar kleiner geworden maar desalniettemin nog zeer reëel aanwezig'. Een en ander blijkt uit de volgende tabel waarin een vergelijking wordt gemaakt van het verwachte en het feitelijke schoolkeuzepatroon voor jongens en meisjes in 1964/65 en 1977/78.

Tabel: *Werkelijk en verwacht v.h.m.o.-c.q. v.w.o. / h.a.v.o.-schoolkeuze en advies*

	1964/'65					1977/'78				
	h. empl.	m. empl.	l. empl.	zelf-standigen	arbeiders	h. empl.	m. empl.	l. empl.	zelf-standigen	arbeiders
<i>Jongens</i>		%								
v.h.m.o.-c.q. v.w.o. / h.a.v.o.-keuze	67,4	37,3	21,8	20,5	11,0	42,9	32,4	22,7	17,6	10,7
verwachte keuze op basis van advies	54,6	35,0	23,4	20,9	14,2	39,2	31,2	23,7	17,2	11,4
verwachte keuze op basis van prestatieniveau	45,1	33,2	23,6	21,1	16,4	31,9	27,4	23,0	19,9	14,4
v.h.m.o.-c.q. v.w.o. / h.a.v.o.-advies	51,7	28,3	16,8	15,2	9,1	51,3	40,3	29,9	21,4	13,6
verwacht advies op basis van prestatieniveau	36,3	26,0	18,0	15,8	12,0	39,6	34,1	28,8	25,0	18,0
<i>meisjes</i>										
v.h.m.o.-c.q. v.w.o. / h.a.v.o.-keuze	60,8	33,1	16,2	14,6	6,4	42,6	31,3	22,8	18,8	11,9
verwachte keuze op basis van advies	47,9	27,8	18,0	16,1	8,9	39,6	29,9	22,8	18,7	12,9
verwachte keuze op basis van prestatieniveau	34,4	26,2	17,4	16,3	15,0	32,5	27,3	22,3	19,8	15,6
v.h.m.o.-c.q. v.w.o. / h.a.v.o.-advies	59,5	31,5	18,2	16,2	7,6	54,0	40,0	29,9	24,1	16,1
verwacht advies op basis van prestatieniveau	35,8	27,3	18,1	17,1	12,1	41,9	35,5	29,1	26,0	10,6

III.1.1.3

Deelname van leerlingen van buitenlandse nationaliteit

a. Algemeen

Het a.v.o. telde in het schooljaar 1980/81 ca. 12 000 leerlingen met een buitenlandse nationaliteit, het lager beroepsonderwijs ca. 13 000 en het middelbaar beroepsonderwijs ca. 900.

In het schooljaar 1981/82 steeg het aantal leerlingen met een buitenlandse nationaliteit in het a.v.o. tot 13 923, in het l.b.o. tot 16 575 en in het m.b.o. tot 1 220.

Het aantal deelnemers met een buitenlandse nationaliteit bij het beroepsbegeleidend onderwijs, het participatie-onderwijs en het vormingswerk voor jeugdigen bedroeg in 1980 3 028.

De toename van het aantal leerlingen van buitenlandse nationaliteit valt uit onderstaande tabel af te lezen.

Tabel: *Deelname van leerlingen van buitenlandse nationaliteit aan a.v.o., l.b.o. en m.b.o., 1979/80, 1980/81, 1981/82*

	1979/80	1980/81	1981/82
A.v.o.	9 137	11 884	13 923
L.b.o.	10 261	13 296	16 575
M.b.o.	642	897	1 220

Bron: CBS

De herkomstlanden van de leerlingen verschillen sterk per schoolsoort, zoals de volgende tabel weergeeft. Zo is het aantal leerlingen uit de landen rond de Middellandse Zee (de 'wervingslanden') relatief groot op het l.b.o. en relatief klein op het a.v.o.

Tabel: Buitenlandse leerlingen per schoolsoort naar groepen van herkomstlanden, uitgedrukt in percentages van het totale aantal buitenlandse leerlingen op deze schoolsoorten, 1981/82

	EG ¹	MZ ²	overig
A.v.o.	34,4	42,0	23,6
L.b.o.	12,0	77,5	10,5
M.b.o.	34,8	35,6	29,6

Bron: CBS

¹ Tot de EG worden gerekend België, Luxemburg, West-Duitsland, Frankrijk, Italië, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Griekenland.

² MZ zijn de landen rond de Middellandse Zee exclusief Italië en Griekenland, ook wel wervingslanden genoemd, t.w. Joegoslavië, Portugal, Spanje, Marokko, Turkije en Algerije.

b. Culturele minderheden

In 1982 zijn twee nieuwe onderzoeken begonnen t.b.v. leerlingen van culturele minderheden. Het eerste onderzoek heeft betrekking op leer- en/of vormingsbehoeften van 16-20-jarige leerlingen van culturele minderheden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Hoogveld Instituut te Nijmegen in samenwerking met het Hoogveld Instituut. Van het onderzoek 'Beleidsgerichte evaluatie van de schakelperiode' verscheen in 1982 een tussentijds verslag. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de vakgroep onderwijssociologie van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Het aantal leerlingen in de internationale schakelklassen (ISK) liep in vergelijking met 1981 iets terug, respectievelijk van 5 612 naar 5 329 leerlingen. Het aantal grote ISK-afdelingen daalt, terwijl er een opmars valt te constateren van zeer kleine ISK-afdelingen. Ongeveer tweederde van de scholen met een ISK-afdeling is verbonden aan een l.b.o.-school. De ISK-populatie is zeer divers qua geboorteland. Het gaat om ongeveer 60 nationaliteiten. De meeste leerlingen zijn van Turkse en Marokkaanse afkomst. Op de hele populatie is ongeveer 7% analfabeet.

In 1982 is verder verschenen een literatuuroverzicht van het onderwijs aan kinderen van allochtonen in Engeland, West-Duitsland en Zweden. Dit is een deelonderzoek van het OVAL-project (Onderwijskundige Vormgeving van het Onderwijs aan Anderstalige Leerlingen). Het onderzoek wordt uitgevoerd door de vakgroep onderwijskunde van het Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen in Utrecht.

c. Anderstaligen in het l.t.o.

In 1982 is het project 'Van school naar beroep' begonnen. In het project staat centraal de problematische leerweg die anderstalige leerlingen ondervinden in de onderbouw van het l.t.o. De invalshoek die gekozen is, is de beroepenoriëntatie, waarbij het project in het bijzonder is toegespitst op het gebruik van Nederlands als instructietaal. Het project moet opleveren een methodiek van de begeleiding van de anderstalige leerling, voorbeeldsgewijs uitgewerkt in concreet lesmateriaal. In het project participeren de Nieuwe Lerarenopleiding (n.l.o.) D'Witte Leli, de n.l.o. Eindhoven en vijf l.b.o.-scholen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

III.1.1.4

Voortijdig schoolverlaten

Gegevens over uitstroom uit het voortgezet onderwijs wijzen uit dat grote aantallen leerlingen het voortgezet onderwijs zonder diploma, derhalve voortijdig, verlaten. De volgende tabel bevat gegevens over de leerlingen die in 1980 het onderwijs verlieten zonder diploma (meest recente CBS-gegevens), vergeleken met die van 1970.

Uitstroom uit volledig dagonderwijs (voortgezet onderwijs) in 1970 en 1980

Onderwijsssoort	1970 m	v	1980 m	v
v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.-c.q. v.h.m.o. lagere trap zonder diploma met diploma	5 326 7 367	8 504 13 624	4 775 4 395	5 877 10 021
v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.-c.q. v.h.m.o. hogere trap zonder diploma met diploma	3 338 5 869	2 555 7 996	6 069 8 070	6 416 13 641
l.t.o. / l.h.n.o. zonder diploma met diploma	9 018 28 019	13 406 16 713	10 926 28 236	6 812 16 488
overig l.b.o. zonder diploma met diploma	5 160 2 726	5 236 463	2 930 5 158	1 765 3 290
m.t.o. / m.h.n.o. zonder diploma met diploma	2 423 4 247	3 454 11 982	5 428 6 853	6 133 12 935
overig m.b.o. zonder diploma met diploma	1 256 2 750	679 4 313	5 335 6 589	4 241 7 119

Bron: CBS.

Onderzoeksgegevens leveren aanwijzingen op dat net als zittenblijven en afstromen, het voortijdig vertrek uit het voortgezet onderwijs niet een kwestie is van falen op één of enkele tijdstippen, maar het resultaat van een langdurig afstotingsproces tussen leerling en onderwijs. Er blijken verschillende factoren verantwoordelijk voor het mislukken van veel schoolcarrières, zoals factoren die samenhangen met de leerling, met zijn/haar persoon en omgeving, factoren die samenhangen met de leraar en factoren die kenmerkend zijn voor de schoolsituatie. Deze factoren zijn (meestal) niet afzonderlijk, maar juist in (complexe) combinatie verantwoordelijk voor een onvoldoende integratie van leerlingen in het leer- en/of leefdomein van de school. Uit onderzoek verricht aan het Pedagogisch-Didactisch Instituut voor de Leraarsopleiding Rijksuniversiteit Utrecht bleek, dat toekomstige voortijdige schoolverlaters opvallen door hun negatiever beeld van de eigen bekwaamheid, door hun lagere (maar nog altijd te hoge) succesverwachting en door hun geringere betrokkenheid bij de school. Een positieve schoolbeleving wordt juist gezien als een voorwaarde voor een succesvolle schoolcarrière.

Sinds de beginjaren zeventig wordt er onder meer op het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg/TNO onderzoek gedaan naar de overgang van school naar werk. Daarbij gaat met name de aandacht uit naar de positie van de voortijdige schoolverlaters.

Uit onderzoek in de Leidse regio valt af te leiden, dat:

- het zonder diploma van school gaan in de Leidse regio voornamelijk voorkomt onder leerlingen uit het milieu van de (ongeschoolde) arbeiders of dat van de lagere employés;

- voortijdig schoolverlaten voornamelijk blijkt voor te komen onder leerlingen die afkomstig zijn uit zeer grote gezinnen; het gemiddelde kindertal in het ouderlijk gezin is tweemaal zo groot als het landelijk gemiddelde;
- deze leerlingen vaak ook ten minste één broer of zus hebben die het voortgezet onderwijs eveneens zonder diploma de rug heeft toegekeerd;
- ondanks het feit dat de meerderheid van de voortijdige schoolverlaters, twee jaar na vertrek, nog achter het toenmalig besluit staat, een aantal van hen heeft moeten ervaren dat het niet hebben van een diploma wel degelijk een gemis is.

III.1.1.5 Deelname aan het algemeen voortgezet onderwijs

a. Algemeen

Zoals in het algemeen gedeelte reeds werd gesteld, is het totale aantal leerlingen op scholen(gemeenschappen) voor v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o. opnieuw toegenomen:

Deelname aan a.v.o. naar sekse, in 1981 en 1982¹

	1981	1982
Jongens	393 704	395 567
Meisjes	435 016	440 648
Totaal	828 720	836 215

¹ De leerlingen op scholengemeenschappen met beroepsonderwijs, van wie al bekend is dat zij voor beroepsonderwijs hebben gekozen, zijn niet in deze aantallen begrepen.

De verdeling van de leerlingen naar richting van de school is in het algemeen voortgezet onderwijs als volgt:

Deelname a.v.o. naar richting van de school

	1981	1982
Openbaar	230 872	233 491
Prot.-Christ.	226 453	225 430
Rooms-kath.	316 608	317 046
Overig bijz.	54 798	60 246

b. Eerstejaarsleerlingen

Tegen de verwachting in werden er in 1982 minder leerlingen toegelaten tot het eerste leerjaar van de scholen(gemeenschappen) voor v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o. (al of niet met beroepsonderwijs) en de middenscholen dan in 1981. De daling was in feite groter dan uit de cijfers blijkt, omdat er in 1982 meer scholen voor l.b.o. bij deze groep van scholen zijn gekomen.

Deelname aan a.v.o. van eerstejaarsleerlingen naar sekse, in 1981 en 1982

	1981	1982
Jongens	76 424	76 444
Meisjes	87 988	87 673
Totaal	164 412	164 117

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

Naar richting van de school waren de eerstejaarsleerlingen in het a.v.o. als volgt verdeeld:

Deelname van eerstejaarsleerlingen in het a.v.o. naar richting van de school, 1981 en 1982

	1981	1982
Openbaar	45 619	45 716
Prot.-christ.	46 989	45 719
Rooms-kath.	61 494	61 214
Overig bijz.	10 310	11 468

Betrekt men de eerstejaars op het gemiddelde van de totale aantallen 12- en 13-jarigen van de bevolking, dan blijkt dat er een kleiner percentage naar het a.v.o. is gekomen dan in 1981.

Het percentage bij de meisjes is voor het eerst in vele jaren niet omhoog gegaan.

Percentages eerstejaars, naar sekse¹

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Meisjes	68,4	68,8	70,8	71,4	71,6	72,9	72,1
Jongens	61,5	61,4	61,0	61,3	60,6	60,5	60,0
Totaal	64,9	65,0	65,8	66,3	66,0	66,6	65,9

¹ Bij vergelijking van de percentages dient rekening te worden gehouden met het feit dat er in 1976 98 l.a.v.o./l.b.o.-componenten tot deze groep behoorden en in 1982 189.

c. Gehandicapte leerlingen in het a.v.o.

Het aantal visueel gehandicapte leerlingen dat de v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-scholen bezoekt, lijkt zich te stabiliseren:

schooljaar 1976/1977:	30 leerlingen
schooljaar 1977/1978:	50 leerlingen
schooljaar 1978/1979:	62 leerlingen
schooljaar 1979/1980:	72 leerlingen
schooljaar 1980/1981:	68 leerlingen
schooljaar 1981/1982:	69 leerlingen
schooljaar 1982/1983:	68 leerlingen

Dit laatste aantal van 68 leerlingen ontvangt onderwijs op 46 verschillende a.v.o.-scholen. Van deze 68 leerlingen zitten 12 leerlingen in de brugklas waarvan één leerling onderwijs volgt aan een scholengemeenschap a.v.o.-beroepsonderwijs. De overige leerlingen volgen op de hieronder vermelde a.v.o.-scholen onderwijs:

v.w.o.-scholen	: 20 leerlingen
h.a.v.o.-scholen	: 28 leerlingen
m.a.v.o.-scholen	: 8 leerlingen

Het totale aantal toe te kennen hulplessen aan een a.v.o.-school is afhankelijk van het aantal leerjaren, waarin één of meer van deze leerlingen het onderwijs volgen. Indien dit aantal leerjaren vijf of minder bedraagt, worden voor elk leerjaar 120 hulplessen beschikbaar gesteld. Indien het aantal leerjaren groter is dan vijf, worden voor ieder leerjaar, waarmee dit aantal wordt overschreden, 80 hulplessen toegekend. Bovendien wordt het aantal hulplessen per leerjaar verdubbeld, indien er meer dan drie leerlingen in hetzelfde leerjaar van een schoolsoort het onderwijs volgen. Het brugjaar van een scholengemeenschap wordt als één leerjaar gerekend.

Aan de school wordt voor iedere nieuw ingeschreven leerling, die visueel gehandicapt is, een éénmalige uitkering van f 500 voor de aanschaf van extra leer- en hulpmiddelen

toegekend. Deze extra leer- en hulpmiddelen blijven rijkseigendom. Nadat de blinde leerlingen de school verlaten hebben, moet de school deze zaken (zoals brailleermachine, reliëfkaarten e.d.) onder haar beheer houden, totdat deze op aanwijzing van het departement weer aan andere scholen in gebruik gegeven kunnen worden.

Voor de kosten van braileren en debraileren van lesstof, proefwerken e.d. kan de school maximaal f 1500 per leerling per jaar declareren.

Indien de school in totaal zeven of meer visueel gehandicapte leerlingen telt, worden er drie taakuren voor coördinatiewerkzaamheden toegekend.

Met ingang van het cursusjaar 1982/1983 waren aanwezig:

- I.t.o.-leerlingen, inclusief de toegerekende leerlingen in de geïntegreerde brugklassen van scholengemeenschappen I.b.o.-I.b.o. en I.b.o.-a.v.o., totaal 171 858 (waarvan 11 078 meisjes);

- i.t.o.-leerlingen (scholen en afdelingen) inclusief de toegerekende leerlingen in de geïntegreerde brugklassen van scholengemeenschappen en I.b.o.-I.b.o. en I.b.o.-a.v.o., totaal 37 037 (waarvan 1 271 meisjes).

Bovengenoemde aantallen leerlingen zijn gebaseerd op voorlopige tellingen van het CBS en vertonen evenals vorig jaar een lichte stijging t.o.v. de aantallen van het voorgaande cursusjaar, t.w. 1981/1982.

Op het moment dat dit verslag werd samengesteld, was nog niet bekend hoeveel leerlingen er in opleiding waren voor een tweede diploma bij de aanvang van de cursus 1982/1983. Ten aanzien van het cursusjaar 1981/1982 zijn inmiddels de volgende CBS-cijfers bekend geworden. Voor het I.t.o. en het i.t.o. gezamenlijk volgden 12 572 leerlingen een extra vierde leerjaar.

Deze categorie leerlingen kan men onderscheiden naar leerlingen in opleiding met:

- alle algemene vakken en alle beroepsgerichte vakken op hetzelfde niveau;
- een of meer algemene vakken op hoger niveau en alle beroepsgerichte vakken op hetzelfde niveau;
- alle algemene vakken op hetzelfde niveau en een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau;
- een of meer algemene vakken en een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau;
- alle vakken op lager niveau.

Bovendien kan men bij deze groepen nog weer onderscheiden naar leerlingen met dezelfde beroepsgerichte afdeling / differentiatie / examenpakket.

De CBS-telling leverde bij het I.t.o. (excl. i.t.o.) de volgende uitkomsten op voor:

a.	4241 II., (4106 j + 135 m)	van wie 3492 met een andere afdeling / differentiatie
b.	3646 II., (3521 j + 125 m)	van wie 1330 met een andere afdeling / differentiatie
c.	1231 II., (1186 j + 45 m)	van wie 480 met een andere afdeling / differentiatie
d.	2285 II., (2154 j + 131 m)	van wie 888 met een andere afdeling / differentiatie
e.	189 II., (186 j + 3 m)	van wie 168 met een andere afdeling / differentiatie

tot. 11592 II., (11153 j + 439 m) van wie 6358 met een andere afdeling / differentiatie

Voor i.t.o. zijn de cijfers als volgt:

a.	538 II., (533 j + 5 m)	van wie 416 met een andere afdeling / differentiatie
b.	83 II., (83 j)	van wie 33 met een andere afdeling / differentiatie
c.	73 II., (73 j)	van wie 30 met een andere afdeling / differentiatie
d.	244 II., (243 j + 1 m)	van wie 54 met een andere afdeling / differentiatie
e.	42 II., (42 j)	van wie 41 met een andere afdeling / differentiatie

tot. 980 II., (974 j + 6 m) van wie 574 met een andere afdeling / differentiatie

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

III.1.1.7

Deelname aan het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

De door het CBS verstrekte voorlopige gegevens over het schooljaar 1982/83 geven de volgende overzichten van de aanwezige leerlingen bij dagscholen voor het l.h.n.o. aan het begin van het schooljaar.

Deelname aan l.h.n.o., naar sekse en naar leerjaar, 1982/83¹⁺²

	totaal	mannen				vrouwen			
		lrj. 1	lrj. 2	lrj. 3	lrj. 4	lrj. 1	lrj. 2	lrj. 3	lrj. 4
l.h.n.o.	96787	1477	1493	414	367	19530	21941	24901	26664
i.h.n.o.	18837	213	180	94	103	3868	4247	4929	5203

Bron: CBS.

¹ De leerlingen die bij scholengemeenschappen voor beroepsonderwijs in de gemeenschappelijke leerjaren zijn geplaatst, zijn slechts bij een van de onderwijstypen waaruit de scholengemeenschap bestaat, opgenomen en wel als volgt:

- l.t.s. met l.h.n.o. en/of l.e.a.o. en/of l.a.v.o. en/of l.a.o. bij de l.t.s.;

- l.h.n.o. met l.e.a.o. en/of l.a.v.o. en/of l.a.o. bij het l.h.n.o.

² In het vierde leerjaar zijn vermoedelijk 2216 leerlingen opgenomen die gebruik maken van de mogelijkheid tot herprofilering op grond van het gestelde in art. 31 van het Eindexamenbesluit l.b.o.

III.1.1.8

Deelname aan het lager middenstandsonderwijs

Met ingang van het schooljaar 1981-1982 bedroeg het werkelijke aantal leerlingen bij het l.m.o. 11 344 (6 626 jongens en 4 718 meisjes).

Volgens de voorlopige tellingen van het CBS waren er m.i.v. het schooljaar 1982-1983 in totaal 11 780 leerlingen ingeschreven (6 739 jongens en 5 041 meisjes).

Gebleken is, dat ook in 1982 de deelname van het aantal meisjes aan dit schooltype verder is toegenomen met ruim 1%.

Ten tijde van de samenstelling van dit verslag was nog niet bekend hoeveel leerlingen gedurende het schooljaar 1982-1983 een zgn. extra 4e leerjaar (profielverbetering ex art. 31 van het Eindexamenbesluit l.b.o.) volgen. Dit aantal bedroeg aan het begin van het schooljaar 1981-1982: 419.

Deze herprofilering betrof:

1. Leerlingen in het bezit van een l.m.o.-diploma en op 1-9-1981 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	9	1	10
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	17	12	29
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	25	10	35
d. een of meer algemene en/of een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	43	17	60
e. een of meer algemene en/of een of meer beroepsgerichte vakken op lager niveau	20	4	24

2. Leerlingen in het bezit van een ander l.b.o.-diploma en op 1-9-1981 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	43	13	56
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	9	7	16
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	3	4	7
d. een of meer algemene en/of een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	65	72	137
e. een of meer algemene en/of een of meer beroepsgerichte vakken op lager niveau	26	19	45
Totaal-gen.	260	159	419

III. 1.1.9
Deelname aan het lager
economisch en
administratief onderwijs

Blijkens de voorlopige tellingen van het CBS waren m.i.v. het schooljaar 1982-1983 in totaal 35 526 l.e.a.o.-l.a.v.o.-leerlingen aanwezig. Het aantal jongens bedroeg: 12 529 en het aantal meisjes: 22 997.

De leerlingen die bij scholengemeenschappen voor beroepsonderwijs in gemeenschappelijke leerjaren zijn geplaatst, zijn slechts bij een van de onderwijstypen waaruit de scholengemeenschap bestaat, opgenomen en wel als volgt:

- l.t.s. met l.h.n.o. en/of l.e.a.o. en/of l.a.o., bij de l.t.s.;
- l.h.n.o. met l.e.a.o. en/of l.a.v.o. en/of l.a.o., bij het l.h.n.o.;
- l.m.o. met l.e.a.o., bij het l.m.o.;
- l.e.a.o. met l.a.v.o., bij het l.e.a.o.

Ook in 1982 steeg de deelname van de meisjes aan dit schooltype ten opzichte van de jongens weer enigszins nl. met ca. 1%.

Op het moment dat dit verslag werd samengesteld, was nog niet bekend hoeveel leerlingen gedurende het schooljaar 1982-1983 in opleiding waren voor een tweede diploma in het kader van de zgn. profielverbetering (art. 31 van het Eindexamenbesluit l.b.o.). Gedurende het schooljaar 1981-1982 volgden 1708 leerlingen een extra 4e leerjaar l.e.a.o.-l.a.v.o.

1. Leerlingen in het bezit van een diploma l.e.a.o. en op 1-9-1981 in opleiding voor:

	m	v	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	67	103	170
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	95	117	212
c. uitsluitend ber. gerichte vakken op hoger niveau	35	41	76
d. een of meer algem. en/of een of meer ber. ger. vakken op hoger niveau	426	504	930
e. een of meer algem. en/of een of meer ber. ger. vakken op lager niveau	3	1	4

2. Leerlingen in het bezit van een ander l.b.o.-diploma en op 1-9-1981 in opleiding voor:

	m	v	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	5	12	17
b. uitsluitend algem. vakken op hoger niveau	16	34	50
c. uitsluitend ber. ger. vakken op hoger niveau	4	17	21
d. een of meer algem. en/of een of meer ber. ger. vakken op hoger niveau	17	146	163
e. een of meer algem. en/of een of meer ber. ger. vakken op lager niveau	-	1	1
f. onbekend	15	49	64
Totaal-gen.	683	1025	1708

III. 1.1.10
Deelname aan het lager
nautisch onderwijs

Het totale leerlingenbestand bleef bij het lager nautisch onderwijs vrijwel gelijk aan het getal in het voorgaande jaar.

Het totale aantal leerlingen voor het lager nautisch onderwijs bedroeg 1875.

III. 1.1.11
Deelname aan het
middelbaar technisch
onderwijs

De eerste grafiek op blz. 78 geeft een beeld van de leerlingenaantallen bij de vak-m.t.s.-en (I) en de dag-m.t.s.-en (II) over het tijdvak cursusjaar 72/73 tot en met het cursusjaar 82/83.

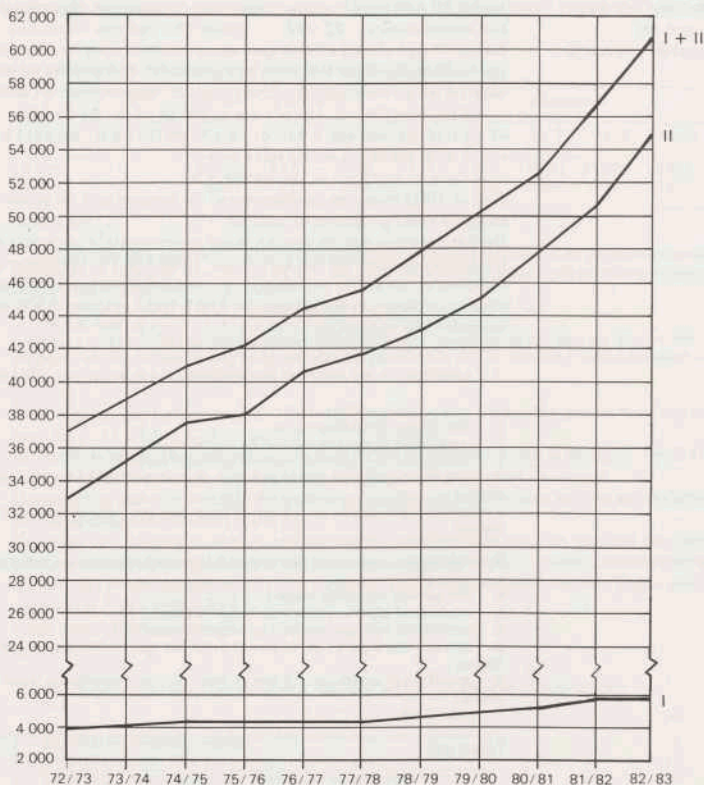
Aan de 66 dag-m.t.s.-en met reguliere afdelingen studeerden 54 231 leerlingen, inclusief 9 007 praktikanen, terwijl aan de 13 vak-m.t.s.-en 5 929 leerlingen inclusief 1 144 praktikanen onderwijs volgden, zodat het totale aantal m.t.s.-leerlingen op 1 september 1982 60 160 bedroeg. Dit betekent een gemiddelde schoolgrootte van 825 leerlingen (780) voor de dag-m.t.s.-en en 458 (457) voor de vak-m.t.s.-en.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

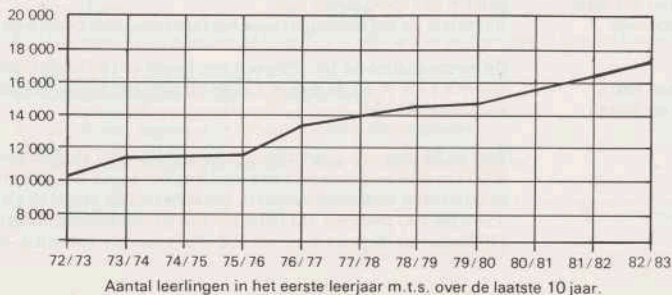
III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

Grafiek 1

Grafiek 2

Aantal leerlingen in het eerste leerjaar m.t.s. over de laatste 10 jaar.

De toestroom tot het m.t.o. gaf in het afgelopen jaar een stijging te zien van ruim 7,6% (3%).

Er is een toenemende belangstelling voor het middelbaar technisch onderwijs te constateren bij de meisjes. In absoluut aantal nog niet zo spectaculair, relatief indrukwekkend. Bij de dag-m.t.s.-en 659 (516), toename van 27,7%. Bij de vak-m.t.s.-en 1474 (1348), toename van 9,4%. Totaal 2133 (1864), toename 14,4%.

De tussen haakjes geplaatste getallen hebben betrekking op het voorgaande cursusjaar. In 1982 zijn in het kader van de emancipatie in overleg met de Vereniging van m.t.s.-en (VMTS) enkele voorlichtingsdagen op een aantal m.t.s.-en gepland, te houden in het voorjaar van 1983.

Het aantal cursisten aan de avond-m.t.s.-en heeft ten opzichte van het cursusjaar 1981-1982 vrijwel geen verandering ondergaan.

Het aantal cursisten dat per 1 september 1982 deelnam aan de ongeveer 50 vervolgcursussen is ten opzichte van het cursusjaar 1981-1982 met ruim 500 toegenomen. Vooral in de nieuwe vervolgcursussen in de micro-elektronica en computerkunde/informatica is de toeloop aanmerkelijk groter geworden.

Vele afgestudeerde m.t.s.-ers hebben grote behoefte aan bij- en/of nascholing in deze vakken, in verband met de in het bedrijfsleven voortgaande nieuwe ontwikkelingen.

In 1982 werd het m.h.n.o. bezocht door 42 879 leerlingen. Daarvan waren 41 025 vrouwen en 1 854 mannen. Het m.s.p.o. telde 4 877 leerlingen, waarvan 4 567 vrouwen en 310 mannen. De project-opleidingen in het kader van de herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. werden bezocht door 11 272 leerlingen, onderverdeeld in 9 403 vrouwen en 1 869 mannen.

De verdeling van de leerlingen over de verschillende afdelingen en opleidingen was als volgt:

	aantal leerlingen op 1 augustus 1982	
<i>middelbaar h.n.o.</i>		
interim algemene schakelopleiding	(1-jarig model)	1 624
idem	(2-jarig model)	16 412
kinderverzorging / jeugdverzorging	(2-jarig model)	740
idem	(3-jarig model)	10 613
kostuumnaaien		2 899
couture		455
vormingsklas		2 448
vooropl. hoger beroepsonderwijs (v.h.b.o.)		5 249
huishoudkunde (m.b.o.-CD)		2 183
<i>cursorisch m.h.n.o.</i>		
apothekersassistent		2 516
doktersassistent		183
<i>middelbaar s.p.o. (volledig dagonderwijs)</i>		
opleiding gezinsverzorgende		1 721
opleiding bejaardenverzorgende		2 083
sociaal-agogische beroepen		877
<i>cursorisch (part-time) m.s.p.o.</i>		
opleiding gezinsverzorgende		495
agogische beroepen		10 722
bezigheidstherapie		986

III. 1. 1. 12
Deelname aan het
middelbaar huishoud- en
nijverheidsonderwijs en het
middelbaar
sociaal-pedagogisch
onderwijs

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

	aantal leerlingen op 1 augustus 1982
<i>Project-opleidingen (herstructuring m.h.n.o. / m.s.p.o.)</i>	
m.b.o.-AB (Activiteiten Begeleiding)	1 410
m.b.o.-AG (Assistenten in de Gezondheidszorg)	1 710
m.b.o.-HT (Huishoud Technieken)	312
m.b.o.-MK (Mode en Kleding)	939
m.b.o.-SA I (Sociaal Agogische Opleidingen)	594
m.b.o.-SA II idem	1 285
m.b.o.-SB (Sport en Beweging)	1 280
m.b.o.-VZ (Verzorgende)	1 591
m.b.o.-VP (Verplegende)	1 440

III.1.1.13

*Deelname aan het
middelbaar economisch en
administratief onderwijs en
het middelbaar
middenstandsonderwijs*

Onderstaande tabel geeft het aantal leerlingen aan bij het m.e.a.o. en het m.m.o.

Aantal leerlingen volgens:	definitieve telling 1981/1982			voorlopige telling 1982/1983		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
scholen voor m.e.a.o.	28 452 ¹	15 660	12 792	33 108 ¹	16 925	16 183
scholen voor middelbaar detailhandelonderwijs	10 267	7 764	2 503	12 069	8 862	3 207
middelbaar horeca- onderwijs	2 638	1 791	847	3 051	1 951	1 100
middelbaar slagers- vakonderwijs	257	254	3	254	249	5
middelbaar textiel- handelonderwijs	72	41	31	91	42	49

¹ Leerlingen van het gemeenschappelijk eerste leerjaar van scholengemeenschappen m.e.a.o.-m.m.o. zijn geteld bij het m.m.o.

Het aantal leerlingen dat de school voortijdig verlaat, is zowel bij het m.e.a.o. als het m.m.o. aanzienlijk.

Gesteld kan worden dat van de totale instroom in deze onderwijssoorten in het algemeen slechts de helft het einddiploma behaalt binnen de gestelde cursusduur.

De deelname van het aantal vrouwen, in het bijzonder bij het m.e.a.o., is de laatste jaren aanzienlijk gestegen, hetgeen tevens uit genoemde cijfers blijkt. Deze toename is niet alleen een gevolg van de aanwezigheid van een secretariaatsrichting bij het m.e.a.o. Geconstateerd wordt dat ook steeds meer meisjes voor de commerciële of bedrijfsadministratieve studierichting kiezen.

Deelname aan cursussen voor middenstandsonderwijs

	Schooljaren	
	1981-1982	1982-1983
1. Algemene handelskennis; (volledig bekostigd)		
instellingen	10	10
cursusplaatsen	146	147
leerlingen	8 297	8 227
2. Vakbekwaamheidscursussen; (volledig bekostigd)		
instellingen	19	19
cursusplaatsen	251	233
leerlingen	16 648	17 801

	1981-1982	Schooljaren 1982-1983
3. Vakbekwaamheidscursussen; (gedeeltelijk bekostigd) instellingen cursusplaatsen leerlingen	8 96 4 804	8 96 4 281
4. Applicatiecursussen voor gevestigde en/of aanstaande ondernemers; (volledig bekostigd) instellingen cursusplaatsen leerlingen	2 9 523	2 9 558
5. Cursus voor economisch en administratief onderwijs (toerisme); (gedeeltelijk bekostigd) instellingen cursusplaatsen leerlingen	1 3 295	1 3 295

III. 1.1.14
Deelname aan het
middelbaar nautisch
onderwijs

Het totale aantal leerlingen voor het middelbaar nautisch onderwijs bedroeg 2497, waarvan 1200 aan de middelbare scholen voor scheepswerktuigkundigen (MSvS). Opmerkelijk was de grote toeloop tot de eerste leerjaren van de MSvS en de tweejarige opleidingen van de kleine handelsvaart.

III. 1.1.15
Deelname onderwijs
en vorming werkende
jongeren

a) Het aantal leerlingen in de experimenten participatie-onderwijs en samenwerkingsprojecten ontwikkelde zich volgens de onderstaande tabellen.

Tabel: Deelname aan samenwerkingsprojecten in 1980/81, 1981/82, 1982/83

Aantal samenwerkings- projecten	5	'80/'81	'81/'82	'82/'83*
Totale aant. leerl.		1 205	1 149	1 175
mannen		462	467	469
vrouwen		743	682	706
aantal deelnemersuren		15 220	15 503	16 401

* voorlopige gegevens

Tabel: Deelname aan experimenten participatie-onderwijs in 1980/81, 1981/82, 1982/83

Aantal Experimenten	5	'80/'81	'81/'82	'82/'83*
Totale aant. leerl.		1 627	2 084	2 191
mannen		696	953	1 035
vrouwen		931	1 131	1 156
aantal deelnemersuren		32 397	45 853	49 557

* voorlopige gegevens

Bron: CBS

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

b) Het aantal leerlingen aan proefprojecten kort-m.b.o. (volle tijd) heeft zich als volgt ontwikkeld.

Tabel: Deelname aan proefprojecten kort-m.b.o. in '79/80, '80/81, '81/82, '82/83

	79/80	80/81	81/82	82/83*
aantal projecten	17	22	26	26
leerlingen totaal	1 271	3 454	5 706	7 404
mannen	667	1 925	3 122	4 141
vrouwen	604	1 529	2 584	3 263

* Voorlopige gegevens

Bron: CBS

c) Voor wat betreft het leerlingwezen laat de onderstaande tabel de ontwikkeling zien van het leerlingaantal en het aantal in de te onderscheiden onderwijssectoren betrokken instituten

Leerlingaantal en aantal instituten leerlingwezen:

	80/81	81/82	82/83*
Streekscholen	(31)	(31)	(31)
totale aantal leerlingen	68 068	66 633	66 118
M	56 812	54 652	52 501
V	11 256	11 981	13 617
I.b.o.-scholen	(71)	(63)	(61)
totale aantal leerlingen	15 295	10 477	8 818
M	13 502	9 750	8 031
V	1 793	727	787
h.n.o.-scholen	(50)	(58)	(57)
totale aantal leerlingen	4 798	6 300	6 411
M	190	209	231
V	4 608	6 091	6 210
Avondscholen (l.t.o.)	(18)	(17)	(15)
totale aantal leerlingen	2 481	2 499	2 585
M	1 906	2 092	1 859
V	575	407	726
Overige instellingen	(7)	(12)	(13)
totale aantal leerlingen	1 137	3 944	4 240
M	999	3 623	4 064
V	138	321	176

* Voorlopige gegevens

Bron: CBS

Het aantal afgesloten leerovereenkomsten

	primaire opleiding	voortgezette opleiding	totaal
1-1-'80	57 935	14 402	72 337
1-1-'81	58 425	15 916	74 341
1-1-'82	51 018	18 075	69 093

Bron: CBS

Overzicht van deelname naar opleidingsgebieden in de proefprojecten Kort-MBO

Kort-m. b.o. opleidings- gebieden	Administratief	Bouw/Hout	Consumptief	Detail	Elektro	Grafische Techn.	Installatie Techn.	Landbouw	Metaal	Motorvoert. Techn.	Uiterlijke Verz.	Verkeer/Vervoer	Verzorg. beroepen	DEVA	Procestechiek	Huishoudtechniek	totaal aantal deelnemers incl. O & S per 1-9-'82
006 Den Bosch	x	x							x				x				249
007 Groningen	x	x		x				x		x	x						277
009 Friesland	x	x		x	x				x	x			x				400
014 Emmeloord	x	x			x								x				238
016 Veenendaal	x	x		x					x				x				277
021 Amsterdam	x	x		x	x				x				x				349
023 Leiden	x			x			x	x	x								282
025 Den Haag	x	x		x	x					x							285
027 Rotterdam PC	x	x	x	x	x						x						250
042 Doetinchem		x		x	x				x				x				280
044 Helmond	x	x		x	x				x								293
054 Heerlen	x	x							x	x			x			x	317
058 Venlo	x	x		x			x		x		x						303
066 De Kempen	x	x							x		x						243
076 Zaanstreek	x	x		x					x		x						315
077 Deventer	x	x							x	x			x				305
079 Rotterdam BN	x			x			x				x					x	227
081 Twente	x	x	x	x	x										x		370
083 Dordrecht	x	x		x					x				x				279
085 Eindhoven	x	x	x	x					x								264
092 Appingedam	x	x			x				x			x					236
093 Arnhem	x	x	x	x					x	x	x		x				317
095 Emmen	x		x				x		x								236
104 Zeeland	x		x	x						x	x		x				295
106 IJmond	x		x						x			x					186
120 Breda	x		x	x			x		x	x			x				331
Totaal																	7 404
Exp. Amsterdam											x		x				551
Exp. Emmen	x	x		x	x					x			x				578
Exp. Hengelo					x				x								217
Exp. Roermond	x	x	x	x	x		x		x	x							443
Exp. Tilburg	x				x		x			x	x						402

* Voorlopige aantallen

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs

d) Voor wat betreft het vormingswerk van jeugdigen was in 1982/83 in het aantal deelnemers opnieuw een lichte daling te constateren ten opzichte van de voorgaande jaren.

Deelname vormingswerk in 1980/'81, 1981/'82, 1982/'83

	1980/'81		1981/'82		1982/'83*	
	M	V	M	V	M	V
LOVWJ	8 627	9 401	8 719	9 004	8 274	8 532
LOCV	1 302	2 128	1 382	2 207	1 617	2 387
	9 929	11 529	10 101	11 211	9 891	10 919
Totaal	21 458		21 312		20 810	

* Voorlopige gegevens
Bron: CBS

Het aantal vormingsinstituten aangesloten bij de Landelijke Organisatie voor Christelijk Vormingswerk (LOCV) steeg van 26 naar 27 (1981/'82 t.o.v. 1982/'83). Het deelnemersaantal van de LOCV steeg van 3 589 naar 4 004. Het aantal instituten aangesloten bij de Landelijke Organisatie Vormingswerk Werkende Jongeren (LOVWJ) is gedaald van 133 naar 131.

e) Het aantal WSW-jongeren dat een vormingsprogramma volgt, heeft zich gestabiliseerd, zoals uit onderstaand overzicht blijkt.

Aantal WSW-deelnemers in 1980/'81, 1981/'82, 1982/'83

	1980/'81		1981/'82		1982/'83*	
	M	V	M	V	M	V
LOVWJ	1 615	1 073	1 621	967	1 569	937
LOCV	92	59	99	75	121	93
	1 707	1 132	1 720	1 042	1 690	1 030
Totaal	2 839		2 762		2 720	

* Voorlopige gegevens
Bron: CBS

f) Bij de avondscholen en dag-scholen (-gemeenschappen) van v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en m.e.a.o. nam in 1982 het totale aantal leerlingen toe tot 135.010; het toenamepercentage van ruim 5% is verheugend maar vergeleken met voorgaande jaren is de groei wat achtergebleven.

Tabel: Aantal ingeschrevenen aan avondscholen en dag-scholen-gemeenschappen

	aantal vakken	cursusjaar 1978/1979	cursusjaar 1979/1980	cursusjaar 1980/1981	cursusjaar 1981/1982	cursusjaar 1982/1983
<i>v.w.o.</i>	1	860	1 689	3 274	6 525	7 301
(incl. gemeenschapp.	2	598	1 435	2 685	4 437	5 674
1 jr. v.w.o. - h.a.v.o.)	3	395	1 122	1 640	2 088	2 740
	4	231	647	1 058	1 353	1 900
	5	73	231	520	754	1 070
	6	8 618	8 983	10 364	10 193	10 308
	7	-	-	47	178	447
		10 775	14 107	19 588	25 528	29 440
<i>h.a.v.o.</i>	1	484	1 475	1 831	2 100	2 452
	2	383	1 301	1 744	2 185	2 525
	3	368	817	934	1 029	1 103
	4	240	515	586	629	693
	5	60	206	355	275	295
	6	5 883	5 222	4 380	3 873	2 943
	7	-	-	9	92	69
		7 418	9 536	9 839	10 183	10 080
<i>m.a.v.o.</i>	1	6 323	14 643	21 145	25 027	27 402
	2	4 485	11 247	20 922	21 725	22 739
	3	5 399	6 556	7 076	7 282	8 029
	4	2 536	3 231	5 475	5 124	5 288
	5	700	1 134	1 713	1 872	2 113
	6	29 175	25 170	21 438	17 593	14 536
	7	-	-	347	372	497
		48 618	61 981	78 116	78 995	80 604
<i>m.e.s.o.</i>	1	792	1 765	3 099	4 304	4 167
	2	579	1 111	2 167	1 943	2 925
	3	718	913	1 248	1 800	1 883
	4	1 164	1 533	1 788	2 305	2 886
	5	343	396	552	715	556
	6	1 352	1 456	1 607	2 043	2 241
	7	5	10	34	55	128
		4 953	7 184	10 495	13 165	14 886
Totaal-generaal		71 764	92 808	118 008	127 871	135 000
		21 044	25 200	9 863	7 139	

(Bron: CBS)

a Ultimo 1982 waren 105 VJV-instituten in het subsidieverband opgenomen. Tezamen bereikten deze centra wekelijks ongeveer 15 000 deelnemers, die gezien de prioriteiten van het VJV vooral uit de volgende doelgroepen afkomstig waren:

- werkende en werkloze jongeren, met name in de leeftijdsgroep 17-22 jaar;
- jonge (huis)vrouwen en vrouwen van etnische minderheden (vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen);
- WSW-deelnemers en verstandelijk gehandicapten;
- buitenlandse jongeren;
- randgroepjongeren.

Daarmee richt het VJV zich op groepen, waaraan de Regering in het algemeen voorrang verleent in het kader van het ontwikkelingsbeleid op het terrein van de

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.1 Deelname aan het voortgezet onderwijs III.1.2 Scholen en scholenstructuur

volwasseneneducatie. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat vele VJV-centra betrokken zijn bij deze projecten, zoals het onderstaande overzicht aangeeft.

soort project	aantal centra betrokken bij projecten
Open School-werkwijze	30
Alfabetisering	10
Educ. act. cult. minderheden	10
intensieve cursussen Nederlands	3
b.k.e.*-projecten (projectaanvragen)	10

* (beroepskwalificerende educatie)

Bij de 30 projecten Introductie Open School-werkwijze waren ultimo 1982 ongeveer 3 000 deelnemers / sters ingeschreven, waarvan 10% mannen.

b. Voor wat betreft het schriftelijk onderwijs verzamelt het CBS ieder jaar gegevens met betrekking tot de deelname aan cursussen bij de erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs.

Hoe de situatie was per 1 november 1982 is af te lezen uit onderstaande tabel.

Aantal cursisten bij het erkende schriftelijk onderwijs op 1 november 1982

	Totaal				w.v. bij cursussen van					
	1981		1982		2e niveau ¹		3e niveau ²		overige niveaus	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
totaal 1981	205 101	100								
1982			191 220	100	171 831	100	18 349	100	1 040	100
Algemeen onderwijs	26 000	13	22 413	12	21 952	13	-	-	461	44
Opleidingen voor onderwijzend personeel	8 685	4	7 717	4	-	-	7 717	42	-	-
Onderwijs in de humaniora	24 938	12	20 947	11	20 603	12	344	2	-	-
Agrarisch onderwijs	6 109	3	6 325	3	5 916	3	409	2	-	-
Onderwijs in de wiskunde en natuurwetenschappen	2 954	1	1 479	1	1 292	1	187	1	-	-
Technisch onderwijs	35 863	17	31 688	17	27 996	16	3 632	20	-	-
Transport-, communicatie-, verkeersonderwijs	5 300	3	4 896	3	4 633	3	263	1	-	-
Medisch, paramedisch onderwijs	9 878	5	7 908	4	6 488	4	1 420	8	-	-
Economisch, administratief en commercieel onderwijs	51 886	25	58 812	31	55 414	32	3 398	19	-	-
Juridisch en bestuurlijk onderwijs	3 481	2	3 802	2	3 050	2	752	4	-	-
Sociaal-cultureel onderwijs	9 594	5	6 246	3	6 109	4	137	1	-	-
Onderwijs in de persoonlijke / sociale verzorging	8 668	4	7 959	4	7 959	5	-	-	-	-
Kunstonderwijs	7 045	3	5 591	3	5 591	3	-	-	-	-
Onderwijs in de openbare orde en veiligheid	2 969	1	4 226	2	4 196	2	30	0	-	-
Overig onderwijs	1 731	1	1 211	1	632	0	-	-	579	56

¹ Vergelijkbaar met het onderwijs aan scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en lager of middelbaar beroepsonderwijs.

² Vergelijkbaar met het onderwijs aan scholen voor hoger beroepsonderwijs, opleidingen voor leraren en wetenschappelijk onderwijs.

N.B. Voor meer uitgebreide informatie wordt verwezen naar de eind 1983 verschijnende CBS-publikatie over het door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen erkende schriftelijk onderwijs.

III.1.2 Scholen en scholenstructuur in het voortgezet onderwijs

a. Aantal scholen en scholenstructuur

Het aantal v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o.-scholen, volledig dagonderwijs, is in de periode 1970-1980 afgenomen, terwijl het aantal scholen v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o. niet-voledig dagonderwijs is toegenomen.

Tabel: Scholen v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o., volledig dagonderwijs en niet-voledig dagonderwijs, periode 1970-1980

	voll.dagonderwijs	niet-voledig dagonderwijs
1970	1 575	36
1975	1 514	69
1978	1 530	77
1979	1 525	78
1980	1 511	77

bron: CBS

Het aantal dagscholen(gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. (al dan niet in scholengemeenschap met beroepsonderwijs) en middenscholen is in 1982 wederom gedaald. Dat was het gevolg van een fusie van twee al tot deze groep behorende scholen met elkaar (achtmaal) en opheffing (zesmaal).

Deze scholen zijn als volgt verdeeld:

Tabel: Scholen v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. (met beroepsonderwijs), volledig dagonderwijs, in 1981 en 1982 naar schoolstructuur en naar richting

	1981	1982	rijks	gem.	p.-c.	r.-k.	overig / bijz.*
a. categorale scholen	889	866	-	203	284	329	50
b. sg. m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o.	449	449	54	84	110	157	43
c. sg. v.w.o./h.a.v.o. m.a.v.o. met ped.ac.	4	1	-	-	1	-	-
d. sg. m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o. met beroepsonderwijs	97	103	1	29	29	34	10
e. middenscholen	8	14	-	6	2	2	4
	1 447	1 433	55**	322	426	522	107
	(1981:	55	330	435	529	97)	

* Hiertoe behoren de algemeen bijzondere scholen, maar ook b.v. interconfessionele, samenwerkings-, reformatische en vrije scholen

** Op 1 september 1982 waren er naast de 55 rijksscholengemeenschappen in Nederland ook nog vijf rijksscholen voor v.o. in de Bondsrepubliek Duitsland.

Er waren ook nog 54 h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan pedagogische academies: opnieuw drie minder dan een jaar eerder.

Het aantal l.b.o.- en l.a.v.o.-componenten in de scholengemeenschappen a.v.o.-v.w.o. met beroepsonderwijs (categorieën d en e) nam met 26 toe tot 189.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.2 Scholen en scholenstructuur

De categorale scholen zijn als volgt verdeeld:

	1981	1982
gymnasium	39	39
lyceum	4	3
atheneum	8	8
h.a.v.o.	12	12
m.a.v.o.	826	804

De scholengemeenschappen m.a.v.o. en / of h.a.v.o. en / of v.w.o.

	1981	1982
lyceum / h.a.v.o. / m.a.v.o.	79	82
atheneum / h.a.v.o. / m.a.v.o.	84	84
lyceum / h.a.v.o.	156	152
atheneum / h.a.v.o.	90	90
h.a.v.o. / m.a.v.o.	40	41

en ten slotte de scholengemeenschappen m.a.v.o. en / of h.a.v.o. en / of v.w.o. met
beroepsonderwijs:

	1981	1982
lyceum / h.a.v.o. / m.a.v.o. / l.b.o. (één + m.b.o.)	4	4
atheneum / h.a.v.o. / m.a.v.o. / l.b.o.	9	9
h.a.v.o. / m.a.v.o. / l.b.o.	4	4
m.a.v.o. / l.b.o. (enkele + m.b.o.)	72	77
lyceum / h.a.v.o. / m.a.v.o. / m.b.o.	2	2
h.a.v.o. / m.a.v.o. / m.b.o.	2	2
m.a.v.o. / m.b.o.	4	4
lyceum / h.a.v.o. / m.b.o.	-	1

Scholengemeenschappen v.w.o. -a.v.o.-beroepsonderwijs

In 1982 is het aantal scholengemeenschappen (v.w.o.)-a.v.o.-beroepsonderwijs
toegenomen van 104 in 1981 tot 111.

Onder deze 111 scholengemeenschappen zijn:

1 sg. met alleen p.a.;

9 sg. ' en met uitsluitend m.e.a.o.;

8 sg. ' en met alleen l.a.v.o.

Er zijn dus 93 sg. ' en (v.w.o.)-a.v.o. met een of meer componenten l.b.o.

Van de 111 sg. ' en (v.w.o.)-a.v.o.-beroepsonderwijs zijn er 7 die aan het experiment
middenschool deelnemen.

b. Ontwikkelingen

Ongedeeld v.w.o.

Het aantal scholen voor v.w.o. dat het onderwijs ongedeeld inricht, blijft groeien. Dit
blijkt uit de volgende cijfers:

Scholen voor v.w.o. met ongedeelde inrichting in de periode 1978-1982

jaar	scholen voor v.w.o. met ongedeelde inrichting	percentage van totale aantal scholen voor v.w.o.
1978	225	47
1979	251	52
1980	268	56
1981	283	59
1982	296	62

Het in december 1980 door staatssecretaris De Jong bij de Tweede Kamer ingediende voorstel tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, dat beoogt de onderverdeling in een A- en B-richting bij gymnasia en athenea, alsmede de onderverdeling van een lyceum in een gymnasium en atheneum uit de wet te verwijderen, is door beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen, resp. in juni 1981 en februari 1982. De Wet van 10 maart 1982, houdende wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, inzake de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, is opgenomen in Staatsblad 1982, nr. 196. De ter uitvoering van bovengenoemde wet noodzakelijke algemene maatregelen van bestuur zijn thans in voorbereiding. De indruk bestaat, dat thans een aantal scholen, met plannen voor de invoering van o.v.w.o., de invoering van bovengenoemde wet afwacht.

Driejarige m.a.v.o.-afdelingen

Krachtens de Wet van 22 augustus 1980, Stb. 470, is de driejarige m.a.v.o.-opleiding met ingang van 1 augustus 1982 verdwenen. In het schooljaar 1982/1983 wordt uitsluitend voor de in het schooljaar 1981-1982 gezakte eindexamenkandidaten m.a.v.o.-3 voor het laatst de gelegenheid gegeven het m.a.v.o.-3 examen af te leggen en een m.a.v.o.-3 diploma te verwerven.

c. Projecten

Overzicht aantallen deelnemende scholen in de voornaamste projecten 1e fase 1982/1983

Naam project	Aantal deelnemende scholen (projecten)	Bijzonderheden
m.a.v.o.-project:	10 experimenteerscholen	1e examens 1979-1980
	36 volgscholen	1e examens 1981-1982
	± 70 overige scholen (1e groep)	1e examens 1982-1983
	± 75 overige scholen (2e groep)	1e examens 1983-1984
	± 75 overige scholen (3e groep)	1e examens 1984-1985
coördinatieproject	34 scholen	onvoorwaardelijk toegelaten
scholengemeenschappen v.w.o./a.v.o./l.b.o.	18 scholen	onder bepaalde voorwaarden toegelaten
coördinatieproject scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.	± 125 scholen	nemen deel aan één of meerdere themagroepen
project keuzevrijheden	19 scholen	hiervan 10 projecten toegekend per 1 augustus 1982
funderend onderwijs	3 projecten	± 35 scholen
projectactiviteiten in de eerste cyclus van het v.o. op het gebied van de culturele minderheden	10 projecten	totaal bestaande uit 46 scholen

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.2 Scholen en scholenstructuur

b.o.v.o.-projecten	17 projecten	± 300 b.o. / v.o.-scholen
experiment projectonderwijs Wageningen	1 school	
PLON (Projectleerplan-ontwikkeling natuurkunde)	enkele tientallen	niet exact aan te geven; deelname kan op tal van manieren gebeuren
experiment middenschool	14 experimenteerscholen (alle in uitvoeringsfase) 32 resonansscholen	per 15-11-1982 tevens 14 nieuwe <i>aanvragen</i> ingediend
stimuleringsprojecten	17 integrale projecten 26 themaprojecten	totaal ± 200 scholen omvattend

Voor een beschrijving van een aantal van deze projecten wordt verwezen naar paragraaf III.2.1.2.

d. Plan van Scholen

Op het in 1982 vastgestelde Plan van Scholen 1983-1984 zijn de volgende scholen voor a.v.o. / v.w.o. geplaatst:

twee scholen voor *m.a.v.o.*, die elk met een, eveneens op dat plan geplaatste, school voor l.e.a.o. een scholengemeenschap zullen vormen (1 openbaar + 1 p.-c.)

twee scholengemeenschappen *atheneum*, *h.a.v.o.*, *m.a.v.o.*, die beide met, op hetzelfde plan staande, scholen voor l.h.n.o. en l.t.o., brede scholengemeenschappen zullen vormen (1 openbaar + interconf.)

twee *athenea*, die aan bestaande scholengemeenschappen voor h.a.v.o. en m.a.v.o. worden toegevoegd (2 p.-c.)

één school voor *m.a.v.o.*, die zal opgaan in een bestaande scholengemeenschap voor v.w.o. en h.a.v.o. (1 ov. bijz.)

één (openb.) scholengemeenschap voor *atheneum* en *h.a.v.o.*, die aan een school voor m.a.v.o. verbonden zou worden, maar vanwege gewijzigde omstandigheden niet zal starten en van het Plan zal verdwijnen.

Vrijwel al deze scholen komen in de groeikernen.

e. Wijzigingen in het scholenbestand

Eind 1982 waren meer dan 100 van de 1 433 scholen bezig met het voorbereiden van fusies, samenvoegingen, verplaatsingen, opheffingen welke in de komende jaren zouden moeten worden gerealiseerd. In ongeveer een kwart van die gevallen zijn er ook scholen voor l.b.o. bij betrokken.

III.1.2.3
Lager en middelbaar
beroepsonderwijs

a. Aantal scholen periode 1970-1980

Het aantal scholen voor lager beroepsonderwijs, volledig dagonderwijs, is afgenomen in de periode 1970-1980.

Het aantal scholen voor middelbaar beroepsonderwijs is in genoemde periode toegenomen.

Tabel: Scholen, lager- en middelbaar beroepsonderwijs in de periode 1970-1980, volledig dagonderwijs

	scholen l.b.o.	scholen m.b.o.
1970	1 374	565
1975	1 294	560
1978	1 291	547
1979	1 288	571
1980	1 293	577

Bron: CBS

b. Scholengemeenschappen lager beroepsonderwijs

Hieronder volgt een overzicht van het aantal l.b.o.-scholen per sector. Daarbij is aangegeven welk aandeel daarvan een scholengemeenschap vormt met één of meer andere sectoren beroepsonderwijs en/of met algemeen voortgezet onderwijs.

Tabel: Scholen voor lager beroepsonderwijs, in 1978 en in 1980, naar structuur (categoraal en in scholengemeenschap)

	1978 cat.	in sg	1980 cat.	in sg
technisch onderwijs	274	98	256	117
nautisch onderwijs	15	-	15	-
agrarisch onderwijs	107	23	103	26
huishoud- en nijver- heidsonderwijs	447	136	407	165
middenstandsonderwijs	25	14	22	17
economisch en admini- stratief onderwijs	61	91	49	111

Bron: CBS

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat er duidelijk sprake is van een toename van het aantal scholengemeenschappen in het lager beroepsonderwijs.

Lager technisch onderwijs

In 1982 waren 126 l.t.o. opleidingen opgenomen in een scholengemeenschap, verdeeld als volgt:

l.t.o. met andere vormen van l.b.o.	88
l.t.o. met a.v.o.	38

Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

Op 1 september bedroeg het aantal scholengemeenschappen, waarin opgenomen een l.h.n.o.-component, 61. Hiervan vormde de combinatie m.a.v.o.-l.h.n.o. met een aantal van 29 de grootste groep, gevolgd door de combinatie m.a.v.o.-l.h.n.o.-l.t.o., met een aantal van vijf.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.2 Scholen en scholenstructuur III.1.3 Bouwzaken

c. Plan van Scholen

Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

Het in 1982 vastgestelde Plan van Scholen 1983-1985 voorziet in een eerste bekostiging in 1983 van drie scholen voor l.h.n.o.-onderwijs en één afdeling voor i.h.n.o.-onderwijs, terwijl zonder jaartal opgenomen zijn: twee scholen voor l.h.n.o.- en één afdeling voor i.h.n.o.-onderwijs.

Tegen de afwijzing van deze aanvragen van dit plan tekende één aanvrager van een school voor l.h.n.o.-onderwijs beroep aan.

Lager middenstandsonderwijs

Het aantal scholen voor l.m.o. - alle opgenomen in scholengemeenschappen - is t.o.v. het vorige jaar niet gewijzigd (41).

Lager economisch en administratief onderwijs

Op het dertiende Plan van Scholen (1982-1984) zijn vier nieuwe l.e.a.o.-scholen opgenomen met 1982 als eerste jaar van bekostiging. Deze scholen, alle opgenomen in scholengemeenschappen met andere vormen van voortgezet onderwijs, zijn gevestigd in: Almere-haven, Bladel, Krimpen a.d. IJssel en Oldenzaal.

Het aantal l.e.a.o.-scholen is daarmee toegenomen tot: 187, waarvan in scholengemeenschappen met algemeen voortgezet onderwijs en andere vormen van beroepsonderwijs: 31.

d. Scholengemeenschappen middelbaar beroepsonderwijs.

In het middelbaar beroepsonderwijs komen nagenoeg geen horizontale scholengemeenschappen voor, met uitzondering van het middelbaar economisch en administratief onderwijs, in combinatie met het middelbaar middenstandsonderwijs.

Middelbaar economisch en administratief onderwijs en onderwijsvormen in het kader van het middelbaar middenstandsonderwijs

Aantal scholen

Het aantal scholen voor m.e.a.o. is per 1 augustus 1982 uitgebreid van 64 tot 66. De nieuwe scholen zijn gevestigd te Groningen (p.-c.), opgenomen in de bestaande scholengemeenschap voor h.a.v.o./lyceum, en te Sneek (p.-c.) in de bestaande scholengemeenschap voor l.m.o.-l.e.a.o.-m.m.o. Het aantal scholen voor m.m.o. is per 1 augustus 1982 van 35 op 37 gekomen. De nieuwe scholen zijn gevestigd te Leeuwarden (p.-c.) en opgenomen in de bestaande school voor m.e.a.o. en te Helmond (r.-k.) eveneens opgenomen in de bestaande scholen voor m.e.a.o.

In de overige m.m.o. schoolsoorten zoals het middelbaar horeca-onderwijs (acht), het slagersvakonderwijs (één) en het middelbaar textielhandelsonderwijs (één) is geen verandering gekomen.

De 66 scholen voor m.e.a.o. zijn naar richting als volgt te verdelen:

- bijzondere scholen	: 37
- gem. scholen	: 16
- nb scholen	: 13

De 36 scholen voor m.m.o. zijn naar richting als volgt verdeeld:

- bijzondere scholen	: 22
- gem. scholen	: 6
- nb scholen	: 9

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.3 Bouwzaken

- f 10 mln. per jaar voor de huisvestingsconsequenties van de herstructurering van het m.h.n.o. en m.s.p.o. tot m.d.g.o.;
 - een gelijk bedrag per jaar voor de huisvesting van de uit de pedagogische academies en scholen voor opleiding van kleuterleidsters te vormen p.a.b.o.'s;
 - eveneens f 10 mln. 's jaars voor de huisvestingsconsequenties van alle overige onderwijskundige voorzieningen, waaronder het voorzien in lokalen voor oriëntatie op techniek, ambacht en huishouden bij scholen voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o.;
 - tenslotte f 10 mln. per jaar voor aanvullende financiering voor het inlopen van achterstallig onderhoud met name bij schoolgebouwen voor beroepsonderwijs.
- Bovengenoemde keuzen werden gemaakt mede op grond van de reacties op de Informatienota Huisvestingsbeleid die in 1982 werd uitgebracht. In 1982 werden voorts voorbereidingen getroffen ten einde in 1983 de financiering van energiebeperkende maatregelen in schoolgebouwen mogelijk te maken. Er werden een aantal lopende bouwstromen gecontinueerd. Voorts werd vordering gemaakt met de verdere ontwikkeling van zogenaamde ITH-bouwsystemen (integrale tijdelijke huisvesting) en werd het totale landelijke huisvestingsbestand verder geïnventariseerd en voortgegaan met de automatische informatieverwerking daarvan.

III.1.3.2 Productiecijfers scholenbouw (landelijk)

In 1982 konden goedkeuringen tot gunning worden afgegeven voor in totaal 1 115 onderwijsruimten die betrekking hebben op 93 projecten. Een overzicht per onderwijssoort, uitgesplitst in traditionele bouw, versoberde elementenbouw, integrale tijdelijke huisvesting en noodbouw is hierna opgenomen (Tabel 1). In dit overzicht komen tevens tot uitdrukking de in genoemd aantal onderwijsruimten begrepen gymnastieklokalen, terwijl eveneens de verdeling is aangegeven in de traditionele procedure en de bouwstroomprocedure.

Tabel 1 Gunningen 1982

Onderwijssoort	Permanente bouw			Versoberde elementenbouw			Integrale tijdelijke huisvesting			Noodbouw			Totaal		
	aantal			aantal			aantal			aantal			aantal		
	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen
Algemeen voortgezet onderwijs	7	205	13	5	143	10	6	72	8	38	218	-	56	638	31
Hoger beroepsonderwijs	1	35	-	1	25	-	1	43	-	2	8	-	5	111	-
Lager en middelbaar beroepsonderwijs	4	82	8	1	14	-	7	77	6	14	83	-	26	256	14
Opleidingen onderwijzend personeel	2	29	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	29	7
Vormingswerk	1	-	3	1	20	1	-	-	-	2	5	-	4	25	4
Totaal	15	351	31	8	202	11	14	192	14	56	314	-	93	1 059	56
Hiervan hebben betrekking op	1 115														
traditionele procedure	10	167	20	8	202	11	14	192	14	56	314	-	88	875	45
bouwstroomprocedure	5	184	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	184	11

Bovendien is nog een goedkeuring afgegeven voor een verbouwing ten behoeve van een school voor lager en middelbaar beroepsonderwijs. Daarnaast zijn nog goedgekeurd de gunning voor nieuwbouw tot een totaal van 44 000 m² ten behoeve van de hierna genoemde projecten, waarbij is vermeld hoeveel lokalen (equivalenten) dit, globaal omgerekend, betrof:

- VL/VU te Diemen 125 lokalen
- Bouhofproject te Leeuwarden 120 lokalen

Voor bouwactiviteiten in 1982 en komende jaren zijn in 1982 voor 76 projecten lokalenplannen verstrekt omfattende 854 onderwijsruimten, waaronder 31 gymnastieklokalen, volgens onderstaand overzicht (Tabel 2).

Tabel 2 Lokalenplannen 1982

Onderwijssoort	Permanente bouw			Versoberde elementenbouw			Integrale tijdelijke huisvesting			Noodbouw			Totaal		
	aantal			aantal			aantal			aantal			aantal		
	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen
Algemeen voortgezet onderwijs	4	30	1	7	134	10	8	159	11	43	279	-	62	602	22
Hoger beroepsonderwijs	1	29	-	1	30	-	1	23	2	1	4	-	4	86	2
Lager en middelbaar beroepsonderwijs	1	35	3	-	-	-	1	5	-	5	30	-	7	70	3
Opleidingen onderwijzend personeel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vormingswerk	1	31	2	-	-	-	1	33	2	1	1	-	3	65	4
Totaal	7	125	6	8	164	10	11	220	15	50	314	-	76	823	31
Hiervan hebben betrekking op														854	
traditionele procedure	3	19	-	8	164	10	11	220	15	50	314	-	72	717	25
bouwstroomprocedure	4	106	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	106	6

III. 1.3.3 Scholenvoortgezet beroepsonderwijs

In 1982 zijn voor stichting en uitbreiding van schoolgebouwen in traditionele bouw of versoberde elementenbouw negen goedkeuringen tot gunningen verleend. Deze goedkeuringen omvatten de nieuwbouw van 176 leslokalen en twaalf gymnastieklokalen. Bovendien werd voor één project de gunning goedgekeurd voor de bouw van onderwijs- en nevenruimten van 21 500 m², waarvoor het lokalequivalent is te stellen op 120. Verder werd voor één schoolgebouw goedkeuring verleend voor een vrij ingrijpende verbouwing/renovatie.

Voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen in 'integrale tijdelijke huisvesting' (ITH) zijn voorts acht goedkeuringen verleend voor in totaal 120 leslokalen en zes gymnastieklokalen. De financiering van deze ITH-projecten geschiedt door middel van leningen met een looptijd van 25 jaren, waaraan rijksgarantie wordt verbonden.

Voor de uitbreiding met (verplaatsbare) noodlokalen werd in achttien gevallen goedkeuring verleend tot een totaal van 96 leslokalen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.3 Bouwzaken

Samengevat en gespecificeerd bieden de verleende goedkeuringen het volgende beeld:

Bouwwijze	Goed- keuringen	Leslokalen	Gymnastiek- lokalen
Traditionele bouw	6	117	11
Versoberde elementenbouw	3	59	1
Integrale tijdelijke huisvesting (ITH)	8	120	6
Noodlokalen	18	96	-
Totalen	35	392	18

De uitbreiding van het lokalenbestand met bovengenoemde 392 leslokalen en achttien gymnastieklokalen, alsmede met de eerder genoemde 120 lokaalequivalenten betekent bij een aangenomen gemiddelde bezetting van 20 leerlingen per lokaal, na voltooiing van de bouw een nieuwe of verbeterde huisvesting voor ruim 10 000 leerlingen. Dit aantal maakt ruwweg 1,5% uit van het totale leerlingenbestand van het beroepsonderwijs.

Van de bouw van nieuwe scholen in de eerstvolgende jaren werd in zeven gevallen goedkeuring verleend om bouwterrein aan te kopen met een totale oppervlakte van 39 753 m².

Tabel 3. Scholenbouw beroepsonderwijs; Schoolgebouwen, belangrijke uitbreidingen van schoolgebouwen, waarvoor in het jaar 1982 goedkeuring tot gunning van de bouw is verleend, alfabetisch gerangschikt naar plaats van vestiging.

Plaats	Naam van de school	Traditionele bouw		Versoberde elementen- bouw		Integrale tijdelijke huisvesting	
		les- loka- len	gymn.- loka- len	les- loka- len	gymn.- loka- len	les- loka- len	gymn.- loka- len
Amersfoort	Middeloo			25			
Beek en Donk	m.a.v.o. / h.n.o.		2				
Beverwijk	Streekschool			20	1		
Breda	m.s.p.o. Princenoord					10	1
Groningen	h.e.a.o.	35					
Hengelo	h.t.s. / s.v.l.					43	
Hoorn	m.t.s. / m.e.a.o.			14			
Leeuwarden	p.-c. h.n.o.						1
Lichtenvoorde	I.t.s. Dr. Ariëns					15	
Maastricht	r.-k. h.n.o. Wijckerveld					28	2
Nijmegen	sg. De Klokkenberg						1
Oosterhesselen	m.a.v.o. / h.n.o.					11	
Roermond	Streekschool		3				
Venlo	r.-k. I.h.n.o. / i.h.n.o.					13	
Waalwijk	sg. I.t.o. / I.e.a.o.	50	3				
Wittem	I.t.s.	7	1				
Zierikzee	I.t.s.	25	2				
Totaal		117	11	59	1	120	6

Voorts is goedkeuring verleend voor een verbouwing t.b.v. de h.n.o. Nieuwstraat te Breda en voor de gunning voor nieuwbouw van het Bouhofproject te Leeuwarden tot een totale omvang van afgerond 21 500 m², omgerekend tot 120 lokaalequivalenten.

III.1.3.4
Scholenbouw algemeen
voortgezet onderwijs en
opleidingsscholen

In de sector van het algemeen voortgezet onderwijs, de nieuwe lerarenopleidingen en de pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters is in de loop van 1982 goedkeuring verleend voor 56 projecten, waaronder begrepen alle gevallen van nieuwbouw, uitbreiding en noodhuisvesting.

Deze gunningen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	gunningen	leslokalen	gymnastiek- lokalen
permanente bouw	7	205	13
(waarvan: bouwstroomprocedure)	5	184	11)
versoberde elementenbouw	5	143	10
integrale tijdelijke			
huisvesting (ITH)	6	72	8
noodlokalen	38	218	0
	56	638	31

Het in het Onderwijsverslag 1981 aangekondigde huisvestingsplan voor de geïntegreerde opleidingsinstituten voor het basisonderwijs (PABO's) is inmiddels vastgesteld.

Huisvesting van de nieuwe instituten zal in het merendeel van de gevallen kunnen geschieden in bestaande gebouwen. Voorshands zal in vijf gevallen nieuwbouw noodzakelijk zijn. Ter bestrijding van de kosten, verband houdende met deze herhuisvesting, zal zo lang noodzakelijk een bedrag ad f 10 mln. per jaar van de beschikbare begrotingsmiddelen worden gereserveerd.

Begin 1982 vond de gunning plaats van de Lerarenopleiding Vrije Leergangen / Vrije Universiteit te Diemen. Verwacht wordt dat dit omvangrijke nieuwbouwproject in augustus 1983 zal kunnen worden betrokken. Door het in gebruik nemen van de nieuwbouw kan een aanzienlijke besparing worden verkregen op de kosten van huur van de thans in gebruik zijnde panden.

Voor de NLO-Eindhoven, die de opleiding van leraren voor het technisch beroepsonderwijs verzorgt, is de nieuwbouw inmiddels gestart. De huisvesting van dit opleidingsinstituut zal volledig worden gecoördineerd met die van de Technische Hogeschool Eindhoven. Verwacht wordt, dat de permanente huisvesting van dit nog in opbouw zijnde instituut medio 1985 gereed zal zijn.

Een soortgelijke coördinatie in de huisvesting van h.b.o.-instituten wordt in bouwstroomverband gerealiseerd in Zwolle. Daar is inmiddels de eerste paal geslagen voor een gecombineerd gebouw voor de Christelijke Leraren Opleiding Zwolle en de Chr. h.e.a.o. In deze cluster zal tevens de nieuwbouw van de p.-c. PABO te Zwolle worden gerealiseerd. Het huidige gebouw van deze PABO zal na voltooiing van de nieuwbouw gaan dienen tot huisvesting van de r.-k. PABO, die van Steenwijkerwold naar Zwolle zal worden overgeplaatst.

Ten einde de huisvestingsproblemen van een aantal scholen, die weliswaar in het scholenbouwplan waren opgenomen, doch waarvan de nieuwbouw niet vóór 1985 of 1986 zou kunnen beginnen, op kortere termijn te kunnen oplossen, is in toenemende mate overgegaan tot vervroegde nieuwbouw in integrale tijdelijke huisvesting (ITH).

Bij een beperkt aantal scholen kon in 1982 de accommodatie lichamelijke oefening worden verbeterd door uitbreiding van de huisvesting met een of meer in bouwstroom gebouwde gymnastieklokalen. Helaas waren de beschikbare begrotingsmiddelen niet toereikend om in alle urgente gevallen te voorzien.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.3 Bouwzaken

Wat betreft de huisvesting van de rijksscholen verdient vermelding, dat in 1982 goedkeuring tot gunning werd verleend voor de rijksscholengemeenschap te Steenwijk en voor een uitbreiding van de rijksscholengemeenschap te Meppel. Ook bij de rijksscholen moest wegens de zorgelijke begrotingssituatie een temporisering in de uitvoering van de meerjarenraming worden toegepast.

Tabel 4 Scholenbouw algemeen voortgezet onderwijs en opleidingsscholen. Schoolgebouwen, belangrijke uitbreidingen van schoolgebouwen, waarvoor in het jaar 1982 goedkeuring tot gunning van de bouw is verleend, alfabetisch gerangschikt naar plaats van vestiging.

Plaats	Naam van de school	Traditionele bouw		Versoberde elementen- bouw		Integrale tijdelijke huisvesting	
		les- lokalen	gymn.- lokalen	les- lokalen	gymn.- lokalen	les- lokalen	gymn.- lokalen
Bemmel	sg. Oost-Betuwe			46	4		
Capelle a.d. IJssel	p.-c. sg. Comenius*	47	3				
Delft	p.-c. Lyceum			40	3		
Dordrecht	College T. Brandma	44	3				
Gemert	Macropedius College			17			
's-Gravenhage	Ac. voor Lich. Opvoed.		5				
Groningen	m.a.v.o. H.J. Zondag	2	1				
Harlingen	p.-c. m.a.v.o.					12	1
Helmond	Nazareth m.a.v.o.			13	1		
Hoorn	r.-k. sg. Werenfridus					40	2
Nieuwegein	Oosterlicht College					0	2
Rotterdam	gem. PA/KLOS*	29	2				
Rotterdam	Emmauscollege*	33	2				
Wolvega	p.-c. m.a.v.o.	4					
Yerseke	p.-c. m.a.v.o.					0	1
Zeist	p.-c. m.a.v.o.					12	1
Zeist	i.v.o./m.a.v.o.					8	1
Zoetermeer	Oranje Nassaucoll.*	52	4				
Zutphen	sg. Isendoorn			27	2		
Zwolle	sg. Greydanus*	23					
Totaal		234	20	143	10	72	8

* Gerealiseerd in bouwstromen.

Voorts is goedkeuring verleend tot gunning van de nieuwbouw van de VL/VU te Diemen voor in totaal 22 500 m², omgerekend tot 125 lokaalequivalenten.

III.1.3.5 Juridische zaken

In totaal waren 31 beroepszaken in behandeling in 1982. In drie zaken werd een minnelijke schikking getroffen, terwijl eveneens in drie zaken een KB verscheen. De beroepen betroffen voor het merendeel de toepassing van de artikelen 78, 100 en 101 WVO.

Vier bouwgaranties werden begeleid. In één zaak werd een arbitraal vonnis gewezen, terwijl in één zaak een schikking werd getroffen.

Een drietal faillissementen, waarbij twaalf schoolinstituten waren betrokken, vroeg de aandacht. In de meeste gevallen kan in overleg met betrokkenen een bevredigende regeling worden getroffen.

Voorts werden twee gerechtelijke procedures begeleid t.w. een huurgeschil voor de kantonrechter en een schadeverhaalzaak voor de rechtbank.

In het kader van de herhuisvesting speelde wederom de kraakproblematiek een rol.

Ten slotte werd ook in 1982 deelgenomen aan de werkzaamheden van de interdepartementale stuurgroep betreffende de totstandkoming van een (meer geëigende) standaardregeling voor het verrichten van architectenwerkzaamheden.

III. 1.3.6
Multifunctionele
accommodaties

Daar er steeds minder middelen voor welzijnsaccommodaties beschikbaar zijn, wordt het afzonderlijk stichten van die accommodaties steeds moeilijker. Deze ontwikkeling blijkt echter wel positief te zijn om de multifunctionele gedachte te stimuleren, omdat meer en meer wordt erkend, dat multifunctioneel bouwen een methode is om de investeringslasten voor sociaal-culturele accommodaties voor de gemeenschap te verlichten. Het resultaat is, dat, mede door de activiteiten van de afdeling Multifunctionele Accommodaties in het verleden, het multifunctioneel bouwen in combinatie met het kleuter- en lager onderwijs een aanvaarde aangelegenheid is geworden. De aandacht is dan ook verlegd naar de problematiek rond het multifunctioneel bouwen in combinatie met het voortgezet onderwijs. Drie nieuwe projecten worden vanuit de afdeling gevolgd. Het vervolgadvis van de Interdepartementale Werkgroep Leegstand heeft er toe geleid, dat er bepalingen in de OWBO zijn opgenomen die het multifunctioneel gebruik van delen van schoolgebouwen voor kleuter- en lager onderwijs mogelijk maken en stimuleren.

III. 1.3.7
Financiële zaken

a. Financiering scholenbouw, huisvestings- en onderhoudsvoorzieningen
Voor scholenbouw was in 1982 met inbegrip van een voorschotverschuiving tot een bedrag van f 30,5 mln. naar 1983 f 374,1 mln. beschikbaar. Hiervan is f 302,1 mln. besteed ten behoeve van nieuw-, aan- en verbouw en f 72 mln. voor eenmalige kleine voorzieningen aan gebouwen.

In 1982 zijn tot f 59,7 mln. geldleningen met rijksgarantie afgesloten voor de financiering van (integrale) tijdelijke huisvesting voor bijzondere scholen. De uitgaven voor overige huisvestingskosten, zoals huren, rente en aflossingen van geldleningen en onderhoud, beliepen f 527 mln.

b. Controle bouwafrekeningen

De controle betreft de bouwwerken die in de jaren vóór het controlejaar 1982 zijn voltooid.

In 1982 zijn 197 bouwafrekeningen behandeld met een totaal aan subsidiabele stichtingskosten van f 438 393 217.

Daarvan werd wegens niet-subsidiabele kosten een bedrag ad f 9 996 467 afgevoerd.

In onderstaand overzicht zijn de bouwwerken en de stichtingskosten naar onderwijssector gespecificeerd.

	Beroepsonderwijs		Algemeen Voortgezet onderwijs		Totaal		afgevoerd: niet subsidiabel
	aan- tal	stichtings- kosten	aan- tal	stichtings- kosten	aan- tal	stichtings- kosten	
Nieuwbouw, grote uitbreidingen en verbouwingen	37	167 713 303,-	37	158 790 035,-	74	326 503 338,-	7 604 325,-
Tijdelijke huisvesting houtbouw / ITH	77	63 012 869,-	38	17 600 289,-	115	80 613 158,-	1 405 812,-
Extra werkgelegenheid SoZa-projecten	2	8 634 386,-	1	3 958 963,-	3	12 593 349,-	298 632,-
overig o.m. aankoop, sportvelden, panden	4	18 332 931,-	1	350 441,-	5	18 683 372,-	687 698,-
	120	257 693 489,-	77	180 699 728,-	197	438 393 217,-	9 996 467,-

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.3 Bouwzaken

III.1.4 Onderwijs- en vormingsaanbod

c. AVIS-project (automatisering vergoeding investeringskostenscholen)

Dit project betreft de vergoeding van investeringskosten van $\pm$ 1590 huisvestingssituaties (objecten) van voormalige v.g.l.o.- en u.l.o.-scholen, verdeeld over 450 gemeenten. Voor de vergoedingsregeling gelden de artikelen 45 tot en met 50 van de Overgangswet WVO.

Te rekenen van 1 januari 1969 zijn aan de gemeenten voorschotten toegekend. Ten einde de werkelijke kosten te kunnen vaststellen, vindt controle van de gemeentelijke boekhouding plaats. Op basis daarvan worden de aan te merken stichtingskosten definitief vastgesteld en de voorschotten verrekend.

Tot en met het jaar 1982 zijn de stichtingskosten en de vergoedingen van 1244 huisvestingssituaties definitief vastgesteld, te weten 1146 objecten in de jaren tot en met 1981 en 98 objecten in 1982. Er resteren 346 scholen ten aanzien waarvan de boekhouding van de desbetreffende gemeenten moet worden gecontroleerd.

d. Overdracht, verkoop enz. van buiten gebruik gestelde schoolgebouwen en terreinen
Wanneer schoolgebouwen ten gevolge van het in gebruiknemen van nieuwbouw of door fusie of opheffing ter beschikking komen, wordt gestreefd naar herbestemming binnen het voortgezet onderwijs. Indien daartoe geen mogelijkheden aanwezig zijn, dan dient toepassing te worden gegeven aan artikel 101 WVO of kan een gebruik voor culturele of maatschappelijke doeleinden worden toegestaan.

In het jaar 1982 zijn te dien aanzien 102 nieuwe huisvestingssituaties in behandeling genomen, terwijl 109 huisvestingssituaties uit een aantal jaren vóór 1982 nog in behandeling waren, totaal derhalve 211 gevallen.

Gespecificeerd naar soort afwikkeling of beslissing belopen de in 1982 afgehandelde huisvestingssituaties de volgende aantallen:

1. schoolgebouwen/terreinen herbestemd t.b.v. ander voortgezet onderwijs (ex artikel 102 WVO)	34
2. schoolgebouwen, noodlokalen, terreindelen e.d. die in eigendom ten behoeve van verkoop zijn behouden, met toepassing van artikel 101 WVO is een bedrag van in totaal f 4 854 694,16 ingevoerd	26
3. schoolgebouwen die met toepassing van artikel 101 WVO aan het Rijk (directie der Domeinen) zijn overgedragen	11
4. toegestane bestemmingen voor culturele of maatschappelijke doeleinden (ex artikel 102 WVO)	1
5. overige (sloop e.d.)	27
	99

Per 1 januari 1983 zijn er 112 huisvestingssituaties in behandeling wegens onderzoek naar herbestemming, schatting van de waarde e.d.

III.1.3.8 Internationale aspecten

Tijdens de eind november 1982 gehouden vergadering van het Steering Committee for Educational Building van de OECD werd de heer Fakkert, directeur Bouwzaken Onderwijs en Nederlands vertegenwoordiger in het Committee, herkozen als voorzitter voor het jaar 1983. In het kader van de studie-activiteit 'Opportunities from Rationalisation' werden drie werkconferenties gehouden, namelijk in Bristol in juni, in Genève in oktober en in Rotterdam in november 1982. Deze 'seminars' maken deel uit van een serie van vijf, uitmondend in een Symposium dat in het vierde kwartaal van 1983 in de omgeving van Parijs zal worden gehouden. De $\pm$ 40 deelnemers aan een seminar waren voor de helft afkomstig uit het organiserende land, de overigen uit de andere in het Steering Committee vertegenwoordigde landen. Deze werkwijze blijkt in de praktijk goed te bevallen en levert positieve resultaten op. De onderwerpen waren achtereenvolgens:

'Effective Strategies for Stock Rationalisation', 'Forecasting in relation to Educational Building Policies' en 'Property Management in Educational Building'. Aan ieder seminar werd ook deelgenomen door een of meer Nederlandse vertegenwoordigers. Ten behoeve van de activiteit 'Countries with Special Problems of Educational Development' werd een bijeenkomst in Madrid bijgewoond in april 1982. Deze activiteit heeft tot doel Ierland, Portugal, Turkije en Spanje te laten profiteren van de ervaringen van andere landen, die de explosie in leerlingenaantallen inmiddels achter de rug hebben. In juni 1982 werd tijdens een symposium in Hongarije, in het kader van bilaterale contacten tussen de beide landen, een film over de scholenbouw in Nederland en Hongarije gepresenteerd, vervaardigd in samenwerking met het Informatiecentrum voor Scholenbouw te Rotterdam. Gedurende 1982 zijn de contacten met Groot-Brittannië over een in te voeren automatiseringssysteem voor gegevens met betrekking tot gebouwen geïntensiveerd. Het in Schotland gebruikte BADGER-systeem lijkt ook voor Nederland in aangepaste vorm goed toepasbaar.

III.1.4 Onderwijs- en vormingsaanbod

In het onderstaande wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het onderwijs- en vormingsaanbod, voor zover deze plaatsvonden in 1982. In het deel over het gevoerde beleid ten aanzien van het voortgezet onderwijs wordt nader ingegaan op de beleidsvoorbereiding van een aantal maatregelen betreffende het aanbod in het voortgezet onderwijs.

III.1.4.1 Algemeen voortgezet onderwijs

a. Filosofie

Van nog drie scholen voor volwassenen werd een verzoek ontvangen filosofie als eindexamenvak v.w.o. in te voeren.

Van deze verzoeken kon er nog in 1982 één worden ingewilligd. De andere twee waren aan het eind van 1982 in behandeling. Het aantal kandidaten filosofie bedroeg 149, uiteraard alleen nog van dagscholen.

b. Muziek, tekenen, handvaardigheid I en II als eindexamenvak op dagscholen
39 nieuwe scholen voor h.a.v.o. / m.a.v.o. introduceerden een of meer van deze vier vakken als eindexamenvak, terwijl 20 andere, die reeds zo'n eindexamen hadden, vermeerdering van het aantal verzochten en verkregen. De stand per 1 augustus 1982 is totaal 589 scholen met:
voor h.a.v.o.: 70x muziek, 212x tekenen, 162x handvaard. I en 33x handvaard. II
voor m.a.v.o.: 64x muziek, 191x tekenen, 212x handvaard. I en 62x handvaard. II.
Het experiment met de vier vakken voor v.w.o. vond normaal voortgang.

c. Spaans

Per 1 augustus 1982 hadden 40 scholen voor volwassenen toestemming tot deelneming aan het experiment Spaans als eindexamenvak v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. Nieuwe aanvragen zijn in behandeling genomen. Er kwam één dagschool bij, waar tegenover stond dat een deelnemende dagschool moest afhaken. Het totale aantal deelnemende dagscholen blijft aldus dertien.

d. Russisch

Het aantal deelnemende dagscholen aan het experiment Russisch als eindexamenvak op h.a.v.o. en v.w.o. nam toe met één (nu totaal zes) en met de scholen voor volwassenen waren er per 1 augustus 1982 20 scholen bij het experiment betrokken. Begonnen werd met de procedure het vak Russisch tot regulier eindexamenvak op h.a.v.o. en v.w.o. te maken.

e. Athenea met Latijn

Het aantal athenea dat toestemming heeft om Latijn als eindexamenvak aan te bieden is

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.4 Onderwijs- en vormingsaanbod

in 1982 t.o.v. 1981 niet noemenswaard gestegen. Ruim 47% van de athenea heeft nu de mogelijkheid de leerlingen één klassieke taal aan te bieden als eindexamenvak.

f. Handelskennis m.a.v.o.

De SLO heeft in februari 1982 een interimvoorstel ingediend ten aanzien van het eindexamenprogramma handelskennis voor het schooljaar 1984-1985. Bij de circulaire van 31 augustus 1982, kenmerk VO/AV 82-32 is aan alle scholen voor m.a.v.o. medegedeeld, dat het eindexamen handelskennis zowel op C- als B- niveau in het schooljaar 1984-1985 volgens dat interimprogramma zal moeten worden afgenomen. Ook de staatsexamenkandidaten zullen in 1985 volgens dat programma worden geëxamineerd.

Voorts heeft de SLO in maart 1982 een bijgesteld uitvoeringsplan van het experiment handelskennis m.a.v.o. uitgebracht voor de periode augustus 1981 t/m december 1984. Dit bijgestelde uitvoeringsplan, dat in hoofdzaak een verschuiving van een aantal werkzaamheden en procedures omvat, leidt echter niet tot een wijziging van het oorspronkelijk opgestelde uitvoeringsplan van het nieuwe eindexamenprogramma op alle scholen.

g. Experiment herverkaveling van de examenprogramma's wiskunde I en II v.w.o. in wiskunde A en B v.w.o. (het zgn. Hewet-project)

Met ingang van het schooljaar 1981-1982 is op twee scholen voor v.w.o. gestart met het experiment herverkaveling wiskunde I en II v.w.o. (het zgn. Hewet-project).

Per 1-8-1983 wordt het aantal experimenterende scholen uitgebreid tot twaalf. Het experiment heeft tot doel de totaliteit van de leerstof wiskunde v.w.o. zodanig te verdelen, dat de toekomstige studenten in m.n. de verschillende studierichtingen binnen de faculteit der sociale wetenschappen en de studenten economie niet meer de volle breedte van het vak wiskunde I krijgen, maar onderwezen worden in die onderdelen van de wiskunde, waarmee zij algemene en maatschappelijke problemen kunnen vertalen. Dit pakket wordt wiskunde A genoemd en bevat:

1. eenvoudige en toegepaste analyse;
2. matrixrekening en lineair programmeren;
3. waarschijnlijkheidsberekening en statistiek;
4. automatische gegevensverwerking.

Het vak wiskunde B zal omvatten:

1. analyse;
2. ruimtelijke meetkunde.

De aard van het wiskunde-A programma is te omschrijven als de systematische gerichtheid op het toepassen van wiskunde op niet-wiskundige problemen.

Wiskunde A en B bouwen voort op een zelfde basiskennis.

Wiskunde B is te zien als het vak, dat wordt gekozen door iemand die technische wetenschappen of in de faculteit van de wis- en natuurkunde wil gaan studeren.

De nieuwe vakken wiskunde A en B zijn zo duidelijk gericht op verschillende doelgroepen van leerlingen.

Voor het eerst in het schooljaar 1982-1983 zal het eindexamen wiskunde volgens het experimentele programma worden afgenomen.

Om het civiel effect van de tijdens de periode van het Hewet-experiment (cursusjaar 1981-1982 t/m cursusjaar 1985-1986) afgegeven diploma's, waarop als één der tot het vakkenpakket behorende examenvakken wiskunde A en/of wiskunde B is vermeld, veilig te stellen, is bij een tussentijdse wijziging van het Academisch Statuut een aanvullende bepaling opgenomen, waarin is vastgelegd voor welke studierichtingen wiskunde A, resp. wiskunde B wordt vereist. Hiermede worden aan de kandidaten die wiskunde A

en/of wiskunde B kiezen, tijdens de experimentele periode voldoende garanties geboden voor het gevolg van hun keuze bij hun examens in het wetenschappelijk onderwijs. Bedoelde wijziging van het Academisch Statuut is openbaar gemaakt in Staatsblad 1982 nr. 318.

III. 1.4.2

Lager en middelbaar beroepsonderwijs

a. Vernieuwing in het l.e.a.o.

In 1982 is door de Landelijke Pedagogische Centra het eindverslag uitgebracht van het project 'Experiment 4-jarig l.e.a.o.'. Geconstateerd wordt dat een exacte afweging van het uiteindelijke rendement een niet gemakkelijke aangelegenheid is. Vaststaat dat door zowel de opzet c.q. strategie van het project alsmede door de inzet van alle betrokkenen, positieve resultaten zijn bereikt. De Vereniging directies l.e.a.o. (VDL) is eveneens in 1982 bezig geweest met de verdere ontwikkeling en aanpassing van het l.e.a.o. mede op basis van de in het afgerond project opgedane ervaringen.

Met medewerking van de VDL werden m.i.v. het schooljaar 1982-1983 o.m.

C-programma's ontwikkeld voor de afzonderlijke vakken geschiedenis en aardrijkskunde. Deze C-programma's zijn door de minister van O en W goedgekeurd ex artikel 3, derde lid, van het Eindexamenbesluit l.b.o.

Deze goedkeuring is van kracht gedurende de periode, dat door de Adviesgroep voor Examenprogramma's (AGEP) nog geen C-programma's voor genoemde vakken zijn samengesteld.

De door de VDL indertijd ingestelde studietoetscommissie l.e.a.o. is eveneens in 1982 met een eindrapportage gekomen. Een van de belangrijkste items betrof de eventuele invoering van het vak Informatica, voorshands te koppelen aan de vakken Kantoorpraktijk en Verkooppraktijk.

In 1982 is een herzien eindrapport hierover door de sub-Commissie Informatica l.e.a.o. op het departement aangeboden en besproken. Een en ander heeft erin geresulteerd dat dit eindrapport voor advies is voorgelegd aan de Adviescommissie Onderwijs en Informatietechnologie.

In de beleidsnota Onderwijs en Informatietechnologie, uitgebracht in september 1982, wordt namelijk gedacht aan een projectmatige aanpak m.b.t. de ontwikkeling van het vak Informatica (100 projectscholen). Ook de l.e.a.o.-scholen kunnen zich hiervoor t.z.t. aanmelden.

b. Leerplan l.m.o.

In september 1982 kwamen de definitieve leerplannen gereed zoals deze door de Landelijke Pedagogische Centra in opdracht van het Ministerie van O en W werden ontwikkeld. Daarmee werd het leerplan l.m.o., daterend uit 1970, herzien en geconcretiseerd.

Aangezien de leerplannen het kader vormen waaruit de examenprogramma's worden afgeleid, vindt door de AGEP een herijking plaats van de reeds door de minister vastgestelde C-programma's.

In 1982 is in dit verband door de AGEP een C-programma voor het vak Verkoopbevordering l.m.o. ontwikkeld, alsmede concept B-richtlijnen voor genoemd vak. Nadat de Onderwijsraad is gehoord, kan tot definitieve vaststelling van dit C-programma worden overgegaan.

c. Lager nautisch onderwijs

De opleidingen voor scheepsgezel werden definitief opleidingen voor geïntegreerd scheepsgezel en werden ten langen leste als zodanig door de reders erkend.

In Zeeland kwam een samenwerking tot stand tussen een school voor de zeevisvaart en het Maritiem Instituut 'De Ruyter' te Vlissingen.

d. Middelbaar nautisch onderwijs

Met ingang van 1 augustus 1982 werd aan alle middelbare scholen voor

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.4 Onderwijs- en vormingsaanbod

scheepswerktuigkundigen (MSvS) een driejarige opleiding verbonden voor het diploma A als scheepswerktuigkundige op basis van het nieuwe VMTS-leerplan. Aan vijf van de onderhavige scholen werd eveneens een opleiding Algemeen Operationale Techniek verbonden als differentiatie in het derde leerjaar. Opmerkelijk was, zoals hiervoor reeds werd genoemd, de grote toeloop tot de eerste leerjaren van de MSvS en de tweejarige opleidingen voor de kleine handelsvaart. De bouw van een baggersimulator – uniek in de wereld – ten behoeve van de baggeropleiding te Delfzijl vorderde gestaag. Deze kan in 1983 worden geïnstalleerd.

e. Middelbaar technisch onderwijs

De p.-c. m.t.s. te Harderwijk is m.i.v. 1 augustus begonnen met het tweede leerjaar in de afdelingen Bouwkunde, Elektrotechniek en Werktuigbouwkunde. Het aantal leerlingen in dat leerjaar bedraagt per die datum 93, terwijl het nieuwe eerste leerjaar startte met 191 leerlingen.

De afdeling Fijnmechanische Techniek van de m.t.s. te Stadskanaal is haar tweede jaar begonnen met 31 eerstejaarsleerlingen en dertien tweedejaarsleerlingen. Voor wat betreft de in het Plan van Scholen 1982-1984 opgenomen scholen kan opgemerkt worden dat de vierjarige afdeling Elektrotechniek, verbonden aan de lagere, middelbare en hogere zeevaartschool te Den Helder, is begonnen met 50 eerstejaarsleerlingen.

De afdeling Fijnmechanische Techniek aan de r.-k. Scholengemeenschap m.t.o.-m.e.a.o. te Sittard is – mede ten gevolge van de moeilijke huisvesting – aangevangen met 28 eerstejaarsleerlingen.

De in het Plan van Scholen opgenomen eenjarige afdeling Motorvoertuigentechniek aan de n.b. m.t.s. te Groningen heeft de start één jaar uitgesteld en zal vermoedelijk per 1 augustus 1983 kunnen beginnen. Voor de scholen r.-k. m.t.s. te Bergen op Zoom en n.b. m.t.s. te Utrecht is de aanvangsdatum van de vermelde eenjarige afdeling Motorvoertuigentechniek nog niet bekend.

Met ingang van het schooljaar 1982-1983 is aan vier scholen toestemming verleend te beginnen met de studierichtingen 'Besturingstechniek' binnen de afdeling Werktuigbouwkunde volgens het leerstofprogramma dat in de voorgaande jaren is ontwikkeld voor deze studierichting aan de m.t.s. te Ede.

Tevens zijn besprekingen geopend over het begin van een studierichting Produktietechniek binnen de afdeling Werktuigbouwkunde aan de scholen te Almelo en Ede. Hiermede zal in 1983 een aanvang kunnen worden gemaakt.

f. Middelbaar economisch en administratief onderwijs

In 1982 zijn het Besluit dagscholen m.e.a.o. (Stb. 30 juli 1968, nr. 390) en het Eindexamenbesluit dagscholen m.e.a.o. (Stb. 2 december 1971, nr. 670) gewijzigd in verband met o.a. de invoering per 1 augustus 1982 van de nieuwe vakken wiskunde, informatica, assurantie en distributie en vervoer (één vak). Verder zijn enige naamswijzigingen doorgevoerd en is er voor de kandidaten van de dagscholen een vrijstellingsregeling tot stand gekomen bij de avondscholen voor m.e.a.o.

g. Middelbaar middenstandsonderwijs

Tevens is een voorstel gereedgekomen tot wijziging van het Besluit m.m.o. (Stb. 30 juli 1968, nr. 389) en het Eindexamenbesluit m.m.o. (Stb. 1 februari 1973, nr. 38) in verband met de reeds per 1 augustus 1979 ingevoerde keuzevakken.

Voorstellen tot wijziging van bovengenoemde m.m.o.-besluiten i.v.m. de invoering per 1 augustus 1981 van de differentiatie m.m.o.-bd binnen het m.m.o. zijn in voorbereiding.

In 1982 is door de Werkgroep Middelbaar Horeca Onderwijs gewerkt aan de

ontwikkeling van een leerplan voor deze onderwijsvorm.
In het voorjaar 1983 komt een volledig leerplan voor deze tak van onderwijs.

h. Toerisme

De proefneming met een studierichting Toerisme is beperkt gebleven tot de destijds aangewezen vier scholen, t.w. te Leiden, Utrecht, Zwolle en Maastricht. Inmiddels is het onderzoek naar de behoeften aan toeristisch-recreatief onderwijs in Nederland dat door het Nederlands Research Instituut voor Toerisme (NRIT) te Breda is verricht, afgerond. Het eindrapport is aangeboden aan de staatssecretaris van economische zaken. Tevens is het rapport namens de Begeleidingscommissie toerisme over de proefneming met een studierichting Toerisme bij het m.e.a.o. in het najaar van 1982 aangeboden aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen. Naar aanleiding van beide rapporten zal een interdepartementale werkgroep een beleidsnotitie opstellen met betrekking tot de behoefte aan toeristisch onderwijs in Nederland. In afwachting hiervan zal geen verdere uitbreiding gegeven worden aan het toeristisch onderwijs.

i. Participerend leren

Twee scholen voor m.e.a.o. en twee scholen voor m.m.o. zijn betrokken bij het project participerend leren. Dit betreft de scholen die zijn gevestigd te Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam en Eindhoven.

III. 1.4.3 Onderwijs- en vormingsaanbod werkende jongeren

Cursussen Jeugdige Werklozen

In het cursusjaar '81/'82 waren 145 cursussen jeugdige werklozen verbonden aan de streekscholen voor b.b.o. Daarvan waren er 21 bestemd voor culturele minderheden. In het cursusjaar '82/'83 is het aantal cursussen fors uitgebreid zodat er per 1-12-1982 337 cursussen waren verbonden aan 35 streekschoolvestigingen. Een groot aantal van deze cursussen werd niet in de hoofdvestiging van de streekschool verzorgd, maar in dislokaties. In totaal zijn er 44 dislokaties, die ieder een aantal groepen opvangen.

In 29 cursussen is de programmering afgestemd op culturele minderheden. Bovendien zijn er aan de vier grote steden tien extra cursussen toegewezen ten behoeve van politieke vluchtelingen van 23 tot 30 jaar.

III. 1.4.4 Onderwijs- en vormingsaanbod volwassenen

a. Avondscholen en dag-avondscholen(-gemeenschappen) van v.w.o., h.a.v.o. en m.e.a.o.

In 1982 nam het totale aantal leerlingen toe tot 135 000.

Het avond- en dag-avondonderwijs biedt over het gehele land plaats aan de leerlingen in 86 scholen met $\pm$ 480 nevenvestigingen. Uit het overzicht in III. 1.1.16 blijkt, dat de belangstelling voor de studie per vak aanmerkelijk groter is dan die voor de volledige studie van zes vakken. Het sterkst doet dit zich voor bij het h.a.v.o., in mindere mate bij het m.a.v.o.. In 1982 gaf bij het m.e.a.o. voor het eerst de groei van de studie per vak enige teruggang te zien (+3%), maar de belangstelling voor de volledige studie, die met 9% steeg, heeft de situatie bij het m.e.a.o. gered, er was een toename van 13%. In 1982 werden faciliteiten in de vorm van extra leraarlessen (109) toegekend ten behoeve van het onderwijs in de Nederlandse taal aan anderstaligen.

Bij Besluit van 30 augustus 1982, Staatsblad 1982, nr. 504 werd een regeling van kracht, waarbij het Besluit avondscholen v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en m.e.a.o. werd gewijzigd door het vakkenpakket van m.e.a.o. met vier vakken uit te breiden te weten: informatica, assurantie, distributie en vervoer, wiskunde. Bij hetzelfde Besluit kwam de eindexamenregeling avondscholen voor m.e.a.o. tot stand, waarbij onder meer de vier eerder genoemde vakken als eindexamenvakken kunnen worden gekozen. In 1982 is de

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.4 Onderwijs- en vormingsaanbod III.1.5 Personeel III.1.6 Aansluiting onderwijs-arbeid

regeling tot stand gekomen (Besluit van 8 oktober 1982, Staatsblad 1982, nr 577) waarbij de mogelijkheid is geopend het m.a.v.o.-eindexamen op twee niveaus, met name D- of C-niveau, per vak af te leggen.

b. Schriftelijk onderwijs

De kwaliteit van de cursussen in het schriftelijk onderwijs werd wederom steekproefsgewijs gecontroleerd door middel van deskundigenonderzoeken. Enkele cursussen werden bijgesteld.

De SPD-examens werden dit jaar afgenomen volgens de nieuwe opzet waarbij het eerste deel in tweeën is gesplitst.

De voorbereidingen van de werkgroep Staatsexamens hebben geleid tot een ontwerp-Besluit staatsexamen m.e.a.o.

Naar verwachting zal het staatsexamen m.e.a.o. in 1984 voor het eerst - tegen kostendekkend tarief - worden afgenomen. Bezien zal worden in hoeverre de erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs kunnen worden betrokken bij de organisatie van dit examen.

Een zelfde vraag speelt bij de herziening van de L.O.- en M.O.-opleidingen en -examens, waarbij de afdeling schriftelijk onderwijs nauw betrokken is.

De regeling voor tegemoetkoming in de studiekosten voor minder draagkrachtigen van 23 jaar en ouder, die reeds een ondersteuning was voor schriftelijk studerenden, ingeschreven bij een erkende instelling, is in 1982 uitgebreid. Naast de opleidingen met een pendant in het reguliere onderwijs kan men nu ook een tegemoetkoming ontvangen, indien men een opleiding Brugdiploma Verplegende en Verzorgende Beroepen (VVB), opleiding Voorbereidend examen Middelbaar Sociaal-Agogische Arbeid (VEMSA), vooropleiding Middelbaar Beroepsonderwijs (VMBO) of vooropleiding Hoger Beroepsonderwijs (VHBO) volgt bij een erkende instelling voor schriftelijk onderwijs.

III.1.5 Personeel

De vraag naar leerkrachten in het voortgezet volledig dagonderwijs is ook in 1982 gestegen. Het leerlingenaantal, waarvan het aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs in sterke mate afhankelijk is, is nl. in 1982 nog t.o.v. het jaar daarvoor gestegen. De stijging was het grootst in het middelbaar beroepsonderwijs; in wat geringere mate nam het aantal leerlingen in het algemeen voortgezet onderwijs en in het lager beroepsonderwijs toe.

Binnen de afzonderlijke sectoren zijn de ontwikkelingen uitvoerig beschreven in het in 1982 gepubliceerde rapport van het Nederlands Economisch Instituut: 'Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van leerkrachten in het voortgezet onderwijs tot 1995'. Voor een aantal onderwijssoorten zijn in het rapport gegevens naar vak opgenomen. Hoewel de vraag naar leerkrachten in het voortgezet onderwijs is toegenomen, is de reeds bestaande werkloosheid opnieuw groter geworden, doordat tegelijkertijd het aanbod van leerkrachten veel groter is geworden. Voor het gehele onderwijs bedroeg het aantal ingeschreven werkzoekenden december 1982 ruim 31 000 personen. Gezien de te verwachten ontwikkelingen in zowel de vraag als in het aanbod van het onderwijzend personeel mag worden verwacht dat bij ongewijzigd beleid de werkloosheid nog fors zal toenemen.

Wat de prognoses betreft, heeft het NEI becijferd, dat alleen al in het voortgezet onderwijs vraag en aanbod sterk uit elkaar zullen groeien. Dit geldt het sterkst voor de eerste en de tweede graders. Voorts wordt verwacht dat door verdringsverschijnselen, maar ook door een naar verhouding gering aanbod van derde graders, het aantal eerste en tweede graders in het onderwijs relatief zal toenemen. Door een daling van het aantal

arbeidsplaatsen in het voortgezet onderwijs in de komende jaren en een sterke stijging van het aanbod van leraren zal als gezegd de werkloosheid onder degenen die in het voortgezet onderwijs willen werken sterk toenemen.

III.1.6 Aansluiting onderwijs-arbeid

Een belangrijk gegeven betreffende de aansluiting tussen onderwijs en arbeid is de doorstroming van schoolverlaters naar de arbeidsmarkt.

Percentage werkloze schoolverlaters naar inschrijvingsduur in procenten van het oorspronkelijke bestand

duur werkloosheid	mannen		vrouwen		totaal		
	1979	1980	1979	1980	1979	1980	1981
3 maanden	36	40	44	48	41	44	51
6 maanden	25	20	21	25	18	23	30
9 maanden	6	10	9	13	8	12	
12 maanden	4	7	6	10	5	9	

De meest recente (beschikbare) gegevens laten een trager verlopende doorstroming van schoolverlaters naar de arbeidsmarkt zien t.o.v. voorgaande jaren. In 1980 was de doorstroom naar de arbeidsmarkt na 3 maanden 56%, terwijl dit in 1981 daalde tot gemiddeld 49%. Na verloop van 6 maanden bedroeg dit resp. 77 en 70%.

Bij werkloze schoolverlaters is een onderscheid te maken naar vooropleiding en naar duur van inschrijving.

Ingeschreven werkloze schoolverlaters beschikbaar voor bemiddeling** naar opleiding: jaargemiddelde 1981*

Niveau	Omschrijving vooropleiding	Mannen		Vrouwen		Totaal	
		abs.	in %	abs.	in %	abs.	in %
1.	basisonderwijs	6 230	19,7	7 929	18,7	14 159	19,1
2.	lagere trap voortgezet onderwijs	12 579	39,7	18 400	43,4	30 979	41,8
	waarvan: - m.a.v.o.	3 222	10,2	6 140	14,5	9 362	12,6
	- l.b.o.	9 357	29,5	12 260	28,9	21 617	29,2
3.	hogere trap voortgezet onderwijs	6 943	21,9	10 541	24,8	17 484	23,6
	waarvan: - h.a.v.o. / v.w.o.	3 914	12,3	4 532	10,7	8 446	11,4
	- m.b.o.	3 029	9,6	6 009	14,1	9 038	12,2
5.	hoger beroepsonderwijs	3 692	11,6	4 568	10,8	8 260	11,1
6.	wetenschappelijk onderwijs (kandidaats)	598	1,9	255	0,6	853	1,2
7.	wetenschappelijk onderwijs (doctoraal)	1 642	5,2	717	1,7	2 359	3,2
totaal-generaal		31 684	100,0	42 410	100,0	74 094	100,0

* Gemiddelde van februari, mei, augustus en november 1981.

** Inclusief beschikbaar voor part-time arbeid, werkzaam op AW en werkzaam in de WSW.

Bron: CBS.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.1.6 Aansluiting onderwijs-arbeid

Ingeschreven werkloze schoolverlaters beschikbaar voor bemiddeling naar vooropleiding (niveau en richting) en duur van inschrijving; jaargemiddelde 1981***

Niveau	Omschrijving niveau en richting vooropleiding	Duur van inschrijving		
		0-6 mnd.	>6 mnd.	totaal
1.	<i>basisonderwijs</i>	7 940	6 219	14 159
	waarvan: - (buitengewoon) lager onderwijs	1 475	1 544	3 019
	<i>uitvallers (drop-outs) uit:</i>			
	- m.a.v.o./l.a.v.o.	1 286	772	2 058
	- h.a.v.o./v.w.o.	757	392	1 149
	- lager agrarisch onderwijs	176	84	260
	- lager technisch onderwijs	1 933	1 034	2 967
	- lager nautisch onderwijs	15	5	20
	- lager economisch en administratief onderwijs	482	325	807
	- lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	1 816	2 063	3 879
2.	<i>lagere trap voortgezet onderwijs</i>	21 774	9 205	30 979
	waarvan: - m.a.v.o./l.a.v.o.	6 756	2 606	9 362
	- lager agrarisch onderwijs	640	191	831
	- lager technisch onderwijs	6 342	1 550	7 892
	- lager nautisch onderwijs	29	8	37
	- lager economisch en administratief onderw.	2 044	866	2 910
	- lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	5 883	3 950	9 833
	- overig onderwijs	80	34	114
3.	<i>hogere trap voortgezet onderwijs</i>	12 732	4 752	17 484
	waarvan: - h.a.v.o./v.w.o.	5 982	2 464	8 446
	- middelbaar agrarisch onderwijs	382	120	502
	- middelbaar technisch onderwijs	1 499	429	1 928
	- middelbaar nautisch onderwijs	41	9	50
	- middelbaar economisch en adm. onderwijs	1 207	249	1 456
	- middelbaar huishoud- en nijverheidsonderw.	2 376	964	3 340
	- middelbaar (para-)medisch onderwijs	274	75	349
	- middelbaar sociaal-cultureel onderwijs	393	196	589
	- middelbare opleiding onderwijzend personeel	460	207	667
	- overig onderwijs	118	39	157
5.	<i>hoger beroepsonderwijs</i>	5 038	3 222	8 260
	waarvan: - hoger agrarisch onderwijs	121	51	172
	- hoger technisch onderwijs	664	200	864
	- hoger nautisch onderwijs e.d.	40	11	51
	- hoger economisch en admin. onderwijs e.d.	183	37	220
	- hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs e.d.	94	45	139
	- hoger (para-)medisch onderwijs	453	110	563
	- hoger sociaal-cultureel onderwijs	895	670	1 565
	- hogere opleiding onderwijzend personeel	2 274	1 772	4 046
	- kunstonderwijs	289	319	608
	- overig onderwijs	25	7	32
6.	<i>wetenschappelijk onderwijs; kandidaats</i>	442	411	853
7.	<i>wetenschappelijk onderwijs; doctoraal</i>	1 371	988	2 359
	totaal-generaal	49 297	24 797	74 094

* Inclusief beschikbaar voor part-time arbeid, werkzaam op AW en werkzaam in de WSW.

** Gemiddelde van februari, mei, augustus en november 1981.

Bron: CBS.

Uit deze tabellen zijn een aantal conclusies te trekken ten aanzien van de arbeidsmarktpositie van subcategorieën schoolverlaters.

Enkele belangrijke verschillen qua richting van vooropleiding zijn:

- Voor niveau 1 geldt dat het relatief zeer groot aantal schoolverlaters dat langer dan 6 maanden ingeschreven is met name teruggevoerd dient te worden op de schoolverlaters die als vooropleiding uitsluitend (buitengewoon) lager onderwijs hebben en op de uitvallers uit het l.h.n.o.

Langdurige werkloosheid onder het niveau 1 komt relatief minder vaak voor bij uitvallers uit het l.t.o. en a.v.o.

- Voor niveau 2 valt te concluderen dat de relatief geringe mate waarin langdurige werkloosheid onder niveau 2 voorkomt, met name toegeschreven moet worden aan het l.t.o. Wat betreft de langdurige werkloosheid wordt een uitzondering gevormd door de schoolverlaters uit het l.h.n.o., waaronder relatief zeer veel langdurige werkloosheid voorkomt.

- Wat betreft niveau 3 is de relatief geringe mate waarin langdurige werkloosheid voorkomt met name terug te voeren op schoolverlaters uit het m.e.a.o. en het m.t.o.

- De relatief grote mate van langdurige werkloosheid onder niveau 5 dient vooral teruggevoerd te worden op schoolverlaters uit het hoger sociaal-cultureel onderwijs, de opleidingen voor onderwijzend personeel en het kunstonderwijs. Relatief weinig langdurig ingeschrevenen zijn te vinden onder schoolverlaters uit het h.e.a.o., het h.t.o. en het hogere (para-)medisch onderwijs.

In het voorgaande is er, kijkend naar de richting van het gevolgde onderwijs, reeds op gewezen dat langdurige werkloosheid (onder andere) relatief veel voorkomt bij schoolverlaters, afkomstig uit het l.h.n.o. (niveau 1 en 2), en bij schoolverlaters uit het hoger sociaal-cultureel onderwijs en de opleidingen voor onderwijzend personeel (niveau 5).

Voorts is geconstateerd dat relatief weinig langdurig ingeschrevenen te vinden zijn bij l.t.o. (niveau 1 en 2) en m.t.o.-schoolverlaters (niveau 3), en onder schoolverlaters uit het h.t.o. en h.e.a.o. (niveau 5). Deze verschillen in de mate van langdurige werkloosheid qua opleidingsrichting lopen bij de lagere opleidingsniveaus parallel met onderscheid naar geslacht: l.h.n.o. wordt nagenoeg uitsluitend door meisjes bezocht; het l.t.o. en m.t.o. bijna geheel door jongens.

De paralleliteit tussen opleidingsrichting en geslacht geldt in mindere mate op niveau 5.

Dit neemt niet weg dat in de opleidingsrichtingen waaronder langdurige werkloosheid relatief veel voorkomt, te weten de opleidingen in de sociale en de pedagogische sfeer vrouwen overtegenwoordigd zijn en dat de richtingen waarin langdurige werkloosheid relatief weinig te vinden is, te weten h.t.o. en h.e.a.o., vooral door mannen bezocht worden.

Deze gegevens worden ondersteund door de uitkomsten van diverse onderzoeken. Zo verschenen er in de loop van 1982 in den lande diverse rapporten over de relatie l.h.n.o.-onderwijsarbeidsmarkt: in juni publiceerde het Gewestelijk Arbeidsbureau

Utrecht de resultaten van een onderzoek naar de plaatsingsmogelijkheden van l.h.n.o.-leerlingen in de sector van de verkoop. In oktober werden de resultaten bekend van een onderzoek naar de positie van schoolverlaters op de Groningse arbeidsmarkt, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen in opdracht van de Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt Groningen, en in november verscheen een rapport over de l.h.n.o.-schoolverlaters op de Amsterdamse arbeidsmarkt in 1981, opgesteld door de Stichting voor Economisch Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam. In de drie onderzoeken werd nagenoeg een zelfde tendens zichtbaar:

- ° op veel lagere scholen wordt aan meisjes met een slechte leermotivatie het advies l.h.n.o. gegeven. Een positieve keuze voor het l.h.n.o. komt maar weinig voor;
- ° werkgevers hebben in het algemeen geen duidelijk beeld van de waarde van een l.h.n.o.-opleiding;

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 De staat van het onderwijs

III.2 Het gevoerde beleid

III.1.6 Aansluiting onderwijs-arbeid

III.2.1 Bijzondere aandachtspunten

- ° deze tendensen maken de arbeidsspositie van de l.h.n.o.-meisjes erg kwetsbaar.
- Landelijk vormen meisjes met l.h.n.o. een van de grootste groepen werklozen;
- ° alleen 'doorleerders' in het middelbaar beroepsonderwijs hebben kansen op redelijk werk. Zij die niet doorleren, moeten genoegen nemen met minder aantrekkelijk werk.

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.1 Bijzondere aandachtspunten

III.2.1.1

Verschenen beleids- en discussienota's

In 1982 zijn twee nota's verschenen die de ontwikkeling van een nieuw stelsel van voortgezet onderwijs betreffen. 'Verder na de basisschool', een 'Nota ter voorbereiding van een wet inzake de opzet en inhoud van een nieuw stelsel van vervolgonderwijs', en de zgn. vervolgnota 'De tweede fase vervolgonderwijs'. De publikatie vond plaats op 28 januari 1982 resp. 2 september 1982.

a. Voorgeschiedenis, ambtelijke voorbereiding

Bij de formatie van het tweede kabinet-Van Agt werd overeengekomen, dat het beleid zou worden gericht op de doorbreking van het huidige categoriale stelsel in de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Deze doelstelling werd ook verwoord in de regeringsverklaring: 'Uitgangspunt voor dat beleid is de huidige scheiding van schooltypen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs te vervangen door één schooltype voor alle leerlingen in aansluiting op het basisonderwijs'. Er werd een wet aangekondigd ter bekostiging van experimenten, later uit te breiden tot een wetsontwerp ter regeling van opzet en inhoud van een nieuw stelsel van vervolgonderwijs. Over dat nieuwe stelsel zou in 1982 intensief overleg worden gevoerd.

Op grond hiervan begon in de nazomer van 1981 de ambtelijke voorbereiding van de zgn. Bekostigingswet en van een nota ter voorbereiding van de wettelijke regeling van het nieuwe stelsel. Van veel belang bij deze voorbereiding zijn twee ambtelijke werkgroepen geweest, de 'departementale innovatie projectgroep voortgezet onderwijs' (DIP/VO) en de 'werkgroep tweede fase voortgezet onderwijs' (WTVO).

De DIP/VO, onder voorzitterschap van de plaatsvervangend directeur-generaal voortgezet onderwijs II, J. Boon, is vanaf het begin bij de voorbereiding van Bekostigingswet en wetgevingsvoorbereidende nota betrokken geweest. De officiële installatie vond plaats op 19 januari 1982.

De DIP/VO heeft in oktober 1981 een eerste volledig concept van de wetgevingsvoorbereidende nota aan de bewindslieden voorgelegd. Deze reageerden hierop met een aantal gedetailleerde richtlijnen, die in latere versies werden verwerkt. De definitieve versie van de nota werd op 28 januari 1982 gepubliceerd; een concept-wetsontwerp Bekostigingswet ontwikkeling voortgezet onderwijs was als bijlage toegevoegd. Dit concept heeft overigens nog niet in een officieel wetsontwerp geresulteerd. Het demissionair worden van het toenmalige kabinet verhinderde dit; bovendien ontstond hierdoor zoveel vertraging, dat de Bekostigingswet in werking zou treden op een tijdstip dat de beoogde wet op het nieuwe stelsel al bijna in werking zou treden.

De WTVO begon te functioneren in december 1981, onder voorzitterschap van de plaatsvervangend directeur-generaal voortgezet onderwijs I, A. H. Koelink. De officiële installatie vond op 1 september 1982 plaats.

De WTVO begon haar werk met het concipiëren van het hoofdstuk over het onderwijs dat op het voortgezet basisonderwijs volgt in de wetgevingvoorbereidende nota. Veel werk was hier al voor gedaan in de zgn. werkgroep m.b.o.-nieuwe stijl.

Na de publikatie van de wetgevingsvoorbereidende nota werd begin 1982 begonnen met de voorbereiding van een afzonderlijke nota over de tweede fase van het nieuwe

vervolgonderwijs. Deze nota werd, onder verantwoordelijkheid van het derde kabinet-Van Agt, gepubliceerd op 2 september 1982.

b. De nota 'Verder na de basisschool'

Het voornaamste doel van de op 28 januari 1982 gepubliceerde nota 'Verder na de basisschool' is 'het voorbereiden van beslissingen door de Staten-Generaal over de opzet en inhoud van een nieuw stelsel van vervolgonderwijs'. De nota constateert, dat er een voortdurende ontwikkeling binnen het onderwijs plaatsvindt. Op cruciale momenten zijn daar parlementaire beslissingen aan te pas gekomen, die richting gaven aan die ontwikkeling.

In de loop van de jaren '80 zal een dergelijk fundamenteel besluit nodig zijn. Aan die parlementaire beslissing behoort overleg met het onderwijsveld en met andere maatschappelijke geledingen vooraf te gaan. Daarom wordt één jaar overleg over de nota aangekondigd, te voeren in een afzonderlijke werkgroep.

De nota gaat kort in op eerdere nota's met een vergelijkbare strekking en constateert, dat de vier uitgangspunten voor de vernieuwing van het voortgezet onderwijs, geformuleerd in de eerste Contourennota (1975), met enige nuanceringen in brede kring geaccepteerd zijn; zij zijn richtinggevend voor de voorstellen in de nota en de te beginnen projecten en experimenten.

Vervolgens wordt ingegaan op problemen en knelpunten in het voortgezet onderwijs, aan de oplossing waarvan het nieuwe stelsel moet bijdragen. Ook worden een aantal ontwikkelingen in en om het onderwijs gesignaleerd.

De bezinning op problemen, knelpunten en ontwikkelingen leidt tot het voorstel voor één schooltype in de eerste fase voortgezet onderwijs, het voortgezet basisonderwijs.

Daardoor kan een vroegtijdige voorsortering van de leerlingen worden voorkomen en kunnen een verbreding van het onderwijs- en vormingsaanbod en een verlenging van de periode van basisvorming tot stand komen. Dit voortgezet basisonderwijs gaat uit van de doelen van het basisonderwijs en van een drietal eigen doelen.

De nota doet vervolgens voorstellen voor de hoofdlijnen van opzet en inrichting van het voortgezet basisonderwijs. Voor het onderwijsaanbod wordt een ordening in elf 'aspecten' voorgesteld, die in het schoolwerkplan moeten zijn verwerkt. Wat betreft de groepering- en werkvormen wordt de voorkeur gegeven aan onderwijs binnen de heterogene basisgroep, zonder dat iedere school dit principe van meet af aan hoeft te realiseren. Voorgesteld wordt voor het voortgezet basisonderwijs op landelijk niveau zgn. basiseindtermen te formuleren, 'zo concreet mogelijk geformuleerde minimum-eindtermen'. De resultaten van het onderwijs verwerkt de school in een rapportage en een advies ten behoeve van de keuze voor verder onderwijs. Meer in de voorwaardelijke sfeer wordt ingegaan op het schoolwerkplan, de schoolorganisatie en formatie-opbouw, de kwaliteitszorg en de scholenstructuur. Een afzonderlijk hoofdstuk wordt gewijd aan de planvorming en bekostiging. Daarin wordt een verandering van de wettelijke regeling van de planvorming aangekondigd; verder zal er jaarlijks een zgn. ontwikkelingsplan worden vastgesteld en komt er een aan het voortgezet basisonderwijs aangepast vergoedingssysteem.

In een apart hoofdstuk worden de hoofdlijnen geschetst van het onderwijs, dat op het voortgezet basisonderwijs zal volgen. Voor de tweede fase wordt een structuur voorgesteld, gekenmerkt door een scheiding tussen het algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs enerzijds en het beroepsonderwijs anderzijds. Hierbinnen zullen kortere en langere opleidingen van verschillend niveau bestaan. Deze opzet heeft consequenties voor de aansluiting op het voortgezet basisonderwijs. Binnen het beroepsonderwijs wordt een indeling van het onderwijsaanbod in vier sectoren vastgesteld. Hierbinnen worden opleidingen onderscheiden met een tweejarige cursusduur, gericht op een basiskwalificatie, en drie- en vierjarige opleidingen op een

met het m.b.o. vergelijkbaar niveau. Binnen het algemeen voortgezet onderwijs worden studierichtingen met een twee- en met een driejarige cursusduur onderscheiden, binnen het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs is er een drie- en vierjarige cursusduur.

In de overige hoofdstukken wordt ingegaan op de planning van de activiteiten, gericht op realisering van de voorstellen, op de kosten van het nieuwe stelsel en op de activiteiten in verband met de nota, met name adviezen, commentaren en het speciale overleg. In bijlagen wordt ingegaan op het geïntegreerd voortgezet onderwijs in andere landen, op voorbeelden van het onderwijsaanbod van experimentele middenscholen en op de moderne vreemde talen in het voortgezet basisonderwijs; tot slot is het concept-wetsontwerp Bekostigingswet ontwikkeling voortgezet basisonderwijs als bijlage toegevoegd.

c. De nota 'De tweede fase vervolgonderwijs'

In de zgn. tweede fase wordt de globale schets van het op het voortgezet basisonderwijs volgend onderwijs uit de nota 'Verder na de basisschool' verder uitgewerkt. De eerste commentaren op de nota 'Verder na de basisschool' en een beter inzicht in de financiële consequenties hebben echter tot de keuze geleid, enige punten iets anders uit te werken. Het doel van de nota is tweeledig: zij schetst een eindsituatie voor het tweede-faseonderwijs, om een beter oordeel over de voorstellen voor het voortgezet basisonderwijs en het nieuwe stelsel als geheel mogelijk te maken; maar zij vormt ook een kader voor ontwikkelingen, die in de tweede fase reeds lang aan de gang zijn en waarvan de noodzaak algemeen wordt onderkend. Het verschil in functies en doelstellingen tussen eerste- en tweede-fasevervolgonderwijs vormen het uitgangspunt; randvoorwaarden worden gevormd door de beperkte financiële middelen en de noodzakelijke begrenzing van het jeugdonderwijs. Op grond hiervan wordt een beperking van de verblijfsduur in de tweede fase voorgesteld, die overigens alleen kan worden doorgevoerd, indien aan een aantal onderwijskundige voorwaarden is voldaan. De nota werkt de in de nota 'Verder na de basisschool' genoemde knelpunten nader uit voor de tweede fase en gaat in op enige knelpunten, die meer specifiek in de tweede fase spelen. Ook worden een aantal relevante ontwikkelingen genoemd. Ook de tweede-fasenota zal in het bijzonder overleg betreffende het nieuwe stelsel worden behandeld; daarnaast zullen adviezen en commentaren worden ingewonnen.

Wat betreft opzet en inhoud van de tweede fase wordt uitgegaan van een categoriale structuur met opleidingen van verschillende duur en niveau; het geheel zal echter aan alle jongeren een plaatsje moeten bieden. Door een flexibeler inrichting wordt het mogelijk gemaakt dat de verblijfsduur beperkt is. Ook een flexibeler overgang naar het volwassenenonderwijs draagt daartoe bij. Voor de toelating wordt uitgegaan van de basiseindtermen van het voortgezet basisonderwijs, waarop de tweejarige opleidingen zullen aansluiten; voor de drie- en vierjarige opleidingen kan verdiepte en verrijkte beheersing van de basiseindtermen nodig zijn, waarvoor het zgn. Vademecum aanwijzingen zal omvatten. Verder wordt ingegaan op punten als de kwaliteitsbeheersing, de aard en inhoud van de landelijke regelgeving en schoolorganisatie en formatie-opbouw.

Wat betreft de structuur wordt voor het beroepsonderwijs de reeds genoemde indeling in vier sectoren gehandhaafd. Er worden daarbinnen drie kwalificatieniveaus onderscheiden, waarop drie typen beroepsonderwijs voorbereiden: kort beroepsonderwijs met een tweejarige cursusduur, opleidend tot een 'l.b.o. +'-niveau; vakopleidingen, meestal éénjarige opleidingen in leerlingwezenverband; en lang beroepsonderwijs, drie- en vierjarige studierichtingen met een met het m.b.o. vergelijkbaar niveau. Daarnaast is er een beperkt aanbod oriënterende en schakelende programma's. De scholenstructuur gaat uit van de sectorindeling: de opleidingen van

verschillende duur en niveau worden per sector gebundeld. Wat betreft de inrichting wordt de nadruk gelegd op de doorbreking van het leerstofjaarklassensysteem en de vakmatige opbouw d.m.v. een opbouw in zgn. leerstofblokken. Binnen deze leerstofblokken dient ook zoveel mogelijk de praktijkconfrontatie te zijn ondergebracht, die in iedere opleiding (ook de tweejarige) aanwezig dient te zijn. De afsluiting vindt zoveel mogelijk verspreid plaats, waarbij er per leerstofblok certificaten worden uitgereikt. Tot slot wordt aandacht besteed aan de landelijke erkenning van de kwalificaties, via o.m. landelijke informatievoorziening en overleg in zgn. commissies beroepenvelden.

In de programmastructuur van het algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (a.v.o. / v.w.o.) is de in de nota 'Verder na de basisschool' voorziene tweejarige opleiding niet opgenomen: er bestond de vrees dat hiervoor in het nieuwe stelsel onvoldoende functie zou zijn.

De programmastructuur omvat in plaats daarvan een geïntegreerd a.v.o. / v.w.o., waarin de programma's van h.a.v.o. en v.w.o. te herkennen zijn en waarbinnen de leerlingen per vak een niveau kiezen. De cursusduur is drie jaar, waarbij leerlingen met vakken op v.w.o.-niveau er onder bepaalde voorwaarden vier jaar over mogen doen. In de scholenstructuur zal dezelfde integratie worden nagestreefd; afzonderlijke v.w.o.-scholen kunnen echter blijven bestaan. Wat betreft inhoud en richting worden in het huidige stelsel een aantal problemen gesignaleerd rond de vakkenpakketkeuze; daarom wordt een opbouw voorgesteld van verplichte en facultatieve kern- en keuzevakken. Daarmee wordt ook in het a.v.o. / v.w.o. de afsluiting gespreid en ontstaan er, naast een brede kern, meer geschakeerde mogelijkheden tot verdieping. Tot slot wordt een voorstel gedaan voor de regeling van de doorstroming naar het hoger onderwijs. In de laatste hoofdstukken gaat de nota in op de ontwikkeling van het nieuwe stelsel en komen de planning, de omvorming van het bestaande stelsel, de ontwikkelingsactiviteiten, de effecten op het lopend beleid en de voortzetting van het beleid ten aanzien van het kort-m.b.o. en het m.h.n.o. / m.s.p.o. aan de orde. Tot slot wordt ingegaan op de kosten van het nieuwe stelsel. In de bijlage wordt een voorlopig voorstel voor de kern- en verdiepvakken voor het a.v.o. / v.w.o. gedaan.

d. Het overleg

In 1982 is het in beide nota's aangekondigde overleg over de voorstelling voor het nieuwe stelsel begonnen. Daartoe is op 4 maart de 'Centrale Werkgroep voor bijzonder overleg' geïnstalleerd. Hierin overleggen organisaties van ouders, personeel en besturen in koepelverband met vertegenwoordigers van het departement van onderwijs en wetenschappen.

De Centrale Werkgroep is in 1982 dertien keer bijeen geweest. Na de installatiebijeenkomst vond de tweede bijeenkomst op 7 april plaats; er kwamen vnl. organisatorische punten aan de orde. Op 21 april werden de algemene doelstellingen van het voortgezet basisonderwijs besproken. Op 19 mei kwamen inhoud en onderwijsaanbod aan de orde; deze discussie werd op 2 juni voortgezet. Op 16 juni kwamen eindtermen en schoolwerkplan en activiteitenplan aan de orde. Ook werd toen een eerste bespreking gewijd aan de instelling van adviesgroepen ten behoeve van de Centrale Werkgroep. Deze adviesgroepen zouden bepaalde onderdelen van de nota's van een onafhankelijk advies moeten voorzien ter voorbereiding van de standpuntbepaling in de Centrale Werkgroep zelf. Aan de taakstelling van de eerste lichting adviesgroepen werd een extra vergadering gewijd op 30 juni; op 1 september vond de vaststelling van de taakstellingen plaats.

De eerste lichting adviesgroepen, nl. basisprogramma, zorgbreedte en basiseindtermen, werd op 8 september geïnstalleerd. Op de Centrale-Werkgroepvergadering van 15 september werd reeds over de tweede lichting gepraat; deze tweede lichting, schoolorganisatie en aansluiting eerste - tweede fase, werd op 8 december geïnstalleerd. Wat de voortgang in de Centrale Werkgroep zelf betreft: op 1 september kwamen vnl.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.1 Bijzondere aandachtspunten

organisatorische en werkafspraken aan de orde. Op 6 oktober werd een oriënterende bespreking gewijd aan de Tweede-fasenota. Op 3 november werd gesproken over de beslispunten, die aan de verdere discussies in de Centrale Werkgroep richting zouden moeten geven.

Op 9 en 10 november vond een tweedaagse conferentie van de Centrale Werkgroep plaats. Op de eerste dag hiervan waren de minister en de staatssecretaris van voortgezet onderwijs, de heer Deetman en mevrouw Ginjaar-Maas, aanwezig om de regeringsverklaring van de nieuwe regering toe te lichten. De nieuwe coalitie maakte een nadere uiteenzetting van de plannen van het kabinet en de positie van het overleg daarin noodzakelijk. De regeringsverklaring noemde voor het voortgezet onderwijs twee hoofdpunten van beleid: oplossing van acute knelpunten en voortzetting van het overleg over een nieuw stelsel. Het ontwikkelings- en vernieuwingsbeleid zou aansluiten op de mede uit overleg te trekken conclusies. In het regeerakkoord was vastgesteld, dat een definitieve keuze betreffende het toekomstig stelsel van vervolgonderwijs in deze kabinetsperiode nog niet aan de orde zou zijn.

Op de conferentie werden verder de voorlopige conclusies vastgesteld ten aanzien van de onderwerpen leerlingbegeleiding en schoolwerkplan en activiteitenplan; verder werd op de beslispunten ingegaan.

Op 1 december kwam het beslispunt scholenstructuur aan de orde, op 15 december werden de voorlopige conclusies vastgesteld. Daarmee eindigde de reeks vergaderingen in 1982.

De adviesgroepen basisprogramma en zorgbreedte hebben hun rapport in november 1982 ingediend, de adviesgroep basiseindtermen in december 1982.

Los hiervan heeft de minister in juni 1982 aan een aantal onafhankelijke deskundigen gevraagd om hem over een aantal aspecten van de eindtermenproblematiek te adviseren. Deze adviezen kwamen in november en december 1982 binnen en zijn in 1983 openbaar gemaakt.

III.2.1.2 Projectenbeleid

In paragraaf I.2 werd een overzicht gegeven van de aantallen scholen in de voornaamste projecten eerste fase v.o. In het volgende volgt een korte beschrijving van de ontwikkelingen in deze projecten in 1982.

a. M.a.v.o.-project

In het schooljaar 1982/1983 is de eerste groep zgn. overige scholen aan de uitvoering van het vierde leerjaar begonnen; de tweede groep en derde groep 'overige scholen' zijn bezig met de uitvoering van het project in respectievelijk het derde en tweede leerjaar. In 1982 zijn besprekingen gevoerd over de verdere verspreiding van de verworvenheden van het M.a.v.o.-project in de CCOO. Afgesproken is dat de Landelijke Pedagogische Centra in de Stichting Overlegorgaan samenwerking experimentele lerarenopleiding (OOSL) gezamenlijk een raamplan en uitvoeringsplan zullen opstellen voor deze verspreiding, waarbij de nascholing als een gemeenschappelijke activiteit van beide een centrale rol zal spelen. Dit raamplan annex uitvoeringsplan zal begin 1983 weer in de CCOO worden besproken.

Vanwege het M.a.v.o.-project verscheen in mei 1982 een bulletin, getiteld 'Het integraal vierjarig m.a.v.o.', een visie vanuit het M.a.v.o.-project. Dit bulletin werd aan alle m.a.v.o.-scholen toegezonden met de bedoeling een extra handreiking te zijn bij de inrichting van het vierde leerjaar van het integraal m.a.v.o.

b. Coördinatie-project v.w.o./a.v.o./l.b.o.

Het project is nu volop in zijn tweede fase bezig. Bij de aanvang van het schooljaar 1982-1983 waren er 34 scholengemeenschappen zonder meer toegelaten voor deelname. Hoofddoel van het project is te komen tot scholengemeenschappen met een ten minste tweejarige geïntegreerde brugperiode, een aangepaste bovenbouw en een

aangepaste afsluiting. Per scholengemeenschap moet er één tabel voor de meerjarige brugperiode komen. De vakken AT(O) en kennis der natuur zijn verplicht in de brugperiode.

Totaal zijn 52 scholengemeenschappen toegelaten waarvan 18 onder bepaalde condities. Op het eind van het schooljaar 1982/83 zal op grond van de bijgestelde stappenplannen wederom een voordracht voor deelname plaatsvinden.

c. Coördinatieproject sgn. l.b.o. / l.b.o.

In het jaar 1982 is het project verder voortgezet. Belangrijk in dit project is dat:

- l.b.o.-scholen zich tot scholengemeenschappen gaan vormen waarbij

l.h.n.o.-l.t.o.-combinaties grote prioriteit hebben;

- een aantal knelpunten binnen sgn. l.b.o. aangepakt worden. Te denken valt hierbij aan o.a. Algemene Techniek, IBO-problematiek. De harmonisatie van de onderbouw van het l.b.o. heeft veel aandacht, met het doel dat het straks mogelijk is dat leerlingen op het eind van het tweede leerjaar kunnen kiezen uit alle onderwijsmogelijkheden die de eigen scholengemeenschap biedt.

Bij een aantal themagroepen wordt samengewerkt met het coördinatieproject sgn. v.w.o. / a.v.o. / l.b.o.

In het schooljaar 1982/1983 nemen $\pm$ 125 scholen aan één of meerdere thema-groepen deel.

d. Project keuzevrijheden

Per 1 augustus 1982 is een tweede ronde projecten (totaal tien) toegewezen, zodat er thans negentien projectscholen bestaan. De begeleiding van het project is sinds begin 1982 in handen van de LPC.

e. Funderend Onderwijs

De drie projecten Funderend Onderwijs (te Amsterdam, Nijmegen en Tholen) zijn in augustus 1982 het vierde en laatste projectjaar ingegaan. Deze scholen voor voortgezet onderwijs zijn in staat gesteld een aanvraag in het kader van de ontwikkeling naar voortgezet basisonderwijs in te dienen.

De werkgroep Funderend Onderwijs van ARBO en ICM heeft een advies uitgebracht over eventuele toekomstige ontwikkelingen m.b.t. funderend onderwijs.

f. BOVO-projecten

Van de negentien BOVO-projecten in schooljaar '81-'82 zijn er zeventien voortgezet. Binnen het werken aan een betere aansluiting basisonderwijs - voortgezet onderwijs in het algemeen heeft elk van de projecten een speciaal thema waaraan op verzoek van het departement speciale aandacht wordt geschonken. Van de zijde van de SLO en de LPC zijn de eerste publikaties verschenen die in het kader van het BOVO-project worden uitgebracht ten behoeve van het gehele onderwijsveld.

g. Experiment projectonderwijs

Het experiment projectonderwijs dat aan de rijksscholengemeenschap te Wageningen wordt uitgevoerd, is in augustus 1982 het vierde en laatste projectjaar ingegaan. Er worden drie vormen van projectonderwijs ontwikkeld: vakprojecten, vakkenintegratieprojecten en open projecten. Het eindresultaat zal voor de drie projectsoorten in een eindrapportage worden beschreven ten behoeve van andere scholen.

h. Project leerpakketontwikkeling Natuurkunde (PLON)

De herziening van het natuurkunde-onderwijs voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. is in 1982 voortgezet. Naast een herziening van het curriculum wordt ook een (gedeeltelijke) aanpassing van het examenprogramma ontwikkeld.

De verschillende activiteiten worden uitgevoerd op basis van een projectplan 1982-1985 dat in principe is goedgekeurd.

i. Experiment Middenschool

In 1982 bestond dit experiment uit veertien experimenteerscholen (alle in de uitvoeringsfase) en 32 resonansscholen. Op grond van een advies van de voormalige Innovatiecommissie Middenschool (per 1 augustus 1982 opgeheven) werd echter besloten de resonansfunctie per 1 augustus 1983 te beëindigen. Vervolgens zijn alle resonansscholen in de gelegenheid gesteld in de loop van 1982 of 1983 een aanvraag voor een experiment middenschool in te dienen. Ultimo 1982 hebben de eerste negen resonansscholen een dergelijke aanvraag ingediend, evenals vijf andere scholen die tot dusver op geen enkele wijze bij het experiment middenschool waren betrokken. De overige 23 resonansscholen beraden zich nog op een eventuele aanvraag (negentien scholen) of hebben reeds laten weten hun deelname aan het experiment per 1 augustus 1983 te zullen beëindigen (vier scholen). De beslissing over de aanvragen die in 1982 werden ingediend, wordt in het voorjaar 1983 genomen.

Evenals voorheen wordt de ondersteuning van het experiment verzorgd door de LPC met betrekking tot de begeleiding (PgBERK) en de SLO met betrekking tot de leerplanontwikkeling (PgOLM). Een ontwikkeling die zich reeds in voorgaande jaren manifesteerde, t.w. verlegging van het accent naar een schooloverstijgende ondersteuning en een toenemende gerichtheid op het opleveren van 'produkten' van het experiment, heeft zich in 1982 voortgezet. Op een groot aantal thema's die voor het huidige middenschoolonderwijs en het toekomstige voortgezet basisonderwijs van belang zijn, functioneren momenteel kleine groepen docenten uit het middenschoolproces, de zgn. Landelijke Samenwerking Activiteiten (LSA). De werkzaamheden van de LSA zijn op dit moment in volle gang en moeten nog worden afgerond. De coördinatie van deze activiteiten vindt voor het grootste deel plaats door de PgOLM en voor een kleiner deel door de PgBERK. De produkten van de LSA zijn o.m. van belang voor de geleidelijke ontwikkeling van het Experimenteel Model Leerplan voor het Middenschoolonderwijs (ELM) waarvan de eerste versie begin 1982 door de SLO is opgeleverd. Dit ELM speelt mede een rol bij het overleg dat vanaf medio 1982 wordt gevoerd in de Centrale Werkgroep voor bijzonder overleg naar aanleiding van de nota 'Verder na de basisschool'. Het overleg zal naar verwachting in de loop van 1983 voltooid zijn. Zo is in de nota 'Verder na de basisschool' het aspect gezondheidsvoorlichting en -opvoeding opgenomen als verplicht onderdeel van het gemeenschappelijk onderwijsaanbod voor leerlingen in het toekomstige voortgezet basisonderwijs. Uitwerking van dit beleidsvoornemen vindt plaats in samenhang met de overige onderdelen van het leerplan voortgezet basisonderwijs.

Mede naar aanleiding van de ontwikkelingen rondom deze nota heeft per 1 augustus 1982 een ingrijpende herziening plaatsgevonden van de advies- en coördinatiestructuur. Een groot aantal adviescommissies (w.o. de Innovatiecommissie Middenschool), stuur- en werkgroepen die in bepaalde sectoren van het voortgezet onderwijs werkzaam waren, zijn op die datum opgeheven. Andere commissies zullen op een nader te bepalen tijdstip expireren. De taken van de opgeheven commissies zijn inmiddels (c.q. zullen) worden overgenomen door enkele nieuwe commissies, die echter nu over de volle breedte van de eerste fase resp. tweede fase onderwijs werkzaam zijn. In het laatste kwartaal van 1982 zijn daartoe de Adviesraad voortgezet onderwijs (ARVO) en de Adviesraad Projecten voortgezet onderwijs (APVO) ingesteld, die elk zijn opgebouwd uit een adviesgroep voor de eerste en een voor de tweede fase van het voortgezet onderwijs. De ARVO-I heeft op 31 december 1982 haar eerste advies uitgebracht, getiteld 'De scholing van onderwijsgeveenden eerste fase voortgezet onderwijs'. Ook van de APVO-I zijn inmiddels tal van formele en informele adviezen ontvangen, o.m. met de betrekking tot de recente

aanvragen voor een middelschoolexperiment. Plannen m.b.t. de instelling van een Ondersteuningsgroep Projecten Voortgezet Onderwijs (OPVO) en een Coördinatiecommissie Advisering (CCA) zijn op dit moment nog niet gerealiseerd.

j. Samenwerkingsproject Heijthuisen / De Widdonck

In het kader van het experiment middenschool is in oktober 1982 het samenwerkingsproject begonnen van de middenschool Heijthuisen en de z.m.o.k.-school verbonden aan het behandelingshuis 'De Widdonck'. Dit project is gericht op vergroting van de *zorgbreedte* van het onderwijs aan de middenschool.

k. Stimuleringsprojecten

De 27 bestaande projecten (elf integrale en zestien thema-projecten) zijn in 1982 uitgebreid met zes nieuwe integrale en met tien nieuwe thema-projecten. Tevens is in een aantal integrale projecten de mogelijkheid geschapen om een of meerdere welzijnsinstellingen bij het project te betrekken. Het totale aantal projecten dat met welzijnsinstellingen samenwerkt, bedraagt thans $\pm$ vijftien.

Bij de stimuleringsprojecten zijn ongeveer 200 scholen betrokken, zowel in het l.b.o. als het a.v.o. / v.w.o.

In een aantal projecten wordt speciaal aandacht besteed aan de problematiek van het onderwijs aan kinderen uit culturele minderheidsgroepen.

In 1982 zijn deze STOS-projecten in het teken geplaatst van het in voorbereiding zijnde onderwijsvoorrangsbeleid. In dat kader is de samenwerking tussen b.o.- en v.o.-STOS-projecten geïntensiveerd en zijn deze projecten aangemerkt als 'voorlopige onderwijsvoorrangsgebieden' tot 1985.

a. Faciliteiten

De faciliteitenregelingen voor buitenlandse, Surinaamse / Antilliaanse en Molukse leerlingen konden voor het schooljaar 1981-1982 worden voortgezet. Het gaat hier om een uitgave ten bedrage van ongeveer 50 mln. gulden.

De toename van leerlingen waarvoor faciliteiten worden toegekend, is uit de onderstaande tabel af te lezen:

1978-1979	4 250 leerlingen
1979-1980	10 022 leerlingen
1980-1981	16 303 leerlingen

b. Plan van inzet

Aan de scholen die faciliteiten ontvangen voor minderheden is door middel van een circulaire gevraagd voor 1 januari 1982 een plan van inzet in te dienen bij de inspectie en bij het ministerie. Een plan van inzet heeft meerdere bedoelingen. Het moet ertoe leiden dat binnen de scholen tijdig overleg en besluitvorming plaatsvinden over de inzet van de extra faciliteiten. Het moet het systematisch werken en meer doordacht handelen bevorderen. Het plan van inzet biedt de plaatselijke en landelijke overheid de mogelijkheid inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de faciliteiten worden benut. Van een aantal plannen van inzet is een nadere inhoudelijke analyse gemaakt. Het merendeel van de scholen noemt de beheersing van de Nederlandse taal als belangrijkste knelpunt. Een derde van de scholen noemt de inpassing in het Nederlandse cultuurpatroon als probleem. Driekwart van de scholen maakt melding van activiteiten op het gebied van acculturatie.

c. Cursussen jeugdige werklozen

Zoals reeds in III.1.4 werd vermeld, waren in het cursusjaar 1981 / '82 21 van de 145 cursussen jeugdige werklozen bestemd voor culturele minderheden. In het cursusjaar

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.1 Bijzondere aandachtspunten

1982/ '83 was het totale aantal cursussen gestegen tot 337: in 29 cursussen was de programmering afgestemd op culturele minderheden. Bovendien zijn er aan de vier grote steden tien extra cursussen toegewezen ten behoeve van politieke vluchtelingen van 23 tot 30 jaar.

d. Departementaal beleid onderwijs voor volwassenen

In 1982 zijn er een aantal specifieke maatregelen getroffen om de toegangsmogelijkheden tot de algemene educatieve voorzieningen voor leden van de culturele minderheden te vergroten. Voor het dag-/ avondonderwijs zijn voor anderstalige leerlingen extra faciliteiten ter beschikking gesteld. Dit betrof extra leraarlessen ten behoeve van het Nederlands:

aantal leraarlessen - 109

aantal leerlingen - 872

Ook het Vormingswerk Jonge Volwassenen besteedde in 1982 steeds meer aandacht aan leden van culturele minderheden. Extra faciliteiten in de vorm van gastdocenturen werden aan de vormingscentra beschikbaar gesteld. Totale aantal gastdocenturen 5 510, aantal cursisten 858.

In Rotterdam bestaat sinds 1977 een educatief centrum voor migranten (ECM). Het is een dagschool voor migranten, die door middel van kortere of langere cursussen in de gelegenheid worden gesteld de Nederlandse taal te leren, zich te oriënteren op de Nederlandse samenleving en zich te bekwamen in bepaalde sociale vaardigheden. Het ECM is opgericht als cursus ex art. 75 WVO en bestaat uit drie verschillende projecten:

- dagcursussen van 26 uur per week - 150 cursisten;
- intensieve taalcursussen van vijftien uur per week - 250 cursisten;
- taal- en maatschappelijke oriëntatiecursussen van zes uur per week - 120 cursisten.

Ter stimulering van educatieve activiteiten voor de leden van de culturele minderheden zijn aan de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Utrecht, Eindhoven en Zaanstad, het gewest Twente en het Openbaar Lichaam Rijnmond tien consultants toegewezen.

Taak van de consultant is coördinerend, stimulerend en adviserend werk te verrichten voor alle educatieve activiteiten voor minderheden op het terrein van volwasseneneducatie in de gemeente, de regio of het gewest.

e. Interdepartementaal beleid onderwijs voor volwassenen

In het kader van het interdepartementale ontwikkelingsbeleid volwasseneneducatie zijn alfabetiseringscursussen en educatieve activiteiten t.b.v. leden van culturele minderheden sterk uitgebreid. Met medefinanciering van O en W zijn in 1982, wat betreft het project educatieve activiteiten voor culturele minderheden, 200 aanvragen van plaatselijke projecten gehonoreerd. Het betreft cursussen van gemiddeld drie uur per week - aantal cursisten $\pm$ 17 000. Als onderdeel van het ontwikkelingsbeleid volwassenen-educatie zijn in 1982 aan 30 gemeenten taalcursussen toegewezen. Doel van de intensieve taalcursussen is het bereiken van een kennisniveau van het Nederlands, dat aansluiting geeft op de eerste fase van voortgezet onderwijs, arbeidsoriënterende educatie en primaire beroepsscholing - aantal cursisten $\pm$ 1 300.

III.2.1.4 Beleid ten aanzien van onderwijs en arbeid

Enkele lopende beleidsontwikkelingen met betrekking tot een verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeid zijn in 1982 voortgezet. Allereerst kan hierbij genoemd worden de ontwikkeling van de regionale contactcentra onderwijs-arbeid (COA's).

De contactcentra hebben tot taak het bevorderen van een systematische kennisvergaring over ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt naar aanleiding van het regionale onderwijsaanbod. Verder dienen ze de samenhang te bevorderen in de activiteiten op het gebied van de schoolkeuze-, studiekeuze- en beroepskeuzevoorlichting en het bevorderen van stages. Ten slotte kunnen de contactcentra bijzondere taken

vervullen die de overgang van school naar beroep en de samenwerking tussen onderwijs en arbeidsbestel bevorderen. In 1982 is in Zeeland een COA-project van start gegaan en de voorbereiding van vijf andere centra bevond zich eind 1982 in een vergevorderd stadium.

Een andere ontwikkeling betreft de eventuele kwantitatieve afstemming van onderwijs aan de behoefte van de arbeidsmarkt. Alhoewel de problematiek zeer weerbarstig is, met name waar het gaat om de afstemming op de marktsector, zijn in 1982 tussen O en W enerzijds en het Sociaal Cultureel Planbureau / Centraal Planbureau (SCP / CPB) anderzijds contacten gelegd voor een mogelijke inventariserende studie van SCP / CPB met betrekking tot het opstellen van arbeidsmarktprognoses ten behoeve van de planning van onderwijsvoorzieningen in het voortgezet onderwijs respectievelijk de capaciteitsbepaling in het wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs.

Een mogelijke verbetering van de afstemming tussen onderwijs en arbeid kan ook gestimuleerd worden door een verandering c.q. verbetering van de studie- en beroepskeuzevoorlichting. Hiertoe is in 1982 door de departementale stuurgroep studie- en beroepskeuzevoorlichting een concept-beleidsnotitie opgesteld welke in 1983 bijgesteld en verder uitgewerkt wordt. Verder is in november 1982 een interdepartementaal commentaar verschenen op het rapport 'De toekomst van het beroepskeuzewerk' van de Raad voor de Beroepskeuzevoorlichting. In deze gezamenlijke reactie van de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ('Beroepskeuzevoorlichting') is als invalshoek gekozen de rol die de beroepskeuzevoorlichting speelt in de relatie tussen onderwijs en arbeid.

Tevens kan vermeld worden dat in de regeringsverklaring van het kabinet-Lubbers gesteld is dat er begin 1984 een nota onderwijs-arbeid zal verschijnen. Eind 1982 zijn de eerste activiteiten hiervoor begonnen.

Tot slot kan in dit kader aandacht worden besteed aan het Mantelproject Beroepen en Functie Analyse. Het Mantelproject, begonnen in 1979, heeft als doel het afstemmen van de opleidingsprogramma's in het leerling-wezen op de relevante beroepspraktijk, en wel via systematische beroepen- en functie-analyse. Met behulp van deze methode wordt de beroepspraktijk in activiteiten uiteengezet, die vervolgens in termen van doelstellingen voor beroepsopleidingen vertaald worden. Het gaat om de opstelling van *beroepsprofielen*, die vervolgens vertaald worden in *opleidingsprofielen*. Een drietal landelijke organen neemt deel, de Samenwerkende Opleidingsorganen in de Metaal- en Elektronische Industrie en de Metaalnijverheid (SOM), de Stichting Beroepsopleiding VAM (BEVAM) en de Stichting Landelijk Orgaan ter Bevordering van de Opleidingen voor de Economische en Administratieve Beroepencategorie (ECABO), met ondersteuning vanuit het Centraal Orgaan van de Landelijke Opleidingsorganen van het Bedrijfsleven (COLO), de Stichting Georganiseerd Schoolwezen Beroepsonderwijs (GSB) en het Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB).

In 1982 is de eerste analysefase voltooid, te weten: de inventarisatie en clustering van activiteiten van beroepsbeoefenaren, uitmondend in een beroepsprofiel. De tweede analysefase is in concept gereed gekomen. Deze houdt in de vertaling van beroepsprofielen in opleidingsprofielen, zodanig dat programmamakers ermee uit de voeten kunnen.

In 1982 vond de afronding plaats van de behandeling van aanvragen voor scholen en afdelingen in het kader van het Plan van Scholen 1983-1985. Met de vaststelling van dit plan in september 1982 is een der laatste Plannen van Scholen oude stijl tot stand

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

- III.2.1 Bijzondere aandachtspunten
- III.2.2 Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
- III.2.3 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

gekomen. De wijze waarop de aanvraag van de bekostiging van (afdelingen van) scholen geregeld zal worden, zal immers onderdeel zijn van de nieuwe wettelijke regeling van de planning van het voortgezet onderwijs, welke in 1983 aan de Tweede Kamer wordt voorgelegd. Naast deze voorstellen tot wetswijziging nopen de dalende leerlingenaantallen in de eerste fase en over enkele jaren ook in de tweede fase van het voortgezet onderwijs en de algemene budgettaire situatie van ons land tot een zeer stringent beleid, tot uiting komend in een sober Plan van Scholen.

De honoreringen op het Plan van Scholen 1983-1985 betreffen voornamelijk een verbreding van het aanbod binnen bestaande scholen, waarbij met name voor zwakke leerlingen een aantal zgn. i-afdelingen zijn toegevoegd. Voor het overige zijn nog een aantal aanvragen gehonoreerd gericht op het tot stand komen van brede scholengemeenschappen in groeisteden. Wegens het ontbreken van de benodigde gelden om huisvesting te realiseren, moesten helaas ruim 20 gevallen opgenomen worden zonder het jaar 1983 als jaar van bekostiging, een situatie die de laatste jaren steeds vaker voorkomt.

Tot 1 februari 1982 konden aanvragen ingediend worden voor het Plan van Scholen 1984-1986. Gezien het vorenstaande is het duidelijk dat bij het in aanmerking brengen van scholen en afdelingen voor bekostiging in 1984 en volgende jaren grote voorzichtigheid geboden is.

De vaststelling van dit plan vindt plaats in september 1983.

III.2.2 Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

De in 1981 tot stand gekomen regeling voor de toedeling van leraarlessen aan sgn. (v.w.o.-)/a.v.o.-beroepsonderwijs bleek goed te voldoen. In 1982 is een nieuwe wijze van bekostiging van brede scholengemeenschappen (v.w.o.-)/h.a.v.o.-m.a.v.o.-beroepsonderwijs gereedgekomen en met terugwerkende kracht tot 1 januari 1981 van kracht geworden. Tevens zijn nadat hoofdstuk I-T van het Rechtspositiebesluit WVO betreffende niet-onderwijzend personeel is gereedgekomen en van kracht geworden, speciaal ten behoeve van brede scholengemeenschappen (v.w.o.-)/h.a.v.o.-m.a.v.o.-beroepsonderwijs formaties vastgesteld die beter rekening houden met aard en samenstelling van deze scholengemeenschappen.

In al deze regelingen is rekening gehouden met de mogelijkheid van heterogene leerjaren waarin de leerlingen niet naar de categoriale schooltypen zijn te onderscheiden.

Naast vijf scholengemeenschappen die toestemming hebben voor een geprofileerd eindexamen m.a.v.o.-l.b.o., zijn van vier andere scholengemeenschappen verzoeken daartoe binnengekomen. Deze vier scholengemeenschappen hebben een experiment middelschool als onderbouw.

a. Leerplan

Het leerplan rijksscholen voor v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o./l.b.o. werd herzien en opgenomen in de serie "Wetten en Bestuursmaatregelen Onderwijs en Wetenschappen". Aan het leerplan werd een inleiding toegevoegd waarin onder meer aandacht wordt besteed aan het openbare karakter van het rijksonderwijs. Ook werden er vakleerplannen Friese taal en letterkunde in opgenomen. Daarnaast werden er wijzigingen aangebracht in de reeds aanwezige vakleerplannen voor maatschappijleer, wiskunde, natuurkunde en lichamelijke oefening. De uitgave werd per circulaire bekendgemaakt.

b. Schoolwerkplannen

In verband met de wijziging van de voorschriften met betrekking tot de schoolwerkplannen van de rijksscholen die met ingang van het schoolwerkplan voor het schooljaar 1983/'84 van kracht wordt, werd er per rayon of district een studiedag aan schoolwerkplanontwikkeling besteed.

III.2.2.1

*Scholengemeenschappen
v.w.o./a.v.o. met
beroepsonderwijs.*

III.2.2.2

*Rijksscholen voor v.w.o.,
h.a.v.o., m.a.v.o. en l.b.o.*

c. Projecten

Drie scholen namen deel aan een b.o.v.o.-project: de scholen in Amersfoort, Lochem en Zaltbommel. De school in Wageningen begon op 1 augustus aan het laatste jaar van haar experiment Projectonderwijs. In Zwolle werd een aanvang gemaakt met de nascholing t.b.v. het HEWET-project dat op 1 augustus 1983 in uitvoering wordt genomen. De Stichting voor de Leerplanontwikkeling nam het project Consumentenonderwijs in uitvoering dat door de minister als bevoegd gezag van de rijksscholen werd aangevraagd.

d. Werkgroepen

De Contactgroep Emancipatie binnen Rijksonderwijs bood de minister haar verslag aan over de schooljaren 1980/ '82. Het verslag bevat aanbevelingen voor maatregelen die de minister als bevoegd gezag van de rijksscholen zou kunnen nemen om het emancipatiebeleid van de scholen verder tot ontwikkeling te brengen. De aanbevelingen hebben met name betrekking op het leerplan, de schoolwerkplannen en de jaarverslagen van de scholen. Zij zijn gebaseerd op onderzoek naar de feitelijke gang van zaken binnen het betrokken onderwijs.

e. Medezeggenschap

Na de invoering van de Wet medezeggenschap onderwijs zijn op de rijksscholen voorlopige medezeggenschapsraden gekozen. In de komende jaren zal invoering van deze medezeggenschapswetgeving invloed hebben op de (onderwijskundige) besluitvormingsstructuur in de scholen.

III.2.3 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

a. Outillage

De werkzaamheden van de subcommissie Inventarissen l.b.o. en de werkgroepen zijn ook in het jaar 1982 voortgezet. Er kwamen basisinventarislijsten tot stand voor de lokalen verkooppraktijk, kantoorpraktijk, machineschrijven en aardrijkskunde. Voor algemene technieken werd een startmogelijkheid ontworpen ten dienste van het gehele l.b.o. In het kader van het experiment installatietechniek werden in vier scholen proeflokalen ingericht.

Voorts werd gewerkt aan nieuwe basisinventarislijsten voor gezondheidskunde, muziek, mechanische techniek, textiele werkvormen, installatietechniek en talenvaklokaal.

In de loop van het jaar werd besloten een commissie Inventarissen voor het m.b.o. in te stellen naar het model van de subcommissie Inventarissen l.b.o.

b. Huisvesting

Ondanks de moeilijke financiële situatie kon in 1982 toch een aantal projecten van het vijfde Scholenbouwplan tot uitvoering worden gebracht. Tevens werd met ingang van 4 februari 1982 de procedure met betrekking tot het opstellen van het zesde Scholenbouwplan gestart.

Met betrekking tot de huisvesting voor het l.t.o. zijn geen speciale opmerkingen te maken.

c. Planprocedure

In het kader van de planprocedure werden op het veertiende Plan van Scholen (1983-1984-1985) geplaatst:

zes (vijf) l.t.s.'en, waarvan drie met jaar van bekostiging;

0(0) i.t.o.-scholen;

elf (zeven) l.t.s.-afdelingen, waarvan vier met jaar van bekostiging;

acht (vijf) i.t.o.-afdelingen, waarvan vijf met jaar van bekostiging.

Tussen haakjes zijn vermeld de aantallen scholen en afdelingen, die reeds voorkomen op voorgaande Plannen van Scholen, maar waarvoor nog geen jaar van bekostiging was vermeld.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.3 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

Tegen de afwijzing van aanvragen voor het veertiende plan kwamen voor wat betreft het l.t.o., acht aanvragers in beroep. Uit vorige plannen zijn nog vier beroepszaken in behandeling.

In 1982 werden geen voorstellen behandeld om met toepassing van art. 75, derde lid van de Wet op het voortgezet onderwijs een school te verplaatsen en te splitsen.

III.2.3.2

Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

a. Verharding bovenbouw l.h.n.o.

In het vorige Onderwijsverslag is uitvoerig ingegaan op de wijzigingen van het *Besluit l.b.o./l.a.v.o.* enerzijds en de werkzaamheden van de landelijke werkgroepen: gezondheidskunde, huishoudkunde en textiele werkvormen anderzijds. Ditmaal kan volstaan worden met de vermelding dat:

- per 1 augustus 1982 het aantal volgscholen in het project uiterlijke verzorging met acht werd uitgebreid, zodat het hierbij betrokken aantal scholen op vierentwintig kwam, gelijkelijk verdeeld over de denominaties;
- er in het schooljaar 1982/83 voor de eerste maal schoolonderzoeken uiterlijke verzorging aan de acht projectscholen werden afgenomen, waaraan 152 kandidaten deelnamen;
- de landelijke werkgroepen: gezondheidskunde, huishoudkunde en textiele werkvormen in juli 1982 een eerste concept, dan wel tussenproduct uitgaven, dat een gebundelde beschrijving bevatte van de verschillende werkgroepen ten aanzien van hun samenstelling, aard en werkwijze, hun visie op de bovenbouw van het l.h.n.o. en hun onderwijskundige uitgangspunten;
- er op 11 november een coördinatiecommissie werd ingesteld ten behoeve van de landelijke werkgroepen: gezondheidskunde, huishoudkunde en textiele werkvormen, waarin participeren: de drie werkgroepen, de AGEF-productiegroepen, de LPC, de SLO, het CITO, de inspectie en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

b. Adviesgroepen Examenprogramma's l.b.o. (AGEP)

De voor het l.h.n.o. karakteristieke vakken in de bovenbouw behoeven voor wat betreft de productie van examenprogramma's de volgende opmerkingen. Uit een overzicht van de stand van zaken van de adviesgroepen Examenprogramma's l.b.o. per december 1982 blijkt, dat:

- de vakproductie-groep Gezondheidskunde per juli 1981 een concept examenprogramma heeft gezonden naar de responsinstanties;
- de vakproductie-groep Huishoudkunde dit heeft gedaan per 1 juli 1982;
- de vakproductie-groep Textiele Werkvormen per november 1982 de reacties op het concept - nadat deze besproken waren in de AGEF - weer terug heeft ontvangen om tot het samenstellen van een eind-concept te kunnen overgaan.

III.2.3.3

Middelbaar technisch onderwijs

a. Algemeen

Het inspelen op de nieuwe technologische ontwikkeling in het bedrijfsleven heeft ook in 1982 grote aandacht gehad. Voor het opnemen van een basisprogramma voor computerkunde in het eerste leerjaar van alle afdelingen is de benodigde apparatuur nog niet op de volle sterkte ten gevolge van de beperkte financiële mogelijkheden en het bijstellen van de prioriteiten in het jaar 1982. De benodigde aanvulling zal zover mogelijk in 1983 plaatsvinden. De eenjarige vervolgdagcursussen computertechniek aan de scholen te Ede, 's-Gravenhage (nb), Rotterdam (Chr. Huygens) en Helmond zijn alle per 1 augustus begonnen, voorshands elk met één klas. Evenals in voorgaande jaren is met betrekking tot de examens in 1983 bij circulaire van 19 april 1982, VO/LMB/MB01-82-016 bepaald, dat het examen aan alle afdelingen drie verplichte en drie keuzevakken zal omvatten. Voor de deeleexamens in de keuzevakken wiskunde en natuurkunde dient gebruik te worden gemaakt van de opgaven, die worden opgesteld door de betreffende examencommissies in samenwerking met de inspectie m.t.o.

Tevens is bij deze circulaire medegedeeld dat leerlingen, die niet hebben voldaan aan de eisen van het examen van de dagschool, de mogelijkheid hebben te studeren in dezelfde vakrichting (afdeling) aan een avondschool, dag-avondschool of part-time opleiding voor m.t.o. Voor die vakken waarvoor zij bij het examen op de dagschool een voldoende hebben behaald, kunnen zij dan vrijstellingscertificaten krijgen. Een en ander werd geregeld in navolging van de in 1981 getroffen regeling in het (avond)v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o., m.e.a.o.

Het project 'Rendementsverbetering door differentiatie' staat nog steeds in de volle belangstelling, maar is mede ten gevolge van de budgettaire krapte nog niet geheel in de eindfase gekomen. In de loop van 1983 kan vermoedelijk een begin worden gemaakt met de evaluatie voor wat betreft de bedrijfstechnische richting. De evaluatie van de commercieel-technische differentiatie zal een jaar later plaatsvinden.

Voor de amanuenses bij het m.t.o. is inmiddels een nieuwe regeling tot stand gekomen, waardoor thans een betere waardering mogelijk is via de functie 'technisch onderwijs-assistent m.t.o.'. Met betrekking tot de formatie per school is echter nog geen regeling getroffen, die gerelateerd is aan de grootte van de school en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden.

Het project participierend leren, in het m.t.o. gestart aan de scholen te Vlissingen, Rotterdam-Zuid en Zaandam, zal eerst in 1985 worden geëvalueerd, zodat hierover thans nog geen nadere gegevens zijn te verstrekken. In plaats van de m.t.s. te Helmond heeft de r.-k. m.t.s. te Rotterdam goedkeuring verkregen om deel te nemen aan het project met de afdeling Werktuigbouwkunde in de nul-fase.

b. Huisvesting

In 1982 is het aantal leerlingen bij het m.t.o. opnieuw toegenomen met ruim 3 800. De opvang van deze leerlingen wordt echter binnen de beschikbare ruimte steeds moeilijker. Het in eigen beheer ombouwen van ruimten tot lokalen is in een groot aantal gevallen niet meer mogelijk; de rek is uit de gebouwen. Ook het huren van geschikte ruimten in de directe omgeving is niet altijd mogelijk, zodat een deel van de leerlingen die aan de wettelijke toelatingseisen voldoen, niet geplaatst kan worden aan de gewenste noch aan enige andere m.t.s. in de omgeving.

c. Inventaris

Ten gevolge van budgettaire maatregelen zijn in 1982 een groot aantal aanvragen voor leermiddelen niet gehonoreerd. Slechts die aanvragen, die noodzakelijk waren om het onderwijs niet te sterk te stagneren, zijn goedgekeurd uiteraard na een nauwkeurige prioriteitstelling. Het inspelen op de nieuwe ontwikkelingen in het bedrijfsleven wordt hierdoor echter zeer bemoeilijkt en vereist dan ook een gedegen vooroverleg. De inventarislijsten per afdeling / studierichting zullen daarvoor aan een nader onderzoek worden onderworpen, ten einde te komen tot een aanvaardbaar geheel van de benodigde inventaris zonder het onderwijs te veel te ontwrichten.

a. M.d.g.o.

In oktober 1982 is de Wet invoering middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorgonderwijs aangenomen door de Eerste Kamer van de Staten-Generaal. In 1982 is verdere voortgang geboekt met de werkzaamheden van voorbereidende en uitvoerende aard met betrekking tot de integrale invoering van het m.d.g.o. op 1 augustus 1984. Zo zijn de hoofdlijnen vastgesteld waarlangs het herstructureringsproces verder diende te verlopen. De uitwerking van de hoofdlijnen vond plaats via deelplannen van de Stuurgroep Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. (onderwijsleerplan vierde versie, civiele erkenning, invoeringsstrategie) en via het vaststellen en ontwikkelen van beleidskaders.

Verder is in 1982 een aanvang gemaakt met de opzet van een concept-algemene maatregel van bestuur over de onderwijskundige inrichting van het m.d.g.o. en is de

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.3 Lager en middelbaar beroepsonderwijs III.2.4 Onderwijs en vorming werkende jongeren

kaderregeling vastgesteld, die zal gelden als richtlijn voor de examenregelingen per opleiding, die na de integrale invoering van het m.d.g.o. van toepassing zullen zijn. Daarnaast is het sociaal plan m.d.g.o. verder ontwikkeld. Het sociaal plan zal het onderwijzend personeel in dat veld duidelijkheid geven over hun positie in het nieuwe onderwijs.

Ook werden in 1982 voor het eerst eindexamens in het kader van de herstructureringsprojecten m.h.n.o./m.s.p.o. afgenomen. De ambtelijke werkgroep, ingesteld met het oog op behandeling van reeds ingediende aanvragen voor scholen en afdelingen m.d.g.o., heeft haar werkzaamheden voortgezet met betrekking tot de beoordeling van aanvragen op hun ontvankelijkheid ten aanzien van vorm- en procedurevereisten en op de bestuurlijke, schoolorganisatorische en huisvestingsaspecten die met de aanvragen samenhangen.

Het overleg tussen de Departementen van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en van Onderwijs en Wetenschappen (O & W) met betrekking tot de te nemen beleidsbeslissingen ten aanzien van het eerste interim-rapport van de Begeleidingscommissie m.b.o.-V werd in 1982 voortgezet.

b. Inbouw Opleiding pedagogisch medewerker (OPM)

Het eindrapport van de commissie 'Inbouw OPM in de m.b.o.-opleidingen inrichtingswerk en kinder- en jeugdverzorging (i.w. en k.v./j.v.)', waarvan sprake is in het Onderwijsverslag 1981, is in januari 1982 verschenen. Als gevolg daarvan zijn verschillende scholen waaraan een driejarige opleiding k.v./j.v. is verbonden en die bij de invoering van de Wet m.d.g.o. zicht hebben op de toewijzing van een afdeling m.b.o.-SA II, inmiddels overgegaan tot het inbouwen van de doelstelling van de OPM in de k.v./j.v.

c. Part-time m.s.p.o.

In oktober 1982 is geïnstalleerd de commissie part-time m.s.p.o. Deze commissie heeft tot taak de minister zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 1 september 1983, te adviseren over:

1. de structuur- en inhoudbepalende elementen voor part-time opleidingen m.s.p.o.;
2. de plaats en de functie van het part-time m.s.p.o. in het geheel van educatieve voorzieningen en in het bijzonder in zijn relatie tot het dag-m.h.n.o./m.s.p.o., tot het verwant hoger beroepsonderwijs (h.b.o.) en tot het volwassenenonderwijs;
3. de voorwaarden die vervuld moeten worden om het part-time m.s.p.o. overeenkomstig het onder 1 en 2 gestelde te realiseren;
4. de voor- en nadelen van de institutionele koppeling van het part-time m.s.p.o. aan het dag-m.h.n.o./m.s.p.o., alsmede van de ontkoppeling van het part-time m.s.p.o. van het h.s.p.o.

De commissie bestaat uit een onafhankelijk voorzitter en secretaris en vertegenwoordigers van personeelsorganisaties, besturenbonden en studenten. Vertegenwoordigers van het ministerie en de inspectie hebben als waarnemers zitting in de commissie.

III.2.3.5 *Middelbaar economisch en administratief onderwijs; middelbaar middenstandsonderwijs*

a. Stuurcommissie m.e.a.o. (SCM)

Naar aanleiding van het door de SCM aangeboden tweede rapport is inmiddels een concept beleidsnotitie opgesteld. Deze notitie is in het najaar van 1982 behandeld in de Werkgroep Tweede Fase Voortgezet Onderwijs (WTVGO). In 1983 wordt genoemde notitie voorgelegd aan de leden van de OVO dan wel CCOO, waarna een definitief standpunt ter zake zal worden ingenomen.

Gewerkt is verder aan de ontwikkeling van de leerplannen van de afzonderlijke branches binnen het m.m.o.-bd.

b. Cursorisch middenstandsonderwijs

In het voorjaar van 1982 werd de een jaar eerder aangeboden Beleidsnota (detail)handelsonderwijs in de Vaste Commissies voor 'Midden- en Kleinbedrijf' en voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer besproken. In de Tweede Kamer werden vier moties aangenomen, waaronder een verzoek om voorwaarden te scheppen om tot stichting van regionale centra van samenwerkende instituten voor detailhandelonderwijs te komen.

Voor zover echter met het bevorderen van die ontwikkeling extra middelen zijn gemoeid is het, gelet op de huidige budgettaire beperkingen, niet mogelijk hieraan prioriteit te geven.

De in 1981 ingestelde Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelonderwijs (GADO) bereidt een advies voor over de opzet en inrichting van deze regionale samenwerkingsverbanden van (detail)-handelonderwijs. Zij hoopt dit begin 1983 uit te brengen.

Besloten werd de huidige vakschool voor het kruideniersbedrijf (l.b.o.) te Driebergen om te zetten in een middelbare middenstandsschool voor de levensmiddelenhandel, eveneens met een éénjarige cursusduur.

III.2.4 Onderwijs en vorming werkende jongeren

a. Interne opleiding van vormingsleiders

Vanaf 1 augustus 1981 worden er door de Landelijke Organisatie Vormingswerk Werkende Jongeren (LOVWJ), bevoegd gezag van de Interne Opleiding (IO), geen nieuwe deelnemers ingeschreven. De huidige - beperkte - staf van de IO wordt door de organisatie mede ingezet ten behoeve van nascholingsactiviteiten van de organisatie. Ze kreeg met instemming van het departement met ingang van 1 augustus 1982 een functie in het kader van een aangepaste regeling afgifte bewijzen van geschiktheid voor vormingsleiders.

De toekomst van de Interne Opleiding wordt gezien in het perspectief van het verwerven van een bewijs van bekwaamheid voor het vak persoonlijke maatschappelijke vorming in het volletijd en deeltijd kort-m.b.o. Aan de uitwerking van dit idee wordt thans gewerkt. Een en ander zal uitmonden in het uitbrengen van een beleidsnotitie, die in de geëigende overlegsituaties aan de orde zal worden gesteld.

b. WSW-jongeren in het vormingswerk voor jeugdigen

In de loop van 1982 werd duidelijk dat er structurele gelden beschikbaar waren om de zo gewenste extra personele middelen ten behoeve van het werken met jongeren uit de werkvoorzieningsschappen op grond van de Wet sociale werkvoorziening (WSW) in het vormingswerk voor jeugdigen te realiseren.

Op 16 juli 1982 kon in een brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer bericht worden, dat een structureel beleid per 1 januari 1983 geëffectueerd zou kunnen worden.

Een en ander werd vastgelegd in twee circulaire:

- één over de uitvoering van artikel 9, onder b van het 'Besluit Vormingswerk voor Jeugdigen' t.a.v. de voorwaarden voor toelating tot een vormingsinstituut (leeftijdsgrensbepalingen) kenmerk C820939 VO/WJ/d-82. 71 d.d. 15 november 1982;
- één over de personele voorziening ten behoeve van WSW-jongeren in het vormingswerk voor jeugdigen, kenmerk C820396 VO/WJ/PZ-82.61 d.d. 18 november 1982.

c. De experimenten participatie-onderwijs

De bekostiging van de experimenten participatie-onderwijs op grond van de Experimentenwet onderwijs loopt af op 1 augustus 1983. In 1981 is dan ook een begin

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.2.4 Onderwijs en vorming werkende jongeren III.2.5 Onderwijs voor volwassenen

gemaakt met de gedachtenvorming rond de positie van de experimenten na 1 augustus 1983.

Het werd van groot belang geacht dat de opgebouwde kennis en ervaring door de beëindiging van de experimenten niet verloren zouden gaan. Er is dan ook besloten de experimenten 'om te bouwen' tot proefprojecten volletijd-kort-m.b.o. Er werden middelen gevonden om het surplus aan onderwijzend personeel en ontwikkelingskrachten te compenseren door een gerichte toestroom van extra leerlingen, waardoor het toegestane maximale aantal leerlingen in twee stappen wordt verhoogd. Op deze wijze wordt voorkomen dat arbeidsplaatsen met de daaraan verbonden deskundigheid verloren zouden gaan. Hierdoor wordt het tevens mogelijk dat de experimenteerperiode als geheel grondig geëvalueerd wordt en dat de overdracht van de resultaten ervan, waarvan in 1982 reeds sprake was, zo volledig mogelijk kan plaatsvinden.

d. Aansluiting van de opleiding voor lager beroepsonderwijs en opleidingen in het kader van het leerlingwezen

Nadat hierover overleg op het departement was gevoerd, wordt de richtlijn voor toelating tot primaire opleidingen in het kader van het leerlingwezen in een Vademecum gepubliceerd. In 1982 is besloten om uit kostenoverwegingen van een jaarlijkse naar een tweejaarlijkse publicatie over te gaan.

Onverminderd wordt ernaar gestreefd de bovenbouw van het lager beroepsonderwijs in nauwe samenhang met het middelbaar beroepsonderwijs en de organen van het leerlingwezen te ontwikkelen. Hieronder valt ook de aansluiting van de vervolgoopleidingen. Het project mechanische techniek is op zes zogenaamde kernscholen in een uitvoerend stadium gekomen.

Door de laatste wijziging van het Besluit l.b.o. / l.a.v.o. zijn nieuwe vakken in de scholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs geïntroduceerd. De activiteiten van de werkgroepen tot het verstrekken van een handreiking voor de programmering en examinering aan de scholen vonden voortgang. Een coördinatiecommissie van de landelijke pedagogische centra coördineert sinds 1 augustus 1982 het werk van deze werkgroepen.

e. Kort-m.b.o.

Volle tijd variant

Op 1 augustus 1982 werden de proefprojecten volle tijd kort-m.b.o. uitgebreid met 468 leerlingen. Deze uitbreiding vormde een onderdeel van het Jeugdwerkplan 1982.

Gedurende 1982 werden de twee voorlopige opleidingsleerplannen van een aantal beroepsopleidende programma's door de Voorlopige Landelijke Onderwijskundige Coördinatiegroep (VLOG) en de Inspectorale Projectgroep kort-m.b.o. (IPG) van advies voorzien.

Naar aanleiding van deze adviezen werd een voorlopig standpunt met betrekking tot de opleidingsleerplannen met de landelijke ontwikkelingsgroepen besproken. De bovenbedoelde opleidingsleerplannen waren tevens aanleiding om voor deze beroepsopleidende programma's richtlijnleerplannen en eindexamenprogramma's vast te stellen. De landelijke commissies voor toetsing en afsluiting konden aan het eind van 1982 met hun werkzaamheden beginnen.

Deeltijd variant

Naar aanleiding van een voorstel van het Voorlopig Overlegorgaan Werkende Jongeren (VOWJ) met betrekking tot de inrichting van proefprojecten deeltijd kort-m.b.o. werd een standpunt van de minister opgesteld en in het overleg gebracht. Dit overleg werd in juni 1982 afgerond. Tegelijkertijd werd een nieuw ontwerp Besluit voor de regeling van proefprojecten deeltijd kort-m.b.o. opgesteld. De 'artikel 3-Organisaties', de

Onderwijsraad en de Raad van State hebben hier in 1982 advies over uitgebracht. Een aanmeldingscirculaire en een eerste spreidings- en situeringsplan met het oog op een begin van proefprojecten in 1983 werden in december 1982 uitgebracht.

f. Regionale Contactcentra Onderwijs-Arbeid (COA's)

In vervolg op de gevoerde discussies met onder meer de sociale partners en de onderwijsorganisaties, vertegenwoordigd in het VOWJ en het OVO, ontstond eind 1981 een concept-beleidsnotitie. Op basis van deze notitie werden de zgn. 'COA'-regelingen opgesteld, te weten:

- a. de subsidieregeling contactcentra onderwijs-arbeid en
- b. de instellingsbeschikking landelijke stuurgroep.

Op 6 mei 1982 vond hierover overleg met de betrokken partijen plaats, ten einde de beide regelingen een definitief karakter te kunnen verlenen.

Tijdens dit overleg tekenden zich twee geschilpunten af, waarvoor overigens vrij kort daarop aanvaardbare oplossingen gevonden werden. De verschillen van inzicht betroffen:

- a. de overname (en financiering) van de landelijke CBO-taken door de stuurgroep (CBO = Contactcentrum Bedrijfsleven-Onderwijs);

- b. de noodzaak tot vergoeding van vacatiegelden en reis- en verblijfkosten der participanten.

Ten slotte zijn in 1982 de voorbereidingen ten behoeve van het overleg met de Vaste Kamercommissies van Onderwijs en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid getroffen. Dit overleg, gepland in het laatste kwartaal 1982, moest echter helaas worden uitgesteld wegens de kabinetscrisis.

Ten aanzien van het beleid met betrekking tot de COA's wordt tevens verwezen naar het gestelde onder III.2.1.4 (beleid t.a.v. onderwijs en arbeid).

g. Emancipatie-activiteiten in de OVWJ-sector

De emancipatieprojecten in leerlingwezen, kort-m.b.o., vormingswerk en b.b.o. zijn in 1982 voortgezet. In de projecten in het leerlingwezen zijn voor de derde keer meisjes begonnen aan traditionele 'jongensopleidingen'. Door de slechte werkgelegenheids-situatie is dit aantal slechts gering (ongeveer 20).

Als er weinig leerplaatsen beschikbaar zijn, blijkt het animo om deze aan meisjes aan te bieden zeer gering. Werkgevers ervaren het aannemen van een meisje als een risico dat ze liever vermijden, zeker omdat er genoeg mannelijke gegadigden zijn. De projecten in vormingswerk, b.b.o. en kort-m.b.o. hebben in 1982 hun eerste projectjaar afgerond, waarover een voortgangsverslag is geschreven. Het eerste projectjaar is voornamelijk gebruikt om de doelstellingen van het project te operationaliseren en om nieuw programmamateriaal te ontwikkelen.

III.2.5 Onderwijs voor volwassenen

a. Vormingswerk Jong Volwassenen (VJV)

De in de Beginselennota volwasseneneducatie neergelegde principe-uitspraak dat het VJV per 1-1-1986 onder het regime van de Kaderwet specifiek welzijn zal worden uitgebracht, is in 1982 bevestigd. Met het oog op dit besluit en voor de nadere bepaling van de plaats van het VJV in het geheel van de voorzieningen op het terrein van de volwasseneneducatie is in 1982 een afzonderlijk overleg ter zake in de Landelijke Organisatie (LOVWJ) begonnen.

Voorts is, vooruitlopend op deze decentralisatie, in 1982 het VJV opgenomen in het Besluit proefgebieden van de Stuurgroep ontwikkelingsprojecten zodat enkele instituten onder planningsbevoegdheid van de gemeenten vallen. Wel is daarbij bedongen dat de gemeenten voor 1982 ongewijzigd beleid ten opzichte van het VJV zullen voeren. Het aantal volledige arbeidsplaatsen in het VJV bedraagt 380.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Het gevoerde beleid

III.3 Hoofdingspectie alg. voortgezet onderwijs

III.2.5 Onderwijs voor volwassenen

III.3.1 Examens in de moderne vreemde talen

b. Projecten Introductie Open School-werkwijzen

De in het najaar 1981 begonnen 30 projecten Introductie Open School-werkwijze hebben in de loop van 1982 nadere invulling gegeven voor dit samenwerkingsproject onderwijs- en vormingswerk. Omdat één oude lokatie van de Stichting Proefprojecten Open School eerst in 1982 kon worden gewijzigd in een introductieproject, is er eind 1982 sprake van 31 projecten. In september 1982 begon het tweede cursusjaar van het project.

Lag in het cursusjaar 1981-1982 de nadruk vooral op de organisatie van het project, het samenwerkingsverband van instellingen, in 1982 bleken de projecten meer aandacht te besteden aan de inhoudelijke kwaliteit van het werk.

Door met name intensieve besprekingen en activiteiten op het terrein van de deskundigheidsbevordering wordt meer het accent gelegd op de eigenlijke doelstelling van het project: het overdragen van de verworvenheden van de proefprojecten Open School naar bestaande instellingen voor onderwijs en vormingswerk.

Eind 1982 waren ongeveer 3000 deelnemers/sters ingeschreven, waarvan 10% mannen. Vanuit de door het Rijk extra beschikbaar gestelde faciliteiten worden circa 80 volledige arbeidsplaatsen bekostigd. De projecten worden landelijk gecoördineerd door de landelijke projectgroep Introductie Open School-werkwijze die op 30 november 1982 zijn eerste voortgangsrapportage uitbracht over het eerste cursusjaar. Deze rapporten zijn voor een belangrijk gedeelte gebaseerd op de interviews die de vijf regionale consultants met de projecten hebben gevoerd. Naast aandacht voor knelpunten in de projecten en organisatie-modellen voor de samenwerkende instellingen, worden in de rapportage de innovatie, de kwaliteitsbewaking, de plaats van de coördinator, de relatie met andere onderdelen van volwasseneneducatie en de ondersteuningsstructuur belicht.

c. Schriftelijk onderwijs

Het beleid is er op gericht de kwaliteit van het schriftelijk onderwijs te bewaken. Met zorg wordt ook iedere aanvraag om erkenning behandeld waarvan er nog steeds binnenkomen.

De werkgroep die zich bezighoudt met het opstellen van een wettelijke regeling, op grond waarvan naast het schriftelijk ook het particulier mondeling onderwijs kan worden erkend, heeft inmiddels een concept-wetsontwerp opgesteld. Dit concept is naar de verschillende adviesorganen gezonden en, vanwege het interdepartementale karakter, voor commentaar aan alle departementen.

Thans is de werkgroep bezig de ontvangen adviezen in het wetsontwerp te verwerken, waarna het in de loop van 1983 bij de Tweede Kamer kan worden ingediend.

De werkgroep Staatsexamens zal, nu het ontwerp-Besluit staatsexamens m.e.a.o. is afgerond, bezien of de behoefte bestaat aan andere staatsexamens ter afronding van door de erkende instellingen verzorgde opleidingen.

III.3 Hoofdingspectie algemeen voortgezet onderwijs

Tijdens het schooljaar 1981-1982 besteedde de inspectie VO/AV speciale aandacht aan de situatie bij de examens in de moderne vreemde talen. Met name over het schoolonderzoek (hierna te noemen s.o.) werd nadere informatie ingewonnen.

Bij de talen immers verschilt de examenstof die bij het s.o. aan de orde komt van die welke in het centraal schriftelijk examen (hierna te noemen c.s.e.) wordt getoetst. Wordt bij dit laatste alleen het tekstbegrip onderzocht, tijdens het s.o. komen aan de orde de luistervaardigheid, de schrijfvaardigheid en bij v.w.o. en h.a.v.o. het inzicht in en de kennis van literatuur.

Twee omstandigheden maken het extra moeilijk te komen tot een oordeelsvorming over kwaliteit en niveau van het s.o. in de moderne vreemde talen.

In de eerste plaats is er voor de talen een weinig gespecificeerde omschrijving van het

examenprogramma*. De tekst is beperkt tot enkele regels terwijl deze bovendien vrijwel eensluidend is voor alle onderscheiden schooltypen. Enige aanduiding van niveau ontbreekt derhalve.

In de tweede plaats is weinig informatie te putten uit een vergelijking tussen resultaten van het s.o. en die van het c.s.e. daar, zoals gezegd, deze examenonderdelen inhoudelijk verschillen. Bijgevolg reden genoeg het s.o. van de moderne vreemde talen aan een nader onderzoek te onderwerpen.

In het kader van het jaarplan 1981-1982 werden door het voltallig inspectiecollege VO/AV in totaal 398 scholen bezocht.

De keuze van de bezochte scholen was op a-selecte wijze tot stand gekomen. Er waren bij het onderzoek 97 scholen of afdelingen voor v.w.o. betrokken, 97 scholen voor h.a.v.o. en 204 voor m.a.v.o.

Deze aantallen zijn zodanig dat hier gesproken kan worden van een representatieve steekproef. De gegevens werden met behulp van de computer verwerkt. Het onderzoek beperkte zich tot de drie talen Frans, Duits en Engels.

De inspectiebezoeken hadden een tweeledig doel. Enerzijds dienden uniforme vragenlijsten te worden ingevuld, anderzijds werden, na het invullen van deze lijsten en los ervan, door middel van observatie en gesprekken met leden van de secties, indrukken opgedaan, gevoelens gepeild, klachten aangehoord en dergelijke. De weerslag van hetgeen op de lijsten werd geregistreerd treft men hierna veelal in de vorm van procentuele aanduidingen aan.

III.3.1 Examens in de moderne vreemde talen

Uit het onderzoek blijkt dat op gemiddeld 35% van de scholen de regelingen s.o. voor de moderne vreemde talen *niet* op elkaar zijn afgestemd. Bij het v.w.o. is dit zelfs op 40% van de scholen het geval, tegenover 30% bij het m.a.v.o.

Er blijkt dan óf geen duidelijk vóóroverleg te zijn tussen de talensecties óf, in ieder geval, geen gelijke visie te bestaan ten aanzien van doelstellingen en de praktische verwerking ervan, zoals aantallen gelezen boeken, wijze van toetsing en weging van onderdelen.

De inspectie had reeds lang geconstateerd dat op de scholen onvrede bestaat ten aanzien van het gewicht dat aan het tekstbegrip (leesvaardigheid) wordt toegekend. Daar het de enige vaardigheid is die bij het c.s.e. wordt getoetst, wordt 50% van het eindcijfer hierdoor bepaald.

Op de vraag welke vaardigheid eventueel naast het tekstbegrip in het c.s.e. getoetst zou moeten worden, gaf 53% van de scholen de voorkeur aan schrijfvaardigheid, terwijl 38% de luistervaardigheid liever naar het c.s.e. zag overgebracht.

Gemiddeld 40% van de scholen blijkt zich te beperken tot duidelijk omschreven periodes. Bij het v.w.o.-h.a.v.o. komt dit frequenter voor dan bij het m.a.v.o. Los hiervan werd nagegaan of de scholen in een voortgangsevaluatie of continue toetsing ook allerlei zaken aan de orde stellen en meetellen in het kader van het s.o. die niet als zodanig in het examenprogramma staan voorgeschreven, met name vocabulaire-kennis en grammaticakennis.

* Bedoeld is:

'Programma's eindexamens dagscholen, avondscholen en dagavondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.'

Publikatie nr. 92 in de serie 'Wetten en Bestuursmaatregelen Onderwijs en Wetenschappen'.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.3 Hoofdingspectie alg. voortgezet onderwijs

III.3.1 Examens in de moderne vreemde talen

Dit blijkt het geval te zijn bij 65% van de m.a.v.o.-scholen, terwijl ditzelfde zich op slechts 25 en 20% van respectievelijk de h.a.v.o.-scholen en v.w.o.-scholen voordoet.

Opvallend is wél dat waar zgn. continue toetsing plaats vindt, dit in ieder geval vrijwel altijd een of andere vorm van schrijfvaardigheid betreft.

III.3.1.4

*Boeken en onderwerpen bij
het m.a.v.o.*

In het examenprogramma voor het m.a.v.o. komt de volgende zinsnede voor: 'Uit het s.o. moet blijken, dat de kandidaat enkele boeken en onderwerpen in de vreemde taal heeft bestudeerd'.

Uit het feit dat literatuur niet tot het examenprogramma behoort, in tegenstelling tot wat bij h.a.v.o. en v.w.o. is voorgeschreven, valt af te leiden dat hier geen literaire boeken en onderwerpen als zodanig zijn bedoeld.

Wellicht zou enige kennis van land en volk aan de orde kunnen komen.

Vrijwel alle scholen houden zich aan het voorschrift met betrekking tot de boeken, namelijk 98%. Het blijkt echter dat 42% van de m.a.v.o.-scholen geen onderwerpen laat bestuderen.

Het aantal boeken dat in het kader van het s.o. moet worden gelezen, varieert nogal per school. Uit het onderzoek blijkt dat 60% van de scholen vier boeken of méér laten lezen. Wat de onderwerpen betreft: 76% van de scholen die, geheel volgens het examenprogramma, onderwerpen laten bestuderen, schrijven twee of méér onderwerpen voor.

III.3.1.5

Literatuur

In het examenprogramma staat voor v.w.o. en h.a.v.o. voorgeschreven 'het inzicht in en de kennis van literatuur' bij het s.o. na te gaan. Verder wordt daar opgemerkt dat de door de kandidaat gelezen literatuur een aantal werken uit de laatste halve eeuw dient te omvatten en een aantal uit de tijd daarvoor.

Door het onderzoek werd enige helderheid verschaft ten aanzien van de vragen 'wat wordt getoetst?' en 'hoe wordt getoetst?'.

a. Wat wordt getoetst?

Het valt op dat bij de vraag wat nu precies bij het onderdeel literatuur wordt getoetst, de meeste scholen niet de nadruk leggen op een historisch overzicht of op theoretische kennis van een of meer perioden.

Slechts bij ongeveer 15% van de scholen komt dit aan de orde. Men blijkt vooral aandacht te besteden aan de werken van schrijvers met nadruk op het inhoudelijk aspect (73% van de scholen noemt dit) en/of aan werken van schrijvers, gezien tegen de achtergrond van de tijd waarin ze ontstonden (46%).

Wat betreft dit laatste punt: het is opvallend dat slechts 19% van de docenten Engels v.w.o. en h.a.v.o. zegt aandacht te besteden aan de achtergrond van de tijd waarin bepaalde werken ontstonden.

Bij Frans en Duits echter blijken respectievelijk 63% en 73% van de docenten bij het v.w.o. en 38% en 49% bij het h.a.v.o. hierop wel nadruk te leggen.

Op de vraag hoeveel werken de leerlingen per taal moeten lezen, is nauwelijks een duidelijk antwoord te geven. Het onderzoek beperkte zich tot de algemene term 'literaire werken'. Uit gesprekken op de scholen kwam hier en daar naar voren dat een roman of toneelstuk soms, qua zwaarte, gelijkwaardig beschouwd wordt aan bij voorbeeld twee novellen of ongeveer zes gedichten.

Globaal genomen kan men stellen dat in het h.a.v.o. tien à twaalf werken per taal worden gelezen en in het v.w.o. twaalf à vijftien.

Met dien verstande dat bij Engels v.w.o. 61% van de docenten vijftien werken of méér laat lezen.

Opvallend daarbij is dat niet alle scholen zich houden aan het voorschrift dat in ieder geval een aantal werken gekozen moet worden uit de tijd vóór de laatste halve eeuw. Met name bij Engels op h.a.v.o.-niveau beperkt 34% van de docenten zich tot de meest recente literatuur.

b. Hoe wordt getoetst?

Op 69% van de scholen vindt het onderzoek met betrekking tot de literatuur mondeling plaats. In verreweg de meeste gevallen gebeurt dit dan in de vreemde taal. Zeer vaak is bij een mondeling literatuurtentamen niet alleen de leraar, maar ook nog een zgn. leraar-bijzitter aanwezig. In 65% van de gevallen is dit, kennelijk ten behoeve van de objectiviteit, het geval. Indien alléén de leraar bij het mondelinge literatuurtentamen aanwezig is, wordt in 30% van de gevallen een en ander op de band vastgelegd. Bij de schriftelijke literatuurtentamen wordt wel vaak gebruik van de vreemde taal geëist, maar toch iets minder dan bij mondelinge onderzoeken. Bij Engels op v.w.o.-niveau echter wordt nooit gebruik van het Nederlands toegestaan. Indien meer dan één literatuurtoets wordt afgenomen, tellen ze meestal even zwaar.

III.3.1.6
Toetsing in het voorlaatste
jaar

Krachtens het Eindexamenbesluit artikel 16, lid 3 is het voor het v.w.o. en h.a.v.o. mogelijk reeds in het voorlaatste leerjaar met het s.o. te beginnen. Uit de Toelichting op het Eindexamenbesluit blijkt dat hier beoogd wordt een betere spreiding van het 'afvragen' van de examenstof tot stand te brengen. Dit zou, althans voor enkele vakken, wenselijk zijn. Verzoeken om dit mogelijk te maken zijn vooral gekomen uit de hoek van de moderne vreemde talen. Welnu, het onderzoek wijst uit dat slechts een zeer klein gedeelte van de scholen van deze mogelijkheid gebruik maakt (8%). De scholen die in het voorlaatste leerjaar het s.o. laten aanvragen, doen dit slechts ten behoeve van gedeelten van het literatuurprogramma.

III.3.1.7
De weging van de
onderdelen bij de bepaling
van het eindcijfer s.o.

Hoewel de onderscheiden vaardigheden in een volgend hoofdstuk afzonderlijk aan de orde komen, is het goed apart te bezien hoe het staat met de weging van de vaardigheden waar het gaat over de vaststelling van het eindcijfer s.o. Hieruit zal men immers kunnen afleiden het belang dat de scholen aan bepaalde vaardigheden en/of kennis hechten en eventueel de prioriteiten die worden gesteld. In vele gevallen worden vaardigheden getoetst in combinatie met andere vaardigheden. Zo zijn het vooral de spreekvaardigheid en de uitspraak die afzonderlijk óf gezamenlijk beoordeeld worden al dan niet in combinatie met de beoordeling van gelezen boeken en bestudeerde onderwerpen bij het m.a.v.o. en met beoordeling van de literatuurkennis bij het v.w.o. en h.a.v.o.

Het meest eenvoudig blijkt de weging te zijn van het onderdeel *schrijfvaardigheid*. Hieraan wordt gemiddeld een gewicht toegekend van 27%, terwijl bij tweederde van de scholen de percentages liggen tussen 19 en 35. Hier is dus een spreiding van 8%.

Ook de *luistervaardigheid* wordt duidelijk als onderscheiden vaardigheid getoetst en gewogen. Het gemiddelde gewicht is hier 22%, met een spreiding van 6%. Dit houdt in dat tweederde van de scholen zich beweegt tussen de 16% en de 28%.

De *spreekvaardigheid* echter wordt slechts op 41% van de scholen als apart onderdeel meegeteld.

Op die scholen wordt er een gemiddeld gewicht aan toegekend van 20% van het eindcijfer s.o.

De spreiding is hier 7%. Bij tweederde van de scholen liggen hier de percentages dus tussen de 13 en 27.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.3 Hoofdingspectie alg. voortgezet onderwijs

III.3.1 Examens in de moderne vreemde talen III.3.2 De vaardigheden

In vele gevallen wordt de *uitspraak* als apart onderdeel gewogen. Bij het m.a.v.o. is dit zelfs op 72% van de scholen het geval. Indien aparte beoordeling plaats vindt, ligt het toegekende gewicht op gemiddeld 17% met een spreiding van 6%.

Het gewicht van de combinatie uitspraak + spreekvaardigheid is 27%. De spreiding is hier 8%.

Op 33% van de m.a.v.o.-scholen telt de combinatie van spreekvaardigheid + boeken en onderwerpen als één geheel mee. Het toegekende cijfer maakt in dit geval 27% van het eindcijfer s.o. uit. Spreiding 6%.

Daar waar bij het m.a.v.o. de kennis van *boeken en onderwerpen* als apart onderdeel meetelt, ligt het gewicht op gemiddeld 15% van het eindcijfer s.o., met een spreiding van 6%. Omdat bij het v.w.o. en h.a.v.o. de literatuur vrijwel altijd als apart onderdeel wordt meegeteld, kunnen we hier volstaan met aan te geven dat het gewicht ligt op gemiddeld 27% van het eindcijfer s.o. met een spreiding van 8%, hetgeen derhalve inhoudt dat bij tweederde van de scholen het toegekende gewicht ligt tussen de 19% en 35%.

De inspectie constateert een grote diversiteit bij de weging van de onderdelen van het s.o. Ze heeft de indruk dat deze een afspiegeling is van de grote verscheidenheid die men op de scholen aantreft bij het stellen van prioriteiten. Zo zal op de ene school de schrijfvaardigheid belangrijker geacht worden dan de spreekvaardigheid en dus zwaarder wegen, terwijl men op een andere school het omgekeerde aantreft.

Vaak is zeer onduidelijk op grond van welke overwegingen de school tot een bepaalde keuze is gekomen.

Ja, in zeer veel gevallen berust de waarde en het gewicht die men aan bepaalde vaardigheden toekent, op een persoonlijk gevoel van de voor een taal aanwezige docent.

De inspectie is echter van oordeel dat bij een zo belangrijke keuze met betrekking tot waarde en gewicht van taalgebruikssituaties de school als geheel betrokken dient te zijn. In ieder geval zouden de gezamenlijke talensecties zich moeten uitspreken na grondige discussie.

III.3.2 De vaardigheden

In het examenprogramma worden met betrekking tot de moderne vreemde talen, een aantal vaardigheden genoemd die bij het s.o. getoetst dienen te worden.

Hiervan wordt uitdrukkelijk uitgezonderd het tekstbegrip, anders gezegd de leesvaardigheid. Deze vaardigheid wordt als enige getoetst bij het c.s.e. Dit heeft tot gevolg dat aan deze leesvaardigheid 50% van het totale eindcijfer wordt toegekend. Er wordt hierbij op gewezen dat, zoals uit het examenprogramma blijkt, cijfers voor tekstbegrip niet mogen meetellen in het kader van het s.o.

Toch blijkt dit op 17% van de scholen het geval te zijn (bij het m.a.v.o. is dit 23%). Hier wordt het gewicht dat bij de beoordeling aan de andere vaardigheden wordt toegekend, wel erg laag! In bepaalde discussies en publikaties spreekt men de laatste tijd liever over taalgebruikswijzen in plaats van over taalvaardigheden. Bovendien voegt men dan aan de vier traditionele vaardigheden die te onderwijzen zijn nog een vijfde toe, nl. gespreksvaardigheid. Hoewel spreekvaardigheid en luistervaardigheid specifieke vaardigheden zijn die onderscheiden kunnen voorkomen (b.v. een spreekbeurt houden of naar de radio luisteren), komen ze in het maatschappelijk verkeer minstens even vaak onlosmakelijk van elkaar voor. Er is dan een voortdurende interferentie tussen spreken en luisteren met het daarbij behorend taaleigen. Deze gespreksvaardigheid zou dus zeker als een onderscheiden taalgebruikswijze beschouwd moeten worden.

Bij dit inspectie-onderzoek echter is vanzelfsprekend slechts uitgegaan van de vigerende programmavoorschriften waar de vaardigheden apart worden genoemd. Daarom worden

hieronder afzonderlijk en achtereenvolgens behandeld:

- de spreekvaardigheid en uitspraak III 3.2.1
- de luistervvaardigheid 2.2
- de schrijfvaardigheid 2.3

III.3.2.1 De spreekvaardigheid en uitspraak

Het is opvallend dat het examenprogramma de uitspraak afzonderlijk vermeldt terwijl niet gesproken wordt over de orthografie. Toch is de verhouding tussen spreekvaardigheid en uitspraak een zelfde als die tussen schrijfvaardigheid en orthografie. Hieraan mag men de conclusie verbinden dat aan het spreken hogere eisen worden gesteld dan aan het schrijven. Dit is overigens in overeenstemming met de uitkomsten van het onderzoek naar de behoeften aan moderne vreemde-talenonderwijs en met beleidssuggesties voor het vreemde-talenonderwijs.

Waar het nu de spreekvaardigheid betreft, valt het op dat op slechts 28% van de m.a.v.o.-scholen een geïntegreerd cijfer wordt gegeven voor spreekvaardigheid inclusief de uitspraak. Bij de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen is dit bij 58% van de scholen het geval. Op de vraag welke criteria men het belangrijkste acht bij de beoordeling van de spreekvaardigheid scoort de vlotheid in het spreken het hoogst nl. 68% en niet het correcte taalgebruik in grammaticale zin dat juist bij de schrijfvaardigheid hoog scoort, nl. 83%.

Op diverse manieren wordt de spreekvaardigheid getoetst. Vaak gebruikt een zelfde docent verscheidene methoden naast elkaar. Het meest frequent echter vindt beoordeling plaats naar aanleiding van een door de kandidaat voorgelezen tekst, gelezen boeken, en/of in combinatie met toetsing van literatuurkennis bij v.w.o. en h.a.v.o.

Op meer dan de helft van de scholen wordt de spreekvaardigheid één keer getoetst. Bij het v.w.o. is dat op 86% van de scholen het geval.

III.3.2.2 De luistervvaardigheid

De specifieke luistervvaardigheid wordt in een afzonderlijk onderzoek getoetst. 90% van de scholen maakt hierbij gebruik van de zgn. CITO-toetsen. Enkele scholen gebruiken hiernaast nog andere toetsmethoden. Vrijwel algemeen houdt men zich aan de door het CITO voorgestelde normering (95%). De meeste scholen gebruiken voor het toetsen een recorder met afzonderlijke geluidsboxen (68%).

III.3.2.3 Schrijfvaardigheid

Bij het toetsen van de schrijfvaardigheid is op de scholen grote diversiteit te constateren. Niet alleen lopen de meningen uiteen over wat onder schrijfvaardigheid verstaan moet worden, ook het examenprogramma biedt nauwelijks houvast. Waar tekstbegrip en luistervvaardigheid door middel van de CITO-toetsen richting krijgen, waar de graad van spreekvaardigheid mede wordt bepaald aan de hand van uitspraak, gelezen boeken en literatuurkennis, daar moet de schrijfvaardigheidstoets het zonder enige aanduiding of extern criterium stellen. Schriftelijke grammatica-oefeningen, dictees, overhoringen van vocabulaire en idioom worden veelal onder de noemer schrijfvaardigheid gebracht. Dit wordt vaker geconstateerd naarmate de schoolsoort qua niveau lager is. Uit het onderzoek blijkt verder dat de scholen de hoogste prioriteit bij schrijfvaardigheid toekennen aan correct taalgebruik in grammaticale zin, in tegenstelling tot de spreekvaardigheid waar de vlotheid van spreken de hoogste prioriteit blijkt te hebben.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.4 Hoofdinspectie lager beroepsonderwijs

- III.4.1 Integratie van de inspectie VO/LB
- III.4.2 Lager technisch onderwijs
- III.4.3 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

III.4 Hoofdinspectie lager beroepsonderwijs

III.4.1 Integratie van de Inspectie VO/LB

Vooruitlopend op de voorgenomen integratie van de inspectie VO/LB in 1983 heeft in district II de integratie reeds per 1 augustus 1982 plaatsgevonden. Deze werd noodzakelijk geacht in verband met de vervulling van een aantal vacatures. Iedere inspecteur kreeg het toezicht op scholen en scholengemeenschappen voor l.e.a.o., l.h.n.o., l.m.o. en l.t.o.

De overdracht van het toezicht op de scholen heeft grote aandacht gekregen. Daarnaast is veel aandacht besteed aan de onderlinge inscholing van de inspectieleden en de aan hen toegevoegde inspectiemedewerkers. Op deze wijze is getracht te voorkomen, dat de scholen nadelige invloed van de organisatorische wijzigingen zouden ondervinden. De eerste ervaringen wijzen erop, dat dit doel is bereikt.

Voor de integratie hadden de schooltypen ieder een eigen administratieve behandeling. Aangezien het voor de inspectie in de geïntegreerde situatie ondoenlijk is op deze wijze te werken, is een geharmoniseerde administratieve behandeling van de scholen voorbereid. In het schooljaar 1983-1984 zal de voorgenomen werkwijze op de scholen worden beproefd waarna, na evaluatie, invoering voor het gehele l.b.o. in 1984 kan volgen.

III.4.1.1 Besteding taakeenheden

In het Onderwijsverslag 1980 heeft de inspectie verslag gedaan van een onderzoek naar de besteding van de beschikbare taakeenheden in scholen van lager beroepsonderwijs gedurende het schooljaar 1979/1980.

Uit dit onderzoek bleek dat de taakeenheden in hoofdzaak aan twee categorieën activiteiten besteed werden, te weten aan:

de begeleiding van het onderwijsgebeuren	41,4%
de begeleiding van de leerlingen	41,8%

Ook in het schooljaar 1981/1982 heeft de inspectie de besteding van de taakeenheden zorgvuldig bezien.

Met voldoening constateert zij dat de uiterst zinvolle besteding van de taakeenheden van 1979-1980 ook voor het schooljaar 1981/1982 geldt:

begeleiding onderwijsgebeuren	41,5%
begeleiding leerlingen	40,8%

Binnen de rubriek 'begeleiding leerlingen' kreeg het schooldecaanaat en de begeleiding van individuele leerlingen een nog sterker accent dan in 1979/1980.

III.4.1.2 Scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.

Nog steeds valt de verslaggeving inzake de scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o. onder het hoofdstuk LBO; formeel is dit juist, maar er zijn ontwikkelingen gaande in de reeds wat langer bestaande scholengemeenschappen die de vraag rechtvaardigen of niet een 'eigenheid' gaat ontstaan die duidelijk te onderscheiden is van de nog categoriale l.b.o.-scholen. De noodzaak tot een geharmoniseerde brugperiode, de compromissen over lessentabellen en overeenstemming over inhoudelijkheden van de lessen hebben veroorzaakt dat er processen op gang zijn gekomen die zeer duidelijk voorbereidend zijn voor vormgeving van nieuwe onderwijsstructuren.

Tevens kan worden vastgesteld dat reeds meer dan 35 procent van de landelijk aanwezige l.b.o.-componenten in één of andere vorm van scholengemeenschap participeert.

III.4.2 Lager technisch onderwijs

III.4.2.1 Installatietechniek

In 1982 zijn in vier scholen modellokalen ingericht. Vervolgens hebben deze vier scholen zich in hun eigen regio geïnteresseerd. Voor velen - zowel ingewijden als geïnteresseerde

buitenstaanders - waren dit openbaringen. De hechte relatie tussen onderwijs en praktijksituatie werd als zeer positief ervaren.

Zowel bedrijfsfunctionarissen als onderwijsgeveinden blijken met het resultaat uiterst tevreden.

De verworvenheden van het project worden momenteel overgedragen door een bijscholingscursus. De opzet is dat docenten die de bijscholing met goed resultaat volgen in de gelegenheid worden gesteld het nieuwe leerplan uit te voeren. Dit betekent dat op een aantal scholen de praktijklokalen installatietechniek adequaat ingericht worden.

III.4.3 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

a. Huishoudkunde

In 1982 zijn door de werkgroep Huishoudkunde activiteiten ondernomen om de visie op en de uitgangspunten van het vak Huishoudkunde te verwoorden. De uitkomsten van deze activiteiten en die van de werkgroepen Gezondheidskunde en Textiele Werkvormen zijn in het 'eerste concept tussenprodukt' neergelegd, dat naar alle l.h.n.o.-scholen/scholengemeenschappen met l.h.n.o. is toegestuurd.

Daarnaast is de werkgroep bezig om een en ander te concretiseren, zodat de scholen straks kunnen beschikken over een vakwerkplan en een voorbeeld van een uitgewerkte leerstofeenheid van een leerstofgebied.

Er is een vrij stringent werkplan opgesteld.

De inspectie volgt de ontwikkeling van het vak Huishoudkunde.

De profilering / verharding loopt niet helemaal synchroon met de visie van de examenprogramma commissie, ingesteld door de Adviesgroep voor examenprogramma's (AGEP). Aan een mogelijke afstemming van beide ontwikkelingen zal zeker aandacht gegeven moeten worden.

b. Textiele werkvormen

Het 'eerste concept tussenprodukt' van de werkgroepen Bovenbouw l.h.n.o. bevat ook een bijdrage van de werkgroep Textiele Werkvormen.

De LPC hebben van alle werkgroepen de begeleiding ter hand genomen. Dezelfde docenten als in het eerste jaar maakten deel uit van de werkgroep. Hierdoor werd de continuïteit van de werkzaamheden niet in gevaar gebracht. Naast het inhoud geven aan het ontworpen kader, hebben de docenten een taak bij de voorlichtingsbijeenkomsten, die er zijn in de periode februari/maart 1983 voor alle docenten.

Op deze bijeenkomsten komen de volgende punten aan de orde:

- werkwijze van de werkgroepen;
- opzet van het vak;
- besprekingen van een op lesniveau uitgewerkte leereenheid.

Met veel inzet zijn ook de leden van de werkgroep Textiele Werkvormen bezig om de zeer noodzakelijke veranderingen binnen de beroepsgerichte vakken van de bovenbouw gestalte te geven, opdat alle scholen voor l.h.n.o. er op korte termijn kennis van kunnen nemen.

c. Gezondheidskunde

In de eerste helft van 1982 is een model gemaakt voor de opzet van een werkplan gezondheidskunde. Hierin zijn de volgende componenten bestudeerd en beschreven:

- visie op het gezonde bestaan;
- de leefwereld en de ervaringen van de leerlingen;
- actuele aandachtsgebieden m.b.t. gezondheid;

III.4.3.1
Beroepsgerichte vakken
bovenbouw

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.4 Hoofdingspectie lager beroepsonderwijs

III.4.3 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs III.4.4 Lager economisch en administratief onderwijs III.4.5 Materiële problemen l.b.o. III.4.6 Nautisch onderwijs

- beroepsoriëntering c.q. voorbereiding op vervolgoopleidingen gebaseerd op een oriëntatie op werkvelden, op m.b.o., kort-m.b.o. en leerlingstelsel;
- de ordening van doelstelling;
- het leerproces.

Vervolgens werden thema's vastgesteld voor het onderwijs in het derde en vierde leerjaar en werden doelstellingen geformuleerd voor het derdejaarsleerplan. Enkele thema's zijn uitgewerkt op lesniveau.

Ten slotte werd een begin gemaakt met het voorbereiden van voorlichtingsbijeenkomsten die in het voorjaar van 1983 worden gehouden voor docenten gezondheidkunde.

d. Uiterlijke verzorging

De Landelijke Werkgroep Uiterlijke Verzorging ging verder met het herzien van de leerstof naar aanleiding van de ervaringen van de docenten van de medewerkende scholen (16 scholen per 1 augustus 1982).

Met ingang van het schooljaar 1982 werden weer acht scholen als volgschool aangewezen - zij het dan zonder dat extra taakeenheden ter beschikking werden gesteld.

In 1982 werd door de eerste groep leerlingen van de acht volgscholen van het eerste uur examen afgelegd in het vak Uiterlijke Verzorging. Er werd examen gedaan door 152 kandidaten.

De resultaten waren als volgt:

Aantal kandidaten:	152	100%		
Aantal B-kandidaten:	86	56,6%	76	50%
daarvan geslaagd:			10	6,6%
daarvan afgewezen:				
Aantal C-kandidaten:	66	43,4%	64	42,1%
daarvan geslaagd:			2	1,3%
daarvan afgewezen:				
gemiddeld examencijfer B-programma	6,3			
gemiddeld examencijfer C-programma	6,6			

Door de leden van de Landelijke Werkgroep UV (vertegenwoordigers van de eerste acht volgscholen) werd op het einde van 1982 nagegaan waar de eindexamenkandidaten bleven.

Onderstaand overzicht spreekt voor zichzelf.

examenjaar opnieuw	: 11	7,2%
extra 4e jaar (art. 31 Ex besluit LBO)	: 15	9,8%
toegelaten tot STIVAS (Stichting Vakexamens Schoonheidsverzorging)	: 4	2,6%
toegelaten tot leerlingstelseldameskappen	: 35	23,0%
toegelaten tot m.b.o.-kappen (Rotterdam)	: 11	7,2%
toegelaten tot kort-m.b.o. (Arnhem)	: 2	1,3%
toegelaten tot kappersdagschool	: 2	1,3%
toegelaten tot m.b.o.	: 20	13,2%
toegelaten tot overige opleidingen		
incl. werk	: 39	25,7%
onbekend, incl. werkloos	: 13	8,6%

Cijfers afkomstig van inspectie l.b.o.

In de derde fase van het project (schooljaar 1982/1983) wordt door de landelijke werkgroep vooral gewerkt aan de onderwijskundige opzet.

Er is verslag uitgebracht over 1982 in de 'Voortgangsnota uiterlijke verzorging'.

III.4.4 Lager economisch en administratief onderwijs

Met betrekking tot de in een eerdere verslagperiode vermelde activiteiten rond het vormgeven van een toeristische of recreatieve richting met het oog op een beroepsoriëntering op het recreatief en toeristisch bedrijfsleven is - mede door het wegvallen van de begeleiding vanuit de pedagogische centra - de ontwikkeling minder zichtbaar.

Binnen veertien scholen is gewerkt aan de ontwikkeling van een leerplan Toerisme en Recreatie waarbinnen naast elkaar twee dimensies tot uitdrukking komen, nl. één gericht op consumentenbewustzijn (leerstof in het derde jaar) en één gericht op de beroepsvoorbereidende aspecten (leerstof in het vierde jaar).

III.4.5 De materiële problemen van het l.b.o.

Kwalitatief goed beroepsonderwijs vraagt moderne en adequate leermiddelen en te bewerken materialen.

De volgende aspecten vragen bijzondere aandacht:

- de aanschaf van de benodigde inventaris als uitvloeisel van de verfrissing c.q. verharding van de bovenbouw van het l.b.o.;
- de noodzakelijke vervanging van versleten en/of verouderde leermiddelen;
- het hoogstnoodzakelijk op peil brengen van de normpostenvergoeding voor het voorzien in de te gebruiken materialen en de vervanging van aan slijtage onderhevig klein gereedschap.

Op bouwkundig gebied blijkt, dat bij vorming van scholengemeenschappen in vele gevallen geen geld aanwezig is om voor noodzakelijke wijzigingen in lokaalbestemming bouwkundige aanpassingen te realiseren.

Verwaarlozing van materiële zaken berokkent niet alleen de kwaliteit van het beroepsonderwijs ernstig schade, maar heeft tevens een aanzienlijke 'versluiserde' kapitaalvernietiging tot gevolg.

III.4.6 Nautisch onderwijs

De opleidingen voor de kleine handelsvaart

Van de kant van de vloot wordt steeds meer gewezen op de noodzaak van een geïntegreerde opleiding. Samenvoeging van de tweejarige opleidingen tot stuurman en tot scheepswerktuigkundige Kleine handelsvaart (KHV) tot één driejarige geïntegreerde opleiding zou hiervoor de oplossing kunnen bieden. Een driejarige geïntegreerde opleiding zou enerzijds de doorstroming naar het h.b.o. mogelijk maken. Anderzijds zouden de tot de geïntegreerde functie van scheepsgezel opgeleiden kunnen doorstromen naar een gelijkgerichte opleiding. Immers integratie is voornamelijk een verandering van de mentaliteit. Nu worden de leerlingen van de scheepsgezellen-opleidingen bij doorstroming naar het m.b.o.-naut. geconfronteerd met een verplichte keuze voor dek (stuurman) of voor machinekamer (scheepswerktuigkundige), terwijl juist de vooropleiding gericht is geweest op de integratie van beide functies.

Overigens doet zich bij de tweejarige KHV-opleidingen opnieuw een aanmerkelijke verhoging van het aantal leerlingen voor.

De oorzaak hiervan kan onder meer gelegen zijn in het feit dat door de grote vraag naar gediplomeerd personeel de werkgelegenheid (nog) geen probleem vormt. Ook het afschaffen van het voorbereidend jaar bij het h.b.o.-naut. kan van invloed zijn.

Hoe verheugend de toename van het aantal leerlingen voor de scholen ook mag zijn, als deze toeloop in dezelfde trend doorgaat, zal binnen afzienbare tijd een overschot aan

III.4.6.1
Het middelbaar
zeevaartonderwijs

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.4 Hoofdinspectie lager beroepsonderwijs III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.4.6 Nautisch onderwijs III.5.1 Middelbaar technisch en middelbaar nautisch onderwijs

afgestudeerden ontstaan, mede omdat niet plaatsbare h.b.o.-opgeleiden een weg zoeken op een andere soort vaart dan de grote handelsvaart.

Overigens zal een uitbreiding van bevoegdheden van de opgeleiden voor de KHV hiervoor een oplossing kunnen bieden o.a. door het bekleden van andere functies, b.v. bij de grote handelsvaart.

Tot voor kort maakten de leerlingen van de KHV-opleidingen gebruik van het instructie-vaartuig 'Prinses Margriet'. De ruimte in het vaarrooster ten behoeve van de KHV is echter kleiner geworden, terwijl het aantal leerlingen voor deze opleidingen juist aanmerkelijk is toegenomen. Dit houdt in dat steeds minder KHV-leerlingen hun in theorie geleerde kennis in praktijk kunnen uitvoeren.

III.4.6.2

Het lager zeevaartonderwijs

a De opleiding tot scheepsgezel

De behoefte aan scheepsgezellen, die worden opgeleid om aan boord een geïntegreerde functie te kunnen uitoefenen, komt voort uit de invoering van een gerationaliseerde bedrijfsvoering.

Deze term houdt in dat het de bedoeling is om het schip met minder mensen te kunnen bemannen.

Het aantal leerlingen vertoont een stijgende tendens m.n. bij het kort-m.b.o. te Delfzijl. Het aantal afgeleverde gediplomeerden voldoet ruimschoots aan de vraag. Er werden plaatsingsmoeilijkheden ondervonden, omdat een groot aantal afgestudeerden op één tijdstip ter beschikking komt. Het aantal plaatsen op de vloot vertoont ook een afnemende tendens.

Voor de opleidingen tot scheepsgezel is het ter beschikking hebben van een instructie-vaartuig een dringende noodzaak.

b. Het visserij-onderwijs

De bezetting van de scholen vertoont landelijk gezien een stijging. Het stemt tot tevredenheid dat de vissersgemeenschappen meer en meer het nut en de noodzaak van onderwijs zijn gaan inzien.

Bovendien is de arbeidssituatie nog van dien aard dat alle afgestudeerden geplaatst kunnen worden.

De in 1972 gestarte nieuwe structuur van het visserij-onderwijs is de laatste jaren toch duidelijk vruchten gaan afwerpen.

Het visserij-instructievaartuig 'Koningin Juliana' heeft ook in 1982 weer zijn grote nut bewezen.

De motivatie van de leerlingen werd enorm gestimuleerd door de mogelijkheid het in theorie geleerde in de praktijk te brengen. Bovendien heeft het varen het inzicht in de theorie vergroot. De ervaringen met de 'Koningin Juliana' onderstrepen de noodzaak van een instructie-vaartuig voor de KHV- en de scheepsgezellenopleidingen.

c. Het binnenvaartonderwijs

De bezetting van lagere binnenvaartscholen en de l.b.o.-opleiding voor het baggersbedrijf handhaaft zich op ongeveer hetzelfde niveau. Dit geldt ook voor de middelbare binnenvaartopleiding en de middelbare school voor het baggersbedrijf. In 1982 heeft de plaatsing van afgestudeerden in het arbeidsproces (nog) geen problemen gegeven, alleen het vinden van stageplaatsen in het baggersbedrijf heeft wel enige problemen gegeven.

De grote waarde voor deze onderwijssoort van de drie oefenschepen 'Prinses Beatrix',

'Prinses Irene' en 'Prinses Christina' is opnieuw duidelijk naar voren gekomen.

De terugkoppeling school-schip en omgekeerd draagt in belangrijke mate bij tot het verhogen van het rendement van de opleiding in zijn geheel door het opdoen van praktijkervaring.

De Binnenschepenwet is weliswaar in het Staatsblad gepubliceerd, doch het van kracht worden zal, naar het zich laat aanzien, nog wel enige jaren op zich laten wachten.

De diverse schippersdiploma's hebben reeds lang maatschappelijke erkenning gevonden.

Wettelijke erkenning kan echter pas plaatsvinden als de eerder genoemde Binnenschepenwet van kracht wordt verklaard.

d. De haven- en vervoeropleidingen

De beide lagere haven- en vervoerscholen en de middelbare haven- en vervoerschool - alle te Rotterdam - blijven wat het aantal leerlingen betreft praktisch constant.

Ook hier kon plaatsing in het arbeidsproces voor alle afgestudeerden plaatsvinden. Door de teruglopende activiteiten in de Rotterdamse haven is de plaatsing (in het leerlingstelsel) echter niet zonder problemen verlopen.

Gezien de wijzigingen in de verwerking van lading in Rotterdam - toename containervervoer ten koste van stukgoedlading - bezinnen de scholen zich op een aanpassing van de leerplannen.

Ook zal aandacht besteed worden aan informatica, daar de toepassing hiervan in de haven snel en aanmerkelijk toeneemt.

III.5 Hoofdingspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.1 Middelbaar technisch onderwijs en middelbaar nautisch onderwijs

De huisvestingsproblemen van de m.t.o.-scholen die in het Onderwijsverslag 1981 uitvoerig werden geschetst, zijn nog geenszins verminderd. Incidenteel zijn oplossingen gevonden door de huur van leegstaande lokalen van het lager of voortgezet onderwijs, terwijl in de scholen door interne verbouwingen of door gebruik van secundaire ruimten vaak nog lesruimten zijn geschapen.

Dit alles is noodzakelijk om de wassende stroom leerlingen te plaatsen; het cursusjaar 1982-1983 gaf een toename van leerlingen in het eerste leerjaar van 6% vergeleken bij het jaar daarvoor te zien.

De scholen doen alles om een zo groot mogelijk aantal leerlingen aan te nemen, omdat de afgestudeerden van m.t.s.-en bijna allemaal binnen redelijke tijd nog werk vinden.

a. Inventaris en leermiddelen

'Beroepsonderwijs doe je niet met een krijtte'. Voor inventaris en leermiddelen is per jaar 6% van het m.t.o.-budget nodig. Indien dit bedrag van circa 20 miljoen gulden ieder jaar beschikbaar zou zijn, dan zou naar de mening van de inspectie-m.t.o. het m.t.o. kunnen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan goed middelbaar technisch onderwijs, te weten:

- tijdige vervanging van inventaris en leermiddelen vanwege slijtage en veroudering;
- aanvulling van inventaris en leermiddelen om het onderwijs up to date te houden en voor projecten ter verbetering van het onderwijs;
- het volgen van de veranderingen in het bedrijfsleven voor het stichten van nieuwe afdelingen, studierichtingen en cursussen;
- uitbreiding van inventaris en leermiddelen vanwege de toename van het aantal leerlingen en de oprichting van volgens het scholenplan toegestane nieuwe scholen en afdelingen;

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdingspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.1 Middelbaar technisch en middelbaar nautisch onderwijs

- het voldoen aan de verhoogde eisen in het kader van de Wet op de arbeidsomstandigheden.

De slechte financiële toestand van het Rijk heeft tot gevolg gehad dat het inventarisbudget voor 1982 moest worden ingeleverd. De ergste nood ten behoeve van nieuwe scholen en afdelingen kon in augustus 1982 nog enigszins worden gelenigd, tervijl aan de innovatie van het onderwijs een aanzet kon worden gegeven door het beschikbaar stellen van middelen voor de cursus Computertechniek op vier scholen en voor de studierichting Besturingstechniek op vijf scholen. In november 1982 hebben alle m.t.s.-en hun aanvragen voor inventaris en leermiddelen, welke in de afgelopen jaren niet gehonoreerd zijn, voor 1983 opnieuw ingediend. Er ligt nu een stuwmeer van tientallen miljoenen guldens aan aanvragen waarvan hopelijk in 1983 een belangrijk deel gehonoreerd wordt.

b. Normbedragen

Het normbedrag per leerling in het m.t.o. is sinds 1975 onveranderd f. 232 gebleven. Als men de vaste lasten, die hiervan betaald moeten worden, aftrekt, dan is het resterende bedrag bestemd voor materialen, kleine inventaris en leermiddelen en reparatie zo gering geworden dat de praktijk- en practicalessen nauwelijks meer verantwoord gegeven kunnen worden.

III.5.1.3 Leerplannen en inventarisljsten

Van de VMTS werden de volgende leerplannen en outillagelijsten ontvangen:

afd. Werktuigbouwkunde:
leerplan studierichting Produktietechnieken
leerplan studierichting Installatietechniek
leerplan studierichting Besturingstechniek

afb. Bouwkunde:

leerplan vierjarige dagopleiding afd. Bouwkunde

algemene vakken:

leerplan Bouwkunde eerste leerjaar
leerplan Natuurkunde eerste leerjaar

project rendementsverbetering door differentiatie:

leerplan Bouwkunde eerste leerjaar
leerplan Elektrotechniek eerste leerjaar
leerplan Werktuigbouwkunde eerste leerjaar

Computerkunde

De tweede fase van de verstrekking van computers aan de m.t.s.-en heeft ondanks de financiële krapte plaatsgevonden. Een derde fase van subsidiëring en misschien een vierde fase zullen nog nodig zijn om alle scholen van totaal acht nieuwe computers te voorzien. Zoals in 1981 reeds in het Onderwijsverslag is vermeld, is het onderwijs in de computerkunde op de meeste scholen met kracht ter hand genomen. Ook de nascholing van leraren is in volle gang.

III.5.1.5 Computertechniek / micro-elektronica

In januari 1982 was de inspectie nauw betrokken bij totstandkoming van de vier éénjarige vervolgcursussen Computertechniek aan de m.t.s.-en te Ede (p.-c.), 's-Gravenhage (nb), Helmond (r.-k.) en Rotterdam (gem.).

Voor elk van de vier scholen werd in juni 1982 een bedrag beschikbaar gesteld waarmee aan minimumeisen voor het niveau van de cursus kon worden voldaan. Ondanks het late tijdstip waarop dit bekend werd, slaagden de betrokken scholen erin om toch in augustus 1982 daadwerkelijk met het onderwijs te beginnen.

III.5.1.6
Het experiment
'rendementsverbetering
door differentiatie'

Elk van de cursussen telt 25 cursisten, waardoor het totale aantal 100 bedraagt. Volgens gegevens van het KIVI/NIRIA zal hierdoor maar voor een deel in de behoefte voorzien worden.

Voor de bijscholing van leraren is gebruik gemaakt van de diensten van enkele leveranciers. Dit werd gecoördineerd door de Vereniging van Importeurs en Fabrikanten van Kantoor machines (VIFKA). Helaas was het aantal leraren, dat deel kon nemen, beperkt.

Dit experiment, ook wel 'differentiatie-project m.t.o.' geheten, is in 1982 voor de bedrijfstechnische differentiatie (BT) aan het vijfde projectjaar en voor de commercieel-technische differentiatie (CT) aan het tweede projectjaar begonnen. De aan het experiment deelnemende scholen zijn onderverdeeld in projectscholen (feitelijk uitvoerend) en volgscholen (waarnemend of actief het experiment volgende).

Voor het cursusjaar 1982-1983 zijn er:

- 8 BT - projectscholen
- 31 BT - volgscholen
- 7 CT - projectscholen
- 13 CT - volgscholen.

In 1982 zijn de leerplannen voor het BT-project meer geconcretiseerd. Daarbij is veel aandacht besteed aan een didactische aanpak, die meer gericht is op de zogenaamde BT-leerlingen.

De daarbij behorende lessentabellen, waarin ten opzichte van voorgaande jaren een verschuiving van lessen in theoretisch-technische en algemene vakken naar lessen in praktijk en practicum heeft plaatsgevonden, zijn door de inspectie slechts voorlopig geaccepteerd. Bij toetsing aan het Besluit MTO voldoen deze tabellen niet aan de minimum-aantallen in de voorgeschreven vakken. De VMTS heeft op zich genomen ontheffing van genoemd besluit dan wel wijziging ervan te krijgen.

Over de resultaten van het experiment kunnen momenteel nog geen concrete gegevens worden verstrekt.

Wel is vastgesteld, dat de motivatie bij de BT-leerlingen groot is, hetgeen tot betere studieresultaten leidt.

Betreffende de CT-differentiatie kan opgemerkt worden, dat de projectscholen werken volgens een in overleg met de m.t.o.- en m.e.a.o.-inspectie opgesteld raamplan. Het studieprogramma is zodanig opgezet, dat er sprake is van drie hoofdgroepen t.w.:

- algemene vakken;
- technische vakken;
- commercieel-economische vakken.

Aan deze groepen van vakken wordt resp. 30%, 55% en 15% van de beschikbare tijd besteed.

In januari 1983 werd een evaluatiebijeenkomst gehouden. Het ligt in de bedoeling om aan de hand van die evaluatie het raamplan bij te stellen.

III.5.1.7
Middelbare scholen voor
scheepswerktuigkundigen

In 1982 is aan de Middelbare Scholen voor Scheepswerktuigkundigen (MSS-en), na overleg met de inspectie, het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en de VMTS toestemming verleend om op 1 augustus 1982 het nieuwe leerplan, inhoudende opleiding voor het diploma A als scheepswerktuigkundige, in te voeren. Daartoe is met ingang van dezelfde datum een nieuwe concept-regeling voor de eindexamens aan de MSS-en in werking getreden. Deze regeling is identiek aan de oude regeling die gold voor het Voorlopige Diploma (VD) als scheepswerktuigkundige.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.1 Middelbaar technisch en middelbaar nautisch onderwijs

III.5.2 Middelbaar middenstands- en middelbaar econ. en administratief onderwijs

Het aantal examenvakken is met het vak Meet- en Regeltechniek uitgebreid tot zes. Het nieuwe examen zal in 1985 voor het eerst worden afgenomen. Zeer in het oog springend in 1982 is de toename van de belangstelling voor de MSS-en. Een en ander blijkt uit het opgenomen overzicht.

MSS te	Aantallen leerlingen in	1980	1981	1982
Apeldoorn		67	70	70
Breda		80	69	106
Brielle		131	126	150
Haarlem		118	105	160
Harlingen		104	99	127
Middelburg		65	85	118
Nijmegen		66	70	113
Scheveningen		82	63	76
Zutphen		95	81	110
Zwolle		133	892	125
Totaal		941	892	1155

Verschillen in % t.o.v. het jaar 1980 - 941 II. = 100%

in 1981 - 892 II. = 94,8%

in 1982 - 1155 II. = 122,7%

Cijfers O en W

Tegelijk met de toestemming voor het invoeren van het nieuwe leerplan is goedkeuring verleend voor het instellen van een nieuwe studierichting Algemene Operationele Technieken.

Deze zal, experimenteel, worden ontwikkeld aan de MSS-en te Brielle, Haarlem, Middelburg, Nijmegen en Zutphen.

De opzet van het leerplan houdt in, dat in het derde leerjaar een praktijkjaar wordt ingevoerd en dat een vierde leerjaar eindexamenjaar zal zijn.

III.5.1.8 Besturingstechniek

De medio 1981 opgerichte ad hoc VMTS-commissie Besturingstechnologie bracht in juni 1982 een voorlopig leerplan uit.

Dit plan biedt werktuigbouwkunde-leerlingen vanaf het begin van het tweede studiejaar de mogelijkheid een studierichting Besturingstechniek te volgen.

Ook werd een voorlopige outillagelijst voor deze studierichting opgesteld, waarvan het totale bedrag ca. f 250 000 belooft. Daarmee was de taak van de ad hoc commissie beëindigd. Het werk zal in de toekomst overgenomen worden door een reguliere VMTS-leerplancommissie.

Intussen hadden vijf m.t.s.-en, gespreid over het land, de wens uitgesproken om per 1 augustus 1982 met deze studierichting aan te vangen. Bij het begin zou voor extra outillage voorlopig een bedrag van f 100 000 per school toereikend zijn.

Nog voor de aanvang van het nieuwe schooljaar mochten deze vijf scholen bericht ontvangen, dat de gevraagde middelen ter beschikking zouden komen en dat aangevangen mocht worden met de studierichting. Een en ander is inmiddels conform plan geschied. Daarmee is het aantal scholen met studierichting Besturingstechniek binnen de afdeling Werktuigbouwkunde gekomen op zes.

III.5.1.9 Innovatie afdeling Werktuigbouwkunde

In de loop van 1982 werd aan elk van de m.t.s.-en Almelo en Ede een bedrag van ca. f 1 000 000 ter beschikking gesteld om een studierichting Moderne Produktietechnieken mogelijk te maken. De inrichting werd voor 50% bekostigd door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en voor 50% door het Ministerie van Economische Zaken. Intussen moeten de activiteiten in deze beide scholen toch als incidenteel beschouwd worden. Voor de naaste toekomst tekent zich namelijk het moment af dat het in de school

leren werken aan conventionele werktuigmachines een minder zinvolle zaak gaat worden. Men kan thans constateren dat in de bedrijven vrijwel alleen in bestuurd machines geïnvesteerd wordt. Nog aanwezige conventionele machines vormen de sluitpost in het productieproces. Wil het m.t.o. aansluiten bij de praktijk, dan zal het moeten inspelen op deze ontwikkelingen. De thans nog aanwezige machines kunnen nog een aantal jaren dienst doen om de leerlingen te helpen inzicht te verwerven in de verspaningstechnologie. Binnen enige jaren zullen per m.t.s. met afdeling Werktuigbouwkunde enige tonnen ter beschikking moeten komen voor de aanschaf van bestuurd machines met randapparatuur, opdat de leerlingen behoorlijk voorbereid het bedrijfsleven kunnen binnentreden. De VMTS-leerplancommissie Werktuigbouwkunde heeft intussen concrete plannen in dit opzicht ontwikkeld.

III.5.1.10 Installatietechniek

Vier aanvragen voor een afdeling Installatietechniek via het scholenplan 1980-1982 werden niet gehonoreerd. In de leerplancommissie beraadt men zich over de thans te volgen weg.

III.5.2 Middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs

III.5.2.1 De huisvesting van het m.e.a.o., m.m.o. en m.h.o.

Ook in het jaar 1982 vraagt de huisvesting veel aandacht. In het algemeen is het m.e.a.o. gehuisvest in oude schoolgebouwen en in noodlokalen.

Af en toe vindt nieuwbouw plaats. Naarmate de aantallen leerlingen in het m.e.a.o. toenemen, wordt de oplossing van de huisvestingsproblematiek gezocht in het betrekken van dependances.

Het is geen zeldzaamheid dat scholen beschikken over twee tot vier dependances. Aanpassingen voor een nieuw vak als informatica zijn soms moeilijk aan te brengen. Bovendien geeft de versnippering van het onderwijs over een te groot aantal vestigingsplaatsen extra zorg voor een zo goed mogelijk verloop van het onderwijs.

De huisvesting van het m.m.o. en m.h.o. is in beginsel beter. Vele scholen beschikken over een goed gebouw. Toch maakt ook hier de groei van dit schooltype het betrekken van dependances vaak noodzakelijk, wat extra organisatorische problemen geeft. Ten aanzien van het middelbaar horeca-onderwijs kan daarbij nog worden opgemerkt, dat ten minste in één geval de huisvesting tot buitengewoon grote organisatorische problemen aanleiding geeft.

III.5.2.2 Informatica aan het m.e.a.o., m.m.o. en m.h.o.

Het overgrote deel van de scholen zowel voor m.e.a.o. als de scholengemeenschappen waarin een school voor m.e.a.o. voorkomt, hebben op dit moment de beschikking over vier microprocessors met bijbehorende randapparatuur. Tot nu toe zijn zes scholen nog niet in het bezit van deze outillage.

Met ingang van 1 augustus 1983 komt in het m.e.a.o. het vak Informatica voor. Als gevolg hiervan moet nu voor elke school de bovengenoemde apparatuur beschikbaar komen. Onderwijskundig levert dan de huidige groepsomvang bij het vak nog problemen op. Ook blijkt in de praktijk dat vier microprocessors voor grote scholen een te klein aantal is.

In het m.m.o. is de automatisering van de informaticaverwerking ondergebracht bij het vak Administratie. De integratie daarvan is volop in voorbereiding. In totaal zijn er tot nu toe vier scholen voor m.m.o. die de beschikking hebben gekregen over vier microprocessors. Onder die scholen is één scholengemeenschap, waarin een middelbare horecaschool is opgenomen. Ook hier wordt gewerkt aan een onderwijsprogramma voor de informatica.

Voor alle schoolsoorten geldt, dat de opleiding voor zittende docenten geschiedt via nascholingscursussen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.2 Middelbaar middenstands- en middelbaar econ. en administratief onderwijs

III.5.2.3

Bijscholing van docenten in het cursorisch onderwijs

Reeds enige jaren heeft de inspectie cursorisch middenstandsonderwijs pogingen aangewend om voor het cursorisch onderwijs bijscholingscursussen te organiseren. Hierbij kwamen de volgende moeilijkheden aan het licht: De bestaande bijscholing, meestal in veldcontract-gebonden (VCA)-verband vanuit de NLO's georganiseerd, voorzagen niet in de behoefte aan de zeer gespecialiseerde bijscholing voor het cursorisch onderwijs. Zelfs het meer op het beroepsonderwijs gespecialiseerde Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs kon niet in het gevraagde onderricht voorzien. Het gebrek aan gespecialiseerde leerkrachten vormde het grootste struikelblok. Sinds 1982 is daar verandering in gekomen. Het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs (NGOLB) in Ede heeft daarbij de helpende hand geboden. Door de inspectie werd onderzocht welke behoeften er in het algemeen leefden. Die bleken tweeledig te zijn.

In de eerste plaats was er behoefte aan korte pedagogisch-didactische scholing voor leraren die uit het bedrijfsleven komen en de tijd missen om een pedagogisch getuigschrift te halen. In de tweede plaats wenste men bijscholing in een hoeveelheid zeer speciale vak kennis.

Voor elke aanvraag wordt nu in overleg tussen inspectie en NGOLB een pasklaar model ontworpen en vervolgens aan het bevoegd gezag van de cursus voorgelegd. De leerkrachten worden uit het beroepenveld zelf aangetrokken. Steeds wordt overwogen of bepaalde voorgenoemde bijscholing ook nog voor andere groepen cursisten kan worden gegeven, zodat de combinaties die dan ontstaan, kostenverlagend werken en de spreiding over het land bevorderen.

Aan het einde van 1982 was er een cursus voor pedagogisch-didactische bijscholing van docenten in de sector levensmiddelen, melk en zuivel en textiel begonnen.

Intussen waren er op initiatief van de Stichting Vakopleidingen en Detailhandel in Gebruiksvoorwerpen (STIVO) (gemengde branche) ook al enkele bijeenkomsten voor pedagogisch-didactische bijscholing georganiseerd.

Voor het horeca-onderwijs werden de eerste besprekingen gevoerd om te komen tot een bijscholing drankenkennis.

Op het terrein van de informatica was aan het einde van 1982 reeds een bijscholing begonnen ten behoeve van een groep leraren in de middenstandsavondscholen.

Aan de voorbereidende besprekingen, aan het zoeken van de juiste koers en aan het selecteren van geschikte leerkrachten voor de bijscholing moeten veel zorg en aandacht, dus ook veel tijd, worden besteed. Het is verheugend te constateren dat er voor dit soort partiële bijscholing een overweldigende belangstelling van de zijde van de docenten mocht worden geconstateerd.

III.5.2.4

Nascholing van docenten m.e.a.o. / m.m.o.

Voor het m.e.a.o. is nascholing urgent geworden als gevolg van de invoering van de nieuwe vakken, terwijl bij het m.m.o. de invoering van het m.m.o.-b.d. (branchedifferentiatie) de behoefte aan nascholing dringend maakte.

III.5.2.5

Het eindexamen middelbaar economisch en administratief onderwijs (m.e.a.o.)

Het eindexamen m.e.a.o. wordt afgenomen in vijf, en als de school een toeristische richting kent, in zes studierichtingen. Het examen omvat zes vakken. In het examenpakket zijn ten minste het vak Nederlands en één moderne taal opgenomen. De overige examenvakken zijn afhankelijk van de gekozen studierichting. In deze opzet komen een groot aantal vakken aan de orde. Het merendeel daarvan wordt schriftelijk geëxamineerd in twee zittingen. Voor de moderne vreemde talen (inclusief Nederlands) en maatschappijleer bestaat het examen uit een schriftelijk en een mondeling gedeelte.

De vakken Commerciële Economie en Aardrijkskunde worden mede door middel van meerkeuzetoetsen afgenomen.

De eindexamenopgaven worden vastgesteld door commissies. Alle commissies streven ernaar om de opgaven een zo goed mogelijke afspiegeling te laten vormen van de beroepspraktijk. Uiteraard neemt dit niet weg, dat de ene opgave wat gelukkiger kan uitvallen dan de andere.

Van de overige eisen, die aan het examen worden gesteld, kunnen genoemd worden de voldoende spreiding over de beschikbare leerstof en een evenwichtige verhouding tussen kennis- en inzichtvragen.

De administratieve organisatie van het eindexamen is bij alle scholen goed gebleken. Met grote toewijding hebben examinatoren en geïmmitteerden het eindexamen begeleid en afgenomen. De reacties uit het eigen onderwijsveld op het examen zijn meestal positief geweest.

Het totale aantal scholen dat aan het examen heeft deelgenomen, bedraagt 61.

Overzicht resultaten eindexamen m.e.a.o.

Aantal kandidaten	7 811	100 %
Geslaagd	5 217	66,8%
Geslaagd na herexamen	661	8,5%
Afgewezen	1 609	20,6%
Teruggetrokken	324	4,1%

Overzicht resultaten (per richting)

richting	aantal kandidaten	teruggetrokken	zonder herexamen		met herexamen		totaal		in procenten	
			geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew. + teruggetrokken
1. bedr. admin.	3 084	130	2 047	607	272	28	2 319	635	75.2 (75.9)	24.8 (24.1)
2. comm.	1 032	51	583	256	120	22	703	278	68.1 (70.9)	31.9 (29.1)
3. secr.	1 728	26	1 395	200	90	17	1 485	217	85.9 (90.3)	14.1 (9.7)
4. best.	1 065	63	672	220	88	22	760	242	71.4 (67.9)	28.6 (32.1)
5. vrije	631	54	323	176	70	8	393	184	62.3 (65.5)	37.7 (34.5)
6. toer.	253	0	183	48	20	2	203	50	80.2 (91.4)	19.8 (8.6)
7. overige*	18	0	14	3	1	0	15	3	83.3	16.7
totaal	7 811	324	5 217	1 510	661	99	5 878	1 609	75.2 (76.6)	24.8 (23.4)

* Overige: secr./comm. 2, best./comm. 1, Bedr. admin./comm. 13 en best./secr. 2.
De getallen tussen haakjes hebben betrekking op het eindexamen m.e.a.o. 1981.
(De cijfers zijn afkomstig van de examenbureaus).

*III.5.2.6
Het eindexamen middelbaar
middenstandsonderwijs
(m.m.o.)*

Het eindexamen m.m.o. is zowel voor wat het schriftelijk als het mondeling examen betreft goed verlopen. Het peil van de gestelde vragen en opgaven is als ruimschoots voldoende aan te merken. Het geheel beantwoordt dan ook redelijk aan het doel van de opleiding. Wel wordt naar de mening van een aantal geïmmitteerden in de beantwoording van opgaven de inbreng van een eigen praktijktijd door de leerlingen gemist. De neiging tot een zekere verschooling en een zeker verbalisme is dan ook duidelijk aanwezig. Het is dan ook geen wonder, dat bij diverse vakken de wens wordt geuit om hetzij via stages, hetzij via bedrijfsoriëntering de kennis van de kandidaten beter te richten op de praktijk van het midden- en kleinbedrijf. In zekere zin is aan deze wens reeds tegemoet gekomen door de introductie van een aantal nieuwe vakken, maar de praktijkcomponent in de opleiding kan eigenlijk niet langer worden gemist. De administratieve organisatie van het examen is bij alle scholen gedurende de gehele examenperiode goed gebleken. De examinatoren blijken voor hun taak berekend; de

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.2 Middelbaar middenstands- en middelbaar econ. en administratief onderwijs

kennis van de kandidaten is bevredigend te noemen. Opmerkelijk hierbij is wel de toename met 15% van het aantal examenkandidaten in vergelijking met het eindexamen van het jaar 1981.

Het sedert twee jaar toegepaste roulatiesysteem bij de indeling van de gecommiteerden wordt over het algemeen als juist en positief ervaren.

Het totale aantal scholen dat aan het eindexamen heeft deelgenomen bedraagt 32.

Overzicht resultaten eindexamen m.m.o.

Een overzicht van de resultaten van het eindexamen m.m.o. 1982 geeft het volgende beeld.

Aantal kandidaten	2 066	100 %
Geslaagd	1 296	62,7%
Geslaagd na herexamen	231	11,2%
Afgewezen	452	21,9%
Teruggetrokken	87	4,2%

Overzicht van de vakken en het aantal kandidaten

Alle leerlingen hebben examen gedaan in de vakken Nederlands, economie, verkoopbevordering, warenkennis en één moderne taal naar keuze.

Daarnaast wordt één ander keuzevak in het examenpakket opgenomen.

Duits	868
Frans	48
Engels	1 447
Administratie	209
Wiskunde	167
Assurantie	154
Marketing	599
Management	435
Toerisme	146
Vervoer	13
Distributieplanologie	33

(De cijfers zijn afkomstig van de examenbureaus)

Door het terugtrekken van kandidaten tijdens het eindexamen klopt het totale aantal kandidaten in de keuzevakken niet precies met het aantal eindexamenkandidaten. Daarenboven kan een leerling nog een zevende keuzevak in het examenpakket opnemen.

III.5.2.7

De examens 1982 in het Middelbaar Horeca Onderwijs

In 1982 werden voor het eerst examens afgenomen in zeven van de acht horecascholen. Als gevolg hiervan worden een groter aantal docenten bij de examencommissies voor de onderscheiden vakken betrokken. De variatie in de onderwerpen en opstelling van de examenopgaven neemt daarbij toe, waarvan naar het inzicht van de inspectie een gunstige invloed zal uitgaan op de kwaliteit van het examen. Nog meer dan voorheen zullen de scholen nu met elkaars problemen en niveau worden geconfronteerd. Dit zal positief uitwerken op de uniformiteit van de leerplannen.

De vraag in hoeverre de aanwezigheid van een model schoolonderzoek / centraal schriftelijk examen positief of negatief uitwerkt op de uiteindelijke resultaten kan (nog) niet worden beantwoord. Uit de ontvangen cijferbeelden kan niet worden geconcludeerd dat de afwijkingen tussen de resultaten van de schoolonderzoeken en het centraal schriftelijk opmerkelijk zijn. Wel is vermeldenswaard dat de voor de examens aangezochte rijksgecommiteerden zelden aanwezig zijn bij de schoolonderzoeken, zodat de kwalitatieve controle op dit soort toetsing niet groot is. Er is intussen in het onderwijs een discussie gaande of de resultaten voor schoolonderzoek en centraal schriftelijk niet gescheiden moeten blijven tot en met het eindresultaat. Hoe deze opvatting voor het m.h.o.-examen moet worden vertaald, zal in de toekomst eerst in onderzoek worden genomen.

Er was in 1982 voor het eerst discussie over de vraag in hoeverre de kwaliteit van de eindexamenkandidaten van invloed is op het onderwijskundig niveau van de examens en via de opgaven op de uitslag. In de scholen treft men in toenemende mate een bevolking aan met een verschillend niveau aan geestelijke bagage. Toegang tot de scholen hebben in beginsel de afgestudeerden m.a.v.o. en die van het l.b.o. met drie vakken op C-niveau op hun eindlijst. Op dit soort leerlingen is het leerprogramma afgestemd. In toenemende mate worden de scholen geconfronteerd met grote aantallen leerlingen uit het h.a.v.o. en het v.w.o. Daarbij gaat het vooral om afgewezen potentiële kandidaten uit het hoger hotel onderwijs. Voor deze twee scholen zijn de aantallen aanmeldingen zo hoog, dat er een overloop ontstaat naar de middelbare horeca scholen. Het percentage h.a.v.o.- en v.w.o.-kandidaten kan het leerplan van de m.h.o.-scholen latent naar een hogere kwaliteit duwen. Daarmee zal ook de kwaliteit van de eindexamens op een hoger plan komen. Dit kan tot schade leiden van de kandidaten op de m.h.s.-en, die het m.a.v.o. of l.b.o. als basisonderwijs genoten. Er zijn scholen die er prijs op stellen de voornaamste instroom te ontvangen uit de twee genoemde vormen van voortgezet onderwijs.

Ten aanzien van dit punt zouden de resultaten van een der scholen tot enige verontrusting aanleiding kunnen geven.

Voldoende resultaten van het stagejaar zijn voorwaarden voor het al dan niet slagen van de kandidaten voor het einddiploma. Dit wordt door het bedrijfsleven hogelijk gewaardeerd.

Uit de resultaten bleek opnieuw dat het vak Bedrijfseconomie van de kandidaten de meeste inspanning vraagt. Het niveau van het examen gaf noch het bedrijfsleven noch de schoolbesturen of docenten aanleiding tot kritiek. Er was daarentegen sprake van veel lof. De eindresultaten wijzen uit dat het prestatietouw voor de meeste kandidaten niet te hoog hangt. Ook in 1982 mocht worden geconstateerd dat de meeste kandidaten spoedig na het einde van hun studie een arbeidsplaats hadden gevonden, hoewel voor het eerst werd signaleerd dat dit wel wat moeite kostte.

De examens 1982 in het Middelbaar Horeca Onderwijs

Een overzicht van de resultaten van het eindexamen m.h.o. 1982 geeft het volgende beeld:

Aantal kandidaten	: 551	100 %
Geslaagd	: 486	88,2%
Herexamens	: 14	2,5%
Afgewezen	: 57	10,3%
Teruggetrokken	: 8	1,4%

<i>Vakken</i>	<i>Aantal kandidaten</i>
Engels	350
Frans	171
Duits	146
Toerisme	139
Bedrijfsadministratie	291
Bedrijfseconomie	436
Commerciële Vorming	322
Recht	405
Vaktheorie Koken	375
Vaktheorie Serveren	415
Menuleer	255
Voedingsleer	142
Drankenkennis	221

Aantal deelnemende scholen: 7 (In 1981: 4)
(Cijfers afkomstig van de examenbureaus)

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.5.2 Middelbaar middenstands- en middelbaar econ. en administratief onderwijs III.5.3 Middelbaar huish. en nijverh. onderwijs en soc.-ped. onderwijs

III.5.2.8 MMO-BD

Een nieuwe ontwikkeling binnen het middelbaar middenstandsonderwijs is het m.m.o.-B(ranche) D(ifferentiatie). De staatssecretaris voortgezet onderwijs heeft hiertoe in 1981 het startsein gegeven. M.m.o.-BD richt zich, net als het m.m.o.-C, op het beroep van het zelfstandig ondernemerschap en leidt meer specifiek op voor dit ondernemerschap in een bepaalde branche. Het m.m.o.-BD is een driejarige opleiding, een opleiding met theorie en praktijk. De vakken verkoopbevordering / warenkennis / economie worden branche-gericht gedoceerd en deels vaksgewijze / deels geïntegreerd getoetst met ingang van het jaar 1984. Voorstellen ten aanzien van de noodzakelijke wijzigingen zowel voor het Besluit m.m.o. als het Eindexamenbesluit m.m.o. zijn thans via de Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelonderwijs (GADO) ingediend bij de minister van onderwijs en wetenschappen.

III.5.3 Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en sociaal-pedagogisch onderwijs

III.5.3.1 Het project herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o.

a. Afsluiting eerste opleidingscyclus 1979-1982
In 1982 hebben de eerste leerlingen van het project Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. examen gedaan. Hiermee is dan de eerste cyclus van het project afgerond. De totale instroom in 1979 bedroeg 3 100 leerlingen. Het aantal examenkandidaten was 2 044, waarvan uiteindelijk 1 982 leerlingen de opleiding hebben afgesloten met een diploma.

Bij de meeste opleidingen was er alleen sprake van zgn. schoolbeoordelingen. Twee opleidingen kenden ook een centraal examen, te weten de opleiding m.b.o.-mk (mode en kleding) en m.b.o.-ag (assistenten in de gezondheidszorg). Het ligt in het voornemen om met ingang van 1982-1983 bij elke opleiding centrale examens te introduceren.

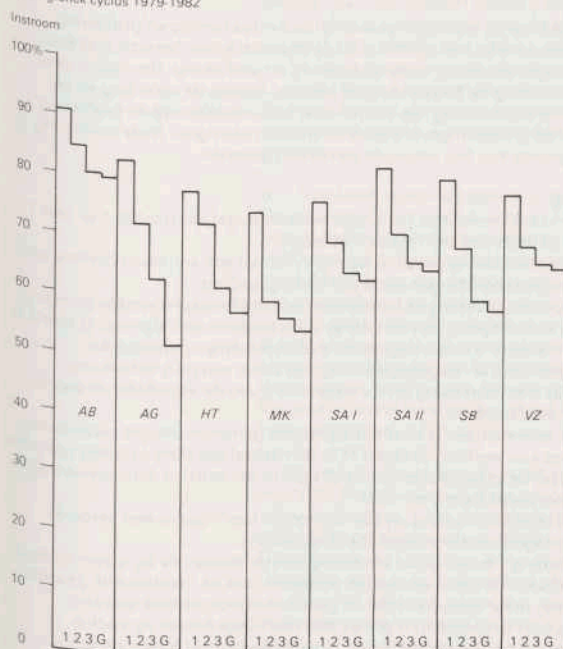
De resultaten van de gehouden examens vielen kwantitatief over het algemeen niet tegen; het percentage geslaagden was hoog. Het is echter uiterst moeilijk om na één jaar conclusies te trekken uit de kwantitatieve resultaten van de examens. Temeer daar het kwalitatieve aspect, mede vanwege het nog niet uitgekristalliseerd zijn van de gewenste eindtermen en de daarbij passende toetsingstechnieken, nog niet voldoende te beoordelen is.

Wel is opvallend dat het percentage leerlingen dat de opleiding zonder tijdverlies afrondt verhoudingsgewijs laag is. Het percentage geslaagden ten opzichte van de instroom beweegt zich rond de 60%. Het percentage varieerde per opleiding. Gemeenschappelijk is dat 'de uitval' tijdens het eerste leerjaar het grootst is (zie grafiek 1 en Tabel 1). Dit grote percentage, waarvan het grootste deel de opleiding tussentijds verliet, vervult de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. met grote zorg.

Oorzaken zijn door de inspectie moeilijk te geven, omdat het totale aantal leerlingen relatief gering is en omdat de opleidingen in de eerste cyclus voortdurend bijstelling behoeften; de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. is echter wel van mening, dat veel leerlingen een te laag instroomniveau hadden en hebben moeten afhaken, omdat de leerstof van deze opleidingen op m.b.o.-niveau te hoge eisen aan hen stelde. Om echter meer definitieve conclusies te trekken zullen de gegevens van meerdere cycli afgewacht moeten worden.

Grafiek 1 Overzicht van het verloop van de eerste generatie leerlingen in het project Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. van instroom 1979 naar geslaagden 1982.

Kolomgrafiek cyclus 1979-1982

Betekenis cijfers + afkortingen

- 1 = leerl. eind eerste leerjaar
2 = leerl. eind tweede leerjaar
3 = leerl. eind derde leerjaar / examenkandidaten
G = geslaagden

- opl. m.b.o.-AB = Activiteitenbegeleiding
m.b.o.-AG = Assistenten in de Gezondheidszorg
m.b.o.-HT = Huishoudtechnische sector
m.b.o.-MK = Mode en Kleding
m.b.o.-SA I = Sociaal Agogisch I:
• arbeidszaken / personeelswerk
• sociale dienstverlening
m.b.o.-SA II = Sociaal Agogisch II:
• (semi)residentiële hulpverlening
• cultureel werk
m.b.o.-SB = Sport en Beweging
m.b.o.-VZ = Verzorgende

Tabel 1 Overzicht van het verloop van de eerste generatie leerlingen, in het project Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o., cyclus 1979-1982, absoluut en in procenten.

Absolute aantallen en procenten

Opleidingen	instroom 1979		verloop 1e leerjaar		aantal leert.		verloop 2e leerjaar		aantal leert.		verloop 3e leerjaar		aantal ex kand.		percentage geslaagden		percentage geslaagden		abs. aantal geslaagden
	abs.	%	abs.	%	1-9-80	abs.	%	1-9-81	abs.	%	abs.	%	1982	t.o.v. instroom '79	1982	t.o.v. instroom '79	1982	t.o.v. instroom '79	
m.b.o.-SA	464	38	8,2	426	30	7,4	396	20	5,1	376	98,4	80,6	370						
m.b.o.-AG	440	73	16,6	367	49	13,4	318	39	12,3	279	83,2	52,7	232						
m.b.o.-HT	140	31	22,1	109	7	6,4	102	15	14,7	87	83,1	57,8	81						
m.b.o.-MK	297	77	25,9	220	45	20,5	175	4	2,3	171	94,2	54,2	161						
m.b.o.-SA I	193	43	22,3	150	16	10,7	134	10	7,5	124	98,4	63,2	122						
m.b.o.-SA II	485	85	17,5	400	56	14	344	23	6,7	321	97,8	64,7	314						
m.b.o.-SB	419	84	20	335	51	15,2	284	33	11,6	251	96,4	57,8	242						
m.b.o.-VZ	662	152	23	510	59	11,6	451	16	3,5	435	99,1	65,1	431						
Totaal	3100	583	18,8	2517	313	12,4	2204	160	8,4	2044	95,5	63	1953						

Eigen cijfers van de Inspectie

b. Opleidingsleerplan m.h.n.o. / m.s.p.o.

De inspectie heeft in april 1982 aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen een uitgebreid advies uitgebracht inzake het voorlopig onderwijsleerplan, zoals dat door de Stuurgroep was aangeboden.

c. Evaluatie met betrekking tot leerlingbegeleiding, individualisering en profilering
Najaar 1982 heeft de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. de projectscholen bezocht met een vraagstelling over leerlingbegeleiding, individualisering en profilering. De vragen over begeleiding hadden betrekking op begeleiding bij intrede, tijdens de opleiding en bij schoolverlaten voor en na diplomering. De vragen over individualisering en profilering betroffen onder andere de groeperingsvormen en afstudeerrichtingen. Naar aanleiding van de verzamelde gegevens kan het volgende worden opgemerkt.

1. Leerlingbegeleiding

1.1 De introductieperioden verschillen per projectsituatie nogal aanzienlijk, t.w. van 1 dag tot 12 weken. Een periode van ca. 1 week lijkt reëel.

1.2 Binnen de projectontwikkeling wordt te weinig systematisch aandacht besteed aan de opbouw van een weloverwogen organisatie van de begeleiding.

1.3 De sterk uiteenlopende opvattingen ten aanzien van methodische werkbegeleiding behoeven een duidelijker definiëring van dit begrip. Daarbij dient een afgrenzing plaats te vinden ten opzichte van andere soorten begeleiding zoals leerling- / persoonlijke begeleiding, studiebegeleiding en stagebegeleiding. Op basis van zo'n definiëring kunnen de competenties met betrekking tot de uitoefening van de verschillende soorten begeleiding verder bepaald worden.

1.4 De pedagogische administratie is over het algemeen genomen slechts rudimentair aanwezig. Geconstateerd kan worden, dat men er in een aantal gevallen - uit een behoefte aan geheimhouding of uit de te betrachten voorzichtigheid ten aanzien van vertrouwelijke gegevens - nogal gereserveerd tegenover staat.

Ten behoeve van een goede begeleiding en advisering van leerlingen is een verdere ontwikkeling van de pedagogische administratie noodzakelijk.

1.5 De uittredebegeleiding - zowel bij de afronding van de studie, als bij tussentijdse of vroegtijdige schoolverlating - krijgt in een aantal projecten niet de noodzakelijk geachte aandacht. Ook hier is een meer systematische en gecoördineerde aanpak gewenst.

1.6 De huidige vraag naar begeleiding is groter dan ooit. Deze berust op slechte toekomstmogelijkheden en de tekorten in het pedagogische klimaat buiten de school. Het is dan ook van belang, dat in de schoolorganisatie meer ruimte komt voor begeleiding c.q. deze ten minste behouden blijft op het huidige niveau.

2. Individualisering en profilering

2.1 In de meeste projectsituaties is individualisering van de leerweg een ideaal en geen werkelijkheid. Ook al worden er in verschillende projecten belangrijke stappen ondernomen - een belangrijk deel blijft toch te sterk achter. De te grote verschillen in activiteiten zouden verminderd kunnen worden door een betere en planmatige leerstofontwikkeling.

2.2 In enkele opleidingen bestaat er wat betreft afstudeerrichtingen en profilering geen consensus.

Verschillen bestaan ook voor wat betreft de omvang en de zwaarte van het reguliere opleidingsprogramma resp. het profileringsprogramma.

2.3 In vrijwel alle projecten wordt er behoefte aan scholing geuit. Deze wordt vooral in verband gebracht met het leren omgaan met heterogene groepen en het ontwikkelen van gedifferentieerde leerstof. Waar aan individualisering grote prioriteit gegeven moet worden, moet ook de scholing van docenten daarop gericht zijn, zodat de basis daarvoor gelegd wordt bij de docenten.

2.4 De basislessentabellen laten zoveel vrijheden toe, dat plaatselijke invullingen te zeer kunnen verschillen. Het is niet ondenkbaar, dat daardoor ook eindniveaus gaan verschillen en daarmee het civiel effect. De basislessentabellen dienen een garantie te vormen voor landelijk gelijkwaardige beroepsopleidingen. Om die redenen zullen de tabellen dan ook moeten voldoen aan een aantal voorwaarden.

2.5 In het keuzemoment voor de afstudeerrichting komen grote verschillen voor zoals:

- eerst een volledig basisjaar en daarna kiezen
- keuze in januari van het eerste jaar
- direct starten met een afstudeerrichting in augustus van het eerste jaar.

De vrees bestaat, dat brede beroepsopleidingen kunnen verworpen tot smalle functie-opleidingen. De diversiteit in keuzemomenten zal dan ook voorkomen moeten worden.

d. Noodzaak video-apparatuur in m.h.n.o. / m.s.p.o.

De inspectie constateert dat ook in 1982 helaas geen verbetering is ontstaan voor wat betreft het reeds eerder gesignaleerde nijpende gebrek aan toerusting met video-apparatuur aan opleidingen van het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs (m.h.n.o. en m.s.p.o.) en aan de projectscholen in de herstructurering van het m.h.n.o. / m.s.p.o.

- In overige sectoren van het onderwijs is gebleken, dat het kwalitatief en kwantitatief steeds groeiende aanbod van audiovisueel lesmateriaal zowel ten behoeve van meer algemene vakken als van beroepsspecifieke vakken een niet te onderschatten bijdrage levert aan de kwaliteit van het onderwijs. Het gemis aan apparatuur voor passief gebruik van audiovisueel lesmateriaal in het m.h.n.o. / m.s.p.o. en de projectscholen van de herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. laat mogelijkheden tot verbetering van de kwaliteit van het onderwijs onbenut.

- Naast het passief gebruik is het actief gebruik van video-apparatuur noodzakelijk vooral bij die opleidingen waar het omgaan met mensen een centrale plaats inneemt. De video-apparatuur is het leermiddel bij uitstek om de leerling de mogelijkheid te bieden te reflecteren op eigen gedrag. Hierbij vallen met name te noemen de Sociaal-Agogische Opleidingen, de Opleiding Sport en Beweging, de Opleiding Verzorgende en de Opleiding Activiteitenbegeleiding van het middelbaar beroepsonderwijs.

- Waar het hanteren van audiovisuele apparatuur in belangrijke mate deel uitmaakt van de beroepsuitoefening, is het vak 'audiovisuele vorming' opgenomen in de basislessentabel van de beroepsopleiding (m.b.o.-SA I, m.b.o.-SA II en m.b.o.-AB). Het ontbreken van apparatuur maakt het ten ene male onmogelijk dit essentiële leerdoel van genoemde opleidingen te bereiken.

e. Bevoegdheid voor het vak audiovisuele vorming

Bij de geherstructureerde opleidingen m.b.o.-SA I, m.b.o.-SA II en m.b.o.-AB van het m.h.n.o. / m.s.p.o.-nieuwe stijl, komt het vak Audiovisuele Vorming voor op de basislessentabel. De integrale invoering van het middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorgonderwijs (m.d.g.o.) per 1 augustus 1984 vraagt om bevoegde docenten op dit gebied.

Naast de reeds in de bijlage van de Overgangswet WVO genoemde personen, zullen ook gediplomeerden van de toneelscholen en van de academies voor Expressie door Woord en Gebaar bevoegdheid moeten krijgen voor het vak 'Audiovisuele Vorming' onder voorwaarde dat het omgaan met audiovisuele media onderdeel is geweest van het examenpakket.

In 1977 begon een project met als doel:

het inbouwen van de doelstelling van de OPM (Opleiding tot Pedagogisch Medewerker in de zwakzinnigenzorg) in middelbare beroepsopleidingen IW en KV/JV. Bij dit project werden negen m.h.n.o.-instituten met een afdeling KV/JV (Kinder- en Jeugdverzorging)

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs III.6 Hoofdinspectie ond. en vorming werk- jongeren

III.5.3 Middelbaar huish. en nijverh. onderwijs en soc.-ped. onderwijs III.6.1 Emancipatie-projecten

betrokken en twee dagopleidingen m.b.o.-IW (Inrichtingswerk). De in oktober 1978 geïnstalleerde Begeleidingscommissie-Inbouw-OPM presenteerde in januari 1982 een eindrapport over het project, vergezeld van een model opleidingswerkplan m.b.o.-KV/JV/OPM. Op grond van de conclusies en aanbevelingen in het eindrapport werd overleg gevoerd door het ministerie in het zgn. Driebondencontact. Dit leidde tot de volgende afspraken:

1. M.h.n.o.-instituten met een driejarige opleiding KV/JV en uitzicht op het beginnen van een opleiding m.b.o.-SA II binnen het m.d.g.o. krijgen gelegenheid de zgn. Inbouw-OPM te realiseren. Zij melden hun voornemen daartoe aan het ministerie.
2. De instituten leggen een gewijzigd leerplan voor aan de inspectie, terwijl zij tevens de inspectie informeren omtrent de voorbereidingen binnen het instituut en de aard en omvang van stagemogelijkheden in relatie tot de veranderde doelstelling.
3. In overleg met de inspectie vragen de instituten afwijking van het Eindexamenbesluit m.h.n.o. aan, gelet op de inhoudelijke verandering van het onderwijs.

In de eerste helft van het cursusjaar 1982/1983 is vanuit de opleiding KV/JV als volgt gereageerd:

- 47 van de ongeveer 80 m.h.n.o.-instituten met een driejarige opleiding KV/JV hebben gemeld dat zij tot de Inbouw-OPM zullen overgaan. 38 instituten doen dit met ingang van augustus 1982 en negen met ingang van augustus 1983.
- Het overleg met de inspectie is nog niet duidelijk op gang gekomen. Slechts vijftien instituten hebben een gewijzigd leerplan voorgelegd aan de inspectie.
- Slechts enkele van de met OPM begonnen instituten hebben inmiddels een aanvraag tot afwijking van het Eindexamenbesluit ingediend.
- Onder de ongeveer 24 instituten die hebben afgezien van Inbouw-OPM zijn er uiteraard een aantal die geen uitzicht hebben op het beginnen met de opleiding m.b.o.-SA II. Andere geven aan dat zij zich liever volledig willen concentreren op de voorbereiding tot het beginnen met het m.d.g.o. per 1 augustus 1984.

III.5.3.3 *Didactische bekwaamheid van docenten*

In toenemende mate ontstaat in het onderwijs belangstelling voor andere onderwijsmethoden dan de tot nu toe gangbare overdracht c.q. instructie. Deze tot nu toe gangbare overdracht wordt als volgt gekenmerkt:

- de leerstof wordt in vakken opgedeeld
- de leerstof wordt via de leerkracht overgedragen op leerlingen
- er is meestal sprake van gesloten doelstellingen
- de leerlingen vertonen overwegend een receptief leergedrag.

De in de aanhef genoemde andere methoden zijn: projectonderwijs, thematisch onderwijs en probleemoplossend leren. Kenmerken daarvan zijn:

- de leerstof wordt in functie van een bepaald onderzoek, een thema of een probleemstelling gesteld en komt daardoor minder vakgebonden aan de orde;
- naast toepassing van (eventueel in een eerder stadium overgedragen) leerstof wordt ernaar gestreefd de leerling op een meer directe wijze (minder docent-afhankelijk) met leerstof in contact te brengen;
- er is ook sprake van open doelstellingen, al dan niet van een procesmatige aard; dit geldt met name voor het inoefenen van bepaalde professionele vaardigheden;
- van de leerlingen wordt een actief en explorerend leergedrag verwacht.

Gelet op de kenmerken van deze onderwijsmethoden is het begrijpelijk, dat vanuit de Stuurgroep m.h.n.o./m.s.p.o. en vanuit de onderwijsinstituten bij het herstructureringsproces reeds vanaf het begin van de ontwikkeling van het m.h.n.o./m.s.p.o. aandacht is geschonken aan deze methoden. Met name is deze materie uitgewerkt door vanwege de Stuurgroep ingestelde thema-groepen. Zeker ten behoeve van beroepen, die een grote mate van zelfstandigheid vragen en waarbij persoonsvorming, ontwikkeling van een goede beroepshouding en aan de

persoon gebonden (sociale) vaardigheden tot de essentiële elementen van de beroepstoerusting behoren, ligt deze belangstelling voor de hand.

Om na te gaan hoe het in het vigerend m.h.n.o. gesteld is met de toepassing van onderwijsmethoden, heeft de inspectie gedurende het cursusjaar 1981/1982 een groot aantal lesbezoeken verricht bij opleidingen met een diversiteit aan vakken. Daarbij is geconstateerd dat helaas erg weinig sprake is van enige andere methodiek dan overdracht c.q. instructie. Wel worden hier en daar werkvormen toegepast, die als zodanig bij uitstek geschikt zijn voor de bovengenoemde wenselijke onderwijsmethoden. Er is onder meer sprake van:

- verschillende gespreksvormen;
- het werken met individuele en groepsopdrachten;
- het toepassen van rollenspel of simulatiespel.

Dit gebeurt echter te incidenteel en zonder verband met een bewust gehanteerde methode. Gesteld moet dan ook worden, dat het rendement van deze didactische werkvormen niet optimaal zal kunnen zijn.

Voor een aantal opleidingen-nieuwe stijl is het van groot belang, dat men tot een verbreding van de methodische aanpak komt, inclusief de toepassing van daartoe geëigende werkvormen. Een en ander vraagt zeker om een gerichte nascholing van thans werkzame docenten. Het verdient ook aanbeveling bij de initiële opleidingen voor onderwijsgevendena na te gaan, in hoeverre daar reeds de voorbereiding op toepassing van meerdere onderwijsmethoden ingang heeft gevonden.

III.6 Hoofdingspectie onderwijs en vorming werkende jongeren

III.6.1 Emancipatieprojecten

In het kader van het emancipatiebeleid is met het schooljaar 1980/1981 binnen het leerlingwezen (LW) een begin gemaakt met de uitvoering van een aantal projecten die het meisjes mogelijk maken een opleiding te volgen voor wat traditioneel een 'mannen' beroep heet te zijn.

De bedoeling is dat de organisatoren en het onderwijsveld op meer systematische wijze ervaren, welke belemmeringen meisjes ontmoeten nadat zij zulk een niet-traditionele beroepsopleiding hebben gekozen.

Meergeenemd emancipatieproject omvat leerlingstelselopleidingen voor vijf beroepencategorieën. Het volgende overzicht geeft een beeld van de scholen en van de landelijke / regionale organen van het leerlingwezen die aan de uitvoering van het project medewerken.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.6 Hoofdinspectie ond. en vorming werk. jongeren

III.6.1 Emancipatie-projecten

Opleiding	Landelijk * orgaan LW	SBBO	Regionaal Orgaan LW
Schilderen	SVS	Amsterdam Dordrecht	Noord-Holland Zuid Zuid-Holland Zuid
Metaaltechniek	SOM	Hengelo Rotterdam	Overijssel Zuid-Holland Zuid
Elektrotechniek	VEV	Amsterdam Voorburg	Noord-Holland Zuid Zuid-Holland Noord
Meubelmaken	St. Hout	Nieuwegein Doetinchem	Utrecht Gelderland
Installatie- techniek	SOG	Amersfoort Rotterdam	Utrecht Zuid-Holland Zuid
* SVS = Stichting Vakopleiding Schilders- en Stukadoorsbedrijf SOM = Stichting Opleidingen Metaal VEV = Vereniging tot bevordering van Elektrotechniek Vakonderwijs in Nederland St. Hout = Stichting ter bevordering van het Beroepsonderwijs en de Vakopleiding in het Hout- en Meubileringsbedrijf SOG = Stichting Opleiding Gawalo			

Om de meisjes zo goed mogelijk te begeleiden in de roldoorbrekende situatie waarin zij kwamen te verkeren, werden extra faciliteiten verleend in de vorm van tijdsinvestering. Zodoende konden de resultaten van de opleidingen en de (sociale) ervaringen van de meisjes nauwgezet worden gevolgd en opdoemende problemen zo adequaat mogelijk worden opgelost. De begeleiding had mede tot doel de zelfstandigheid en de weerbaarheid van de meisjes te bevorderen. Door het vermelde gebrek aan ervaring kon van tevoren nauwelijks ingeschat worden waar het accent zou komen te liggen, en derhalve ook geen begeleidingsplan worden gemaakt. Om een bredere instroom van meisjes in de traditionele 'jongensopleidingen' van het leerlingwezen mogelijk te maken, zal voor de toekomst zo'n begeleidingsplan zeker ontwikkeld moeten worden. Daar het voor-meisjes-toegankelijk-maken van de traditionele 'jongensopleidingen' een lange-termijndoelstelling is, dient nader aangegeven te worden, hoe de verschillende functies van de projecten gezien moeten worden.

1e De projecten hebben een voorzieningsfunctie voor de meisjes die aan een van de vijf beroepsopleidingen deelnemen. Dit betekent dat het een eerste verantwoordelijkheid is deze meisjes ook daadwerkelijk in de gelegenheid te stellen het vakdiploma te behalen en waar nodig extra voorzieningen te treffen.

2e De projecten hebben een model-functie. Dit houdt in dat de opgedane ervaringen, de beleidsen die uit de weg geruimd moesten worden en de daarvoor gekozen oplossingen, verwerkt moeten worden tot richtlijnen die aangeven hoe technische opleidingen aangepast kunnen worden om het ook meisjes mogelijk te maken daaraan deel te nemen.

3e De projecten hebben een signaalfunctie. Hiermede wil gezegd zijn dat er niet alleen naar andere leerlingstelsels een 'voorbeeld' werking van moet uitgaan, maar ook naar de maatschappij in het algemeen om een mentaliteitsverandering te bewerkstelligen die ertoe leidt dat niet alleen jongens, maar ook meisjes uit het scala van beroepen vrij hun keuze kunnen bepalen.

Bij het begin van het project zijn zowel voor het programma in de school als voor dat bij de praktijkopleiding in het bedrijf aanvullingen opgezet, omdat werd voorzien dat meisjes vanwege hun ander socialisatieproces en vooronderstelde hiaten in hun vooropleiding vaktechnische problemen zouden krijgen.

Wat de vakleer betreft, bleken de meisjes op school behoefte te hebben aan een zorgvuldige introductie in vaktechnische begrippen en terminologieën. Het gebrek aan kennis van bepaalde begrippen en termen die de meisjes tentoonspreidden, heeft verscheidene leerkrachten hooglijk gefraspeerd. Voor wat betreft steunvakken als wis- en natuurkunde bestaat er een duidelijke schakelbehoefte bij de opleidingen montagebankwerken, installatietechniek en elektrotechniek. Het is daarom van groot belang, dat - alvorens de meisjes met de opleiding voor het gekozen beroep beginnen - onderzocht is welke leerstof aan hun vooropleiding ten grondslag heeft gelegen, alsook welke leermethoden daarbij zijn aangewend. Vooral voor de vaktechnische leerkrachten en voor de consulenten van de landelijke opleidingsorganen van het leerlingwezen vormt in dit verband het l.h.n.o. een onbekende factor. In de beginperiode is het niet bij alle geschetste opleidingen even gemakkelijk geweest een helder beeld te krijgen van de problemen die de meisjes ontmoetten. Zowel per opleiding als per school waren de ervaringen verschillend.

Bij de aanvang van het project namen 61 meisjes deel aan de opleiding. Zij varieerden in leeftijd van 16 tot 22 jaar. Hun vooropleiding kan als volgt worden gespecificeerd.

l.h.n.o. - 22 m.a.v.o. - 18

overig l.b.o. - 9 h.a.v.o. - 12

Er zijn vijftien meisjes afgefallen.

In totaal zijn negen meisjes ontslagen: vier wegens werkvermindering in de winter, twee omdat zij 'niet inpasbaar' bleken in het betreffende bedrijf, één wegens overmatig ziekteverzuim, één vanwege een te laag werktempo. Voorts hebben vijf meisjes zelf ontslag genomen: twee omdat zij onaantrekkelijk werk moesten doen, twee omdat ze naar hun mening teveel produktiewerk moesten verrichten en één om een onduidelijk gebleven reden.

De redenen voor het afbreken van de opleidingen waren niet zodanig dat er van ernstige belemmeringen voor het opleiden van meisjes in het algemeen gesproken kan worden, bij voorbeeld: de belemmeringen waren niet gelegen in de vooropleiding, de lichaamsconditie of de houding op school of in het bedrijf.

De grootte van de bedrijven waar de meisjes tewerkgesteld zijn, variëren aanmerkelijk, te weten van elf tot vijfduizend werknemers. De meisjes zijn in die bedrijven daadwerkelijk ingezet op functies, waarvoor tot dan toe jongens werden aangetrokken.

De werkgevers en de consulenten van de landelijke opleidingsorganen die bij de onderhavige opleidingen van meisjes in traditionele 'jongens' beroepen betrokken zijn, hebben allen geconstateerd dat de kwaliteit van het verrichte werk, het werktempo en het inzicht in de uit te voeren werkzaamheden, gerelateerd aan dat wat jongens in eenzelfde situatie doorgaans presteren, niet sterk(er) afwijken.

- Er blijkt weinig verschil te zijn in de nauwkeurigheid waarmee het werk wordt verricht.
- Voor wat collegialiteit betreft, zijn er praktisch geen verschillen.
- Ten aanzien van het eigen-functioneren geven meisjes in hogere mate blijk van onzekerheid.
- Wat hun uiterlijk betreft, kunnen meisjes zich snel aanpassen. Bedoeld worden hier bij voorbeeld lange nagels en loshangende haren die de uitvoering van het werk en de in acht te nemen veiligheid in de weg kunnen staan.
- Fysiek zijn meisjes in staat het werk in de bedrijven uit te voeren.
- De medische code die geldt voor de uitoefening van verschillende beroepen, zal aangepast moeten worden.
- In gesprekken laten de meisjes blijken dat zij de gekozen opleiding moeilijker vinden dan zij verwacht hebben.
- Vooral in het prille begin blijken de meisjes veel extra aandacht te vergen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.6 Hoofdinspectie ond. en vorming werk- jongeren

III.6.1 Emancipatie-projecten III.6.2 Leerlingen b.b.o. zonder leerovereenkomst

- De meisjes hebben voortdurend het gevoel dat ze het werk niet goed doen, waardoor hun gedrag zich kenmerkt door faalangst en onzekerheid. Het gevolg is dat het doorgaans wat langer duurt voordat ze echt wat werk afleveren.

Bij uitbreiding van het emancipatieproject moeten de nagenoemde facetten mede in de overwegingen betrokken worden.

- De werkgever dient goed voorgelicht te worden over de consequenties die het tewerkstellen van meisjes in traditioneel technische 'mannen' beroepen met zich meebrengt. Van bedrijfswege moet geaccepteerd kunnen worden dat vooral in de beginperiode meisjes extra aandacht nodig hebben.
- Een positieve instelling ten aanzien van het functioneren van meisjes in het vak is van belang.
- De praktijkopleider is de aangewezen persoon om de juiste sfeer te scheppen en de meisjes de juiste vaktechnische begeleiding te geven.
- Collega's moeten bereid zijn meisjes te accepteren, d.w.z. dat zij zich ook niet meer dan gebruikelijk bij jongensleerlingen met de meisjes moeten bemoeien.

De belangrijkste conclusie van dit moment is, dat de ervaring heeft geleerd dat het voor meisjes mogelijk is in de onderhavige 'mannen' beroepen goed te functioneren. Dit weerlegt derhalve de veelgehoorde opvatting als zouden deze beroepen niet geschikt zijn om door meisjes te worden uitgeoefend.

De ervaring heeft ook geleerd dat er binnen de opleidingen ruimte moet zijn om op de specifieke problemen van de meisjes te kunnen inspelen. Deze moeten worden gezien zowel in het licht van de vaktechnische aspecten van de opleidingen als in dat van de sociale vaardigheden die meisjes nodig hebben, willen zij zich in zo'n beroepssituatie kunnen handhaven. Dit laatste vooral omdat vooralsnog niet te verwachten valt dat in de naaste toekomst grote groepen meisjes deze beroepen zullen gaan bevolken.

Bij de voorbereiding van het project bestond er nog een redelijke kans voor gegadigden om een werkplek te vinden. Sedertdien is de situatie evenwel snel verslechterd. Deze negatieve ontwikkeling heeft zeker ook repercussies op de voortgang van dit emancipatieproject.

Vermeldenswaard is voorts nog dat er een zeer intensief overleg tot stand is gekomen tussen de projectscholen en de betrokken landelijke opleidingsorganen van het leerlingwezen, een en ander onder begeleiding van het Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB) en het Centraal Overleg Beroepsbegeleidend Onderwijs (COBO).

Bij de aanvang van het cursusjaar 1981/1982 zijn vier streekscholen voor beroepsbegeleidend onderwijs, drie scholen waaraan kort-middelbaar beroepsonderwijs is verbonden en twaalf vormingsinstituten in de gelegenheid gesteld activiteiten te ontwikkelen vanuit de emancipatiegedachte. De doelstellingen die moeten worden ontwikkeld, zijn:

- de traditionele 'jongensopleidingen' toegankelijk maken voor meisjes
- de traditionele 'meisjesopleidingen' kwalitatief verbeteren
- nieuwe beroepsopleidingen inrichten die niet bij voorbaat eenzijdig seksegericht zijn
- ontwikkelen van programma's gericht op het doorbreken van rolbevestigende toekomstverwachtingen.

Met begeleiding van het Centraal Overleg Beroepsbegeleidend Onderwijs (COBO), de Landelijke Organisatie Vormingswerk Werkende Jongeren (LOVWJ) en de Landelijke Organisatie Christelijk Vormingswerk (LOCV) vinden een groot aantal activiteiten plaats

die zich voornamelijk toespitsen op de doelstellingen vermeld onder a, b en d. Mede ter hand zijn genomen het bijstellen van leermiddelen en het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal, zoals folders voor aspirant-leerlingen, ouders, stagebiedende organisaties enz.

De streekscholen voor b.b.o. en de scholen met kort-m.b.o. hebben op initiatief van de COBO-projectgroep 'emancipatie' gezamenlijk een studiedag gehouden, waar zowel ontwikkelde materialen zijn uitgewisseld / besproken als het opzetten en het organiseren van emancipatieactiviteiten met de daarbij gehanteerde methodieken in de gedachtenwisselingen zijn betrokken. De studiedag was druk bezocht. Hetzelfde geldt voor de studie- en scholingsdagen die de LOVWJ georganiseerd had.

De werkgelegenheid in de sectoren waar normaliter veel meisjes tewerkgesteld worden, neemt snel af. Hieraan liggen verschillende oorzaken ten grondslag:

- de overheid bezuinigt op de gezondheidszorg, de gezinszorg, die sectoren zijn waarin tot dusver meisjes veelal werk vonden
- de automatisering bij voorbeeld in de administratieve sector maakt bepaalde werkzaamheden overbodig
- bedrijven worden opgeheven, bij voorbeeld in de confectieindustrie waar vooral veel meisjes werkzaam waren
- de kans op het vinden van een werkplek als verkoopster of als kapster is ook al zeer beperkt
- meer en meer jongens tonen belangstelling voor de traditionele 'vrouwenberoepen' als bij voorbeeld in de verplegingssector.

Dit alles leidt ertoe dat de werkloosheid onder meisjes en zeker onder meisjes met een l.b.o.-opleiding relatief groot is. Daar komt nog bij dat meisjes relatief langer werkloos blijven dan jongens. In 1981 was van de werkloze jongens (jonger dan negentien jaar) 5,1% langer dan een jaar werkloos. Bij de werkloze meisjes bedroeg dit percentage 9,4. Voor de leeftijdsgroep 19 tot 21 jaar waren deze percentages respectievelijk 12 en 21,6. Deze ontwikkeling noopt tot activering van de emancipatiegedachte.

III.6.2 Leerlingen van het algemeen en op het beroep gericht onderwijs die niet in het bezit zijn van een leerovereenkomst

Ingevolge artikel 2 van de Wet op het leerlingwezen ontvangen leerlingen op grond van een leerovereenkomst in onderlinge samenhang zowel een opleiding in de praktijk van een bepaald beroep als algemeen en op het beroep gericht onderwijs. Cursussen die ontwikkeld en toegewezen zijn ter verzorging van dit algemeen en op het beroep gericht onderwijs blijken echter in toenemende mate bevolkt te zijn door leerlingen, die niet in het bezit zijn van een leerovereenkomst. Bij gebrek aan (geschikte) arbeidsplaatsen was het n.l. niet mogelijk voor deze cursisten ten overstaan van een landelijk orgaan van het leerlingwezen een leerovereenkomst met een werkgever af te sluiten voor opleiding in de praktijk van een bepaald beroep. In enkele streken van ons land waren de klassen zelfs voor het merendeel - en soms geheel - samengesteld uit leerlingen zonder leerovereenkomst.

Deze ontwikkeling is om de volgende redenen te betreuren:

- a. het wordt haast onmogelijk het algemeen en op het beroep gerichte onderwijs voor (aanwezige) leerlingen met een leerovereenkomst te verzorgen in samenhang met hun praktijkopleiding zoals dat bij artikel 2 van de Wet op het leerlingwezen is voorgeschreven
- b. de leerlingen zonder leerovereenkomst kunnen bij gebrek aan een praktijkopleiding niet deelnemen aan het examen van het leerlingwezen en derhalve ook geen diploma verwerven. Zij hebben geen perspectief op een beroepskwalificatie

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.6 Hoofdingspectie ond. en vorming werk. jongeren

III.7 Hoofdingspectie onderwijs voor volwassenen

III.6.2 Leerlingen b.b.o. zonder leerovereenkomst

III.6.3 Beroepsopleiding voor gehandicapten

III.7.1 Culturele minderheden

c. de motivatie van de leerlingen zonder leerovereenkomst voor het schoolonderwijs neemt af. Dit beïnvloedt het onderwijsklimaat ook voor de leerlingen met leerovereenkomst in negatieve zin.

Verschillende landelijke organen van het leerlingwezen en scholen hebben naar oplossingen voor de geschetste problematiek gezocht. Dit heeft ertoe geleid dat leerlingen zonder leerovereenkomst hier en daar toegelaten zijn tot theorie-gedeelten van leerlingstelselexamens. Bij het behalen van een gunstig resultaat is aan deze examinandi toegezegd dat zij vrijstelling van het algemeen en op het beroep gerichte onderwijs genieten, wanneer zij binnen enkele jaren alsnog een arbeidsplaats verwerven bij een werkgever die bereid is met hen een leerovereenkomst aan te gaan, waardoor voor hen de mogelijkheid geopend wordt een opleiding in de praktijk van het gekozen beroep te volgen.

Deze gang van zaken verdraagt zich evenwel nauwelijks met de artikelen 13 en 14 van de Wet op het leerlingwezen, waarin ervan wordt uitgegaan dat de leerling een opleiding in de praktijk van een bepaald beroep volgt waarop het onderwijs aan de school zich richt. Bovendien is het aantal landelijke organen dat die mogelijkheid biedt, beperkt. Gebleken is dat tot nu toe slechts een zeer gering aantal leerlingen van de geboden mogelijkheid gebruik hebben kunnen maken. Voor de overigen heeft het gedurende enkele jaren gevolgd onderwijs niet tot de verwachte beroepskwalificatie geleid.

De inspectie VO/WJ achtte het gewenst om door een gecoördineerde aanpak te komen tot ontwikkeling van effectieve oplossingen voor de geschetste problematiek. Zij nam derhalve het initiatief voor het houden van een registratieproef.

Het Centraal Orgaan Regionale Organen heeft op zich genomen de daarvoor in aanmerking komende gegevens in samenwerking met de regionale organen van het leerlingwezen en met de scholen waar het beroepsbegeleidend onderwijs wordt gegeven, te registreren en wel per 1 november 1982 en per 1 februari en 1 juni 1983.

Het doel van de registratie is:

- inzicht te verkrijgen in de aard en de omvang van de groep leerlingen zonder leerovereenkomst;
- na te gaan welke maatregelen getroffen moeten en kunnen worden om de ontstane problemen het hoofd te bieden.

Uit de resultaten van het eerste moment van registratie (1 november 1982) blijkt onduidelijk de ernst van de situatie.

In bepaalde streken van ons land was de totale bevolking van sommige cursussen voor het algemeen en op het beroep gerichte onderwijs werkloos.

Over alle opleidingsrichtingen en over het gehele land gerekend was 44% van de partiel leerplichtige en 18% van de niet meer partiel leerplichtige deelnemers aan cursussen die bedoeld zijn voor de primaire leerlingstelsels, werkloos. Uit deze gegevens komt overigens niet naar voren, hoeveel jongeren werken in een situatie waarbinnen niet voldaan wordt aan de eisen die aan een leerbedrijf gesteld moeten worden.

Conclusies en definitieve voorstellen voor oplossingen kunnen uiteraard eerst worden verwacht, nadat de resultaten van de nog komende registratiemomenten bekend zijn.

In dit verband kan worden medegedeeld dat er een werkgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van het Centraal Orgaan van de Landelijke Opleidingsorganen van het Bedrijfsleven (COLO), het Centraal Orgaan Regionale Organen (CORO), het Georganiseerd Schoolwezen Beroepsonderwijs (GSB), het Centraal Overleg Beroepsbegeleidend Onderwijs (COBO), de sociale partners en het zgn.

Driebondencontact. Ook deze werkgroep gaat activiteiten ontwikkelen die kunnen leiden tot de gewenste gecoördineerde aanpak voor het bereiken van effectieve oplossingen.

III.6.3 Beroepsopleiding voor lichamelijk en geestelijk gehandicapten

In 1982 is er een begin gemaakt met een proeve van een 'grafische vakopleiding voor WSW-werknemers'.

Dit houdt een beroepsopleiding in voor lichamelijk en geestelijk gehandicapten die in het kader van de Wet sociale werkvoorziening (WSW) werkzaam zijn in sociale werkplaatsen. De WSW-cursisten waren weliswaar in het beroepsbegeleidend onderwijs en zeker in het vormingswerk voor jeugdigen geen vreemde verschijning meer. Hun aanwezigheid mondde aanvankelijk evenwel niet uit in directe aandacht voor beroepsopleiding voor deze categorie van deelnemers. Langzaam maar echter is daarin verandering gekomen en is er aandacht voor - en ook behoefte ontstaan aan - het opleiden voor een beroep van die gehandicapten die hier bedoeld zijn.

De werkgroep die de eerdergenoemde proeve van vakopleiding begeleidt, is samengesteld uit vertegenwoordigers van het ministerie van onderwijs en wetenschappen, het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid, het Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening (NSOW), het Grafisch Opleidingscentrum (GOC), het Branchebeeraad Grafische Eindprodukten (BGE) en de Organisatie van Fabrikanten van Grafische Eindprodukten (FGE).

Naar verwacht wordt, kan de ontwikkeling van de opleiding per 1 juli 1986 afgerond worden.

III.7 Hoofdingspectie onderwijs voor volwassenen

III.7.1 Culturele minderheden in het volwassenenonderwijs

De speciale aandacht die de inspectie VO/OV in 1982 gaf aan de culturele minderheden in het dagavondonderwijs, VJV (Vormingswerk voor jong volwassenen) en verschillende VE (volwasseneneducatie)-projecten heeft tot de conclusie geleid dat er veel meer intensieve taalcursussen voor volwassenen moeten komen. De 37 cursussen die tegen het einde van 1982 begonnen konden worden, zijn onvoldoende om aan de vraag te beantwoorden. De enige manier om allochtone volwassenen voldoende kansen in de samenleving - en eventueel in het volwassenenonderwijs - te geven is, zoals de ervaring leert, om alle aandacht aan het tweede-taalonderwijs te geven. Het is ook in het belang van de allochtone kinderen die thans onderwijs in het Nederlands volgen en eventueel nog les krijgen in de 'eigen taal' (Arabisch, Turks), die echter weer niet dezelfde is als hun 'thuis taal'.

Er is thans een scala van regelingen voor allerlei cursuswerk voor volwassen allochtonen. Al die regelingen samen zijn toch nog ontoereikend - en naar de indruk van de inspectie wordt er naar verhouding te veel energie en geld gestoken in diverse vormen van 'oriëntatie op de Nederlandse samenleving' waarin te weinig of geen onderwijs in de Nederlandse taal is opgenomen. De inspectie constateert dat allochtonen die soms enkele jaren dergelijke cursussen volgden dan nog niet verder komen, omdat zij de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. Alleen door enkele jaren intensieve taalcursussen (in ieder geval negen lesuren per week) waarin enige 'oriëntatie op de Nederlandse samenleving' vanzelfsprekend geïntegreerd is opgenomen, zullen anderstaligen in staat gesteld worden tot integratie en participatie in de Nederlandse samenleving. Als zij eenmaal de Nederlandse taal kennen, krijgen zij via kranten, televisie en andere communicatie vanzelf een bredere oriëntatie. De dagavondscholen zouden meer gelegenheid moeten krijgen intensieve taalcursussen aan te bieden: waar nodig in andere lokaties, dicht bij de mensen - voor sommige groepen met behulp van talenpractica. De inspectie VO/OV heeft in ieder geval zoveel inzicht gekregen in de situatie van veel volwassenen uit culturele minderheden dat gesteld kan worden dat er veel meer faciliteiten voor degelijke 'harde' intensieve taalcursussen moeten komen: terwille van de mensen. Dit klemmende

III.7.1.1
Intensieve taalcursussen

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.7 Hoofdinspectie onderwijs voor volwassenen

III.7.1 Culturele minderheden III.7.2 Projecten Introductie Open School-Werkwijze

III.7.1.2 *Het Vormingswerk jonge volwassenen (VJV)*

probleem vraagt óók om méér speciale deskundigheidsbevordering voor het onderwijs in 'Nederlands als tweede taal' en onderzoek, ordening en ontwikkeling met betrekking tot lesmateriaal voor dit tweede-taalonderwijs aan volwassenen.

In toenemende mate nemen jonge mensen uit de etnische minderheidsgroepen in ons land deel aan het vormingswerk van het VJV. In 65 van de VJV-instituten waren in 1982 deelnemers uit culturele minderheden: samen meer dan 2 100. Er waren zestien vormingsinstituten met meer dan 50 deelnemers uit culturele minderheden: daaronder die van Leeuwarden, Tilburg, Lelystad, Harderwijk, Amsterdam en Utrecht met royaal meer dan 100 deelnemers. Er wordt in het algemeen met grote inzet gewerkt om een adequaat vormingsaanbod voor culturele minderheden te realiseren. De inspectie stelt vast dat een aantal centra zwaar belast worden door de opgave waarvoor zij zich gesteld zien: werken met een groot aantal groepen deelnemers uit verschillende culturele minderheden. Taalproblemen die door gebrek aan tolken niet altijd beheersbaar zijn, en onvoldoende ervaring versterken die belasting. In verreweg de meeste vormingscentra worden de vormingsactiviteiten aangeboden aan aparte groepen van culturele minderheden. In sommige centra concentreert men de activiteiten voor CuMi-groepen op één dag of avond, die uitsluitend voor hen gereserveerd wordt. Dat gebeurt meer dan eens vanuit de vrees (soms ook de ervaring) dat autochtone deelnemers anders wegblijven. Het spreekt vanzelf dat daar waar 'gemengde' groepen vermeden worden, bevordering van acculturatie bij Nederlandse en buitenlandse deelnemers moeizaam verloopt. Zeker is van men met het begrip 'acculturatie' en daardoor met het ontwikkelen van activiteiten op dit terrein niet altijd goed raad weet. Soms wordt het kennelijk verengd tot aanpassing van de buitenlanders aan de Nederlandse situatie en leefgewoonten. Hier en daar wordt overigens met vrucht gewerkt in groepen waarin Nederlandse en andere deelnemers geïntegreerd deelnemen. De inspectie meent dat met betrekking tot de acculturatie het ontwikkelen en aanbieden van werkmethode en het uitwisselen van ideeën voor het vormingswerk jonge volwassenen van groot belang zijn. Deskundigheidsbevorderende activiteiten moeten óók gericht worden op 'intercultureel vormingswerk' voor Nederlandse deelnemers.

De inspectie heeft bij het VJV goede voorbeelden gesignaleerd van een goed geïntegreerd aanbod van het vergroten van taalvaardigheid Nederlands en oriëntatie op de Nederlandse samenleving. In een aantal gevallen meent de inspectie dat er ook binnen het VJV meer en systematisch gewerkt moet worden aan het spreken en verstaan van de Nederlandse taal: er zijn deelnemers die al twee jaar in VJV-centra komen en vrijwel niet aanspreekbaar zijn in de Nederlandse taal - zij hebben daardoor ook weinig kansen in de Nederlandse samenleving. Soms komt men door taalproblemen niet tot behoorlijk vormingswerk en dreigt de bijeenkomst te blijven steken in een ontspannend samenzijn. In méér centra zou naast emancipatorische vormingsprogramma's uitdrukkelijk aandacht gegeven moeten worden aan het ontwikkelen van taalvaardigheid Nederlands. Uiteraard is daarvoor het inzetten van deskundige docenten noodzakelijk.

III.7.1.3 *Dagavondscholen m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o., m.e.a.o.*

Ongeveer de helft van de dagavondscholen voor m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o. en m.e.a.o. heeft sinds enkele jaren een groeiend aantal cursisten uit culturele minderheden. In de scholen te Amsterdam, Eindhoven, 's-Gravenhage, Groningen en Rotterdam telde men in 1982 180 tot 550 cursisten uit culturele minderheden. Slechts enkele van deze scholen hebben een internationale schakelklas (ISK) voor volwassenen, met een aangepast lesprogramma, dat er vooral op gericht is de cursisten voldoende taalvaardig te maken om in een volgend jaar het normale lesprogramma te kunnen volgen.

Op 25 andere scholen waar men een (tamelijk) groot aantal cursisten uit etnische

minderheden heeft die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, worden speciale lessen Nederlands voor anderstaligen of een aantal zgn. steunlessen gegeven. Het beheersen van de Nederlandse taal is uiteraard onontbeerlijk om een lesprogramma in enkele of zes vakken op m.a.v.o.-niveau te kunnen volgen. In feite zijn er in deze scholen voor volwassenen een groot aantal leerlingen die nog onvoldoende aanspreekbaar zijn in de Nederlandse taal en dus lessen Nederlands krijgen op een niveau dat ver onder m.a.v.o.-niveau ligt.

Overigens treffen wij onder deze cursisten mensen die in hun thuisland al enige jaren voortgezet onderwijs hebben gevolgd en mensen die alleen lager onderwijs hebben genoten. In enkele gevallen wordt de hulp van tolken ingeroepen.

Voor al deze cursisten worden 'gedurende maximaal één schooljaar' faciliteiten beschikbaar gesteld: b.v. twee leraarlessen voor 10-19 cursisten (vanaf 20 drie, vanaf 34 vier, etc.). Omdat het gaat om dikwijls heel gedifferentieerde groepen (verschillende talen, verschillend niveau), zijn deze faciliteiten in sommige gevallen beslist onvoldoende - zelfs als men deze cursisten naast de extra lessen ook inschrijft voor het vak Nederlands. Meer dan eens wordt de inspectie gevraagd of het niet mogelijk is om aan de hand van enkele criteria (niveau, verschillende taalgroepen) te komen tot een meer gedifferentieerd aanbod van faciliteiten. Het zou mogelijk moeten zijn om (zodanig in kleinere groepen) intensieve taalcursussen te geven, waardoor veel cursisten mogelijk na een of twee jaar de m.a.v.o. kunnen volgen. De intensieve taalcursussen die in het najaar van 1982 in het kader van het projectenbeleid-VE zijn gestart (veelal via de dagavondscholen), komen nog onvoldoende tegemoet aan de hier gesignaleerde vraag. In enkele gemeenten met méér dan één dagavondschool of met andere voorzieningen zou samenwerking een gedifferentieerd aanbod kunnen bevorderen.

III.7.2 Projecten Introductie Open School-Werkwijze

De inspectie VO/OV heeft in het najaar van 1982 een serie extra bezoeken afgelegd bij alle VE-projecten Introductie Open School-Werkwijze. Op grond van deze evaluatiegesprekken en van tijdens de reguliere bezoeken verzamelde gegevens kan het volgende gerapporteerd worden:

- Het Raamplan dat de SPOS (Stichting Proefprojecten Open School)-periode heeft opgeleverd, blijkt een goed instrument te zijn bij het bepalen van het Open Schoolcurriculum. Het wordt overigens ook buiten de sfeer van de VE-projecten Introductie Open School-Werkwijze (IOSW) gebruikt voor het ontwikkelen van basiseducatie voor volwassenen.
- Het Raamplan wordt binnen de IOSW-projecten heel verschillend toegepast, afhankelijk van de lokatie en de aard van de doelgroepen.
- Positief is de ervaring dat op grond van het Raamplan een aanbod van basiseducatie gerealiseerd wordt dat voor de doelgroepen zeer belangrijk is en vrijwel altijd positief gewaardeerd wordt.
- Wat in deze projecten soms met vallen en opstaan bereikt wordt, levert voor de toekomst winst op die de projecten overstijgt: deskundigheidsbevordering, materiaalontwikkeling en aanzetten tot samenwerking en plaatselijke of regionale educatieve centra.
- Volgens de uitvoeringscirculaire is de eerste en algemene doelstelling van de projecten: de introductie van de Open School-Werkwijze in bestaande instellingen voor onderwijs en vormingswerk. Die doelstelling is nog onvoldoende gerealiseerd. De verworvenheden van de proefprojecten zijn overigens moeilijk overdraagbaar aan instellingen als zodanig, wel aan de werkers in die instellingen. Dit gebeurt nauwelijks of helemaal niet, waar mensen alleen voor het IOSW-project - voor een aantal uren - binnen de instelling werken. Open School-werkers die de vormings- of onderwijscomponent van het project verzorgen naast ander werk in hun instelling, verspreiden de werkwijze vanzelf (in de vakgroep, in het buurtthuis team, door materiaaluitwisseling etc.).

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.7 Hoofdinspectie onderwijs voor volwassenen

III.7.2 Projecten Introductie Open School-Werkwijze

III.7.3 Erkend schriftelijk onderwijs

III.7.4 Vormingswerk jonge volwassenen

- In het merendeel van de projecten wordt door teamleden met grote inzet en motivatie gewerkt - soms onder moeilijke omstandigheden. Rechtspositionele problemen, salarisverschillen tussen mensen die hetzelfde werk doen en erg grote verschillen in het aantal uren dat voor de begeleiding van één basisgroep beschikbaar is (van 4 tot 16) vragen om betere regelingen.
- Opgelegde samenwerkingsconstructies blijken verschillend te werken. Zij leveren twee uitersten op: instellingen die volkomen langs elkaar heen blijven werken - en gevallen waarin men tot een vruchtbare samenwerking is gekomen.
- Samenwerkingsregelingen worden gemakkelijker conform een circulaire geschreven dan uitgevoerd. In de praktijk blijkt o.m. dat soms vanwege heel verschillende belangen (o.a. met het oog op de toekomstige VE-ontwikkelingen) een samenwerking is aangegaan.
- In een aantal gevallen krijgen de deelnemers (veel) minder dan 40 weken lessen en bijeenkomsten.
- De verplichting die de projecten hebben om een jaarwerkplan te schrijven, biedt de inspectie een goede mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de kwaliteit van het werk. De jaarwerkplannen 1982-1983 van een aantal lokaties lieten in veel opzichten te wensen over: formeel en inhoudelijk. In verband met het vorige punt zal gevraagd worden om in de volgende jaarwerkplannen ook een precies rooster op te nemen van dagen en uren waarop gedurende 40 weken het educatief aanbod van onderwijs en vorming gerealiseerd wordt.
- Onderlinge afstemming van de leerdoelgerichte en themagerichte componenten is in de meeste projecten nog onvoldoende. Integratie moet grotere aandacht krijgen. In enkele projecten is het leerdoelgerichte werk volkomen ondergeschikt aan het vormingsaanbod - elders wordt er naar verhouding te weinig thematisch gewerkt.
- In diverse projecten zijn wachtlijsten. In enkele projecten werd het vereiste aantal deelnemers niet bereikt. Het aantal deelnemers beneden de dertig jaar is meestal betrekkelijk klein (hetgeen participatie van het VJV bemoeilijkt).
- Intake van de deelnemers heeft niet in alle lokaties de gewenste zorgvuldige aandacht gehad. Daardoor zijn er nogal wat deelnemers die strikt genomen niet tot de doelgroep behoren. Voor het grote aantal uitvallers in enkele projecten zijn soms speciale redenen (overhaaste start, wisseling van teamleden etc.); in een groot aantal gevallen moet ook de gebrekkige intake als oorzaak genoemd worden.
- In vier projecten wordt uitsluitend met mannen gewerkt. In nog eens acht projecten waren vijf of minder mannen onder de deelnemers. De inspectie acht het onjuist dat men in enkele projecten bewust het image cultiveert dat de Open School alleen voor vrouwen is.
- Volgens het Raamplan duurt het educatieve aanbod twee jaar. De aard van de deelnemers bepaalt in een aantal gevallen de noodzaak om méér of minder dan twee jaar aan het Open School-aanbod te werken. Méér dan twee jaar moet echter tot goed gemotiveerde uitzonderingen beperkt blijven.
- De afkeer van 'centralisme' wordt ook vertaald in 'geen behoefte aan centraal ontwikkeld materiaal'. Toch constateert de inspectie dat er tamelijk veel gebruik gemaakt wordt van het materiaal dat vooral in de laatste periode van de SPOS in goed contact met het veld ontwikkeld en/of bijgesteld werd.

III.7.3 Erkend schriftelijk onderwijs

De belangrijkste aandachtspunten bij het toezicht op de kwaliteit van het erkende schriftelijk onderwijs zijn vastgelegd in de 'Wet erkenning instellingen schriftelijk onderwijs' en de nadere voorschriften van het 'Besluit erkenning instellingen schriftelijk onderwijs'.

Mede dankzij een jarenlange controle houden de instellingen zich vrijwel zonder

uitzondering aan de wetsartikelen over de bevoegdheid van auteurs en docenten, over de werving van de cursisten en de overeenkomst tussen instelling en cursist.

Uit steekproefgewijze controle blijkt dat aan de correctie van het door de cursist ingeleverde werk veel zorg besteed wordt: de inspectie moet echter ook nog al eens wijzen op het feit dat de corrector geen of te weinig duidelijke aanwijzingen geeft. Ook in 1982 zijn weer een aantal cursussen aan deskundigen voorgelegd voor een onderzoek naar de methodische en didactische kwaliteit, het bijhouden van de jongste ontwikkelingen en de afstemming op de exameneisen. In enkele gevallen bleek onmiddellijke herziening van de cursus noodzakelijk.

Aan de met zorg samengestelde examenreglementen wordt in het algemeen goed de hand gehouden. De redactie van de examenopgaven eist voortdurende aandacht, ook van de inspectie. Het samenstellen van meerkeuzevragen eist in sommige gevallen meer inspanning en deskundigheid: alleen dan kunnen dergelijke opgaven de open vragen vervangen en zo een snelle en objectieve verwerking van het werk van de vaak zeer grote aantallen kandidaten bevorderen.

De argumenten die aanleiding hebben gegeven voor de wettelijke regeling hebben nog tot te weinig maatregelen geleid. Twee voorbeelden:

Met moeite is een regeling tot stand gekomen dat cursisten die een MO-studie volgen en vervolgens staatsexamen doen, absolverende tentamina mogen afleggen. Helaas is dit voor deelnemers aan de staatsexamens die een erkende schriftelijke opleiding volgden alleen van toepassing bij Nederlands MO-A en Geschiedenis MO. Bij de andere staatsexamencommissies heeft men minder oog voor de belangen van de schriftelijk studerende, die daardoor niet alleen belangrijk meer voor hun studie moeten betalen, maar ook een moeilijker examen moeten afleggen. Ook voor de overige MO-examens is een gelijke behandeling dringend gewenst. Onder de geringere faciliteiten ten aanzien van het schriftelijk onderwijs is ook het feit te noemen dat avondschoolen voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. zelf examens mogen afnemen, terwijl de kandidaten van het schriftelijk onderwijs (aangevuld met mondelinge lessen) naar de staatsexamens toe moeten. Een ieder weet immers dat de resultaten van schoolexamens beter zijn dan die van staatsexamens.

Positief in dit verband is dat in 1982 ten aanzien van de studiefinanciering beperkte mogelijkheden gerealiseerd zijn waarop ook cursisten van enkele schriftelijke opleidingen bij erkende instellingen onder bepaalde omstandigheden aanspraak kunnen maken.

III.7.4 Vormingswerk jonge volwassenen

In de 105 VJV-centra kwamen in 1982 wekelijks ongeveer 15 000 jonge volwassenen bijeen. De inspectie kon vaststellen dat in veel vormingsinstituten met grote inzet gewerkt werd - maar constateert wel dat de inhoud en de kwaliteit van het werk zeer uiteenlopen. Ook van de vereiste evaluatieverslagen moet gezegd worden dat de kwaliteit verschillend is (en dat een aantal instituten deze veel te laat inlevert).

Opgemerkt wordt dat een groeiend aantal van deze vormingscentra werkt aan 'basis-educatie voor volwassenen'. In 30 centra gebeurt dat door het verzorgen van een gedeelte van het educatieve aanbod van de VE-projecten Open School-Werkwijze. In steeds meer centra worden een of meer teamleden aangesteld die een onderwijsbevoegdheid hebben, zodat zij binnen het cursuswerk ook functionele taalvaardigheid en rekenvaardigheid kunnen aanbieden.

In 64 centra wordt op een of andere wijze vorm gegeven aan basiseducatie voor culturele minderheden - in een aantal gevallen ook door medewerking in VE-projecten voor culturele minderheden. De inspectie constateert dat er in de afgelopen jaren binnen het VJV ervaring en deskundigheid is gegroeid in het werken met etnische minderheden, waardoor de kwaliteit van dit vormingswerk is toegenomen. Dat neemt niet weg dat veel

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.7 Hoofdingspectie onderwijs voor volwassenen

III.8 Inspectie Ned. rijkscholen v.o. in West-Duitsland

III.7.4 Vormingswerk jonge volwassenen

III.7.5 Her- en bijscholing docenten

III.7.6 Waarnemingen in het VE-veld

vormingswerkers in deze sector zich soms ook machteloos voelen met betrekking tot de problemen waarvoor zij zich gesteld zien.

Juist omdat – zoals de inspectie kan constateren – een groot aantal VJV-centra op het terrein van de basiseducatie al belangrijk werk doen, wordt gehoopt dat er spoedig duidelijkheid wordt verschaft over de toekomst van het VJV binnen de elementaire educatie voor volwassenen.

III.7.4.2 WSW-ers

De inspectie heeft kunnen waarnemen dat een aantal vormingswerkers in het VJV in de afgelopen jaren een groeiende deskundigheid hebben ontwikkeld in het werken met WSW-ers. Omdat deze deelnemers het educatieve aanbod van het VJV dikwijls waarderen, is het van belang hen ook in de toekomst de vrije keuze te laten om daar aan het vormingswerk deel te nemen waar zij dat zelf wensen.

III.7.5 Her- en bijscholing van docenten in het dagavondonderwijs

In het cursusjaar 1981-1982 heeft de inspectie VO/OV bij bezoek aan de scholen geïnformeerd naar de mate waarin docenten gebruik maken van uiteenlopende mogelijkheden van her- en bijscholing.

Soms bleek de schoolleiding niet volledig op de hoogte te zijn van de activiteiten van de leraren. Het is natuurlijk ook vrijwel onmogelijk om alles te registreren wat docenten op strikt individuele basis ondernemen. Bovendien gaat het om activiteiten die uiterst verschillend zijn wat betreft karakter, duur en frequentie. Van meer dan een globale indruk kan dus niet worden gesproken. Toch is het mogelijk om enkele voorzichtige conclusies te trekken. Het specifieke aanbod voor docenten in het volwassenenonderwijs is te gering en de bereikbaarheid laat nu en dan te wensen over. Dat zal – zeker voor een deel – verklaren dat er niet echt veel aan deskundigheidsbevordering wordt gedaan. Er zijn overigens opmerkelijke verschillen per school en ook per vak. Van de mogelijkheden uit het 'nascholingsplan' wordt weinig gebruik gemaakt. Vaak was te horen dat men de voorkeur geeft aan instellingen uit de eigen regio en dat men van die instellingen meer 'maatwerk' verwacht.

Is er misschien invloed waarneembaar van de afbouw van de overuren? In ieder geval nemen de docenten van de dagafdelingen vaker deel aan cursussen dan hun collega's van de avondafdelingen. Daaraan moet worden toegevoegd dat die laatste groep soms een uiterst kleine betrekking vervult en ook meer gebonden is.

Vanuit de m.a.v.o.'s wordt een hogere participatie gemeld dan vanuit de andere afdelingen. Een hogere participatiegraad valt ook op bij de scholen die een rol spelen binnen de VE-projecten.

De inspectie acht het van groot belang dat er ruimere doelgerichte nascholingsmogelijkheden komen voor docenten die een taak hebben of krijgen binnen het onderwijs voor volwassenen.

De bereidheid tot deelname is zeker aanwezig, vooral als de cursus in goed overleg met de scholen kan worden samengesteld.

De inspectie acht het verder van onmisbaar belang dat het aanbod niet alleen overzichtelijk in kaart wordt gebracht, maar ook terdege wordt geëvalueerd.

III.7.6 Waarnemingen in het VE-veld

De inspectie VO/OV is ook in 1982 weer in contact gekomen met velen die met grote inzet werken aan de volwasseneneducatie; zij heeft ervaringen opgedaan met vormen van decentralisatie, met diverse vormen van particulier onderwijs en met de nadelige kanten van de gebrekkige of geheel afwezige harmonisatie in het VE-veld (overlappenden, oneigenlijke concurrentie, ondoorzichtig aanbod, diversiteit regelgevingen).

De inspectie signaleert dat steeds meer werkers in dit veld ervan overtuigd zijn dat drie tendensen die men thans o.a. in beleidsvoornemens met betrekking tot de volwasseneneducatie kan waarnemen moeilijk tegelijk gerealiseerd kunnen worden:

- a. het streven om een overzichtelijk, harmonieus samenhangend systeem van volwasseneneducatie tot stand te brengen;
- b. de wens om grote delen van de volwasseneneducatie te decentraliseren waardoor het onder a. genoemde streven niet bereikt wordt;
- c. het idee om verregaand te dereguleren en belangrijke onderdelen van de volwasseneneducatie te privatiseren.

In de sector van het volwassenenonderwijs wordt vooral gehoord dat de volwassenen nu het meest gediend zijn met het onder duidelijke regelgeving realiseren van het onder a. genoemde, en dat decentralisatie pas ontwikkeld moet worden als het noodzakelijke onderwijsstelsel goed is opgezet. Zo zou de basiseducatie voor volwassenen eerst onder goede (ook inhoudelijk bepaalde) centrale regelgeving gerealiseerd moeten worden en pas daarna in het decentraal beleid opgenomen moeten worden.

De inspectie VO/OV constateert in dit veld dat velen zich zorgen maken over het uitblijven van ontwikkelingen met betrekking tot onderwijs voor volwassenen. Men zegt: nadat eindelijk in mei 1981 de 'Beginselnota inzake de volwasseneneducatie' is verschenen, is er vrijwel niets meer gebeurd. Velen wijzen wat moedeloos op meer beperkingen dan ontwikkelingen. Zij noemen b.v.:

- a. toegezegde ontwikkelingen van beroepsonderwijs voor volwassenen en basiseducatie voor volwassenen die tot nu toe zijn uitgebleven
- b. ingrijpende bezuinigingsvoorstellen voor de dagavondscolen m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o.-m.e.a.o. die het bestaande net van scholen en dependances dreigen aan te tasten, waardoor vooral minder vrouwen aan dit onderwijs kunnen deelnemen
- c. het VJV dat, na het principebesluit dit werk onder de Kaderwet specifiek welzijn te brengen, niet kan toekomen aan het toegezegde interimbeleid en werkt onder de vrees in een vacuum te geraken, te meer omdat gemeenten dit werk ook nu al door bezuinigingen beperken
- d. de VE-projecten, die een beperkte tijdsduur hebben, maar nu nog niet weten in welke richting structureel beleid ontwikkeld gaat worden.

In verband met het voorgaande is het van belang dat de minister van onderwijs en wetenschappen het voornemen bekend gemaakt heeft om op korte termijn samen met andere VE-bewindslieden in ieder geval hoofdlijnen vast te stellen voor het toekomstige VE-beleid (waaronder basis-educatie voor volwassenen) en VE-wetgeving.

III.8 Inspectie Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland

III.8.1 Aantal leerlingen en leerkrachten

Het totale aantal leerlingen aan de Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland per 1 januari 1982 bedroeg 538 (tegen 561 per 1 januari 1981). Per 1 januari 1983 was dit aantal 552.

Het aantal leerkrachten in een volledige weektaak per 1 januari 1983 bedroeg 46 (tegen 47 per 1 januari 1982).

Het volgende schema geeft een overzicht van de verdeling van leerlingen en leerkrachten over de vijf scholen (in volledige weektaak).

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.8 Inspectie Ned. rijksscholen v.o. in West-Duitsland

plaats	aantal II. per 1-1-1982	aantal leerkrachten per 1-1-1982	aantal II. per 1-1-1983	aantal leerkrachten per 1-1-1983
Bergen	54	7	64	7
Blomberg	110	9	110	9
Bramsche	153	12	138	11
Stolzenau	104	9	111	9
Zeven	117	10	129	10
	538	47	552	46

III.8.2 Examens

De resultaten bij de examens 1982 waren als volgt:

m.a.v.o.-3	aantal II. dat aan het examen deelnam	geslaagd:	teruggetrokken
Bramsche	1	1	-

m.a.v.o.-4	aantal II. dat aan het examen deelnam	geslaagd	teruggetrokken
Bergen	4	4	-
Blomberg	10	9	-
Bramsche	16	14	-
Stolzenau	11	11	-
Zeven	14	12	-

I.e.a.o.	aantal II. dat aan examen deelnam	geslaagd:	6C	5C	4C	3C	2C	1C
Bergen	2	2	-	-	2	-	-	-
Blomberg	8	8	-	6	2	-	-	-
Bramsche	7	7	-	5	2	-	-	-
Stolzenau	6	6	-	1	3	-	-	-

Opn.: De I.e.a.o.-leerlingen deden examen in zes vakken. De leerlingen van de scholen in Bergen, Stolzenau en Blomberg deden tevens examens in machinischrijven. Dit vak telt niet mee bij de uitslag en is in het schema niet verwerkt.

C = hoogste niveau

D = lager niveau

In het schema is alleen het aantal leerlingen per school aangegeven dat van de zes examenvakken in een aantal, variërend van zes tot één op het hoogste niveau (C) examen heeft afgelegd.

III.8.3 Vergelijking examenresultaten

m.a.v.o.-4:

Uit nevenstaand schema blijkt hoe de gemiddelde examenresultaten van de vijf Nederlandse rijksscholen in Duitsland zich verhouden tot het landelijk gemiddelde van alle m.a.v.o.-scholen in Nederland. Het betreft hier de behaalde score bij het schriftelijk examen m.a.v.o.-4 (1982) van die vakken, waarvoor de examenopgaven tot stand kwamen met medewerking van het CITO (Centraal instituut voor toetsontwikkeling). De opgaven waren gesteld in de zgn. meerkeuzevorm.

vak	5 scholen Duitsland		alle m.a.v.o.-scholen in Nederland	
	aantal kandidaten	gemiddelde score	gemiddelde score	
Frans	14	39.2		35.3
Duits	52	40.6		31.8
Engels	53	30.7		30.0
Scheikunde	37	12.9		12.6
Wiskunde	39	17.5		17.1
Biologie	36	23.6		21.9
Handelskennis	14	22.7		23.1

Cijfers en scores afkomstig van inspectie en CITO

Opm.: Bij de moderne talen was het maximaal toe te kennen aantal punten 50, voor scheikunde 20, voor wiskunde 30, voor biologie 40 en voor handelskennis 40. De behaalde punten (de scores) werden omgezet in cijfers.

III.8.4 Vormen van onderwijs

De vijf scholen omvatten de volgende vormen van onderwijs:

- 4-jarige l.e.a.o. (examenvakken op B- en C-niveau). De school in Zeven begon in 1982 met een derde leerjaar l.e.a.o. Met ingang van 1-8-1983 zal een vierde leerjaar worden gevormd.
- 4-jarige m.a.v.o.
- 3-jarige m.a.v.o. (alleen de school in Bramsche had voor de laatste keer nog deze 3-jarige afdeling).
- 3-jarige onderbouw h.a.v.o. en atheneum in die zin, dat leerlingen die in Nederland geopteerd zouden hebben voor h.a.v.o. of v.w.o. opgeleid worden tot een niveau dat aansluiting geeft op het vierde leerjaar van h.a.v.o. of atheneum van scholen in Nederland.

III.8.5 Toelating

De leerlingen van de zesde klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs in West-Duitsland werden onderzocht op hun geschiktheid voor het volgen van voortgezet onderwijs door middel van een schoolvorderingentoets en een psychologische test. Het laatstgenoemde onderzoek werd verricht door de psychologische dienst van Land- en Luchtmacht.

Aangezien de ouders van de leerlingen in feite geen keuze hebben, worden op enkele uitzonderingen na alle leerlingen toegelaten tot het eerste jaar van de scholen voor voortgezet onderwijs. Een groot probleem voor deze scholen is de opvang van de zwakste instromers die eigenlijk een vorm van individueel beroepsonderwijs zouden moeten kunnen volgen. Voldoende hulp kan hier nog niet worden geboden.

Een ander probleem is de beperkte keuzemogelijkheid voor de leerlingen: als enige vorm van lager beroepsonderwijs is de l.e.a.o.-afdeling aanwezig. Dit betekent dat leerlingen die in Nederland gekozen zouden hebben voor een der vier andere vormen van lager beroepsonderwijs niet het voor hen meest geschikte schooltype vinden.

Er zijn intensieve besprekingen tussen de scholen voor lager en voortgezet onderwijs op de bases, teneinde de aansluiting zo goed mogelijk te kunnen laten verlopen. Zo probeert men een ontwikkelingsprofiel van de leerlingen vast te stellen aan het eind van het zesde leerjaar van het lager onderwijs, opdat de school voor voortgezet onderwijs daarop zo goed mogelijk kan inspelen.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.8 Inspectie Ned. rijksscholen v.o. in West-Duitsland III.9 Hoofdingspectie speciale diensten

III.9.1 Het b.o.-v.o.-project III.9.2 Het project scholengemeenschappen

III.8.6 Doorstroming naar scholen in Nederland

Bij doorstroming van leerlingen die een diploma m.a.v.o. of l.e.a.o. verwierven, deden zich ten aanzien van de aansluiting op vervolgonderwijs aan scholen in Nederland geen bijzondere problemen voor. Ook waren er over het algemeen geen moeilijkheden bij de doorstroming van leerlingen, die atheneum- of h.a.v.o.-lessen t/m het derde leerjaar hadden gevolgd, naar het vierde leerjaar atheneum of h.a.v.o. in Nederland. Uit gevraagde informatie bleek dat leerlingen die met een positief advies de Nederlandse school voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland hadden verlaten, het onderwijs in het vierde leerjaar of atheneum of h.a.v.o. met succes konden volgen. Aanpassingsproblemen - andere school, andere leerboeken, andere leraren, grotere scholen - leidden wel eens tot geringe achteruitgang in de eerste maanden. De ervaring heeft echter geleerd dat de leerlingen daarna over het algemeen goede resultaten weten te behalen.

III.8.7 Doorstroming naar scholen in Duitsland

Leerlingen die na het behalen van het m.a.v.o.- of l.e.a.o.-diploma of na afronding van de onderbouw h.a.v.o.-v.w.o. nog in Duitsland moesten blijven, vonden plaatsing op Duitse scholen. Enkele leerlingen vonden een betrekking.

Van de acht m.a.v.o.-gediplomeerden gingen zes naar een vorm van middelbaar beroepsonderwijs (o.a. de Wirtschaftsschule), terwijl één leerling werd toegelaten tot het elfde leerjaar van een Duits gymnasium.

Van de l.e.a.o.-gediplomeerden gingen twee naar een Duitse vorm van lager beroepsonderwijs (met 'Lehrstelle').

Zes leerlingen stroomden door naar het tiende leerjaar van een Duits gymnasium na afronding van de onderbouw h.a.v.o.-atheneum. Twee leerlingen gingen na voltooiing van het tweede leerjaar h.a.v.o.-atheneum naar het negende leerjaar van een Duits gymnasium.

III.8.8 Nederlands als examenvak aan het St. Viti-Gymnasium te Zeven

Aan het St. Viti-Gymnasium in Zeven werd enige jaren geleden na uitvoerig overleg tussen het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Kultusministerium van de deelstaat Niedersachsen ten behoeve van Nederlandse leerlingen die na afronding van hun schoolloopbaan aan de Nederlandse rijksschool voor voortgezet onderwijs te Zeven nog in Duitsland moesten blijven en hun studie aan het Duits gymnasium te Zeven wensten voort te zetten het vak Nederlands als examenvak ingevoerd. Dit vak wordt gegeven in het elfde t/m het dertiende leerjaar van het St. Viti-Gymnasium. In 1982, het jaar waarin voor het eerst eindexamen kon worden gedaan met Nederlands in het pakket, slaagden twee Nederlandse leerlingen met zeer goede cijfers voor zowel het vak Nederlands als voor de andere vakken bij het Duitse eindexamen ('Abitur').

III.8.9 Contacten met Nederland

De geïsoleerde positie van de vijf scholen in Duitsland maakt contacten met Nederland noodzakelijk. Hoewel de grote afstanden vaak een bezwaar zijn om deze contacten in voldoende mate te onderhouden, namen leraren desondanks deel aan verschillende besprekingen en cursussen zoals:

- applicatie economie;
- bijeenkomsten voor schooldecanen;
- nascholing scheikunde;
- cursus DBK-natuur- en scheikunde;
- SLO-scheikunde;

- studiedag DBK-biologie;
- studiedag moderne vreemde talen.

De schoolleiders namen deel aan:

- vergaderingen van inspecteur met schoolleiders in de inspectie IA-6;
- bijeenkomsten van rijksrectoren in Nederland;
- voorlichting ontwikkeling schoolwerkplan.

III.8.10 Voorlopige Medezeggenschapsraad

Aan de vijf scholen werd een voorlopige Medezeggenschapsraad gevormd.

III.9 Hoofdinspectie Speciale Diensten

III.9.1 Het b.o.-v.o.-project (aansluiting basisonderwijs-voortgezet onderwijs)

Bij het b.o.-v.o.-project is sprake van omvangrijke projecten welke onderverdeeld kunnen worden in twee generaties. De eerste generatie begon in 1981, de tweede in 1982.

Doordat in een zogenaamde projectlokatie meerdere scholen aan het project deelnemen, heeft men te maken met zowel organisatorische als inhoudelijke problemen.

De volgende resultaten zijn het vermelden waard:

- in de projectlokaties zijn goede overlegstructuren en contacten tussen de deelnemende scholen uit het b.o. en het v.o. ontstaan;
- men is bereid kritiek op eigen opvattingen te aanvaarden;
- er vindt een goede informatie-uitwisseling over elkaars inzichten en opvattingen plaats;
- er wordt een basis gelegd voor een goede samenwerking tussen de scholen voor b.o. en v.o.

De verschillende projectlokaties vertonen op onderwijskundig gebied grote verschillen. De projectactiviteiten worden vooral door toevallige omstandigheden en behoeften bepaald.

Het accent heeft tot nu toe gelegen op het scheppen van organisatorische voorzieningen. De schoolwerkplanontwikkeling blijft nog beperkt tot enkele elementen. Uitwisseling van pedagogische inzichten van b.o. naar v.o. en omgekeerd komt nog weinig voor. Verandering van didactiek beperkt zich meestal tot de werkvormen die men hanteert.

III.9.2 Het project scholengemeenschappen (v.w.o.-)a.v.o.-l.b.o.

Het aantal scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. bedraagt ongeveer honderd, waarvan 52 deelnemen aan het project.

Het a.v.o.-l.b.o.-project wil scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. helpen een meerjarige periode van geïntegreerd voortgezet onderwijs te realiseren met een daarbij passende inrichting en afsluiting van de bovenbouw. Het project bevindt zich thans in fase twee, begonnen op 19 mei 1981, waarin aan de deelnemende scholen hogere eisen worden gesteld dan voorheen. Er zijn een aantal marges aangegeven waarbinnen de scholengemeenschappen hun doelen moeten kiezen en waarop zij hun projectactiviteiten moeten richten.

Die marges zijn:

- opzet en organisatie van de brugperiode;
- het onderwijs aan heterogene groepen;
- onderwijs in algemene technieken;
- onderwijs in kennis der natuur;
- onderwijs in een moderne vreemde taal.

Jaarlijks dient men te rapporteren via een voortgangsrapport.

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.9 Hoofdingspectie speciale diensten

- III.9.2 Het project scholengemeenschappen
- III.9.3 Het middenschool-project
- III.9.4 Het project funderend onderwijs
- III.9.5 De stimuleringsprojecten v.o.
- III.9.6 Het project k.m.b.o.

In het schooljaar 1981/1982 vond een zgn. koerskeuze-proces plaats en dienden de scholen zgn. stappenplannen in. Van de 60 scholen die zich hadden aangemeld, werden op basis van deze plannen 52 scholengemeenschappen tot de tweede fase toegelaten. Met de uitvoering van de ingediende plannen werd in 1982 een aanvang gemaakt. Voor tal van scholen betekende dit een voortzetting van reeds begonnen activiteiten in de eerste fase van het project.

III.9.3 Het middenschool-project

In 1982 omvatte het project negen experimenteerscholen. Nog vijf scholen begonnen met ingang van het schooljaar 1982/1983 met de uitvoering van een experiment. Veertien scholen, waaronder negen resonansscholen hebben zich intussen aangemeld om op basis van de nieuwe voorwaarden als experimenteerschool deel te nemen aan het project. De overblijvende resonansscholen dienen zich in het schooljaar 1982/1983 te bezinnen op hun toekomstige rol in het ontwikkelingsbeleid. Drie resonansscholen hebben te kennen gegeven 1 augustus 1983 te stoppen.

In de experimenten vindt veel en belangrijk werk plaats bij het zoeken naar nieuwe vormen en mogelijkheden voor geïntegreerd voortgezet onderwijs. Op tal van manieren en vaak onder moeilijke omstandigheden proberen de experimenteerscholen hun onderwijskundige en pedagogische idealen gestalte te geven. Daarmede kiezen zij voor een moeilijke positie in het veld waar zij bij voortduring onder kritiek staan van velen, soms terecht maar ook vaak ten onrechte.

Met inachtneming van het bovenstaande valt bij de ontwikkeling in de experimenten het volgende aan te tekenen:

- een duidelijk inzicht in de meerwaarde van sommige vormen en inhoud die ontwikkeld zijn, en een beeld van de daarmee gepaard gaande kostenverhoging ontbreken nog;
- in de projecten treden in de sfeer van het management soms ontwikkelingsstoornissen op, vaak in samenhang met de vele veranderingen die de ontwikkelingen met zich meebrengen. Signalering van deze stoornissen heeft tot nu toe nog niet geleid tot een analyse van de oorzaken of suggesties voor een gerichte aanpak, b.v. bijscholing van school- en/of projectleiders;
- tot nu toe ziet het er niet naar uit dat een selectievrije periode van langer dan twee jaar mogelijk is. In de experimenten heeft men hooguit voor twee jaar onderwijs aan heterogene groepen kunnen geven;
- de ontwikkelingen gericht op het vergroten van de zorgbreedte stagneren en vragen om gerichte stimulering door de overheid;
- voor het vraagstuk van de rol doorbreking ontbreekt tot nu toe een duidelijke probleemstelling;
- niet alle experimenteerscholen voldoen aan de gegeven richtlijnen en verplichtingen die zij met betrekking tot de rapportage over de ontwikkelingen op zich genomen hebben.

III.9.4 Het project funderend onderwijs

Er is sprake van drie projecten. Eén project bestaat uit een school voor voortgezet onderwijs, een school voor lager onderwijs en kleuteronderwijs. Deze scholen staan onder hetzelfde bevoegde gezag en komen uit de categorie Vrije Scholen. Het tweede project omvat een scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o. in een project met twee basisscholen. Het derde project, 31 scholen voor k.o./l.o., één school voor bu.o. (m.o.k.) en vier scholen voor voortgezet onderwijs, te weten twee m.a.v.o.-scholen, één l.h.n.o. en één l.t.s.

Bij de beeldvorming over de projecten dient men uitdrukkelijk rekening te houden met de uitermate ongunstige condities waaronder men heeft gewerkt door de onduidelijke plaatsbepaling en coördinatie vanwege het beleid. Ook ontbreekt een beeld over de te verwachten opbrengst van de projectscholen. Daardoor richt men zich niet in de eerste plaats op activiteiten die vallen binnen de kaders van gemeenschappelijke projectdoelen. Er is dus geen sprake van één project.

Het eerste project is vooral gericht op uitbouw en versterking van het onderwijs volgens de pedagogische filosofie van de Vrije School. Ontwikkeling van inzichten is de voornaamste projectactiviteit.

In het tweede project worden de extra mogelijkheden aangewend om een aantal verbeteringen te realiseren. De instroom vanuit de beide basisscholen in de school voor v.o. wordt nauwelijks door de projectactiviteiten beïnvloed.

In het derde project was er veel organisatorisch voorwerk nodig. Langzamerhand is er een gunstige infrastructuur voor overleg en afstemming ontwikkeld. Alhoewel anders bedoeld, biedt dit project de deelnemende scholen de mogelijkheid om regionaal de onderwijsvoorzieningen en de behoeften beter op elkaar af te stemmen.

III.9.5 De stimuleringsprojecten v.o.

In 1982 werd de uitvoering van het stimuleringsbeleid, waarmee in het v.o. in 1981 was begonnen, voortgezet. Het aantal projecten, waarin aan de vormgeving van dit beleid wordt gewerkt, werd sterk uitgebreid.

De tien integrale projecten en de acht themaprojecten (later in 1982 werd één themaproject integraal project) waren in 1981 met een voorbereidingsjaar begonnen. Daarbij zijn in totaal 92 scholen betrokken. Zij dienden op 1 februari 1982 een projectplan en een jaarwerkplan voor het schooljaar 1982/1983 in. Van de projectplannen werd er aanvankelijk één afgekeurd, acht werden goedgekeurd en tien werden goedgekeurd onder voorbehoud van bijstelling van de plannen. In de loop van 1982 ontvingen alle projecten uiteindelijk een (zij het in enkele gevallen voorlopige) goedkeuring. In 1982 werd door de projecten niet gerapporteerd. De eerste beknopte voortgangsrapporten van de scholen verschijnen in februari 1983.

In 1981 had het toenmalige Ministerie van CRM aan drie projectlokaties de mogelijkheid geboden om de projectactiviteiten uit te voeren in samenwerking met enkele CRM-werksoorten. In de loop van 1982 werd het aanbod van CRM verruimd. Vijf van de eerder begonnen integrale projecten meldden van de mogelijkheid tot een intensieve samenwerking met CRM-werksoorten gebruik te willen maken.

In het voorjaar van 1982 werd het aantal stimuleringsprojecten v.o. uitgebreid. Aan zes projectlokaties (met in totaal 34 scholen) werd de mogelijkheid geboden om een integraal project te beginnen, aan negen lokaties (met in totaal 46 scholen) om een themaproject te starten. De zes integrale projecten werden in de gelegenheid gesteld om, evenals de in 1981 begonnen integrale projecten, gebruik te maken van het verruimde aanbod van het toenmalige Ministerie van CRM.

De in 1982 aangewezen projectlokaties dienden in september een raamplan in. Het schooljaar 1982/1983 is voor deze scholen een voorbereidingsjaar, in februari van 1983 moeten de projecten hun projectplannen indienen. De looptijd van deze projecten eindigt, evenals van de in 1981 gestarte projecten, in augustus 1985.

III.9.6 Het project kort-m.b.o.

In 1982 werd het aantal proefprojecten kort-m.b.o. op 26 gehandhaafd. Het totale aantal leerlingen per september 1982 bedroeg 7 468. Ook in 1982 werd door de

III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.9 Hoofdingspectie speciale diensten III.10 Alg. hoofdingspectie v.o.-audiovisuele media

III.9.6 Het project k.m.b.o.

projectinspecteurs over deze proefprojecten gerapporteerd door middel van de derde evaluatierapportage Inspectie Projectgroep (IPG) 100 d.d. juli 1982. De gegevens die daarin bijeengebracht zijn, bieden een goed inzicht in de stand van zaken in de proefprojecten. In het kader van een beleidsnotitie werd daaraan voorts ook nog aandacht geschonken. In het volgende wordt op een aantal aspecten nader ingegaan.

III.9.6.2 *Leerplanontwikkeling*

De leerplanontwikkeling heeft veel gevergd van de energie van de onderwijsgegenden en de ondersteuners. Het werd daarbij duidelijk dat er meer tijd nodig was om deze ontwikkeling af te ronden. Om die reden kon dan ook beluisterd worden dat integrale invoering per 1-8-1983 - zoals aanvankelijk in de bedoeling lag - ongewenst geacht werd. Dit plan werd in 1982 inmiddels ook losgelaten. Gezien de noodzaak van verder ontwikkelingswerk alsmede gezien het feit dat de middelen voor integrale invoering ontbreken, werd de a.m.v.b. tot 1987 verlengd. De leerstofontwikkeling moet nu in belangrijke mate in 1983 afgerond worden, waarna in 1984 verdere uitbreiding van het kort-m.b.o. te verwachten is.

III.9.6.3 *Drempelloze toelating*

Het ontwikkelingswerk werd ook in een ander opzicht belemmerd. De beperkte opnamecapaciteit van de 26 proefprojecten maakte het noodzakelijk om uit het grote aantal aanmeldingen een selectie te maken. Uit de evaluatierapportage zou blijken dat daardoor afbreuk gedaan werd aan een van de belangrijkste uitgangspunten van het kort-m.b.o., te weten de drempelloze toelating. Niet altijd werd daardoor een 'juiste doorsnede' van de beoogde kort-m.b.o.-populatie verkregen. Gevreesd moet worden, dat daardoor de proefprojecten niet die gegevens zullen leveren die representatief zijn voor de inrichting van het kort-m.b.o.

III.9.6.4 *De samenwerking*

De samenwerking tussen de verschillende participanten, die geacht worden het kort-m.b.o. te ontwikkelen en die de proefprojecten moeten dragen, werd gefrustreerd door verschillen in uitgangspunten tussen het korte-termijnbeleid (kort-m.b.o.) en het lange-termijnbeleid (tweede-faseplannen). Met name het 'sectorale' uitgangspunt in de plannen van het toekomstig stelsel van het beroepsonderwijs in de tweede fase van het voortgezet onderwijs, verdraagt zich niet met de brede intersectorale opbouw van de proefprojecten. Ook was er sprake van een tendens tot verzelfstandiging van de proefprojecten. Enkele projecten maakten daardoor de banden met de samenwerkingsprojecten losser.

III.9.6.5 *De bijdrage van de landelijke organen van het leerlingwezen en het bedrijfsleven*

Met betrekking tot het overleg van de proefprojecten met de landelijke organen van het leerlingwezen vond een gunstige ontwikkeling plaats. In toenemende mate werden deze organen ingeschakeld, zoals bij het verwerven van stageplaatsen, het maken van praktijkopdrachten, het leveren van bijdragen voor de examinering e.d. In een aantal projectsituaties bleef dit overleg echter helaas onder de maat. Met betrekking tot het overleg van de proefprojecten met het regionale bedrijfsleven moest voorts gesteld worden, dat er veel te weinig initiatieven ontwikkeld waren, die de noodzakelijk geachte samenwerking verder kunnen brengen.

III.10 Algemene hoofdingspectie voortgezet onderwijs-audiovisuele media

De zendtijd ten behoeve van school-tv is met 36 uur/jaar uitgebreid tot in totaal 181 uur/jaar. Met name bij het voortgezet onderwijs neemt de deelname van scholen toe. Het op de markt komen van goedkope(re) videorecorders heeft ook invloed op deze toeneming van de deelname. Ongeveer 80% van alle scholen bezit minstens één t.v.-ontvanger.

Het Nederlands Instituut voor Audiovisuele Media (NIAM) bedient momenteel ruim 4 000 onderwijsinstellingen met het uitlenen van films en het geven van adviezen bij aankoop van hardware en bij media-cursussen. Voorlichting over gebruik van computers is een activiteit, die het NIAM nu ook verzorgt. Hierdoor wordt een andere groep scholen bereikt, omdat veelal scholen, die zich voor het gebruik van computers inspannen, niet dezelfde zijn als die reeds jaren met audiovisuele media werken.

Er is een stijgende belangstelling voor het gebruiken van computers in het onderwijs, zowel ten dienste van het informatica-onderwijs als ten behoeve van de individualisering van het onderwijs. Er zijn scholen, die reeds zelf een begin hebben gemaakt met het ontwikkelen van software. Punten van aandacht blijven: de programmeertalen, het opstellen van richtlijnen met betrekking tot standaardisatie van het gebruik van computer hardware en software en het ontwikkelen van professionele software. Er is een aantal verenigingen op dit gebied werkzaam.

De Stuurgroep Audiovisuele Media (SAM) heeft zijn werkzaamheden afgesloten en het eindadvies bij de bewindsliden ingediend. Op initiatief van een aantal landelijke instituten is een mediaprijs uitgereikt aan een school van voortgezet onderwijs in Groesbeek en een school te Waddinxveen. De uitreiking vond plaats in september 1982 door de directeur-generaal voortgezet onderwijs, dr. P. J. Gathier.

IV — HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.1 Algemeen overzicht hoger onderwijs

IV.1.1.1 Studentenaantallen hoger onderwijs

Op 1 september 1982 bedroeg het aantal ingeschreven studenten bij het hoger beroepsonderwijs ca. 224 600 (139 900 volle tijd en 84 700 deeltijd). Het aantal studenten bij het voltijd-onderwijs steeg met 4,78% ten opzichte van het vorig studiejaar, terwijl het aantal studenten bij de deeltijd-opleidingen terugliep met 3,82%. De grootste toename valt waar te nemen bij het hoger economisch onderwijs (+ 14,5%). Bij het hoger pedagogisch onderwijs zet de trend van de afgelopen jaren door dat het aantal studenten vermindert. Het laatste jaar met 2,9%.

Aantal studenten bij het h.b.o.

	1981/ '82			1982/ '83		
	totaal	voltijd	deeltijd	totaal	voltijd	deeltijd
1. Hoger agrarisch onderwijs	5 258	4 985	273	5 500	5 192	308
2. Hoger technisch onderwijs	39 309	33 888	5 421	40 140	34 857	5 283
3. Hoger gezondheidszorgonderwijs	19 494	15 858	3 636	20 175	16 389	3 786
4. Hoger economisch onderwijs	15 350	14 235	1 115	17 574	15 986	1 588
5. Hoger soc.-agogisch onderwijs	32 309	18 689	13 620	33 504	21 695	11 809
6. Hoger kunstonderwijs	17 687	12 800	4 887	18 188	13 316	4 872
7. Hoger pedagogisch onderwijs	92 208	33 079	59 129	89 548	32 483	57 065
Totaal h.b.o.	221 615	133 534	88 081	224 629	139 918	84 711

Aantal studenten bij het w.o.

	1981/ '82			1982/ '83		
	studenten w.o.	extranei	totaal	studenten w.o.	extranei	totaal
1. Godgeleerdheid	1 853	247	2 100	1 708	136	1 844
2. Letteren	22 205	2 218	24 423	23 195	1 027	24 222
3. Geneeskunde	13 580	320	13 900	14 005	66	14 071
4. Tandheelkunde	2 662	19	2 681	2 641	3	2 644
5. Diergeneeskunde	1 205	28	1 233	1 311	4	1 315
6. Wis- en natuurwetenschappen	14 234	795	15 029	14 704	229	14 933
7. Technische wetenschappen	18 697	946	19 643	20 725	294	21 019
8. Landbouwwetenschappen	5 474	158	5 632	5 705	69	5 774
9. Rechtswetenschap	18 804	3 208	22 012	21 085	2 334	23 419
10. Economische wetenschappen	11 187	1 044	12 231	11 909	537	12 446
11. Sociale wetenschappen	6 946	960	7 906	7 489	437	7 926
12. Psychologie	7 789	661	8 450	7 976	188	8 164
13. Pedagogische wetenschappen	7 866	727	8 593	8 024	252	8 276
14. Overige gamma-wetenschappen	723	22	745	979	22	1 001
15. Aardrijkskunde en prehistorie	3 885	375	4 260	4 073	141	4 214
16. Wijsbegeerte	1 394	366	1 760	1 406	262	1 668
Totaal	138 504	12 094	150 598	146 935	5 955	152 890

1. Op 1 december 1982 bedroeg het aantal studenten w.o. en extranei bij het wetenschappelijk onderwijs bijna 152 900, een toename van 1,5% ten opzichte van het vorige studiejaar. Het aantal ingeschreven studenten w.o. (146 950) steeg ten opzichte van het studiejaar 1981/ '82 met ruim 8 400. Daarentegen daalde het aantal extranei met 6 200.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.1 Algemeen overzicht hoger onderwijs

2. Een aantal (sub)faculteiten vertoont een achteruitgang van het aantal studenten w.o. en extranei. De sterkste daling vond plaats bij godgeleerdheid (-12%) en wijsbegeerte (-8%). Van de grotere faculteiten laten rechtsgedeelheid en technische wetenschappen de grootste toename zien (resp. 6 en 4%).
3. In het inschrijvingsbesluit w.o. van 5 augustus 1982 is de mogelijkheid geschapen voor een gedeeltelijke terugbetaling van het collegegeld aan degenen die zijn ingeschreven als student en voor 1 juni zijn afgestudeerd. Samen met de aanzienlijke stijging van het examengeld voor extranei in het studiejaar 1982/'83 vormt dit de belangrijkste verklaring voor de daling van het aantal inschrijvingen als extraneus en de stijging van het aantal inschrijvingen als student.

Bron: CBS mededelingen nr. 7.789/februari 1983.

IV.1.1.2 Prognoses studentenaantallen

- a. Hoger beroepsonderwijs
De in onderstaande tabel gepresenteerde cijfers betreffen de meest recente prognoses van de Taakgroep Studentenramingen van de Adviesgroep Planning*. Bij deze prognoses is een aantal richtingen buiten beschouwing gelaten**. Voor de goede orde moet vermeld worden dat de rijksbegroting 1984 en de meerjarencijfers 1985-1988 niet op deze prognoses zijn gebaseerd, maar op oudere gegevens.
De geraamde stijging van het totale aantal ingeschreven voltijd-studenten bedraagt tot 1989 ruim 17%. Voor het deeltijd-onderwijs bedraagt dit percentage ca. 9%.
De relatief grote stijging in 1987 bij het full-time pedagogisch onderwijs en in 1984 resp. 1985 bij het full-time laboratoriumonderwijs is het gevolg van de verlengde cursuseduur bij de in deze clusters getelde geherstructureerde opleidingen.

* Rapport: RHOBOS '83 (Raming Hoger Beroepsonderwijs Studentenaantallen 1983-2000).
** Universitaire m.o.-opleidingen, nautisch onderwijs oude structuur, cursussen agrarisch onderwijs l.o.-akten en m.o.-akten aan pedagogische academies, leraren technisch en nautisch onderwijs.

Raming totale aantal ingeschreven studenten h.b.o.

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Agrarisch	5 263	5 312	5 355	5 363	6 321	5 211	5 033	4 821
Nautisch	3 260	3 430	3 536	3 585	3 574	3 507	3 386	3 240
Technisch	29 877	30 624	31 169	31 438	31 323	30 775	29 837	28 650
Laboratorium	7 147	7 239	7 295	7 278	7 265	7 002	6 680	6 354
Gezondheidszorg	17 262	17 437	17 617	17 712	17 644	17 324	16 800	16 157
Economisch	22 890	23 599	24 087	24 299	24 137	23 555	22 646	21 594
Sociaal cultureel	23 113	23 458	23 769	23 964	23 934	23 574	22 916	22 087
Kunst	15 831	15 979	16 142	16 272	16 329	16 277	16 069	15 723
Pedagogisch	29 585	31 981	32 212	32 320	32 187	31 693	30 856	29 797
Sub-totaal full-time h.b.o.	154 322	159 062	161 182	162 231	161 714	158 918	154 223	148 423
PT Technisch	4 396	4 484	4 578	4 800	4 989	5 114	5 171	5 159
PT Laboratorium	1 664	1 716	1 758	1 789	1 806	1 808	1 794	1 764
PT Gezondheidszorg	3 882	3 902	3 919	3 941	3 957	3 952	3 920	3 865
PT Economisch	2 400	2 463	2 515	2 554	2 580	2 583	2 554	2 497
PT Sociaal cultureel	12 012	12 114	12 234	12 351	12 439	12 457	12 394	12 214
PT Kunst	5 274	5 312	5 348	5 390	5 424	5 419	5 368	5 271
PT Pedagogisch	17 868	17 913	18 005	18 111	18 166	18 130	17 968	17 683
Sub-totaal part-time h.b.o.	47 496	47 904	48 357	48 936	49 361	49 463	49 169	48 454
Totaal-generaal	201 818	206 966	209 539	211 167	211 075	208 381	203 392	196 877

b. Wetenschappelijk onderwijs

Prognose aantal studenten bij het w.o.

	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90
1. Godgeleerdheid	2 026	1 765	1 493	1 274	1 171	1 127	1 115	1 107
2. Letteren	24 994	25 552	25 719	25 653	23 213	20 932	19 262	18 351
3. Geneeskunde	14 009	14 206	14 414	14 261	13 584	12 878	12 507	12 354
4. Tandheelkunde	2 685	2 677	2 713	2 764	2 699	2 633	2 609	2 614
5. Diergeneeskunde	1 243	1 215	1 182	1 144	1 010	920	808	883
6. Wis- en natuurkunde	15 269	15 419	15 490	15 437	14 123	12 963	12 147	11 755
7. Technische wetenschappen	20 480	21 083	21 633	21 962	20 500	19 602	17 986	17 416
8. Landbouwwetenschappen	5 705	5 802	5 888	5 923	5 406	4 903	4 542	4 377
9. Rechtsgeleerdheid	23 341	23 846	23 882	23 629	21 738	20 266	19 611	19 378
10. Economische wetenschappen	12 669	12 754	12 790	12 663	11 425	10 342	9 630	9 297
11. Sociale wetenschappen	7 985	7 985	7 912	7 797	6 949	6 252	5 757	5 459
12. Psychologie	8 248	8 108	7 935	7 727	6 846	6 076	5 553	5 291
13. Pedagogie	8 308	7 924	7 517	7 144	6 175	5 396	4 873	4 614
14. Overige gamma wetenschappen	987	1 197	1 358	1 493	1 532	1 520	1 489	1 463
15. Aardrijkskunde en prehistorie	4 159	4 033	3 901	3 745	3 282	2 899	2 649	2 544
16. Wijsbegeerte	1 707	1 624	1 513	1 399	1 154	975	870	820
Totaal	153 815	155 181	155 340	154 375	140 807	129 144	121 480	117 723

Bron: WORS

1. In 1982 is in het w.o. de twee-fasenstructuur ingevoerd. Met deze structuur wordt onder meer beoogd een verkorting van de cursusduur, een begrenzing van de maximale inschrijvingsduur en een inrichting van specialistische tweede-fase-opleidingen met een beperkte toegankelijkheid.
2. De twee-fasenstructuur leidt tot een drastische vermindering van het aantal ingeschrevenen in de periode van 1984 tot en met 1990 van circa 24%.

IV.1.1.3
Studentenaantallen
post-academisch onderwijs

1. Conform de uitgangspunten en de voorschriften in de Regeling Post-Academisch Onderwijs zijn momenteel één publiekrechtelijk orgaan en 20 commissies van voorbereiding werkzaam met het organiseren van post-academische cursussen.

Van bedoelde p.a.o.-organisaties worden er achttien financieel ondersteund door O. en W. ten behoeve van organisatorische en administratieve werkzaamheden.

Enige getallen (alleen omtrent universitair verzorgd p.a.o. in 1982, voor zover daarover getallen beschikbaar zijn):

aantal cursussen:	± 610
aantal cursisten:	± 35 000
aantal cursussen:	± 570 000

2. Daarnaast worden aparte rijksbijdragen verstrekt aan de Stichting Interacademiale Opleiding Organisatiekunde en de Sectie PAO van het Interuniversitair Instituut Bedrijfskunde. Hun activiteiten zijn in bovenstaande cijfers niet verwerkt.

3. Naast de officiële p.a.o.-instanties opereren er nog een groot aantal 'particuliere' p.a.o.-instituten.

Hoger beroepsonderwijs

Hoger technisch onderwijs	65
Hoger economisch onderwijs	18
Hoger gezondheidszorgonderwijs	35
Hoger sociaal-agogisch onderwijs	52
Kunstonderwijs	54
Totaal	224

IV.1.1.4
Aantal instellingen voor
hoger onderwijs

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.1 Algemeen overzicht hoger onderwijs

Wetenschappelijk onderwijs

Universiteiten

Technische hogescholen

Landbouwhogeschool

Hogeschool voor maatschappij- en geesteswetenschappen

Bij artikel 118 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs aangewezen bijzondere instellingen van w.o.

Theologische Hogescholen

Instituut voor Bedrijfskunde

IV.1.1.5

Uitgaven hoger onderwijs

Hoger beroepsonderwijs

Voor het h.b.o. (excl. het hoger agrarisch onderwijs en het hoger pedagogisch onderwijs) was in de Begrotingswet 1982 een bedrag opgenomen van f 1 003 mln.; voor de exploitatie-uitgaven van de universiteiten en hogescholen was f 3 384 mln. uitgetrokken. Naar het zich laat aanzien zullen deze bedragen bij de nog in te dienen suppletoire wetten en rekening houdend met de verschillende Toevoegingsbesluiten nader worden vastgesteld op f 1 004 en f 3 435 mln. Voor het h.b.o. kunnen de uitgaven als volgt gesplitst worden naar onderwijssoort en worden uitgedrukt in een bedrag per student:

Uitgaven per studentjaar (X f 1)

	aantallen student- jaren	per- soneel	mate- rieel	totaal
Hoger technisch onderwijs	41 700	8 245	918	9 163
Hoger economisch onderwijs	15 405	6 069	182	6 251
Hoger gezondheidszorg en hoger sociaal-agogisch onderwijs	47 849	6 629	186	6 815
Kunstonderwijs	16 485	10 312	923	11 235

Opm.: gemiddelde kosten op basis van kalenderjaar.

Hoger technisch onderwijs (inclusief m.b.o.-lab. onderwijs).

Wetenschappelijk onderwijs

Voor het w.o. is een splitsing naar uitgaven en (cluster van) studierichtingen niet mogelijk. Bovendien zijn in de bedragen voor de universiteiten en hogescholen aanzienlijke uitgaven begrepen voor onderzoek en patiëntenzorg.

IV.1.1.6

Studiefinanciering / Onderwijsbijdragen

Studiefinanciering

Voor de ontwikkeling op het terrein van de studiefinanciering wordt verwezen naar VI Studiefinanciering.

Onderwijsbijdragen

Met ingang van het studiejaar 1982-1983 is het examengeld in het wetenschappelijk onderwijs verhoogd van f 60 tot de helft van het in artikel 77, tweede lid, van de Wet wetenschappelijk onderwijs genoemde bedrag (aan collegegeld). Tevens is men overgegaan tot een jaarlijkse (d.w.z. aan de inschrijving gekoppelde) heffing in plaats van een heffing per examen. Het examengeld bedraagt voor het studiejaar 1983-1984 f 375. In oktober 1982 is aan de Onderwijsraad, de Academische Raad en de HBO-Raad advies gevraagd omtrent een ontwerp van wet, waarin wordt voorgesteld het collegegeld in het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs te verhogen van f 750 naar f 1 026 resp. van f 650 naar f 890. Tevens wordt in dit wetsontwerp voorgesteld om deze bedragen met ingang van het studiejaar 1984-1985 te indexeren aan de loon- en prijsontwikkelingen.

In 1980 bracht het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven (IOO) te 's-Gravenhage het rapport 'Een prijs voor onderwijs' uit. In december van dat jaar werd een vervolgoopdracht aan het IOO verstrekt, hetgeen leidde tot het rapport 'Een prijs voor onderwijs', deel II, dat in oktober 1981 werd gepubliceerd. In dit rapport worden voorstellen ontwikkeld om de onderwijsbijdragen te differentiëren. Als uitgangspunt voor die differentiatie zouden de onderwijskosten kunnen dienen. In mei 1982 is een derde vervolgoopdracht aan het IOO verstrekt. Deze onderzoeksoopdracht heeft betrekking op de retributies voor het gebruik van onderwijsvoorzieningen en is primair gericht op de school- en cursusgeld en dient aan te sluiten bij beschouwingen in de hiervoor genoemde rapporten van het IOO, die betrekking hebben op de onderwijsbijdragen in het hoger onderwijs. De resultaten van dit onderzoek worden verwacht in de eerste helft van 1983.

IV.1.1.7 Personeelsaantallen

Aantal personen werkzaam in het h.b.o. als leraar of adj. directeur 14 961.

Totale aantal les-, taak- en diensteenheden 244 845 (gemiddeld derhalve 16,37 eenheden per week per persoon).

Aantal formatieplaatsen 244 845 : 29 = 8 443

Directeuren f.t.	186
Directeuren p.t.	55

Aantallen niet-onderwijzend personeel h.b.o.

Administratie	830
Concierges	387
Bibliotheacarissen	127
Schoonmakers	494
Overig ondersteunend personeel (amanuenses, huishoudsters, orkestinspicieën, enz.)	540

formatieplaatsen 2 378

Overzicht mensjaren personeel w.o. 1982 in taakcategorieën

wetenschappelijk personeel	onderwijs ¹	6 957
	onderzoek ^{1 2}	8 224
	patiëntenzorg ³	1 352
niet-wetenschappelijk personeel		17 463

Totaal 33 996

IV.1.1.8 Studentenvoorzieningen w.o.

In 1982 is een heroverweging van het beleid met betrekking tot de studentenvoorzieningen aangekondigd. Daarop werd reeds vooruitgelopen door de bijdragenorm voor studentenvoorzieningen te verlagen met een bedrag van f 18 per student. Het effect hiervan zou voornamelijk tot uitdrukking dienen te komen in de studentensport voor het gebruik waarvan de gemiddelde retributie voor het collegejaar 1982-1983 ook daadwerkelijk op f 75 per student zou moeten worden gebracht. Uit budgettaire overweging werd ook de subsidie voor algemene mensae en andere universitaire restauratieve voorzieningen verminderd, waardoor in hetzelfde collegejaar door de instellingen verschillende beperkende maatregelen op dit gebied moesten worden genomen.

Noten:

¹ Inclusief bestuurs- en beheerstaken;

² Inclusief een aantal nog niet uitgesplitste maatschappelijke dienstverleningstaken;

³ Niet uitgesplitst naar de drie taakcategorieën.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.2 Onderwijsaanbod IV.1.3 Kansen op onderwijs

IV.1.2.1 *Nieuwe studierichtingen in het w.o.*

In het Bijzonder Deel van het Academisch Statuut zijn vijf nieuwe studierichtingen opgenomen: de studierichting der nieuw-Griekse taal- en letterkunde, de studierichting der fonetiek (bovenbouw), de studierichting der theaterwetenschap, de post-propaedeutische bovenbouwstudierichting der communicatiewetenschappen en de (volledige) studierichting der bedrijfskunde in de (universitaire) interfaculteit der bedrijfskunde. Deze laatste studierichting komt naast de reeds bestaande studierichting der bedrijfskunde in de technische wetenschappen. De bestaande bovenbouwstudierichting der bedrijfskunde werd niet meer in het statuut opgenomen. Het statuut voorziet tevens in een opleiding van de tweede fase die vereist is of dienstig kan zijn voor het bekleden van de betrekking van deskundige op het gebied van bestuur en beheer van organisaties. Aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs vonden de volgende uitbreidingen plaats:

Rijksuniversiteit te Groningen: Studierichting nieuw-Grieks,
Studierichting Informatica (drs).
Studierichting Bedrijfskunde (drs.)

Gemeentelijke universiteit te
Amsterdam: Studierichting Planologie
Katholieke Univ. te Nijmegen: Studierichting Arabisch,
nieuw-Perzisch, Turks
Studierichting Planologie

IV.1.2.2 *Aanwijzing tot hogeschool*

Bij Koninklijk besluit van 27 september 1982 (Stb. 1982, 558) is het opleidingsinstituut voor bedrijfskunde uitgaande van de Stichting Nijenrode aangewezen als hogeschool bedoeld in artikel 118 van de Wet op wetenschappelijk onderwijs. Door deze aanwijzing is de hogeschool ten aanzien van het door haar te verlenen doctoraat in de economische wetenschappen en het getuigschrift van een met goed gevolg afgelegd doctoraal examen in de bedrijfskunde gelijkgesteld met een hogeschool voor maatschappij- en geesteswetenschappen. Met het oog op deze aanwijzing werd in september begonnen met een vierjarige opleiding, waardoor aansluiting werd verkregen bij de twee-fasenstructuur wetenschappelijk onderwijs.

IV.1.2.3 *Nieuwe instellingen en afdelingen in het h.b.o.*

In het hoger beroepsonderwijs zijn de volgende uitbreidingen gerealiseerd:

- nautisch college 'Noorder Haaks': afdeling algemene operationele technologie - vooral afgestemd op 'off shore' activiteiten;
- school voor hoger economisch en administratief onderwijs te Arnhem: afdeling hoger distributie onderwijs;
- vestiging avondschool voor h.e.a.o. te Zwolle;
- scholen voor h.e.a.o. te Rotterdam en Sittard: afdeling bedrijfsinformatica;
- avondschool voor h.e.a.o. te 's-Gravenhage: afdeling bestuurskunde;
- school voor Ergotherapie Amsterdam / Weesp.

IV.1.3 Kansen op onderwijs

IV.1.3.1 *Ontwikkelingen in de deelname van vrouwen in het h.o.*

Tussen 1975 en 1982 is het aantal vrouwen bij het hoger onderwijs met 67% toegenomen, tegenover een toename van 10% bij de mannen. Toch zijn vrouwen in het hoger onderwijs nog steeds ondervertegenwoordigd (42%), met name in het w.o. (33%). In het h.b.o. bedraagt hun aandeel 48%.

De ontwikkeling van het aantal studenten per soort h.b.o. naar geslacht

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Mannen							
absoluut							
h. agrarisch onderwijs	2 873	3 153	3 697	3 800	4 219	4 409	4 417
h. technisch onderwijs	29 556	30 345	31 295	32 357	33 366	34 578	35 229
h. gezondheidszorgonderwijs	4 243	4 556	5 086	5 725	6 179	6 314	6 408
h. economisch onderwijs	4 678	5 290	6 108	7 008	8 155	9 639	111 473
h. sociaal-agogisch onderwijs	10 594	11 309	11 871	12 310	12 688	12 697	12 869
h. kunstonderwijs	8 876	9 182	9 049	9 173	9 336	9 236	9 190
h. pedagogisch onderwijs	44 373	44 317	43 755	40 836	39 453	36 881	36 054
totaal h.b.o.	105 193	108 152	110 811	111 209	113 396	113 814	115 640
Vrouwen							
h. agrarisch onderwijs	369	467	548	612	663	728	841
h. technisch onderwijs	3 404	3 426	3 563	3 782	3 924	4 091	4 080
h. gezondheidszorgonderwijs	7 846	8 553	9 463	10 621	11 425	12 347	13 090
h. economisch onderwijs	788	993	1 307	1 709	2 208	2 926	3 877
h. sociaal-agogisch onderwijs	10 827	12 610	14 355	15 882	17 439	18 446	19 440
h. kunstonderwijs	6 093	6 438	6 432	6 893	7 275	7 841	8 392
h. pedagogisch onderwijs	35 805	35 570	39 272	44 290	47 955	52 701	56 154
totaal h.b.o.	65 132	20 057	74 940	83 789	90 889	99 080	105 874

De ontwikkeling van het aantal studenten bij het w.o. naar geslacht

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Mannen							
1. Godgeleerdheid	1 721	1 692	1 733	1 771	1 735	1 522	1 445
2. Letteren	7 333	8 612	9 677	10 477	11 209	11 195	11 225
3. Geneeskunde	9 549	9 565	9 626	9 732	9 641	9 438	9 273
4. Tandheelkunde	2 113	2 189	2 232	2 242	2 269	2 192	2 136
5. Diergeneeskunde	897	879	850	870	869	835	843
6. Wis- en natuurkunde	11 501	11 960	12 681	12 730	12 871	12 309	12 084
7. Technische wetenschappen	16 084	16 392	16 910	17 206	17 699	18 053	18 360
8. Landbouwwetenschappen	3 055	3 127	3 361	3 625	3 930	3 966	4 063
9. Rechtsgeleerdheid	11 462	11 940	12 685	13 145	13 761	14 134	14 522
10. Economische wetenschappen	9 690	10 184	10 505	10 807	11 212	11 194	11 272
11. Sociale wetenschappen	5 566	5 164	5 302	5 408	5 315	5 046	4 981
12. Psychologie	4 849	5 205	5 211	5 052	4 873	4 477	4 144
13. Pedagogie	2 821	3 048	3 145	3 094	3 044	2 823	2 669
14. Overige gamma wetenschappen	105	158	211	236	260	312	392
15. Aardrijkskunde en prehistorie	2 626	2 902	3 206	3 368	3 350	3 202	3 180
16. Wijsbegeerte	851	1 162	1 302	1 467	1 577	1 345	1 332
Totaal	90 223	94 179	98 637	101 230	103 615	102 043	101 921

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.3 Kansen op onderwijs

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Vrouwen							
1. Godgeleerdheid	393	417	521	620	635	630	665
2. Letteren	6 974	8 378	9 562	10 575	11 846	12 282	12 898
3. Geneeskunde	3 443	3 624	3 840	4 005	4 211	4 376	4 627
4. Tandheelkunde	339	384	423	439	481	503	545
5. Diergeneeskunde	287	298	340	344	354	359	390
6. Wis- en natuurkunde	2 371	2 540	2 750	2 824	2 956	2 947	3 008
7. Technische wetenschappen	607	667	737	830	964	1 098	1 220
8. Landbouwwetenschappen	988	1 040	1 114	1 216	1 381	1 462	1 569
9. Rechtsgeleerdheid	3 699	4 127	4 622	5 344	5 971	6 731	7 490
10. Economische wetenschappen	449	501	607	704	800	922	995
11. Sociale wetenschappen	2 149	2 064	2 258	2 487	2 681	2 752	2 925
12. Psychologie	3 289	3 688	3 892	4 128	4 313	4 312	4 306
13. Pedagogie	4 028	4 529	5 161	5 370	5 704	5 819	5 924
14. Overige gamma wetenschappen	61	81	111	119	125	225	363
15. Aardrijkskunde en prehistorie	698	828	916	988	1 004	1 014	1 080
16. Wijsbegeerte	226	327	348	422	490	406	428
Totaal	30 001	33 493	37 202	40 415	43 916	45 838	48 375

Bron: CBS

IV.1.3.2

Aantallen buitenlandse studenten aan instellingen voor w.o. en h.b.o.

Buitenlandse studenten bij het h.b.o. (excl. Surinaamse en Ned. Antillen)

	M	V	T
1980/81	1 145	659	1 804
1981/82	1 322	602	1 924

Buitenlandse studenten bij het h.b.o. in % van het totale aantal studenten

	M	V	T
1980/81	1,00	0,67	0,85
1981/82	1,14	0,57	0,87

Bron: CBS

Buitenlandse studenten w.o. en extranei

	M	V	T
1981/82	2 061	1 131	3 192
1982/83	2 070	1 192	3 262

Buitenlandse studenten w.o. en extranei in % van het totale aantal studenten w.o. en extranei

	totaal	mannen	vrouwen
	%		
1981/82	2,1	2,0	2,3
1982/83	2,1	2,0	2,3

Incl. studenten w.o. en extranei zonder nationaliteit.

Bron: CBS

IV.1.3.3
 Internationaal
 Onderwijsprogramma en
 andere internationale
 cursussen

	duur van de cursus	aantal personen begonnen in 1982
<i>Technische wetenschappen</i>		
International Institute for Aerial Survey and Earth Sciences (ITC), Enschede	1 week - 24 maanden	390
International Institute for Hydraulic and Environmental Engineering (IHE), Delft	6 weken	225
Philips International Institute of Technological Studies (PII), Eindhoven	11 maanden	
Philips International Telecommunications Training Centre (PITTC), Hilversum	12-18 maanden	24 ¹
	1 week - 8 maanden	226
		865
<i>Sociale wetenschappen</i>		
Institute of Social Studies (ISS), The Hague	6-15 maanden	140
Bouwcentrum International Education (BIE), Rotterdam	4½ maand	67
International Course in European Integration (ICEI), Amsterdam	8 maanden	29
Research Institute for Management Science (RVS), Delft	4½ maand	114
Radio Nederland Training Centre (RNTC), Hilversum	4 maanden	47
International Union of Local Authorities (IULA), The Hague	1-2 maanden	43
International Course on Industrialisation (ICI), The Hague	6 weken	17
		457
<i>Landbouwwetenschappen</i>		
International Agricultural Centre (IAC), Wageningen	4 weken - 6 maanden	264
National Agricultural College (NACD), Deventer	10 maanden	39
Barneveld College (BC), Barneveld	6 maanden	62
Master of Science Course in Soil Science and Water Management (AU / MSc), Wageningen	2 jaar	24
		389
<i>Medische en aanverwante wetenschappen</i>		
International Course in Food Science and Nutrition (ICFSN), Wageningen	6 maanden	26
International Course in Health Development		21
		47
	Totaal	1 758

¹ Uitgezonderd deelnemers van dochterondernemingen of cliënten van Philips

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.4 Aansluiting tussen onderwijsvoorzieningen

IV.1.4 Aansluiting tussen onderwijsvoorzieningen

IV.1.4.1

Overgang voortgezet onderwijs-hoger onderwijs

De in 1982 door het CBS gepubliceerde Onderwijsmatrix 1980 geeft het volgende beeld van ontwikkelingen in de overgang tussen voortgezet en hoger onderwijs.

Instroom in de sectoren van het hoger beroepsonderwijs naar herkomst, 1980

	technisch onderwijs	nautisch onderwijs	agrarisch onderwijs	midden-stands-onderwijs	econ. en administr. onderwijs	sociaal-pedagogisch onderwijs	kunst-onderwijs	opleiding leerkrachten pedagogische academie	overige akten
Jongens totaal (absoluut)	8 515	1 276	1 141	2 125	3 643	3 433	1 351	1 797	2 516
	%								
w.v. in 1979/'80									
v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.									
lagere trap*	3,5	12,8	-		0,0		3,8	-	54,9
hogere trap	55,2	28,0	71,3		67,4	47,1	34,9	82,9	6,3
middelbaar beroepsonderwijs	25,3	5,6	21,5		16,8	3,6	2,8	1,7	38,8
geen volledig dagonderwijs ¹	16,1	53,7	7,3		15,8	49,0	58,4	15,4	

	technisch onderwijs	nautisch onderwijs	agrarisch onderwijs	midden-stands-onderwijs	econ. en administr. onderwijs	sociaal-pedagogisch onderwijs	kunst-onderwijs	opleiding leerkrachten pedagogische academie	overige akten
Meisjes totaal (absoluut)	1 501	229	232	2 120	1 101	7 529	1 384	3 052	2 521
	%								
w.v. in 1979/'80									
v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.									
lagere trap	17,5	-	-		-	0,1	4,3	-	64,1
hogere trap	64,2		86,2		77,0	63,8	40,8	87,7	3,8
middelbaar beroepsonderwijs	7,5		8,2		4,0	2,2	1,9	2,2	32,0
geen volledig dagonderwijs ¹	10,8		5,6		19,0	33,9	53,0	10,2	

¹ Incl. geringe aantallen studenten afkomstig van overig volledig dagonderwijs.

² In verband met de kleine absolute aantallen geen percentages berekend.

* lagere trap: l.b.o., m.a.v.o. en eerste drie leerjaren v.w.o. en h.a.v.o.

** hogere trap: leerjaren 4 en hoger v.w.o. / h.a.v.o. en m.b.o.

Instroom in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomst

	mannen				vrouwen			
	1974	1978	1979	1980	1974	1978	1979	1980
totaal (absoluut)	12 849	14 584	14 681	15 126	5 372	7 258	7 701	8 410
	%							
w.v. in het vorig studiejaar volledig dagonderwijs								
v.w.o. met diploma	65,1	70,6	68,2	66,4	66,0	64,8	62,7	53,1
h.b.o. met diploma	3,2	4,5	4,4	4,0	2,1	3,2	3,0	2,3
geen volledig dagonderwijs	31,7	24,8	27,4	29,6	31,9	32,0		39,1

In 1982 zijn geen concrete maatregelen genomen inzake de aansluiting tussen voortgezet en hoger onderwijs. Wel zijn er initiatieven ontplooid om nader onderzoek naar aansluitingsproblemen te (doen) verrichten. Deze initiatieven hebben in 1982 niet geresulteerd in concrete onderzoeksopdrachten.

In het kader van het experiment wederzijdse doorstroming in het hoger onderwijs werd in 1982 het werkingsgebied van de Wet wederzijdse doorstroming (WWD) uitgebreid met de sector hoger gezondheidszorgonderwijs. Nadat de Academische Raad en de HBO-Raad de minister van onderwijs en wetenschappen op diens verzoek over de uitbreiding hadden geadviseerd, begonnen vertegenwoordigers van de betrokken instellingen met een informeel overleg, bedoeld als voorbereiding voor de in te stellen landelijke commissie wederzijdse doorstroming. Hierdoor was het mogelijk dat meteen na de instellingsbeschikking van de commissie op 28 mei 1982 studenten de gelegenheid werd geboden nog dat jaar gebruik te maken van de overstapregeling.

Er valt een zwakke tendens te constateren bij andere sectoren om ook onder de werking van de WWD te worden gebracht. Eind mei 1982 richtte de HBO-Raad zich tot de minister van onderwijs en wetenschappen met het verzoek tot uitbreiding van de werking van de WWD met betrekking tot de opleidingen h.b.o.-J, Mikojel, BDA. Eind december volgde een dergelijk verzoek met betrekking tot de lerarenopleidingen. Deze verzoeken zijn thans in behandeling.

Kwantitatieve gegevens wederzijdse doorstroming 1982
Doorstroming h.b.o.-w.o.

	Totaal verzoeken	Positief beoordeeld	Negatief beoordeeld	Terug- getrokken	Moment van de overstap	
h.t.o.-t.w.	53	48	2	3	1 j.	2 j. meer
h.e.a.o.-i.w.	5	3	2		31	22
s.p.o.-s.w.	120	107	5	8	1	3 1
h.e.a.o.-economie	2	2			85	35
p.a.-s.w.	3	2	1		2	2
gezondheidszorgopleidingen	6	4	2		3	3
h.b.o.-w.o.	-	-	-		-	-

Doorstroming w.o.-h.b.o.

	Totaal verzoeken	Positief beoordeeld	Negatief beoordeeld	Terug- getrokken	Moment van de overstap	
t.w.-h.t.o.	241	229	12	-	1 j.	2 j. meer
i.w.-h.e.a.o.	3	3		-	145	76 20
s.w.-s.p.o.	-	-	-	-	1	2
economie-h.e.a.o.	13	13	-	-	-	-
s.w.-p.a.	-	-	-	-	7	5 1
gezondheidsopleidingen	-	-	-	-	-	-
w.o.-h.b.o.	-	-	-	-	-	-

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5.1 Disciplineplannen

In 1981 had de Academische Raad de verantwoordelijkheid op zich genomen voor het doen opstellen van een aantal proefdisciplineplannen, zoals gevraagd in de motie van de Tweede-Kamerleden Mertens, Beinema en Van den Anker (Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 15 825 nr. 14). De instellingen werkten mee aan de proef door het voorstellen van financiële en personele randvoorwaarden. In mei 1982 verscheen het eerste proefdisciplineplan, opgesteld door de AR-sectie culturele antropologie / sociologie der niet-westerse volken. Dit disciplineplan werd spoedig gevolgd door dat voor de astronomie en de psychologie. In augustus 1982 verschenen de proefdisciplineplannen voor werktuigbouwkunde, scheikunde en bedrijfskunde. Op eigen initiatief heeft de AR-sectie planologie een disciplineplan opgesteld voor de ruimtelijke planningwetenschappen. De Dagelijkse Raad van de Academische Raad had eerder besloten deze sectie niet uit te nodigen om deel te nemen aan het experiment met proefdisciplineplannen omdat moeilijkheden verwacht werden om kwantitatieve randvoorwaarden te verkrijgen gezien de bestuurlijke inpassing van deze discipline binnen verschillende instellingen. Alle genoemde disciplineplannen werden aan de minister ter kennisneming aangeboden. Een evaluatie van de proef en een vergelijking van de inhoud van de disciplineplannen zullen omstreeks mei 1983 aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Overleg onder voortzetting en uitbreiding van de disciplineplanning heeft nog niet plaatsgevonden vanwege de grote veranderingen die zich binnen de meeste disciplines zullen voltrekken als gevolg van taakverdeling en concentratie. Zodra de gevolgen van deze majeure operatie duidelijk zijn, zal disciplineplanning des te meer noodzakelijk zijn voor een verantwoorde uitvoering van de taakverdelingsafspraken.

IV.1.5.2 Wetenschappelijke verslagen 1981

In het kader van de meerjarenaafspraken is door de universiteiten en hogescholen weer over het jaar 1981 een beschrijvende verantwoording van het verrichte wetenschappelijke onderzoek in de vorm van een wetenschappelijk verslag gegeven. Voor de samenstelling van deze verslagen werden in 1980 de bestaande richtlijnen nader toegelicht. De verslagen over 1981, die eind 1982 nog niet alle waren ingeleverd, zijn voor zover ontvangen bij de Griffie van de Tweede Kamer gedeponeerd en opgenomen in de bibliotheek van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

De rapportage wordt aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal met enige vertraging aangeboden in verband met de late ontvangst der verslagen. De Rijksuniversiteit Groningen, de Technische Hogeschool Delft en de Technische Hogeschool Eindhoven hebben in het licht van de richtlijnen een kwalitatief goede verslaglegging gegeven.

De meeste instellingen kenden, zoals in het Onderwijsverslag 1981 werd uiteengezet, ook in 1982 een onderzoekbeleidsruimte. Enkele instellingen gaven bij de invoering van de voorwaardelijke financiering te kennen, dat zij hun beleidsruimte geheel in de voorwaardelijke financiering wilden opnemen. Dit zou op zichzelf niet in tegenspraak zijn met het gestelde in de Beleidsnota Universitair Onderzoek, maar het voldoet niet aan de voorwaarden van externe beoordeling en aggregatieniveau die sinds het uitbrengen van deze nota zijn ontwikkeld. Bovendien was in genoemde nota nog geen sprake van het plaatsen-geld-model. De beleidsruimten kunnen daarom uitstekend ondergebracht worden in het A2-deel. In de bilaterale overlegondes van oktober / december 1982 is dit standpunt namens de minister uitgedragen.

IV.1.5.3 Beperking dierproeven

De instellingen van w.o. hebben wederom meegewerkt aan de proefdierregistratie over 1981.

Volgens de richtlijn voor de verantwoording van het proefdiergebruik in het kader van de wetenschappelijke verslagen zijn deze gegevens door de Veterinaire Proefdierinspectie aan de minister verstrekt. (Brief van de minister aan de instellingen van w.o. van 6 mei 1981). De gegevens worden in 1982 gepubliceerd in het rapport 'Dierproeven bij de instellingen van w.o. in 1981'.

In totaal zijn in 1981 aan de instellingen van w.o. 422 077 proefdieren gebruikt, waarvan 9 314 (2,2%) voor onderwijsdoeleinden (in 1980 was dit 2,4%).

In oktober 1982 heeft het kabinet op grond van een voorstel van de minister van onderwijs en wetenschappen beslist over de opzet van een nationale proefdierfokvoorziening die gerealiseerd zal worden in Limburg. Aan deze opzet wordt bijgedragen door verschillende departementen en TNO. Een kleine commissie van deskundigen zal een marktverkenning houden en op grond hiervan adviseren over de omvang van de voorziening. De nationale proefdierenvoorziening zal op de vrije markt moeten kunnen concurreren en kostendekkend moeten draaien.

In juli 1982 is toestemming verleend aan de Rijksuniversiteit Utrecht plannen te ontwikkelen voor de bouw van een gemeenschappelijk dierenlaboratorium (GDL). Deze proefdierfaciliteit zal in Utrecht een centrale functie vervullen vergelijkbaar met de functie die het in aanbouw zijnde Gemeenschappelijk Dieren Instituut Amsterdam (GDIA) vanaf medio 1984 zal vervullen voor de Universiteit van Amsterdam, het Academisch Medisch Centrum, de Vrije Universiteit en het Academisch Ziekenhuis van de VU. Het GDIA zal bovendien ten behoeve van de Rijksuniversiteit Leiden en de Erasmus Universiteit Rotterdam met hun academische ziekenhuizen een aantal taken vervullen. De exploitatie van deze proefdierfaciliteiten zal worden gedragen door de deelnemende instellingen. Deze faciliteiten voorzien slechts in een uiterst beperkte fokmogelijkheid alleen voor die gevallen waar dat beslist noodzakelijk is.

Het GDL in Utrecht zal tevens een landelijke functie hebben, omdat de nieuw op te zetten vakgroep Proefdierkunde bij het GDL gehuisvest wordt. De hoogleraar proefdierkunde is begin 1983 door de minister benoemd.

a. Taak

Volgens art. 2 van de uit 1950 daterende Wet op het zuiver-wetenschappelijk onderzoek heeft ZWO als belangrijkste taak: 'het zuiver-wetenschappelijk onderzoek aan universiteiten en hogescholen alsmede daarbuiten en de coördinatie daarvan voorzover nodig te bevorderen met alle daartoe dienstige middelen in het bijzonder door het beschikbaar stellen van gelden'.

Bij de wettelijke omschrijving van de taak der organisatie werd de bevordering van toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek uitgesloten. Men wenste hierdoor te voorkomen dat de werkzaamheden van ZWO en de Centrale Organisatie TNO elkaar zouden doorkruisen of overlappen. ZWO verleent rechtstreeks financiële steun aan onderzoekers en instellingen. Bovendien financiert de organisatie een aantal ZWO-stichtingen. Enkele van deze stichtingen beheren eigen instituten.

b. Aandachtsgebieden

Het beleid van ZWO is er steeds op gericht geweest de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek te bewaken en te bevorderen. De laatste jaren is binnen de organisatie uitvoering van gedachten gewisseld over de vraag op welke wijze nieuw onderzoek kan worden op gang gebracht en op welke wijze snel en doeltreffend kan worden gereageerd op belangrijke ontwikkelingen in de wetenschappelijke wereld.

In 1982 is in dit verband een begin gemaakt met het zgn. 'speciale programma'; de bedoeling is om, naast het 'gewone programma' van steun aan individuele onderzoekers en stichtingen, op een aantal aandachtsgebieden nieuw onderzoek op gang te brengen.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

Belangrijke aspecten van het speciale programma zijn op de eerste plaats dat gedurende het gehele jaar aanvragen kunnen worden ingediend (er zijn geen aanvraagrondes) en dat veel nadruk wordt gelegd op snelle procedures. ZWO rekende in 1982 tot de aandachtsgebieden: biotechnologie, etnische minderheden en gerontologie.

c. Adviezen

De minister van onderwijs en wetenschappen heeft in de loop van 1982 over twee onderwerpen advies gevraagd aan de organisatie: in januari over een in te richten nationaal centrum voor parlementaire geschiedschrijving en in augustus over het voorontwerp van Wet TNO en de daarbij behorende memorie van toelichting. Over het eerste onderwerp heeft ZWO haar advies uitgebracht in april, over het tweede onderwerp in oktober 1982.

d. Personeelsbeleid

Als gevolg van de Wet op de ondernemingsraden van 22 mei 1982 valt ook ZWO nu onder de werking van deze wet. De organisatie heeft de voorbereiding ter hand genomen van een ondernemingsraad voor het bureaupersoneel. De doorstromers in dienst van ZWO hebben zich in 1982 georganiseerd in het ZMO (ZWO-medewerkersoverleg). Mede als gevolg van het in 1981 ingevoerde nieuwe aanstellingsbeleid is in 1982 het aantal door ZWO gefinancierde arbeidsplaatsen weer toegenomen. Het totale aantal arbeidsplaatsen steeg tussen april 1981 en april 1982 van 2 392 naar 2 480 (inclusief het personeel van de stichtingen FOM en Mathematisch Centrum (MC). Bron van grote zorg voor het bestuur van de organisatie is de toename van het aantal medewerkers dat een uitkering geniet. In 1982 was hiermee ca. f 5 mln. gemoeid d.w.z. ongeveer 10% van de loonsom van het ZWO-personeel (exclusief FOM en MC; deze stichtingen hebben eigen personeel in dienst).

ZWO is begonnen met een onderzoek naar de mogelijkheid tot werken met behoud van uitkering. Tal van projecten, die bij gebrek aan middelen niet kunnen worden uitgevoerd, zouden door werkloze onderzoekers ter hand kunnen worden genomen, die dan het belangrijke voordeel zouden hebben dat zij hun kennis en vaardigheden op peil kunnen houden, zelfs kunnen vergroten. Hun kans op (weder)inschakeling in het arbeidsproces wordt daardoor hopelijk groter, in ieder geval niet geringer.

e. Financiën

De gewone rijksbijdrage aan ZWO bedroeg in 1982 f 194 959 000 inclusief bijstellingen voor algemene salarismaatregelen en incidentele loonsomstijgingen. Ook werd van rijkswege een bijdrage verstrekt om te besteden aan investeringen voor wetenschappelijke basisapparatuur en voor (ver)bouwactiviteiten bij de onder ZWO ressorterende instituten. In totaal bedroeg deze bijdrage f 15 148 000.

f. Stichtingen

Mede in het licht van de te verwachten nieuwe wettelijke regeling voor de organisatie heeft ZWO als beleidsuitgangspunt gekozen dat moet worden voortgegaan met de bevordering van de organisatie van wetenschappelijke onderzoekers, maar dat men terughoudend dient te zijn bij het formeel erkennen van nieuwe stichtingen. In 1982 werd geen nieuwe ZWO-stichting erkend.

In de loop van 1982 vond de oordeelsvorming plaats over de beleidsnota's die alle door ZWO gesubsidieerde stichtingen aan het eind van 1981 hadden uitgebracht.

g. Samenwerking

In 1982 werd het overleg tussen ZWO en de Britse Science and Engineering Research Council (SERC) over het medegebruik van de Synchrotron Radiation Source in Daresbury intensief voortgezet. Het overleg werd op 2 december 1982 bekroond door de ondertekening te Daresbury van een samenwerkingsovereenkomst tussen ZWO en SERC.

IV.1.5.5
Koninklijke Nederlandse
Akademie van
Wetenschappen (KNAW)

De ondertekening geschiedde door de voorzitters van ZWO en SERC in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de Britse en de Nederlandse regering.

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen heeft drie taken: ten eerste is de KNAW een ontmoetingsplaats voor geleerden en een adviesorgaan voor de regering; ten tweede beheert zij een aantal onderzoeksinstituten en ten derde heeft de KNAW een nationale functie in het beheer van informatie- en documentatie-organen, zoals de Bibliotheek KNAW, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en het Sociaal-wetenschappelijk Documentatiecentrum.

Binnen de KNAW hebben in 1982 de volgende belangrijke gebeurtenissen plaatsgevonden:

- de KNAW heeft het beheer op zich genomen van de subsidiegelden, bestemd voor het organiseren in Nederland van internationale wetenschappelijke congressen en voor het bezoek door Nederlandse geleerden van belangrijke wetenschappelijke congressen in het buitenland;
- een aanvang is gemaakt met de noodzakelijke herindeling van het Trippenhuiscomplex, waarin de centrale activiteiten van de KNAW zijn gehuisvest. Ook is in 1982 met de bouw van de nieuwe vergaderzaal van de KNAW begonnen;
- de renovatiewerkzaamheden van het pand van het Limnologisch Instituut in Nieuwersluis en de nieuwbouwwerkzaamheden voor het Instituut voor Oecologisch onderzoek in Heteren zijn voltooid;
- sinds 1 januari 1982 ressorteert het Grotiusinstituut, dat zich bezighoudt met het verzorgen van kritische uitgaven van de teksten van Hugo de Groot, onder de KNAW. Ook is bij de KNAW het Bureau Basisvoorziening Tekstedities opgericht, dat tot doel heeft de in Nederland bestaande lacune op het gebied van wetenschappelijke tekstedities structureel op te vullen;
- het project Short Title Catalogue Netherlands is in 1982 gestart. Dit project is bedoeld als retrospectieve Nederlandse nationale bibliografie voor de periode 1540-1700.

De volgende ontwikkelingen hebben in 1982 de aandacht van de minister van onderwijs en wetenschappen gehad:

- de herziening van de reglementen van de KNAW; de definitieve tekst wordt in 1983 verwacht;
- de personeelslasten van de KNAW zullen voortaan als vrije som gefinancierd worden: 95% van de hoogst mogelijke loonsom binnen de vastgestelde formatie. Deze wijze van financieren maakt voor de KNAW een flexibeler en meer op de doelstellingen van de instituten afgestemd personeelsbeleid mogelijk;
- een aantal instituten worden of zijn doorgelicht op doelstellingen en daarvoor vereiste personele en infrastructurele middelen. Dit is het geval met het Grotiusinstituut, het Hubrechtlaboratorium, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, het Nederlands Instituut voor Hersenonderzoek en de instituten voor oecologisch onderzoek;
- de zwaartepuntfunctie van de Bibliotheek KNAW voor de medische en biologische wetenschappen is onderwerp van discussie geweest. De consequenties voor de bestuursstructuur worden in 1983 uitgewerkt;
- de nieuwbouw voor het Nederlands Instituut voor Hersenonderzoek verloopt volgens schema. Door de minister worden besprekingen aangeknoopt over de verdeling van de exploitatiekosten over de verschillende instellingen die in het gebouw bij het Amsterdams Medisch Centrum zullen zijn gevestigd;
- bij het Delta-instituut in Yerseke zal een nieuw te bouwen onderzoekvaartuig eerst één en ten slotte beide oude vaartuigen vervangen.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1.5.6

Commissie algemene vraagstukken wetenschappelijk onderzoek (CAVWO)

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

De wettelijk voorgeschreven wetenschapscommissie van de Academische Raad (CAVWO) is samengesteld uit ervaren onderzoekers die zowel de verschillende secties van de Academische Raad als de universiteiten en hogescholen als geheel vertegenwoordigen. De CAVWO vervult een belangrijke rol in de ontwikkeling van het interuniversitaire wetenschaps- en onderzoeksbeleid.

Het zesde jaarverslag van de CAVWO noemt de voornaamste activiteiten:

- behandeling van onderzoeksaspecten bij de invoering van de twee-fasenstructuur;
- beoordeling van universitair wetenschappelijk onderzoek op het middenniveau, in het bijzonder het toewerken naar handreikingen voor (sub) faculteiten en AR-secties;
- strategie-ontwikkeling van het inter-universitaire en universitaire onderzoekbeleid en evaluatie van de CAVWO;
- beschouwing van het onderzoekdeel van de ontwikkelingsplannen 1983-1987 van de instellingen van w.o.;
- regeling van de universitaire inbreng in de sectorraden in oprichting.

De CAVWO bracht de volgende adviezen, commentaren en rapporten uit:

- het vijfde jaarverslag van de CAVWO;
- commentaar op het advies 'Bescherming van de kwaliteit van het universitaire onderzoek in Nederland';
- eindrapport 'Verkenning van het bestaande netwerk van landelijke afspraken over universitair wetenschappelijk onderzoek';
- eindrapport van het CAVWO-werkgroep voorwaardelijke financiering;
- commentaar op het RAWB-advies 'Maatschappelijke beoordeling van Wetenschappelijk Onderzoek';
- rapport 'De onderzoekers- en ontwerpersopleiding in de twee-fasenstructuur';
- jaarverslag 1981. Interuniversitair overleg energie-onderzoek (IOE);
- commentaar op de beleidsnota over mobiliteit van onderzoekers.

IV.1.5.7

Raad van advies voor het wetenschapsbeleid (RAWB)

In mei 1982 bracht de RAWB het advies selectieve financiering en stimulering van universitair onderzoek uit. Selectieve stimulering dient naar het oordeel van de Raad een voldoende hechte basis te vinden in een door de betrokkenen aanvaard stelsel van studentonafhankelijke financiering van universitair onderzoek. De verantwoordelijkheid dient zoveel mogelijk bij de universiteiten zelf te liggen. Na dit advies heeft de regering de beleidsnotitie voorwaardelijke financiering uitgebracht, die beantwoordt aan de door de Raad genoemde criteria.

De RAWB adviseert voorts om een deel van de studentonafhankelijke financiering aan te wenden voor stimulering van onderzoek door de overheid. De Raad geeft per bekostigingsvorm (1e, 2e en 3e geldstroom) aan hoe zijns inziens stimulering van onderzoek vorm kan krijgen.

De regering zal medio 1983 haar standpunt over dit advies en de overige twee adviezen van de RAWB over omvang en bescherming van de kwaliteit van het universitair onderzoek openbaar maken.

IV.1.5.8

Ontwikkelingen in de geesteswetenschappen

Een werkgroep is ingesteld om knelpunten na te gaan op het gebied van het alfa-onderzoek.

Op het terrein van de kunstgeschiedenis is overleg gevoerd over de vorming van een stichting met ZWO-status.

De Stichting Literatuurwetenschappen kreeg kort voor 1982 ZWO-status.

IV.1.5.9

Ontwikkelingen in de natuurwetenschappen

a. Astronomie

In het kader van de landelijke disciplineplanning hebben de sterrenkundigen een proefdisciplineplan voor de astronomie opgesteld die door het departement is geëvalueerd. Op grond van deze evaluatie zal nader overleg met de instellingen en de Academische Raad over disciplineplannen plaatsvinden.

In het disciplineplan is een belangrijke rol weggelegd voor de (ZWO-) Stichting Radiostraling van Zon en Melkweg (RZM) en de (ZWO-) Stichting Astronomisch Onderzoek in Nederland (ASTRON). RZM treedt op als een dienstverlenende instelling ten behoeve van de universitaire onderzoekers. Zij draagt zorg voor de exploitatie van de radiotelescopieën te Dwingelo en Westerbork en heeft een belangrijke inbreng bij de Nederlandse deelname aan de bouw van het telescopenpark te La Palma (zie ook bij de paragraaf internationale wetenschappelijke samenwerking). Een en ander geschiedt in nauwe afstemming met ASTRON die de ZWO-projectfinanciering naar het universitair astronomisch onderzoek voor haar rekening neemt.

b. Natuurkunde

De natuurkunde in Nederland wordt gekenmerkt door een hechte coördinatie via de (ZWO) Stichting voor Fundamenteel Onderzoek der Materie (FOM). Via de werkgemeenschap van FOM wordt praktisch al het onderzoek aan universiteiten en FOM-instituten op deelgebieden van de fysica gecoördineerd. Meer dan bij andere disciplines ligt het accent hierbij op financiering via de 2e geldstroom: de in deze discipline noodzakelijke, grote, zeer kostbare apparatuur is in het verleden b.v. bewust ondergebracht in daarvoor gecreëerde FOM-instituten dan wel in samen met de universiteiten opgerichte instituten. Het Instituut voor Plasmafysica, waarin het overgrote deel van het Nederlandse kernfusie-onderzoek onder coördinatie van de EEG plaatsvindt, is o.a. zo'n FOM-instituut. Het Nationaal Instituut voor Kernfysica en Hoge Energiefysica (NIKHEF) is voorbeeld van zo'n samenwerking met de universiteiten. Dit laatste instituut is de resultante van een in 1982 afgerond bestuurlijk fusieproces, waarbij kernfysica (de MEA-versneller van het instituut is een van de beide grote landelijke faciliteiten-Medium energy accelerator) en hoge energiefysica (het instituut is thuisbasis van CERN) in een geïntegreerd geheel zijn samengebracht.

c. Ruimte-onderzoek en -technologie

De lancering van de tweede Nederlandse satelliet IRAS (Infrarood Astronomische Satelliet) was voorzien op 25 januari 1983. Een belangrijke bijdrage is geleverd door een van de werkgroepen ressorterende onder de KNAW-Commissie voor Geofysica en Ruimteonderzoek (GROC).

Nederland heeft besloten tot deelneming op bescheiden schaal aan een studieprogramma van het Europese Ruimte Agentschap (ESA) ter voorbereiding van een vervolgprogramma op het Ruimtelaboratorium. De Nederlandse fysicus Dr. W. Ockels is aangewezen als bemanningslid voor de tweede Europese ruimtelaboratoriumvlucht. De datum van de eerste vlucht van dit laboratorium is vastgesteld op 30 september 1983.

d. Scheikunde

Het kabinetstandpunt over het rapport van de Verkenningcommissie Chemisch Onderzoek heeft een officiële afsluiting gevonden door de behandeling in een uitgebreide Commissie Vergadering van de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen. Deze verkenningcommissie was de eerste die een B-discipline bestreek, waardoor er sprake is van een leerproces. De uitspraken over prioriteitstelling, taakverdeling, programmering, omvang deelgebieden chemisch onderzoek zijn daardoor terughoudend. Aan de hand van een grondige en uitstekende inventarisatie werden aanbevelingen geformuleerd die niet specifiek voor de chemie zijn, zoals over organisatie, personeelsbeleid, mobiliteit en relatie universiteit-TNO. Gedeeltelijk verloren een aantal aanbevelingen hun betekenis door het in concept-stadium verkeren resp. het verschijnen van de Beleidsnota Universitair Onderzoek, de Innovatienota en de Kern Nota Beleidsnota Universitair Wetenschappelijk Personeel (BUWP).

Na het verschijnen van het concept-rapport van de door de Academie Commissie voor de Chemie (ACC) ingestelde Taakverdelingscommissie Chemie werd via de instellingen, de

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

disciplineraden en de Stichting Scheikundig Onderzoek Nederland (SON) commentaar verkregen. Bijstelling van het concept-rapport heeft geleid tot het verschijnen van het eindrapport. Het eindrapport bevat een inventarisatie met kwalitatieve beoordeling alsmede een aantal discipline-gerichte aanbevelingen. Bovendien beveelt de TV-chemie aan voor het tot stand brengen van een praktische taakverdeling binnen het chemisch onderzoek een permanente beoordelings- en financieringsinstantie in te stellen die de instellingen adviseert over onderzoekvoorstellen, die voor de voorwaardelijke financiering worden aangedragen.

e. Technische wetenschappen

De Stichting voor de Technische Wetenschappen (STW), waarbij de projectfinanciering van de technische wetenschappen is ondergebracht, ontwikkelde zich in het tweede jaar van haar bestaan voorspoedig. Het aantal gehonoreerde projecten steeg tot 156, waarvan 92 bij de technische hogescholen en 56 bij andere instellingen van w.o.

De STW nam van ZWO de financiering over van het FOM-programma voor de Technische Natuurkunde en Innovatie en belastte zich op verzoek van de overheid met de uitvoering van een experimenteel detachingsprogramma van universitaire onderzoekers bij het bedrijfsleven. Waren er aanvankelijk nog problemen ten aanzien van de financiële vooruitzichten, in de loop van 1982 kon de STW een bevredigend toekomstperspectief worden geboden. Wel zijn enige problemen gerezen over de toepassing van de subsidievoorwaarden die aan het eind van 1982 nog niet waren opgelost.

f. Wiskunde en informatica

De projectfinanciering die in 1981 door ZWO aan de (ZWO-)Stichting Mathematisch Centrum (SMC) werd overgedragen naar het universitair wiskundig onderzoek, ontwikkelde zich tot tevredenheid. De nauwe organisatorische verwevenheid met het Instituut Mathematisch Centrum blijkt de coördinatie van het wiskundig onderzoek in Nederland duidelijk te hebben verbeterd.

Een essentieel onderdeel van dit instituut is ook de afdeling informatica. Ter bevordering van de coördinatie op informatiegebied hebben SMC en de Stichting Informatica Onderzoek in Nederland i.o. (SION) - deze verzorgt de projectfinanciering naar het universitair informatica-onderzoek - een vaste overlegcommissie ingesteld.

IV.1.5.10 Ontwikkelingen in maatschappij- wetenschappen

Proefdisciplineplannen zijn opgesteld op het gebied van:

- de culturele antropologie en sociologie der niet-westerse volken (april 1982);
- de psychologie (februari 1982);
- de bedrijfskunde (augustus 1982).

Op het terrein van het sociaal ruimtelijk onderzoek is een stichting met ZWO-status in voorbereiding.

In het kader van ZWO is een afspraak gemaakt over een tijdelijke overleggroep met betrekking tot de beste vorm van verkaveling en organisatie.

Een aantal preadviezen ten behoeve van de Beleidsnota Maatschappij- en gedragswetenschappen werden gepubliceerd in een bundel 'Visies op onderzoek en enkele sociale wetenschappen'.

IV.1.5.11 Ontwikkelingen in medische wetenschappen

De Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB) werkt aan een advies over mogelijk te stellen prioriteiten binnen het Nederlandse gezondheidsonderzoek. Bij het stellen van prioriteiten spelen verschillende factoren een rol: de aanwezige kennis, menskracht en onderzoeksfaciliteiten, de kwaliteit van het verrichte onderzoek, de aard

van nog onopgeloste problemen in de gezondheidszorg en vragen vanuit de maatschappij. De Raad heeft een aantal uitgebreide analyses laten uitvoeren om het Nederlandse gezondheidsonderzoek in kaart te brengen. De verzamelde gegevens geven een indruk van de gevarieerde inhoud van het onderzoek en laten zien dat er in Nederland groepen zijn die, ook naar internationale normen gemeten, kwalitatief hoogwaardig onderzoek verrichten. De resultaten van de analyses zullen in detail beschreven worden in een aantal rapporten die, te zamen met het advies, in 1983 gepubliceerd worden.

IV.1.5.12
Interdisciplinaire en
vergelijkbare
aandachtsgebieden:
Indonesië

Een door de regering ingestelde werkgroep onder leiding van Dr. A. J. Piekaar stelde een rapport samen betreffende zogenaamde 'Indonesische Studies' (studies van de Indonesische talen, culturen en geschiedenis), welke in het verleden in ons land een hoge vlucht hadden genomen. Deze positie wordt evenwel bedreigd. De genoemde werkgroep deed een aantal aanbevelingen om deze bedreiging het hoofd te bieden. Het rapport is aan enige wetenschapsorganen toegezonden ten einde op korte termijn een oordeel te verkrijgen over een bevestiging van het geven van prioriteit aan het gestuield Indonesië.

IV.1.5.13
Universitaire deelname in
sectorraden

De Commissie Universitaire Milieukunde (CUM-AR) is in 1982 officieel geïnstalleerd door de Academische Raad. De CUM vervult onder meer een brugfunctie tussen de Raad voor Milieu en Natuuronderzoek (RMNO) en de universitaire onderzoekers. Een waarnemer namens de minister van onderwijs en wetenschappen heeft zitting in de CUM. Ook namens het ZWO wordt een waarnemer aangewezen. De op voordracht van de CUM aangewezen universitaire leden van de RMNO zijn tevens lid van de CUM. Het Interuniversitaire Overleg Energie-onderzoek (IOE) heeft in februari 1982 zijn tweede interimrapport uitgebracht. Hierin beveelt het IOE onder meer aan dat het fundamenteel onderzoek op het gebied van sociaal-wetenschappelijk energie-onderzoek (SWEQ) en van energie systeemanalyse wordt uitgebreid. De Sociaal-Wetenschappelijke Raad (SWR) heeft in januari 1982 een eensluidend advies over dit type onderzoek uitgebracht.

Ontwikkelingen in sectorraden

De Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) biedt voor het eerst in 1983 zijn meerjarenprogramma aan de regering aan. Ten behoeve van de voorbereiding van het meerjarenprogramma en de continuering daarvan heeft de RMNO in juni 1982 besloten Programmering- en Studiegroepen (PSG's) in te stellen. PSG's zijn voortgekomen uit samenwerkingsverbanden van onderzoekers, onderzoekinstellingen en hun klanten voor delen van het aandachtsgebied van de RMNO. De PSG's vonden hun oorsprong in de door de Landelijke Stuurgroep Onderzoek Milieuhygiëne (LASOM) geïnitieerde functionerende themagroepen.

In het regeringsstandpunt over het Meerjarenplan Energie-Onderzoek van de Raad voor Energie-onderzoek (REO) is aandacht gevraagd door de regering voor het langere-termijn-onderzoek op dit gebied dat een funderend karakter heeft, voor het sociaal-wetenschappelijk energie-onderzoek (SWEQ) en het systeem-analytisch onderzoek. Het volgende meerjarenplan Energie-Onderzoek dat de REO in 1983 uitbrengt bestaat hieraan aandacht.

IV.1.5.14
Internationale
wetenschappelijke
samenwerking

a. Europese Organisatie voor Kernfysisch Onderzoek - CERN
CERN te Genève heeft twaalf lidstaten; met Spanje zijn in 1982 onderhandelingen begonnen om lid te worden en ook afgehandeld. De Nederlandse bijdrage aan CERN bedroeg in 1982 f 52,7 mln. t.w. 6,18% van het totale budget. Veel aandacht is besteed aan het opzetten van een organisatie waardoor Nederlandse bedrijven meer informatie konden verkrijgen over de door CERN te vergeven contracten m.n. die voor het uiterst kostbare LEP (Large Electron Positron)-project. Als contactorgaan werd de Vereniging voor de Metaal- en de Electronische Industrie (FME) aangewezen.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.5 Wetenschappelijk onderzoek

IV.1.6 Wetenschappelijke informatieverzorging

Binnen CERN vonden i.v.m. de technische voorbereiding van de bouw van het grote LEP-project een aantal ingrijpende reorganisaties plaats. De bouw moet bij constant budget gebeuren; daarom wordt ouder personeel via een afvloeiingsregeling door jonger en goedkoper personeel vervangen.

Het wetenschappelijk programma leverde een wereldsucces op doordat CERN in staat was op efficiënte wijze via een dubbel-experiment enkele fundamentele fysische theorieën te bevestigen.

De Nederlandse onderzoekers waren in staat belangrijke bijdragen aan het werk bij CERN te leveren.

b. Europese Organisatie voor Moleculaire Biologie (EMBO)

De Europese Organisatie voor Moleculaire Biologie (EMBO) verleent kortlopende en langlopende onderzoekbeurzen. Tevens worden cursussen en workshops georganiseerd.

Hoewel de lidstaten unaniem van mening zijn, dat deze wijze van besteding van de middelen optimaal is voor de uitwisseling van wetenschappelijke kennis in Europa, is het programma enigszins ingekrompen vanwege de financiële omstandigheden. Nederland betaalt 5,2% van de totale contributie ter financiering van het EMBO-programma. De totale uitgaven van de EMBO bedroegen 9½ mln. gulden.

c. Europees Laboratorium voor Moleculaire Biologie (EMBL)

Het Europees Moleculair Biologisch Laboratorium heeft als taak het bevorderen van de samenwerking tussen de lidstaten in fundamenteel (moleculair biologisch) onderzoek geavanceerde instrumentatie en opleiding van wetenschappers. Hiertoe biedt het EMBL de noodzakelijke infrastructuur.

De nieuwe directeur-generaal, Dr. Philipson, heeft een nieuw wetenschappelijk programma gepresenteerd, dat unaniem door de Raad is aanvaard. Het programma richt zich vooral op celbiologie (cellulaire membranen); biologische structuren (membraan eiwitten en eiwit-nucleïnezuur complexen) en differentiatie (haemopoëtische cellen en celgroei-controle mechanismen). De instrumentatie en fysische technologie worden hieraan gekoppeld. De besluitvorming over het hieraan verbonden financiële meerjarenschema kon in 1982 nog niet worden afgesloten.

Nederland betaalt 6,3% van de totale contributie ter financiering van het EMBL-programma. De totale uitgaven van het EMBL bedroegen 47 mln. gulden.

d. Europees Ruimte Agentschap (ESA)

Onder invloed van de economische moeilijkheden in de lidstaten leverde de financiering van het wetenschappelijke programma van het Europese Ruimte Agentschap in 1982 problemen op. Desondanks vindt het werk aan de wetenschappelijke projecten goede voortgang. Te noemen is b.v. de Europese participatie in samenwerking met ESO aan de NASA-ruimtetelescoop, die vanaf 1985 een van de speerpunten van het mondiaal sterrekundig onderzoek moet vormen.

Andere satellietprojecten verkeren in verschillende stadia van ontwikkeling, waarbij soms technische tegenvallers verwerkt moeten worden zoals b.v. het uitstellen van de lancering van EXOSAT door het niet tijdig operationeel worden van de Franse Ariane draagraket.

e. Europese Sterrewacht op het Zuidelijk Halfrond (ESO)

Veel aandacht is in 1982 besteed aan het herbezetten van posten die door de verhuizing van het Europese hoofdkwartier van Genève naar München waren opengevallen. Het werk van de observatoria op het zuidelijk halfrond verloopt bevredigend. Nieuwe telescopen konden worden opgesteld mede door de bijdragen van de nieuw toegetreden

landen, Italië en Zwitserland. De onderhandelingen over de toetreding van Oostenrijk vinden nog voortgang.

Langdurige besprekingen over het te volgen salarissysteem voor de staf leidden tot een principe-overeenkomst, waarbij de ESO zich grotendeels aansluit bij het systeem van de zgn. Gecoördineerde Organisaties.

f. Samenwerking tussen nationale wetenschapsorganisaties

Deze samenwerkingsverbanden berusten op overeenkomsten aangegaan met impliciete of expliciete instemming van de betrokken bewindslieden door de nationale wetenschapsorganisaties met zusterorganisaties in het buitenland.

In principe werken deze samenwerkingsverbanden niet anders dan die uit de reeds genoemde wetenschappelijke samenwerkingen tussen landen, hoewel er veelal minder partners in het spel zijn. Ook hier geldt dat de wetenschapsorganisatie bewust de eigen vrijheid heeft beperkt om eenzijdig tot financiële beleidsombuigingen over te gaan. De volgende samenwerkingen kunnen worden genoemd:

Astronomie / La Palma; Synchrotronstraling / Daresbury

De samenwerking die er tussen ZWO en de Engelse Science and Engineering Research Council (SERC) reeds bestond ten aanzien van de deelname aan het astronomische telescopenpark te La Palma, werd uitgebreid tot het gebruik van synchrotronstraling. Met de bouw van een bundellijn bij de SERC-synchrotronstralingsfaciliteit verschaft ZWO aan Nederlandse onderzoekers van verschillende disciplines (o.m. chemici, biologen) toegang tot deze faciliteiten. Een soortgelijke faciliteit (Photons for atomic and molecular processes and universal studies, PAMPUS) bleek in Nederland vooral om financiële redenen niet haalbaar.

JET-Culham

In het kader van het Europese kernfusieprogramma neemt FOM deel aan bouw en exploitatie van de Joint European Torus (JET) te Culham. Voorts is er een bilaterale samenwerking met een Franse partner t.a.v. Electron Cyclotron Resonance Heating.

IV.1.6 Wetenschappelijke informatieverzorging

a. Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC)

Het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC) is na de vernieuwing van programmatuur (zie het Onderwijsverslag 1981 pag. 195) in 1982 dusdanig ontwikkeld en operationeel gebleken, dat het voor de universiteitsbibliotheken van Leiden, Groningen en Rotterdam en de Koninklijke Bibliotheek mogelijk werd de handmatig vervaardigde catalogus af te sluiten en, door middel van het GGC, over te gaan op een catalogusprodukt in de vorm van microfiches. De voorbereidingen voor een 'on-line' raadpleegbare publiekscatalogus zijn in 1982 gestart. Een grotere standaardisatie in titelbeschrijving en catalogusbouw is door deze ontwikkeling mogelijk geworden. De bibliotheek van de Vrije Universiteit heeft van 1 april 1981 tot 1 april 1982 met het GGC geëxperimenteerd. De evaluatie van dit proefjaar kwam eind 1982 tot stand. Tevens werd overeenstemming bereikt over een deelrealisatie van de gewenste koppeling van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam met het GGC-bestand. De overeengekomen contactlijn zal voorlopig nog eenzijdig zijn: de UvA kan tegen betaling het GGC-bestand 'on-line' raadplegen en tevens titelbeschrijvingen overnemen. Voor de overgang van de RU Utrecht op het GGC is een gefaseerde planning tot stand gekomen.

De volgende openbare bibliotheken zijn in 1982 op het GGC aangesloten: de gemeentebibliotheek van Rotterdam en de stads- of atheneumbibliotheek te Deventer. De bibliotheken te Groningen, Tilburg, Utrecht en Middelburg hebben besloten tot deze

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.1.6 Wetenschappelijke informatieverzorging

aansluiting. Voorts is de Landelijke Bibliotheek Centrale (LBC) in 1982 aangesloten. Het Nederlands Bibliotheek- en Lektuurcentrum (NBLC) kon om technische redenen nog niet in 1982 worden aangesloten. Met betrekking tot de speciale bibliotheken kan worden vermeld de aansluiting van de bibliotheek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Ook besloot het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in dit jaar tot aansluiting. In 1982 werden in totaal 468 581 werken gecatalogiseerd met behulp van het GGC (in 1981 waren dit er 206 606). Hiervan zijn 91 579 titels retro ingevoerd (reeds eerder handmatig beschreven werken). In totaal is er nu al 1 miljoen maal met het GGC gecatalogiseerd. Het aantal titelbeschrijvingen aanwezig in het GGC gegevensbestand is in 1982 gestegen tot 1 760 684.

Er is programmatuur ontwikkeld ten behoeve van de catalogisering van audiovisuele media en er is overlegd over de productie van de Centrale Catalogus Kartografie (CCK) via het GGC en over de mogelijkheden van catalogiseren van brievenverzamelingen. Dit laatste onder auspiciën van de handschriftencommissie van het Samenwerkingsverband Universiteits- en Hogeschoolbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek (UKB). Sedert 1 april 1982 zijn de beschrijvingen ten behoeve van de nationale bibliografie (NB) volledig 'on-line' met het GGC verwerkt. Voorts is in 1982 de Centrale Catalogus voor Periodieken (CCP) van de Koninklijke Bibliotheek (KB) overgegaan op catalogisering met het GGC. De bedrijfsvoering van de Centrale Catalogus (CC) op de KB geschiedt nu met het GGC.

b. Geautomatiseerde Nederlandse Centrale Catalogus van Boeken, Periodieken en Congressen (NCC).

De programmatuur voor de NCC kwam in 1982 gereed. Ten behoeve van het interbibliotheecair leenverkeer zijn de verschillende centrale catalogi (KB, bibliotheken TH Delft en Landbouwhogeschool Wageningen) op het systeem aangesloten. Aansluiting van de GGC-deelnemers en van de overige instanties die zich hiertoe hebben aangemeld, is voorbereid. De samenwerkingsovereenkomst tussen de drie genoemde bibliotheken met centrale catalogi die te zamen de NCC hebben ontwikkeld en de verantwoordelijkheid voor de exploitatie daarvan zullen dragen, alsmede de samenwerkingsovereenkomst tussen deze bibliotheken enerzijds en het samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheken en Universiteitsbibliotheken PICA anderzijds, waarbij het feitelijke beheer van de NCC aan PICA wordt uitbesteed, zijn in 1982 voorbereid (PICA = Project integrated catalogue automation).

c. Automatisering van bibliotheekprocessen

Het gemeenschappelijk door het samenwerkingsverband PICA ontwikkelde opslag- en uitleensysteem is in 1982 in de Koninklijke Bibliotheek (KB) in gebruik genomen. Begin 1982 werd dit systeem in de bibliotheek van de RU Leiden en in die van de Katholieke Hogeschool Tilburg ingevoerd. De Erasmusuniversiteit Rotterdam (EUR) heeft tot invoering besloten. Overleg dienaangaande is met de RU Groningen gestart. Het eveneens door PICA gemeenschappelijk ontwikkelde acquisitie-administratiesysteem is in 1982 ten behoeve van de bibliotheken van Leiden en Tilburg gereedgemaakt. Voor de KB is dit in 1982 voorbereid. De centrale variant, het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Acquisitie-administratiesysteem (GGA), waarbij gebruik wordt gemaakt van de GGC-computers in 's-Gravenhage, is in 1982 ontwikkeld ter invoering in Groningen en Rotterdam en in een later stadium in Nijmegen.

d. Koninklijke Bibliotheek (KB)

In 1982 heeft de KB zijn nieuwe behuizing naast het Algemeen Rijksarchief en het Centraal Station betrokken. De verhuizing is in de eerste maanden van 1982 voltooid. In februari - april 1982 moest de dienstverlening aan de gebruikers noodgedwongen geheel of gedeeltelijk worden gestaakt, waarbij echter de centrale catalogi tot begin april door

functioneerden. In verband met de herinrichting van de studiezaal en de plaatsing in open opstelling in de zgn. Bronnenzaal van een belangrijk deel van de collectie, dat vroeger in de opstelling in de magazijnen was opgeslagen, zou een veel langduriger sluiting noodzakelijk zijn geweest. Gezien de belangen van de gebruikers is hiervan afgezien. Het gevolg was echter wel, dat het dienstbetoon aan de gebruikers in 1982 een aantal hinderlijke lacunes moest vertonen. De gebruiker was op 3 mei in het nieuwe gebouw welkom, maar werd geconfronteerd met een geautomatiseerde uitleenprocedure die vooralsnog tijdrovend was, omdat gegevens over de uit te lenen en de nog in open opstelling te plaatsen boeken nog niet in het systeem waren opgenomen. Dit leidde ertoe dat de wachttijden ten opzichte van de vroegere handmatige uitleening niet werden verkort. Ondanks deze inconvenienten steeg het bezoek echter in 1982 met circa 50%.

e. Samenwerking op het gebied van de grijze literatuur

De activiteiten op het terrein van de grijze literatuur,* met name wat betreft de in Nederland geproduceerde rapporten, ontwikkelden zich gunstig. In het kader van het gezamenlijk actieplan van de bibliotheken van de Technische Hogeschool Delft, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, de Landbouwhogeschool en het Centrum voor Landbouwpublicatie (PUDOC) te Wageningen alsmede een aantal andere onderzoeksinstituten zijn afspraken over de werving van Nederlandse rapporten tot stand gekomen. Deze werving is in 1982 goed op gang gekomen. Er zijn vele honderden rapporten bijeengebracht.

De bibliografische ontsluiting vindt plaats bij de National Technical Information Service (NTIS) in de Verenigde Staten van Amerika in het kader van een overeenkomst welke de bibliotheken van de Technische Hogeschool Delft, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, de Landbouwhogeschool en het Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie (PUDOC) te Wageningen alsmede een aantal andere onderzoeksinstituten in 1982 hebben gesloten met deze NTIS. Voorts worden de in het kader van deze samenwerking opgebouwde collecties Nederlandse en buitenlandse rapporten direct beschikbaar gesteld voor de Nederlandse gebruikers.

f. Zwaartepuntbibliotheek en afstemming in de collectievorming

Op 19 mei 1982 heeft de TH Delft verzocht de nationale functie van de bibliotheek in een apart begrotingsartikel zichtbaar te maken. Het beleid voor de zwaartepuntbibliotheek kan hiermee effectiever worden gemaakt.

Nu de bibliotheekbudgetten teruglopen zijn in 1982 een aantal op elkaar afgestemde activiteiten ondernomen vanuit het samenwerkingsverband SALINFO van de bibliotheken van de Technische Hogeschool Delft, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de Landbouwhogeschool te Wageningen met het Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie (PUDOC) te Wageningen met het doel ervoor te zorgen dat een bepaald lopend wetenschappelijk tijdschriftabonnement ten minste op één plaats wordt gehandhaafd.

a. Nationale Bibliografie en Depot van Publikaties

De overeenkomst met akte van overdracht van de rechten op Brinkman's (cumulatieve) Catalogus van Boeken die berusten bij de NV Informatie en Communicatie Unie (ICU), aan de Staat der Nederlanden is in december 1982 tot stand gekomen. Daarmee is de mogelijkheid geschapen tot herstructurering van de Brinkman tot de Nationale Bibliografie. Deze laatste wordt vanaf het jaar 1982 in licentie vervaardigd door Samsom Uitgeverij b.v. De cijfermatige ontwikkeling van het Depot van Publikaties is als volgt: het aantal in 1982 verkregen werken bedraagt 30 739 (30 202 in 1981) waarvan 73,1%

* Grijze literatuur = literatuur die niet via de normale handelskanalen verkrijgbaar is.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.1 De staat van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.1.6 Wetenschappelijke informatieverzorging

IV.2.1 Algemeen

gratis geleverd (in 1981 76,3%). Het aantal medewerkende uitgevende instanties bedroeg 4 338 (in 1981 3 053). Bedacht moet worden dat in 1982 de totale Nederlandse documentproductie gezien de verminderde economische spankracht aanzienlijk is teruggelopen. Desondanks is een zelfde aantal werken verworven.

b. Short Title Catalogue in the Netherlands (STCN)

Het vierjarig deelproject I van de Short Title Catalogue in the Netherlands, dat de samenstelling van de bibliografie van de Nederlandse boekenproductie van 1540-1700 beoogt, is van de voorbereidende fase in de uitvoerende fase gekomen. Na onderzoek van enkele bestaande catalogiseersystemen ook in het buitenland, is geconcludeerd dat het GGC-PICA catalogiseersysteem aan de gestelde eisen voldoet. In 1982 kon een groep van vier medewerkers een begin maken met de bewerking van de basiscatalogus die het belangrijkste deel zal omvatten van de Nederlandse boeken die uit de periode 1540-1700 aanwezig zijn in de Koninklijke Bibliotheek. De Koninklijke Bibliotheek verzorgt ook de huisvesting en verdere faciliteiten voor dit project (dat onder beheer van de KNAW valt).

c. Commissie voor Bibliografie en Documentatie (Cobidoc)

Het overdragen van het bewindvoerschap over het Cobidoc-bureau nadat de Commissie voor Bibliografie en Documentatie in augustus 1981 om ontheffing van haar taken had verzocht, aan een persoon buiten het ministerie kreeg zijn beslag met de benoeming van dr.ir.A.A.Th.M. van Trier op 1 maart 1982. De Commissie voor Bibliografie en Documentatie blijft voortbestaan als commissie van advies en bijstand die de bewindvoerder bij de uitvoering van zijn taak ter zijde staat. De taken van Cobidoc werden in 1982 voorschots op de gebruikelijke wijze voortgezet in afwachting van de tenuitvoerlegging van de reeds in juli 1981 aan de Tweede Kamer medegedeelde beslissing over het op te richten Nationaal Agentschap voor Secundaire Informatieverzorging en de opheffing van Cobidoc.

IV.1.6.3 *Automatisering in de gezondheidszorg*

a. Het Ziekenhuisinformatiesysteem (ZIS)

Het Ziekenhuisinformatiesysteem ZIS werd in 1982 in het academisch ziekenhuis van de Vrije Universiteit (AZVU) ingevoerd. Het AZVU trad daarmee toe als participant in de op 15 februari 1982 opgerichte stichting BAZIS, het samenwerkingsverband tussen de academische ziekenhuizen die het ZIS-systeem toepassen, en de groep algemene ziekenhuizen rond Tilburg en de samenwerkende Haagse algemene ziekenhuizen. Ten behoeve van deze invoering sloot het academisch ziekenhuis van de Vrije Universiteit (AZVU) aan het einde van 1982 een samenwerkingsovereenkomst met het academisch ziekenhuis bij de Universiteit van Amsterdam (AZUA) inzake het medegebruik van de centrale computerapparatuur van het Amsterdams Medisch Centrum (AMC) in de Bullewijk. In 1982 is een begin gemaakt met overleg binnen BAZIS en het ziekenhuis van de Rijksuniversiteit Limburg inzake de invoering aldaar van het ZIS. Onder de centrale regie van BAZIS is in 1982 gewerkt aan verdere uitbouw en invoering van dit systeem dat de klinische praktijk, het beheer en het wetenschappelijk onderzoek ondersteunt en tevens ten grondslag ligt aan de automatisering van de meeste wetenschappelijke en de grotere openbare bibliotheken. Het reeds in het Onderwijsverslag 1981 op pag. 200 vermelde onderzoek naar de mogelijkheden het gebruikte besturingsysteem zo te herschrijven dat het veel minder afhankelijk wordt van de apparatuur van één bepaalde leverancier is in 1982 afgerond. Gebleken is dat deze situatie na een tijdsverloop van vijf jaar kan worden bereikt via een proces van geleidelijkheid. Deze herschrijving kan worden meegenomen in het geheel van de inspanningen voor de verdere ontwikkeling van deelsystemen, de hiermee samenhangende noodzakelijke vernieuwbouw van het reeds bestaande en het onderhoud van het geheel, ook in het kader van de aanpassingen aan de voortschrijdende technologie. In dit kader is gekozen voor een nieuwe programmeertaal waardoor na een tijdsverloop van zeven jaar het systeem als geheel in de negentiger jaren

een zeer hoge mate van continuïteit en toepasbaarheid zal vertonen. In 1982 is begonnen aan een complete vernieuwing van het deelsysteem voor de pathologische anatomie. Dit vindt plaats in het kader van het eerder beschreven proces van verdere ontwikkeling en onderhoud van het geheel en mede gezien de aansluiting op het Pathologisch-Anatomisch Landelijk Geautomatiseerd Archief (zie het Onderwijsverslag 1980 op pag. 200).

b. Begeleidingscommissie Automatisering Academische Ziekenhuizen (BAAZ)
De Begeleidingscommissie Automatisering Academische Ziekenhuizen (BAAZ) heeft in 1982 op verzoek van de minister geadviseerd over het apparatuur- en het activiteitenplan van BAZIS en de computeraanschaf ten behoeve van de anaesthesiologie-intensieve care eenheid in het academisch ziekenhuis van Utrecht. O.a. werd geadviseerd naar aanleiding van het standpunt van de minister dat voortaan de automatiseringsapparatuur uit de normale exploitatiemiddelen van de ziekenhuizen dient te worden bekostigd. De BAAZ heeft voorts in 1982 op verzoek van de minister de totstandkoming van de eerder genoemde samenwerkingsovereenkomst AZVU-AZUA inzake het medegebruik van de centrale computers in het AMC begeleid.
De BAAZ heeft zich in 1982 voorts gebogen over de problematiek van de stroomlijning van de verslaggeving en planning van de verschillende automatiseringsdiensten in de academische ziekenhuizen, welke onderling niet coherent zijn. Uit een analyse van de door deze diensten verstrekte informatie blijkt, dat daarmee geen inzicht verkregen kan worden in met name de penetratiegraad, de mate van acceptatie en de toegekende prioriteit van de automatisering in deze ziekenhuizen. Tevens heeft de BAAZ zich gebogen over de volgens de commissie noodzakelijke lange-termijnplanning voor BAZIS. In de activiteitenplannen zoals deze tot nu toe worden gemaakt, wordt voor twee jaar vooruit gepland. In het eerder genoemde verslag van het onderzoek naar het machine-onafhankelijk maken van het ZIS (MOZIS), wordt door BAZIS echter wel een middellange termijnvisie verstrekt.

IV.2 Het gevoerde beleid inzake hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

IV.2.1 Algemeen

De wetgeving stond in 1982 in het teken van de voortzetting van activiteiten die in de voorafgaande jaren op gang zijn gebracht. Ten dele betreffen deze activiteiten de vernieuwing van de wettelijke stelsels voor het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs. Voorts heeft de wetgeving ten doel nieuwe ontwikkelingen ten aanzien van de samenhang tussen wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs en ten aanzien van het open hoger afstandsonderwijs vorm te geven. Tenslotte vroeg de uitwerking van tot stand gekomen wetten om de voorbereiding van nadere regelingen. De Tweede Kamer bracht in september 1982 het voorlopig verslag uit over het ontwerp van Wet op het wetenschappelijk onderwijs 1981. Naar aanleiding van de vele vragen die werden gesteld en de behoefte om ook de bekostigingsartikelen in de herziening van de bestaande wet te betrekken, wordt het wetsontwerp gewijzigd.

De behandeling van het ontwerp van Wet op het hoger beroepsonderwijs ondervond goede voortgang. Nadat de Tweede Kamer in mei het voorlopig verslag had ingediend, volgden in september de memorie van antwoord en een nota van wijziging. In deze nota werd op verschillende punten tegemoet gekomen aan wensen van het parlement zoals de regeling van het recht op inschrijving en de bepalingen inzake het capaciteitsplan en de bekostiging. In de memorie van antwoord werd aangekondigd dat de lerarenopleidingen in het wetsontwerp zouden worden opgenomen met inachtneming van de eigen regelingen die voortvloeien uit de specifieke verantwoordelijkheid van de minister voor deze vorm van hoger onderwijs. De voorbereiding van de wettelijke regeling voor de

Open Universiteit kwam in 1982 voor een belangrijk deel gereed. Het bleek evenwel niet mogelijk het wetsontwerp nog voor het eind van 1982 bij het parlement in te dienen. Ten aanzien van de vormgeving van een samenhangend wettelijk stelsel voor het gehele hoger onderwijs werd een nieuwe stap gezet door het gereedkomen van een geheel nieuw voorontwerp van een Kaderwet hoger onderwijs. Dit ontwerp werd in mei voor advies gezonden aan de Academische Raad, HBO-Raad en Onderwijsraad. De twee eerstgenoemde adviesorganen konden voor het einde van 1982 hun oordeelsvorming afronden. De Onderwijsraad was als finaal adviesorgaan hiertoe niet in staat vanwege de vertraging in het gereedkomen van de adviezen van de andere raden. De ontvangen adviezen bleken een goede basis te bieden voor een heroverweging van onderdelen van het ontwerp.

Op het gebied van de wettelijke voorzieningen tot beperking van de instroom van studenten in bepaalde studierichtingen van het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs zijn er geen concrete voorstellen gedaan ondanks de verschillende overwegingen daartoe. Vooral het probleem, dat rees om het begrip maatschappelijke behoefte in operationele zin in te vullen, was een beletsel om duidelijke stappen op dit terrein te zetten. In de sfeer van de uitvoeringsregelingen die samenhangen met de invoering van twee-fasenstructuur in het wetenschappelijk onderwijs werd in augustus het Bijzonder Deel van het Academisch Statuut gepubliceerd. Het statuut is na intensief overleg met de Academische Raad tot stand gekomen.

IV.2.1.2

*Planning van het hoger
onderwijs*

De ontwikkelingen in de planning van het hoger onderwijs gedurende 1982 zijn in zes thema's te beschrijven:

- het bekostigingsmodel voor het wetenschappelijk onderwijs (PGM);
- het Algemeen Financieel Schema (AFS) '84-'87;
- de ontwikkelingsplannen '83-'87;
- de taakverdeling en concentratie;
- de voorwaardelijke financiering van het onderzoek;
- de eerste ronde capaciteitsplanning h.b.o.

a. Het bekostigingsmodel voor het w.o. (PGM)

In mei 1982 is afsluitend overleg gevoerd in het kader van het Planning Overleg Orgaan over het nieuwe Plaatsen-Geld-Model. Bij brief van 17 juni 1982 is over de hoofdlijnen beslist, waarna ten behoeve van de opstelling van het AFS '84-'87 een eerste potentiële toepassing van deze beslissing zichtbaar is gemaakt in de brief van 30 juni 1982 aan de colleges van bestuur. Overigens zal pas voor het begrotingsjaar 1984 een eerste onverkorte toepassing van het model plaatsvinden. Om op vragen over inhoud en intentie van het model te kunnen inspelen zijn in 1982 de voorbereidingen afgerond voor de publikatie van een voorlichtingsfolder.

b. AFS '84-'87

In september 1982 is met de instellingen voor w.o. overleg gepleegd over een concept AFS. De conclusies uit dit overleg zijn verwerkt in het AFS '84-'87 dat op 27 oktober 1982 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer is verzonden. In het najaar is vervolgens met elk der instellingen van w.o. bilateraal overleg gevoerd, waarbij in het overleg in tegenstelling tot vorige jaren meer het middellange termijnperspectief en de afstemming van het instellingsbeleid daarop voorop heeft gestaan. Het systeem van de meerjarenafspraken is in 1982 onderwerp geweest van verdere ontwikkeling. Geconstateerd is dat de tot dan toe gebruikte concept-afspraken onvoldoende flexibiliteit vertoonden en, gelet op zich snel wijzigende omstandigheden, aan herziening toe waren. In 1982 is in overleg met de instellingen van w.o. gewerkt aan een nieuw systeem van beleidsafspraken, dat begin 1983 tot een eerste afsluiting kan komen.

c. Ontwikkelingsplannen '83-'87

Door de instellingen van w.o. zijn medio 1982 ontwikkelingsplannen voor de periode '83-'87 ingediend waarin in het bijzonder aandacht is geschonken aan:

- de invoering van de twee-fasenstructuur;
- de vernieuwing van onderwijs en onderzoek;
- informatieverstrekking.

In oktober 1982 is daarop door de minister van onderwijs en wetenschappen een reactie geleverd, die te beschouwen is als een inbreng voor de nieuwe ronde (c.q. bijstelling) van ontwikkelingsplannen (voor de periode '81-'88). Daartoe zijn voorts op 15 december 1982 nieuwe richtlijnen voor de ontwikkelingsplannen '84-'88 vastgesteld. In 1982 zijn door de instellingen van w.o. in relatie tot de ontwikkelingsplannen kroondocentenplannen en huisvestingsplannen opgesteld, de laatstgenoemde plannen voor het eerst.

d. Taakverdeling en concentratie

Voor diverse studierichtingen is in de loop van 1982 een advies voor taakverdeling gevraagd aan de Academische Raad. Zulks was het geval voor Bedrijfskunde, Farmacie, nieuw-Grieks, Planologie, Fonetiek, Communicatiewetenschap, Onderwijskunde, Economie (in verband met de totstandkoming van een studierichting Economie bij de RUL) en Lichamelijke Opvoeding/Bewegingswetenschappen. Aanleiding voor deze aanvragen waren steeds vragen ten aanzien van de doelmatigheid c.q. kwaliteit van bestaande of geplande voorzieningen. Ten aanzien van de studierichtingen nieuw-Grieks en Onderwijskunde zijn nog in 1982 beslissingen genomen. Een belangrijk deel van de overige beslissingen is voorts ingesluit in het hierna te beschrijven proces. Naar aanleiding van de in het AFS '83-'86 aangekondigde noodzaak tot het nemen van structurele maatregelen is in januari 1982 besloten tot instelling van een gezamenlijke werkgroep van departement en instellingen van w.o. die tot opdracht kreeg om medio 1982 een rapport uit te brengen over de procedures en criteria voor taakverdeling. De rapportage van deze groep is in augustus 1982 onderwerp geweest van overleg met de instellingen van w.o., waarna op 1 september 1982 de Beleidsnota Taakverdeling en Concentratie in het w.o. is uitgebracht. Deze nota vormt de impuls voor een proces van taakverdeling en concentratie die moet leiden tot omvangrijke reorganisaties in het w.o. om te voldoen aan financiële randvoorwaarden zoals deze zijn geformuleerd in het AFS '84-'87. Daarbij moet de bevordering van doelmatigheid en kwaliteit het uitgangspunt zijn. In oktober 1982 hebben de colleges van bestuur een commissie ingesteld met als opdracht in maart 1983 een taakverdelingsplan te leveren. In de regeringsverklaring van november 1982 is aangegeven dat in het hoger beroepsonderwijs eveneens een operatie van taakverdeling en concentratie zal moeten worden uitgevoerd.

e. Voorwaardelijke financiering van onderzoek

In de Beleidsnota Universitair Onderzoek (BUOZ) die in 1980 in de Kamer is besproken, wordt de voorwaardelijke (studentonafhankelijke) financiering van onderzoek als beleidsvoornemen geïntroduceerd. Met het onder punt a hiervoor genoemde bekostigingsmodel PGM is in modeltermen deze voorwaardelijke financiering gestalte gegeven. In 1982 is een aanvang gemaakt met de verdere beleidsmatige invulling. Daartoe is in mei 1982 de Beleidsnota Voorwaardelijke Financiering uitgebracht, terwijl ook in 1982 een begin is gemaakt met de 'invulling' van het deel van PGM dat voor de voorwaardelijke financiering is gereserveerd. De instellingen van w.o. hebben daartoe meer dan 400 voorstellen ingediend die voor de grote meerderheid voorlopig voor twee jaar zijn aanvaard (geparkeerd) in afwachting van een externe beoordeling. Ruim 10% van de voorstellen is reeds van een dergelijke beoordeling voorzien. Zij zijn op grond daarvan voor vijf jaar beschermd. Het totaal van de voorstellen omvat ruim 1700 mensjaren bekostigd uit de eerste geldstroom, terwijl in het totaal voor ruim 4000

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.1 Algemeen

IV.2.2 Het beleid inzake het hoger onderwijs

mensjaren w.p. onderzoek (in modeltermen) beschikbaar is voor voorwaardelijk gefinancierd onderzoek.

f. De eerste ronde capaciteitsplanning h.b.o.

Voor het h.b.o. zijn met de in AGP (Adviesgroep Planning) -verband ontwikkelde gedachten over capaciteitsplanning belangrijke vorderingen gemaakt. In november 1982 is door een gezamenlijke werkgroep van h.b.o.-veld en departement voor het eerst een omvangrijke hoeveelheid informatie gepubliceerd (het 'boek') op grond waarvan HBO-Raad, deelplanorganisaties en departement concept-beleidsconclusies konden formuleren en inbrengen voor overleg. Dit bestuurlijk overleg heeft plaatsgevonden op 21 december 1982 en wordt voortgezet. Na afronding legt de minister van onderwijs en wetenschappen zijn conclusies uit het overleg neer in een brief aan de overlegpartners.

IV.2.1.3

Personneelsbeleid

In de loop van 1982 heeft uitvoerig overleg plaatsgevonden met de instellingen van w.o. (OPWO) en met de centrales van overheidspersoneel (COPWO) over de medio 1981 uitgebrachte Kernnota BUWP (beleidsvoornemens met betrekking tot het universitaire wetenschappelijk personeel) en de brief d.d. 13 januari 1982 aan de instellingen, waarin de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen zijn gedachten over de nota heeft uiteengezet. Hoewel het formele overleg met het COPWO niet heeft geleid tot overeenstemming over de inhoud van de nota, zijn zowel het OPWO als het COPWO ermee akkoord gegaan dat op basis van de nota concrete voorstellen worden uitgewerkt. Hieraan is in de tweede helft van 1982 gewerkt.

Aan het einde van 1982 was de situatie zo, dat in het overleg ter tafel lagen:

- een notitie ter nadere standpuntbepaling over de beleidsvoornemens betreffende de nieuwe formatie- en functiestructuur (dit betreft de eerste fase van uitwerking van de Kernnota);

- een interimrapportage van een technische werkgroep die zich bezighoudt met het ontwerpen van functietypen - weergegeven functieniveau, typerende taken en werkzaamheden - betreffende de in de nieuwe structuur voorziene functies van wetenschappelijk personeel.

Vooruitlopend op de implementatie van de Kernnota BUWP is bij Besluit van 12 juni 1982 (Stb. 365) een voorlopige voorziening met betrekking tot de salarisanciënniteit van wetenschappelijk hoofdmedewerkers van kracht geworden. In relatie hiermee is met betrekking tot de wetenschappelijk medewerkers 1ste klasse een wijziging aangebracht in de Richtlijnen 1972, 1975 en 1977 inzake toepassing rangenstelsel wetenschappelijk medewerkers.

Eveneens vooruitlopend op de Kernnota is over een voorstel tot afschaffing van de bijzondere functionele leeftijdsgrens van hoogleraren, lectoren en leden van de colleges van bestuur van de universiteiten en hogescholen en van de leden van de besturen van de academische ziekenhuizen in 1982 het geëigende personeelsoverleg gevoerd. Met het COPWO werd ter zake overeenstemming bereikt. Op 4 september 1982 is het wetsontwerp aan de Tweede Kamer aangeboden (zitting 1981-1982, 17 544, nrs. 1-3). In zijn Beleidsnota Taakverdeling en concentratie bij het wetenschappelijk onderwijs (TVC) van 1 september 1982 heeft de minister van onderwijs en wetenschappen zich in eerste instantie uitgesproken over enige met de TVC-operatie verbonden aspecten personeelsbeleid. Bij brief van 24 december 1982 aan de colleges van bestuur van de universiteiten en hogescholen is hij desgevraagd nader op een aantal vraagpunten ingegaan. Beide standpuntbepalingen zijn te zien als aanzetten voor een sociaal beleidskader TVC, waaraan in 1983 verdere invulling moet worden gegeven.

Na afronding van het formele overleg met de instellingen en het COPWO over het informatieproject APOWO (arbeidsplaatsenontwikkeling bij de instellingen van w.o.) in april 1982, is in nauw contact met de instellingen aan de implementatie ervan gewerkt. Dit heeft er toe geleid dat de instellingen conform de planning begin 1983 voor de eerste

maal de gevraagde gegevens, die betrekking hebben op de situatie d.d. 31 december 1982, verschaffen.

In 1982 zijn richtlijnen verschenen om de honoreringsregeling medische specialisten in academische ziekenhuizen te verwezenlijken (zie paragraaf IV.2.5) en om bevoegdheden en verantwoordelijkheden ten aanzien van de autorisatie van de afwezigheid van universitair personeel te bepalen.

Voorts is met de instellingen en het COPWO overeenstemming bereikt over de overheveling van de assistent-geneeskundigen in opleiding van de medische faculteiten naar de academische ziekenhuizen.

Met betrekking tot vergoedingen voor bestuursactiviteiten in het kader van de WUB 1970 is, na het daarover in 1982 met de instellingen gevoerde overleg, d.d. 20 januari 1983 een circulaire aan de instellingen gezonden, in afwachting van regeling van een en ander ingevolge artikel 41 bis van de WUB 1970 bij algemene maatregel van bestuur.

IV.2.1.4 Advies- en overlegstructuur

Gedurende het jaar 1982 heeft nadere bezinning plaatsgevonden over met name de overlegstructuur op basis van de gedachtenwisseling van eind 1981 over de structuur van de Adviesgroep Planning (AGP) en het Planning Overleg Orgaan (POO). De conclusie was dat de samenhang tussen de advies- en overlegstructuur het noodzakelijk maakt een meer omvattende aanpak te kiezen, waarbij beide aspecten niet los van elkaar aan de orde komen.

In 1983 worden nadere voorstellen hierover gedaan. Het regeringsbeleid is erop gericht te komen tot een kritische beschouwing en vereenvoudiging van de advies- en overlegstructuur.

IV.2.2 Het beleid inzake het hoger onderwijs

IV.2.2.1 Ontwikkeling h.b.o.

a. Hogere technische scholen

In het kader van de in 1979 door de regering uitgebrachte Innovatienota wordt ernaar gestreefd een betere afstemming van innovatieve activiteiten van onderwijs en bedrijfsleven tot stand te brengen, waarbij ook aan het h.b.o. een rol wordt toebedeeld. Hierbij ligt het accent op de relatie met het klein- en middenbedrijf. Ter effectuering daarvan is een landelijke coördinatiefunctionaris bij de Vereniging van hogere technische scholen (VHTS) aangesteld voor participatie van h.b.o.-instellingen in innovatie-ontwikkelingen. Cursussen voor afgestudeerde h.t.s.'ers, die voorheen ex artikel 75, 1e lid, VVO werden bekostigd en door de individuele hogere technische scholen werden georganiseerd, zijn met ingang van 1 augustus 1982 ondergebracht bij de Stichting Post-Hoger Technisch Onderwijs, die is opgericht door de VHTS en het Nederlands instituut voor register-ingenieurs en afgestudeerden van hogere technische scholen (NIRIA). De financiering van deze cursussen vindt voortaan plaats volgens het profijtbeginself.

b. Hogere zeevaartscholen

De afbouw van de traditionele opleidingen BS (stuurlieden) en BM (scheepswerktuigkundigen) is in 1982 voltooid.

De opleiding semi-geïntegreerd officier aan de school te Vlissingen wordt op experimentele basis voortgezet.

In het Overkoepelend en Rationaliserings Overleg is een compromis bereikt over de samenstelling van de bemanning en de duur van de experimentele fase op schepen, die varen met een semi-geïntegreerd officier.

Eind 1982 is een rapport verschenen over de navigatie procedure trainer (NPT), waarin wordt geconcludeerd, dat het wenselijk is in plaats van nieuwe simulatie-apparatuur aan te schaffen, van bestaande faciliteiten in Delft (TNO-IWECO (Instituut voor Werktuigkundige Constructies)) en Wageningen (Nederlands Scheepsbouwkundig Proefstation) gebruik te maken. De financiële consequenties hiervan worden nog onderzocht.

c. Hoger economisch en administratief onderwijs (h.e.a.o.)

Ten einde de coördinatie van de nieuwe studierichtingen beter te waarborgen is in de tweede helft van 1982 een coördinatiecommissie h.e.a.o. ingesteld. Deze commissie bestaat geheel uit vertegenwoordigers van het h.e.a.o.

Naast de beoordeling van de evaluatie van de nieuwe studierichtingen en differentiaties is zij belast met de coördinatie van de beleidsmatige aspecten van de invoering van een nieuw eindexamenbesluit. Zij dient ook de werkzaamheden van de subcommissies en overlegorganen binnen het h.e.a.o. te coördineren.

d. Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs

In het kader van het onderwijsvoorrangsbeleid 1982-1983 werden de lopende projecten inzake theorie- en methodiekontwikkeling ten behoeve van culturele minderheden aan vijf sociale academies met één jaar verlengd tot 1 augustus 1983.

Intensivering van het beleid leidde tot een uitbreiding met tien projecten aan andersoortige h.s.p.o.-scholen. Ook hiervoor geldt een projectmatige opzet met een looptijd van in principe één jaar. Aan de vier Voortgezette Agogische Beroepsopleidingen zijn zowel ten behoeve van de emancipatie-ontwikkeling in de onderscheiden curricula als van een verdere ontwikkeling naar doelstellingen, leerstofgebieden en interne differentiaties, projectsubsidies verleend voor het cursusjaar 1982-1983.

De Vereniging ter Behartiging van de Belangen van het Sociaal-Pedagogisch Onderwijs (VBBSPO) kreeg goedkeuring om het project 'Relatieverbetering van onderwijs en praktijk' en 'Verbetering van het parttime onderwijs' voort te zetten tot 1 augustus 1983.

De vaststelling van de richtlijnen (toetsingscriteria) ten behoeve van het samenstellen van leerplannen van de h.b.o.-maatschappelijk werk-opleidingen van de Stichting voor Opleiding tot Sociale Arbeid te Haarlem en van de Katholieke Leergangen, afdeling SPO te Tilburg, is afgerond. Met betrekking tot de toelatingsprocedure is aan de sociale academies meegedeeld, dat voor het cursusjaar 1982-1983 wederom een toelatingsexamen kan worden toegepast voor de aan de academies verbonden

h.s.p.o.-opleidingen inrichtingswerk, cultureel werk, maatschappelijk werk, opbouwwerk en personeelswerk. De leeftijd, waarop een student kan worden toegelaten tot het eerste jaar van het part-time onderwijs is teruggebracht van 25 naar 23 jaar. De stageproblematiek en de problematiek ten aanzien van de verplichte relevante werksituatie voor studenten van de part-time opleidingen werken belemmerend op de opleidingsmogelijkheden. Deze problematiek heeft voortdurend de aandacht.

In de loop van 1982 heeft overleg plaatsgevonden tussen departement en de Sectie HSAO van de HBO-Raad, waarbij wederzijdse standpunten toegelicht en verduidelijkt werden. In het kader van artikel 56 van de WVO werden met ingang van 1 augustus 1982 de Evangelische School voor de Journalistiek, uitgaande van de Stichting

Evangelische Hogeschool te Amersfoort, en de part-time opleiding h.s.p.o.-inrichtingswerk, uitgaande van de Zeeuwse Stichting Hoger Sociaal-Pedagogisch Onderwijs te Middelburg, aangewezen. Het rapport van de Begeleidingscommissie voor Opleidingen voor het Inrichtingswerk is zonder beleidsstandpunt voor publikatie vrijgegeven. Om tot een standpuntbepaling te komen werd advies gevraagd aan de daartoe geëigende adviesinstanties.

Van de Stichting Bibliotheek- en Documentatie Academie en het Directeurenconvent Mikoel werden eindrapportages ontvangen, van de eerste met betrekking tot het aanleren van beroepsvaardigheden met geautomatiseerde apparatuur en de aanschaffing daarvan, van de tweede met betrekking tot de opleiding tot creatief therapeut en over de bevordering van gelijkwaardige eindtermen van deze opleiding aan de verschillende opleidingsinstituten.

Het werken met automatiseringsapparatuur heeft gevolgen voor het onderwijsprogramma van de bibliotheek- en documentatie-academies. Daartoe werd een 'Werkgroep Herstructurering' ingesteld, die inmiddels een concept-rapport heeft uitgebracht.

Ook de hogere beroepsopleiding voor boekhandel en uitgeverij, verbonden aan de bibliotheek- en documentatie-academie te Amsterdam, bracht eind 1982 een concept-eindrapport uit over een herstructurering van haar onderwijs.

Op 1 augustus 1982 werd in Deventer begonnen met de opleiding tot school- en beroepskeuzevoorlichting en arbeidsvoorziening. Over dit soort onderwijs werd het overleg met het Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid afgerond met een voorstel aan de opleidingen te Tilburg en Deventer een commissie in te stellen, die nagaat hoe de aansluiting van dit soort onderwijs aan de beroepspraktijk kan worden verbeterd.

e. Gezondheidszorg

De Commissie Overleg Onderwijs-Volksgezondheid voor het hoger beroepsonderwijs (COOV-h.b.o.) heeft in oktober 1982 een rapport uitgebracht betreffende een gemeenschappelijke beleidsvisie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het toenmalige Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne op het hoger beroepsonderwijs in de gezondheidszorg. Het rapport is voor commentaar verzonden aan de HBO-Raad en de Nationale Raad voor de Volksgezondheid. Op basis van dit rapport en de reacties daarop van de genoemde advies- en overlegorganen zal een ontwikkelingsplan worden opgesteld voor het hoger beroepsonderwijs in de gezondheidszorg en vervolgens een daarop gebaseerd spreidingsplan. Met ingang van 1 augustus 1982 is aan de Katholieke Hogere School voor Verpleegkundigen te Nijmegen en de Hogere School voor Gezondheidszorg te Leusden de voortgezette opleiding Gezondheidszorg, studierichting Management, van start gegaan.

De Adviescommissie h.b.o.-opleiding Ergotherapie heeft op 25 oktober 1982 rapport uitgebracht. Op basis van dit rapport zullen richtlijnen voor het samenstellen van het leerplan en een eindexamenregeling worden vastgesteld.

Met ingang van 1 augustus 1982 zijn richtlijnen voor het samenstellen van het leerplan van de h.b.o.-opleiding voor Logopedie van kracht geworden. De vaststelling van een nieuwe eindexamenregeling vormt nog onderwerp van overleg.

In overleg met de Vereniging van Opleidingsinstituten voor Fysiotherapie is in het schooljaar 1982/1983 bij de academies voor fysiotherapie een vrijwillige instroombeperking van eerstejaarsstudenten gerealiseerd van ca. 13,5% ten opzichte van het schooljaar 1981/1982. Dit leidde tot een vermindering van het totale eerstejaarsbestand van ca. 8%.

f. Muziek- en theateronderwijs

In tegenstelling tot wat in het Onderwijsverslag 1981 werd aangekondigd heeft de parlementaire discussie over de Beleidsnotitie Zwaartepunten in het muziekvakonderwijs in 1982 niet plaatsgevonden. De schriftelijke voorbereiding vergde meer tijd dan werd voorzien. Vermoedelijk wordt deze in de loop van 1983 afgerond.

In 1982 is de Adviescommissie voorbereidend muziek- en dansvakonderwijs ingesteld. Deze commissie, waarin zowel de Departementen van O en W en WVC als een afvaardiging van de HBO-Raad zitting hebben, heeft tot taak het bestuderen van de problematiek rond de voorbereiding op de muziek- en dansvakstudie en tot het doen van voorstellen die leiden tot structurele verbetering van deze voorbereiding. Een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van het departement van onderwijs en wetenschappen en deskundigen uit het muziekvak heeft in 1982 de voorbereiding van de herziening van het eindexamenreglement voor het muziekvakonderwijs kunnen afronden. Het concept-reglement werd ter beoordeling aan de sectie Kunstonderwijs van de HBO-Raad voorgelegd. Volgens planning wordt het nieuwe reglement met ingang van het cursusjaar 1983/1984 van kracht.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.2 Het beleid inzake het hoger onderwijs

g. Beeldend kunstonderwijs

In 1982 is het overleg met het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) over de gewenste samenhang tussen het beeldend kunstonderwijs en voorzieningen op het gebied van de beeldende kunsten voortgezet. Belangrijke onderwerpen waren die welke te maken hebben met de aansluiting onderwijs-werkveld. In het kader van het ontwikkelingsproject beeldend kunstonderwijs werd door de Vereniging van Academies voor Beeldend Kunstonderwijs in juni 1982 het rapport 'Ruis op de buis' gepubliceerd. Hierin werd aandacht besteed aan de meer open opzet van de onderlinge verhoudingen tussen de studierichtingen van de beeldende kunstacademies. Begin 1983 vindt de afronding van het ontwikkelingsproject plaats.

h. Hogere hotelscholen

In oktober heeft de Centrale Leerplancommissie van beide hogere hotelscholen haar eerste interimrapport uitgebracht. Daarin zijn de uitgangspunten neergelegd ten aanzien van de doelstellingen en de inhoud van het onderwijs, de vormgeving van het onderwijs en het proces van de leerplanontwikkeling en de invoering. De trend is: overgang van hotelonderwijs als zodanig naar het management in het gastvrijheidsonderwijs.

IV.2.2.2

Ontwikkeling w.o.

Invoering twee-fasenstructuur

Per 1 september 1982 is de Wet twee-fasenstructuur wetenschappelijk onderwijs ingevoerd. Dit betekent dat met ingang van bovengenoemde datum het eerste propaedeutisch jaar, zoals bedoeld in de Wet twee-fasenstructuur, is gestart.

Voorafgaand daaraan is bij Koninklijk besluit van 24 mei 1982 titel II van het Academisch Statuut vastgesteld.

Op 16 juni 1982 heeft de minister met de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer gesproken over mogelijke knelpunten bij de invoering van de twee-fasenstructuur. In dit gesprek heeft de minister toegezegd de Kamer jaarlijks bij een afzonderlijk stuk te zullen informeren over het verloop van de invoering van de twee-fasenstructuur. Een eerste rapportage vindt plaats vóór het einde van het parlementaire jaar 1982/1983. In verband met de evaluatie van de twee-fasenstructuur is aan de Commissie Vooronderzoeken Beleidsproblemen Hoger Onderwijs verzocht een evaluatieplan op te stellen. Dit plan komt in de loop van 1983 gereed en kan vervolgens met de instellingen van wetenschappelijk onderwijs worden besproken.

IV.2.2.3

Ontwikkeling

samenwerking w.o.-h.b.o.

Reeds enige jaren wordt intensivering van de samenwerking tussen het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs nagestreefd. Daarbij is een der aspecten die de aandacht vragen het wegnemen van wettelijke belemmeringen voor de beoogde samenwerking. In het ontwerp Kaderwet hoger onderwijs worden daarvoor voorstellen gedaan.

Ook in 1982 waren op de begroting gelden gereserveerd die bedoeld zijn om de experimentele samenwerkingsvormen tussen wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs te ondersteunen. Deze projecten beogen onder andere een doelmatiger gebruik van materiële voorzieningen en de ontwikkeling van nieuwe onderwijsvormen of -onderdelen.

De ervaringen die tot nu toe met deze samenwerkingsprojecten zijn opgedaan, worden in 1983 aan een nader onderzoek onderworpen. Dit onderzoek moet uitwijzen waar wettelijke regelingen nader bijgesteld moeten worden en waar verdere mogelijkheden tot samenwerking liggen. Een bijzondere plaats neemt het samenwerkingsproject tussen de Rijksuniversiteit Groningen en de Agogische Academie Friesland in. De externe evaluatiecommissie die tot taak had het samenwerkingsexperiment inzake de geïntegreerde opleiding in de welzijnsvraagstukken te onderzoeken, bracht aan het einde van 1982 haar eindrapport uit. De commissie doet de aanbeveling om het experiment in de bestaande vorm te beëindigen.

Voor eventuele voortzetting werden enkele andere mogelijkheden aangeduid.

IV.2.2.4
Ontwikkeling Open
Universiteit

De Raad van State heeft advies uitgebracht over het ontwerp van Wet op de open universiteit. Na ontvangst van het advies werd de voorbereiding van het nader rapport ter hand genomen. Als een spoedige indiening van het wetsontwerp bij de Tweede Kamer kan worden gerealiseerd, kunnen begin 1984 de eerste studenten worden ingeschreven. Over de inrichting van deze instelling voor open hoger afstandsonderwijs vond intensief overleg plaats. De werving van personeel ten behoeve van de Stichting Opbouw Open Universiteit voltrok zich in snel tempo; eind 1982 bestond het personeelsbestand uit ongeveer 100 medewerkers. Een groot aantal van hen hield zich bezig met de voorbereiding en vervaardiging van het onderwijsaanbod. De eerste cursusbeschrijvingen kwamen nog in 1982 gereed.

IV.2.2.5
Toelating van studenten
w.o.

Voor het studiejaar 1982-1983 werd op advies van de Academische Raad een numerus fixus vastgesteld voor de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde, diergeneeskunde, sociale gezondheidkunde, algemene gezondheidszorg, industriële vormgeving, taal- en literatuurwetenschap en lichamelijke opvoeding. Bij de studierichtingen industriële vormgeving, taal- en literatuurwetenschap en lichamelijke opvoeding konden door het feit dat een aantal aspirant-studenten zich hiervan terugtrok, uiteindelijk alle gegadigden worden geplaatst. Bij de studierichting tandheelkunde konden alle Nederlandse gegadigden, die deze studierichting als eerste voorkeur hadden opgegeven, worden geplaatst. De niet-Nederlandse gegadigden konden in eerste instantie niet allen worden geplaatst, aangezien de toelating van buitenlanders bij deze studierichting is gebonden aan een beperkt aantal plaatsen (quotum), krachtens artikel 77, zesde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs. Voor de verdeling van de resterende plaatsen werd een tweede loting gehouden, waaraan kon worden deelgenomen door uitgelote niet-Nederlanders en door Nederlanders die voor de studierichting van hun eerste voorkeur waren uitgeloot en die zich voor tandheelkunde als studierichting van tweede voorkeur hadden aangemeld. Bij de studierichting algemene gezondheidszorg konden alle gegadigden die deze studierichting als eerste voorkeur hadden opgegeven, worden geplaatst. Voor de verdeling van de resterende plaatsen werd een loting gehouden, waaraan kon worden deelgenomen door degenen die voor de studierichting van eerste voorkeur waren uitgeloot. Evenals bij de studierichting tandheelkunde werd bij de studierichtingen geneeskunde en diergeneeskunde krachtens artikel 77, zesde lid van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs een quotum vastgesteld voor de inschrijving van niet-Nederlanders in deze studierichtingen. Dit quotum bedroeg 4% van de numerus fixus. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de numerus fixus van het eerste studiejaar en het aantal uitgelote studenten in de betrokken studierichtingen.

studierichting	numerus fixus 1982/1983	aantal uitgelotenen per 1-10-1982
geneeskunde	1980	1 810
tandheelkunde	465	40
diergeneeskunde	175	810
sociale gezondheidkunde	150	50
algemene gezondheidszorg	75	7

In 1982 is gewerkt aan een wetsontwerp tot verlenging en wijziging van de Machtigingswet inschrijving studenten. Deze voorgenomen regeling strekt ertoe om, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan, de mogelijkheid te openen op grond van de vraag van de arbeidsmarkt naar afgestudeerden een numerus fixus vast te stellen voor bepaalde studierichtingen. De op dit wetsontwerp uitgebrachte adviezen vormden aanleiding voor nader beraad over deze materie. Als gevolg van deze adviezen kon de indiening van het wetsontwerp bij de Tweede Kamer niet in 1982 plaatsvinden.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.2 Het beleid inzake het hoger onderwijs IV.2.3 Onderzoekbeleid

IV.2.2.6

Aansluiting hoger onderwijs - maatschappij

Medio 1982 is binnen het kader van het door het departement gesubsidieerde en door prof. dr. ir. J. M. M. Ritzen van de Katholieke Universiteit Nijmegen geleide onderzoeksproject 'De vraag naar hoger onderwijs' uitgebracht het rapport 'Hoger opgeleiden in de knel'. De daarin vermelde onderzoeksresultaten met betrekking tot de huidige en verwachte werkloosheidscijfers onder hoger opgeleiden worden ook door andere onderzoeksresultaten ondersteund.

De belangrijkste conclusies die op basis van de verschillende onderzoekgegevens getrokken kunnen worden zijn dat:

- de werkloosheid onder hoger opgeleiden in ieder geval tot 1981 beduidend geringer was dan die onder personen zonder een opleiding op w.o.- of h.b.o.-niveau. Dit is slechts zeer gedeeltelijk ten koste gegaan van verdringing van lager opgeleiden door hoger opgeleiden;
 - voor de eerstvolgende vijf jaar een sterke stijging - $\pm 100\ 000$ - van het aantal werkloze hoger opgeleiden wordt voorspeld, zeker voor dit categorieën van hoger opgeleiden die een arbeidsplaats binnen de quartaire sector zoeken.
- Deze laatste conclusie heeft ertoe geleid dat bij alle nieuwe beleidsontwikkelingen in het hoger onderwijs de aansluiting met de arbeidsmarkt een centrale plaats is gaan innemen. In het ontwerp van Wet op het hoger beroepsonderwijs, het wetsontwerp WWO 81 en in het voorontwerp Kaderwet hoger onderwijs wordt in de planningssystematiek de maatschappelijke behoefte als één van de criteria genoemd bij de beoordeling van nieuwe activiteiten. De mogelijkheden om via wettelijke regelingen de instroom in bepaalde studierichtingen aan beperkingen te onderwerpen op grond van verwachte ontwikkelingen op de arbeidsmarkt worden binnen het departement nader onderzocht. Ondertussen is met de instellingen voor hoger beroepsonderwijs een overleg op gang gekomen om te komen tot vrijwillige instroombeperking bij studierichtingen waarin een ernstige structurele discrepantie tussen de vraag naar en het aanbod van afstuderenden dreigt te ontstaan. Dit overleg zal in 1983 de eerste vruchten afwerpen.

IV.2.3 Onderzoekbeleid

IV.2.3.1

Uitvoering Beleidsnota universitair onderzoek

De Beleidsnota universitair onderzoek (BUOZ), (Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 15 823, nrs. 1-2) bevat de grondslag voor het beleid van de regering voor het universitaire onderzoek. De BUOZ vormt een soort raamprogramma, dat sindsdien verdere invulling heeft gevonden. De belangrijkste voornemens zijn:

- a. *voorwaardelijke financiering*: op 15 juli 1982 heeft de Tweede Kamer een beleidsnotitie ontvangen (zitting 1981-1982, 17 499 nrs. 1-2) waarover met de Kamer van gedachten is gewisseld;
- b. *disciplineplannen*: in de periode mei - september 1982 zijn een aantal proefdisciplineplannen ontvangen. Medio 1983 zal de Tweede Kamer een brief ontvangen met een beoordeling van de proefdisciplineplannen;
- c. *het ZWO-acces*: zowel ZWO als de toekomstige ZWO-stichting technische wetenschappen hebben een BUOZ-acces ontvangen, zij het niet volgens de geraamde hoogte;
- d. *de reorganisatie van ZWO*: de Beleidsnotitie Reorganisatie ZWO zal de Tweede Kamer tezamen met het ontwerp van Wet bereiken;
- e. *wetenschappelijk verslag*: de Tweede Kamer heeft hierover jaarlijks een rapportage ontvangen:
 - over 1978, deel III, AFS 1981-1984, Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 15 903, nr. 1;
 - over 1979, Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16 491, nr. 4;
 - over 1980, Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17 528, nr. 1.De rapportage over 1981 zal medio 1983 de Tweede Kamer bereiken.
- f. *contractonderzoek*: de Nota Contractonderzoek aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen is in januari 1981 uitgebracht.

Door de ontwikkeling van het plaatsen-geld-model kon in 1982 een begin worden gemaakt met de invoering van de voorwaardelijke financiering van universitaire onderzoek. Op 15 juli 1982 werd de Beleidsnotitie Voorwaardelijke Financiering aan de Tweede Kamer aangeboden (Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17 499, nrs. 1-2). Hiermee werd uitvoering gegeven aan een van de uitspraken van de Tweede Kamer over de Beleidsnota Universitair Onderzoek in 1980. Bij de invoering van de voorwaardelijke financiering is gekozen voor een leerproces, waarbij steeds al doende van de opgedane ervaringen wordt geleerd. Deze ervaringen worden verwerkt in de vervolgprocedure. De belangrijkste ervaringen in 1982 waren:

- a. de respons op de uitnodiging om programma's van onderzoek van hoge kwaliteit voor te leggen aan de minister was groter dan verwacht werd voor de eerste ronde;
- b. het begrip interne bescherming door de instellingen van de aangeboden programma's moest nader worden uitgewerkt, zodanig dat garanties werden verkregen voor daadwerkelijke bescherming van het goede onderzoek tot op het basisniveau. Een bescherming die, met behoud van de vrije-voorgedachte, als het ware door het financieringsmodel van de instellingen van w.o. heenbreekt naar de onderzoekers zelf toe;
- c. de principes van externe beoordeling van aangeboden onderzoeksprogramma's moesten verder worden uitgewerkt, zodat directe bemoeienis van de overheid met de inhoud van het onderzoek wordt uitgesloten.

IV.2.3.2 Doorstromersbeleid

De aanwezigheid van doorstroomplaatsen in de formaties van de instellingen wordt als een onderdeel van de optimale onderzoeksituatie gezien omdat het onderzoek welvaart bij de instroom van nieuwe ideeën en omdat op deze plaatsen jongere onderzoekers een kans krijgen om zich wetenschappelijk te ontwikkelen.

In december 1982 is het derde rapport van de AGP-werkgroep Doorstroomplaatsen verschenen. Hierin wordt gesignaleerd dat de doorstroomplaatsen bij de instellingen momenteel onder grote druk staan als gevolg van het beleidsarm reageren van de instellingen op de huidige kripsituatie.

In deze omstandigheden is een actief doorstromersbeleid van de minister des te noodzakelijker geworden. In het tweede rapport van de AGP-werkgroep Doorstroomplaatsen van mei 1982 worden aan de instellingen de volgende aanbevelingen gedaan:

- verdere vormgeving doorstromersfuncties;
- afspraken promotie-aanstelling;
- bevordering mobiliteit en veldmobiliteit;
- planning tevens richten op een evenwichtige personeelsopbouw en werkgelegenheid;
- reorganisaties tevens richten op een evenwichtige personeelsopbouw.

Ten slotte zijn in 1982 voor een bepaalde categorie doorstromers, de pas afgestudeerde academici, nieuwe beleidslijnen ontwikkeld, die in 1983 uiteengezet worden in de Beleidsnotitie Beiaard.

IV.2.3.3 Planning en Algemeen Financieel Schema

In het planningoverleg kwamen in 1982 verschillende belangrijke onderzoeksonderwerpen aan de orde. In de vergadering van het Planning Overleg Orgaan (POO) van 26 mei 1982 werd overlegd over de invoering van het plaatsen-geld-model (PGM). Het zgn. B-deel van dit model maakt het mogelijk over te gaan tot invoering van de voorwaardelijke financiering. Op aandringen van de minister worden alle overige studentonafhankelijk te financieren universitaire taken ondergebracht in andere delen van het PGM, zodat het resulterende B-deel geheel kan worden ingevuld met voorwaardelijk te financieren onderzoek. De invoering van de voorwaardelijke financiering werd besproken op het multilateraal overleg van 9 juli 1982. Afgesproken werd, dat het B-deel in maximaal 5 jaar wordt ingevuld met voorwaardelijk te financieren onderzoek. De eerste invulling per 1 januari 1983 werd gesteld op minimaal 10% van het B-deel.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.3 Onderzoekbeleid

De voorstellen die door de instellingen voor deze eerste ronde werden gedaan, kwamen aan de orde bij de bilaterale overlegondes tussen het departement en elk der instellingen die van 26 oktober tot 7 december 1982 plaatsvonden. Hierbij werd vooral gesproken over de interne bescherming van de onderzoekprogramma's, die het betroffen, en de besluitvormingsprocedures daarover. In het Algemeen Financieel Schema 1984-1987 (AFS), dat op 27 oktober 1982 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, zijn de delen van de rijksbijdrage die in 1983 minimaal voor omzetting tot voorwaardelijke financiering in aanmerking komen, per instelling aangegeven. Deze gelden zijn geblokkeerd in afwachting van voorstellen voor voorwaardelijk te financieren onderzoek. Daar alle instellingen hebben voldaan aan het gestelde minimum, zijn deze geblokkeerde gelden in de begrotingsbrieven weer aan elk der instellingen toegewezen. De realisering van het ZWO-acces is besproken op het multilateraal overleg van 23 augustus 1982, naar aanleiding van het eindrapport van de AGP-werkgroep Realisering ZWO-acces. De werkgroep was er niet in geslaagd een algemene aanbeveling over de omvang van de 1e en de 2e geldstroom te doen, maar zij stelde overlegprocedures voor om deze problematiek per wetenschapsgebied te bestuderen. Op genoemd multilateraal overleg werd evenwel besloten niet deze weg te volgen, maar de omvang van de 1e en de 2e geldstroom in het vervolg onafhankelijk van elkaar te bezien. Er zal, door prioriteitstelling binnen de O en W-begroting nog steeds sprake zijn van een ZWO-acces, maar niet meer van een overheveling van 1e naar 2e geldstroom. In het AFS is deze ontkoppeling tot uitdrukking gebracht doordat de oorspronkelijke aftrekpост is gecorrigeerd.

IV.2.3.4 *Nota Contractonderzoek*

De in 1981 ontvangen commentaren van de instellingen van w.o., het bedrijfsleven en de andere belanghebbenden op de discussienota 'Contractonderzoek aan de Nederlandse Universiteiten en Hogescholen' hebben in 1982 nog niet tot een nader standpunt van de minister geleid. In 1983 gaat hij hiertoe wel over.

IV.2.3.5 *Beleidsontwikkeling voor de Nederlandse organisatie voor zuiver-wetenschappelijk onderzoek (ZWO)*

a. Reorganisatie
Aan het begin van 1982 gaf de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen, dr. J. A. van Kemenade, opdracht tot het samenstellen van een beleidsnotitie over de reorganisatie van ZWO.

Deze beleidsnotitie kwam in het voorjaar van 1982 gereed en werd op 17 mei 1982 naar de Raad voor het zuiver-wetenschappelijk onderzoek (het hoogste bestuursorgaan van ZWO) gezonden.

Toen bleek dat de in deze beleidsnotitie neergelegde gedachten op een aantal punten verschilden van de visie van ZWO stelde de inmiddels in functie getreden minister Deetman een O en W-ZWO-werkgroep in onder voorzitterschap van de voorzitter van ZWO. Deze werkgroep, die als opdracht ontving het inventariseren en waar mogelijk oplossen van geschilpunten, bracht op 1 september 1982 rapport uit. Op grond van dit rapport gaf de minister opdracht een nieuwe wettelijke regeling van de organisatie voor te bereiden. Tevens verzocht hij de werkgroep om nog gedurende ongeveer één jaar dit wetgevingsproces te begeleiden. Nog juist voor de jaarwisseling, op 28 december 1982, vond in de werkgroep een bespreking plaats van de eerste concepten van wetsontwerp en memorie van toelichting.

b. BUOZ-acces

Een van de belangrijkste elementen uit de Beleidsnota Universitair Onderzoek (BUOZ) was het voornemen om gedurende tien jaar, te beginnen in 1981, jaarlijks f 10 mln. (guldens 1979) over te hevelen van de eerste geldstroomorganisaties naar ZWO. Om de uitvoering van dit voornemen nader te onderzoeken werd reeds in 1981 door de Adviesgroep Planning (AGP) de werkgroep 'Realisering ZWO-acces' (RZA) ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs, ZWO en het ministerie van onderwijs en wetenschappen. Medio 1982 moest deze

IV.2.3.6
Buiten-universitaire
instituten

werkgroep in haar eindrapport concluderen dat de overhevelingsproblematiek dermate gecompliceerd was dat zij niet tot duidelijke en eenstemmige conclusies kon komen. Aan het eind van 1982 besloot de minister dat de versterking van de tweede geldstroomorganisatie (ZWO inclusief de Stichting voor de technische wetenschappen) voortaan zou worden losgekoppeld van de financiering der instellingen van w.o. De beleidsvoornemens uit de BUOZ konden in 1982 gadeeltelijk worden gerealiseerd: het BUOZ-acces bedroeg in totaal f. 4 mln., waarvan f. 2,4 mln. bestemd was voor ZWO en f. 1,6 mln. voor de Stichting voor de technische wetenschappen.

Het evaluatieformulier voor de buiten-universitaire instituten waarvan in het Onderwijsverslag over 1979 melding werd gemaakt, is in 1980 door de meeste instituten gebruikt. Nadat de resultaten op het ministerie waren bezien, vond een vergadering met de instituten plaats waarop wijzen van en procedures bij (zelf)evaluatie werden besproken. Op deze bijeenkomst werd een werkgroep gevormd waarvan de leden afkomstig zijn uit verschillende categorieën instituten voor onderzoek en informatieverzorging, de KNAW- en ZWO-directies en het ministerie. Na beraad over algemene aspecten van (zelf)evaluatie bereidt deze concrete voorstellen voor, die naar verwachting ertoe zullen leiden, dat (zelf)evaluatie in 1983 als een cyclisch proces zal worden ingezet. In de werkgroep worden verder voorstellen ontwikkeld voor een ministerieel jaarverslag van de niet-universitaire instituten, analoog aan het wetenschappelijk verslag van de universiteiten en hogescholen. Evenals dit laatste zal dat aan de Tweede Kamer worden uitgebracht.

IV.2.3.7
Alfa-wetenschappelijk
onderzoekbeleid

Naar aanleiding van de notitie 'Alfa-wetenschappelijk onderzoekbeleid' en een bespreking daarover met het veld is een werkgroep ingesteld, samengesteld uit vertegenwoordigers van de AR, KNAW, RAWB, ZWO en het departement met als opdracht te adviseren op welke wijze de problemen op het gebied van het alfa-wetenschappelijk onderzoek het beste kunnen worden aangepakt. Op het einde van 1982 was het rapport nog niet ontvangen.

IV.2.3.8
Maatschappij-
wetenschappen

a. Infrastructuur sociale wetenschappen
De Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek (SISWO) is de aanleiding geweest in 1982 veelvuldig en intensief te overleggen over de gewenste infrastructuur voor de sociale wetenschappen. De toekomstige positie van SISWO wordt in de Vervolgnota over de sociale wetenschappen, die in 1983 verschijnt, geschetst. Naast SISWO is ook het Sociaal-wetenschappelijk Informatie- en Documentatiecentrum (SWIDOC) in beschouwing genomen. SWIDOC werd geëvalueerd door een commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het instituut krijgt een functie in het kader van de Coördinatiegroep Informatiesysteem Lopend Onderzoek (CILO).

b. Nota Meerjarenplan sociaal onderzoek en beleid (vierde project)
Voor dit meerjarenplan in zijn algemeenheid kan worden verwezen naar het Wetenschapsbudget 1982. Over het vierde project, dat gericht is op de kwaliteit van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek kan worden vermeld, dat het subproject 'post-academische heroriëntatiemogelijkheden' aangevangen is en dat positief werd geadviseerd over het houden van een inventarisatie van landelijke werkverbanden op het gebied van de sociale wetenschappen en over een tweede overbruggingssteun aan twee afzonderlijke documentatiecentra in afwachting van een definitieve beslissing over het Sociaal-wetenschappelijk Informatie- en Documentatiecentrum (SWIDOC). De commissie besprak voorts uitvoerig de relatie tussen ZWO en de sociale wetenschappen.

c. Instituut Clingendael
Het Instituut voor Vredesvraagstukken, waarvoor het Ministerie van Onderwijs en

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.3 Onderzoekbeleid IV.2.4 Informatiebeleid

Wetenschappen een bijdrage verleende aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken ging een fusie tegemoet met drie andere instituten die werkzaam waren op het gebied van internationale betrekkingen. Deze fusie beoogde een concentratie van onderzoek en voorlichting. De personeelstechnische aspecten van deze fusie die op 1 januari 1983 zijn beslag kreeg, waren niet onaanzienlijk. De instituten zijn nu bijeengebracht in het Instituut Clingendael.

d. Centrum voor Parlementaire Geschiedenis

Door de ministerraad werd beslist voor de Parlementaire Geschiedschrijving f 400 000 structureel voor een periode van twaalf à vijftien jaar beschikbaar te stellen op voorwaarde dat de Nijmeegse activiteiten op dit terrein zouden worden ondergebracht in een stichting met een nationaal karakter. Ten einde dit besluit te effectueren is het overleg met de Katholieke Universiteit Nijmegen in 1982 begonnen.

IV.2.3.9

Natuurwetenschappen

a. Astronomie

Aan het Nederlands Comité Astronomie is gevraagd het nut voor de Nederlandse astronomie van het lidmaatschap van het European Southern Observatory (ESO) te evalueren.

Deze evaluatie geeft een gunstig beeld van het belang van ESO. Ook het werk dat is verricht en de plannen voor de toekomst werden gunstig beoordeeld.

b. Biochemie

De Verkenningcommissie Biochemie heeft in november haar rapport 'Overleven' aangeboden. Hieruit blijkt onder meer dat de basis voor vernieuwingen (innovatie) mede wordt geleverd vanuit het goede fundamentele onderzoek.

De overheid beraadt zich over de aard en de inhoud van het kabinetsstandpunt dat medio 1983 verschijnt. In deze reactie wordt de relatie weergegeven tussen de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens van het rapport enerzijds en de integratie hiervan met de elementen van de kernnota BUWP, taakverdeling en concentratie, voorwaardelijke financiering en twee-fasenstructuur anderzijds.

c. Biologie

In januari 1982 is de Verkenningcommissie Biologie ingesteld. De VC-Biologie heeft tot taak een beoordeling te geven over al het onderzoek in de biologie in Nederland dat door de overheid wordt gefinancierd. Aan de hand daarvan wordt de minister geadviseerd over prioriteiten en posterioriteiten. De VC-Biologie is tijdens haar werk nauw betrokken geraakt bij het werk van de Taakverdelingscommissie (TVC) voor wat betreft de biologie aan de instellingen van w.o. De VC-Biologie verwacht haar rapport in 1983 gereed te hebben.

d. Natuurkunde

Evenals eerder voor een aantal andere disciplines werd 10 november 1982 na grondige voorbereiding de Verkenningcommissie Natuurkundig Onderzoek ingesteld. Deze commissie heeft tot taak vóór 1 juli 1984 de huidige stand van het door de overheid gefinancierde natuurkundige onderzoek te beschrijven en een visie voor de toekomst te ontwikkelen, mede gezien tegen de situatie in het buitenland.

Voorts werd een interdepartementaal opgesteld rapport over het kernfusie-onderzoek uitgebracht. Op basis van dit rapport wordt een aantal mogelijke opties uitgewerkt voor het Nederlandse kernfusie-onderzoek in de toekomst. Dit onderzoek vindt voor het overgrote deel plaats bij het FOM-instituut voor Plasmafysica.

e. Ruimte-onderzoek en -technologie

In principe is besloten het nationaal ruimte-onderzoek onder te brengen in een nieuw op te richten via ZWO te bekostigen Stichting Ruimte-onderzoek Nederland. Het overleg hierover met de betrokkenen is begonnen. Daarmee zou een einde komen aan de huidige onbevredigende organisatievorm, waarbij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de gelden aan de drie betrokken universiteiten toewijst, deze universiteiten verantwoordelijk zijn voor het beheer en het personeelsbeleid en de KNAW-Commissie voor Geofysica en Ruimte-onderzoek (GROC) de facto het inhoudelijk beleid bepaalt.

IV.2.3.10
Internationale
wetenschappelijke
samenwerking

Op het gebied van de B-wetenschappen bestaan een aantal internationale wetenschapsorganisaties, waar Nederland lid van is. Te noemen vallen CERN, EMBO, EMBL, ESO en ESA. Het beleid ten aanzien van deze organisaties heeft in 1982 in het teken gestaan van evaluatie van kosten/baten in verband met de verslechterende nationale financiële vooruitzichten.

Het Nederlandse lidmaatschap van deze wetenschappelijke samenwerkingsverbanden berust op door kabinet en parlement goedgekeurde internationale verdragen. De omvang van de hiermee betrokken bijdragen ligt daarmee niet vast, wel de doelstellingen van de samenwerking en de procedures, ook financiële, om deze doelstellingen te bereiken. Het is niet mogelijk dat één lidstaat eenzijdig zijn bijdrage aan de betrokken instellingen vermindert. Dit kan slechts gerealiseerd worden in het overleg met overige lidstaten.

Van groot belang is dat de inbreng van nationale wetenschap in het samenwerkingsverband op doelmatige wijze wordt gecoördineerd. Dit gebeurt door georganiseerde samenspraak van de betrokken onderzoekers in b.v. contactcommissies.

Het is ook belangrijk dat alle betrokkenen beseffen dat de samenwerkingsverbanden zijn aangegaan omdat de middelen voor elk afzonderlijk land te beperkt waren - ook in voorbije 'betere' jaren - om op de betrokken wetenschapsgebieden mee te blijven doen op aanvaardbaar niveau. Deze overwegingen gelden voor alle genoemde organisaties nog onverkort.

IV.2.3.11
Sectorraad
Gezondheidsonderzoek

De voorbereidingscommissie van de sectorraad gezondheidsonderzoek heeft haar rapport aangeboden. Op basis hiervan is overleg gaande over de opstelling van het Koninklijk besluit dat ertoe kan leiden dat in 1983 de voorlopige sectorraad wordt ingesteld.

IV.2.4 Informatiebeleid

a. Universiteiten en hogescholen

Adequate voorzieningen op het gebied van documentaire (en audiovisuele) informatieverzorging ten behoeve van veranderend en te herschikken wetenschappelijk onderwijs en onderzoek zijn voor de universiteiten en hogescholen een noodzakelijke voorwaarde.

Omdat ook hier de middelen krimpen, zal via een doelmatiger besteding van middelen kwaliteitsverlies moeten worden vermeden. Aan de ene kant is het noodzakelijk dat interuniversitaire taakverdeling bij deze informatieverzorging een bijdrage levert om de optimalisering van de bestaande taken en de mogelijkheid tot vernieuwingen op het gebied van onderwijs en onderzoek te laten slagen. Adequate afstemming van informatieverzorging enerzijds en onderwijs- en onderzoektaken anderzijds is daarbij geboden. Aan de andere kant zijn taakverdeling en samenwerking op het gebied van de informatieverzorging zelf noodzakelijk omdat deze kostenbesparend werken. Met het oog hierop is aan de Bibliotheekraad verzocht voorstellen te doen hoe de dienstverlening op het gebied van de documentaire informatieverzorging bij de universiteiten en

IV.2.4.1
Bibliotheeken

hogescholen bij een met 10% krimpend middelenperspectief zo goed mogelijk op het vereiste niveau kan worden gehouden.

In zijn advies van 3 december 1982 schrijft de Bibliotheekraad dat in de afgelopen jaren wezenlijke resultaten zijn geboekt bij de door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gestimuleerde samenwerking op het gebied van de automatisering. De gezamenlijke automatisering van de catalogisering en de automatisering en koppeling van de centrale catalogi zijn volgens de Raad een reële mogelijkheid tot verbetering van de dienstverlening en tot verlaging van de exploitatiekosten. Het komt de Raad wenselijk voor dat naast de reeds deelnemende bibliotheken zoveel mogelijk andere gaan participeren. Voorts is de Raad van oordeel dat deze projecten in de toekomst veilig zouden moeten worden gesteld. In verband hiermee heeft de minister van onderwijs en wetenschappen de universiteiten en hogescholen verzocht op het gebied van de bovengenoemde activiteiten hun bibliotheek (verdere) steun te verlenen.

De besprekingen over de koppeling van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam met het GGC werden voortgezet. Overeenstemming werd bereikt over eenzijdige raadpleging van uit- en ontlending van titels door de Universiteit van Amsterdam als eerste stap. Over het door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gevoerde beleid om zoveel mogelijk gemeenschappelijk programmatuur te ontwikkelen voor lokale procesautomatisering binnen de universiteits- en hogeschoolbibliotheken heeft de Raad ook gesteld, dat de bedoelde automatisering onontkoombaar is om de kwaliteit van de dienstverlening bij afnemende middelen te kunnen handhaven. Besparingen zijn alleen op korte termijn te verwachten, indien de wetenschappelijke bibliotheken op grote schaal in gezamenlijk ontwikkelde systemen participeren.

Automatisering van lokale processen is ook een belangrijk instrument in het kader van de integratie van thans in vele instellingen verspreid voorkomende informatievoorzieningen. De Raad wijst op het belang van coördinatie binnen afzonderlijke instellingen met het oog op het vermijden van doublures.

In 1982 werden met het oog daarop middelen toegewezen aan de bibliotheek van de RU Leiden als hulp bij de aanschaf van een computer ten behoeve van de lokale procesautomatisering. Deze bijdrage werd gegeven omdat de Universiteitsbibliotheek van Leiden zich steeds actief heeft opgesteld als één van de voortrekkers in het kader van de gezamenlijke bibliotheekautomatisering. Tevens werden voor hetzelfde doel aan de bibliotheek van de Erasmusuniversiteit te Rotterdam (EUR) aanvullende middelen toegewezen. Ook voor apparatuuruitbreiding, vooral bestemd om de verdere integratie van de diverse decentrale voorzieningen aan de UvA te bewerkstelligen, werden middelen gereserveerd, echter onder het voorbehoud van een korte-termijnplan voor de volledige realisering van de doelstelling dat een boekwerk in de universiteitsbibliotheken in beginsel slechts eenmaal wordt beschreven.

Ook het door het Ministerie ten aanzien van landelijke zwaartepuntvoorzieningen gevoerde beleid bleek goed van pas te komen bij de operatie van taakverdeling en concentratie.

Naar verwachting zullen de universiteiten en hogescholen ondanks de interne integratie van informatievoorzieningen niet meer kunnen zorgen voor de volledigheid van iedere collectie. Men zal derhalve intensiever via het interbibliothecair leenverkeer moeten samenwerken. De landelijke zwaartepuntbibliotheken zijn voor dat interbibliothecaire leenverkeer van grote betekenis. Daarom zullen de onder het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ressorterende zwaartepuntbibliotheken veilig gesteld worden.

Het Ministerie heeft in bestuurlijk overleg aangedrongen op verdergaande samenwerking en afstemming tussen de participanten van het Samenwerkingsverband voor de nationale literatuur- en informatieverzorging in de bètasector (SALINFO) enerzijds en met andere bibliotheken anderzijds.

b. Koninklijke Bibliotheek

Het bij de Koninklijke Bibliotheek ingestelde organisatie-onderzoek dat in verband met het betrekken van de nieuwe behuizing werd ingesteld, werd in 1982 afgerond. Door het Ministerie van O en W werd een standpunt bepaald ten aanzien van de rapporten over de directiefunctie, de centrale ondersteuning en de zogenaamde gang van het boek. Ter gelegenheid van de officiële opening van de Koninklijke Bibliotheek werd een regeling inzake de Koninklijke Bibliotheek als nationale bibliotheek bij Koninklijk besluit vastgesteld waarin de taken zijn neergelegd die de Koninklijke Bibliotheek feitelijk reeds sinds lang uitvoert.

c. Centrale Catalogus Kartografie

In 1982 hebben besprekingen inzake de operationalisering van het project CCK ertoe geleid dat een definitief Centrale Catalogus Kartografie-(CCK) bureau op de Koninklijke Bibliotheek uiterlijk per 1 januari 1984 zal worden ingericht.

In 1982 is een notitie opgesteld waarin op ambtelijk niveau een visie wordt gegeven op de functie van de bibliotheek in het hoger beroepsonderwijs. Hierin wordt ook aangegeven welke vormen van samenwerking mogelijk zijn. De notitie is voor bespreking toegezonden aan de HBO-Raad.

Vanwege de gebleken behoefte aan deskundigheidsbevordering, met name op het gebied van de nieuwe bibliotheekontwikkelingen, bij het personeel van de h.b.o.-bibliotheken is de mogelijkheid geschapen een aantal bijscholingscursussen voor geautomatiseerd literatuuronderzoek, behandeling van audiovisuele materialen en algemeen bibliotheekbeheer te organiseren bij de bibliotheek- en documentatieacademies.

De mogelijkheden tot samenwerking tussen de h.b.o.-bibliotheken onderling en met andere bibliotheken zoals die van instellingen van w.o. zijn van vele plaatselijke en regionale factoren afhankelijk. In augustus 1982 is een subsidie verstrekt om na te gaan hoe op de meest effectieve wijze gebruik kan worden gemaakt van de voorzieningen aanwezig binnen de h.b.o.-bibliotheken en de universitaire bibliotheek in een regio. Het project betreft een tweejarig onderzoek naar mogelijke samenwerkingsvormen tussen een aantal h.b.o.-instellingen te Nijmegen en de Katholieke Universiteit. Het is de bedoeling, dat op basis van de resultaten van het onderzoek een samenwerkingsmodel wordt ontwikkeld dat dienstig is voor een effectieve opbouw en een efficiënt gebruik van de bibliotheekvoorzieningen op het gebied van het hoger onderwijs in Nijmegen. Dit model dient zo mogelijk overdraagbaar te zijn voor soortgelijke regio's, waar een instelling van w.o. en meerdere h.b.o.-instellingen gevestigd zijn. In augustus 1984 wordt het project afgesloten.

a. Structuur van de informatieverzorging

Naar aanleiding van het advies van de Bibliotheekraad inzake de organisatie van landelijke bibliotheektaken van 28 januari 1981 heeft het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de toekomstige participanten in het Samenwerkingsverband Nederlands Bibliografisch Centrum (NBC), het Samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheek en Universiteitsbibliotheken PICA, alsmede de houders der centrale catalogi de visie van de Raad voorgelegd. De Bibliotheekraad is van mening dat een aantal landelijke taken, zoals het depot van Nederlandse publikaties, de bibliografische verwerking van de nationale literatuurproductie, de bibliotheekautomatisering (voor zover van landelijke betekenis), het landelijk leenverkeer c.q. directe documentverschaffing en de coördinatie van de collectievorming inclusief de grijze en de niet-courante literatuur, zozeer ineengripen dat het in de rede ligt dat zij als één geïntegreerd geheel bestuurd worden, en wel vanuit één bestuurlijk verband.

De genoemde instanties alsook het Samenwerkingsverband Universiteits- en Hogeschoolbibliotheken en Koninklijke Bibliotheek (UKB) hebben echter bericht, geen

behoefte te hebben aan onderbrenging in een centraal orgaan. Uit genoemde reacties kan worden geconcludeerd dat vrijwillige afstemming en samenwerking vanuit de desbetreffende organisaties zelf effectiever en realistischer worden beschouwd dan dat zij van bovenaf wordt opgelegd, dat zij in een groter geheel worden ondergebracht. In 1982 is met het Samenwerkingsverband voor de nationale literatuur- en informatievoorziening in de bètasector (SALINFO) van de bibliotheken van de KNAW, van de Landbouwhogeschool Wageningen en de Technische Hogeschool Delft en het Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie (PUDOC), intensief overlegd over de door SALINFO in maart 1981 uitgebrachte nota 'Naar een betere infrastructuur voor de literatuur- en informatieverzorging'. De SALINFO-deelnemers hebben gewerkt volgens de in de vorige alinea geformuleerde optiek van afstemming en samenwerking vanuit de organisaties zelf, waarbij de directies van de participerende organisaties zelf het coördinerend orgaan vormen zoals dat door hen in de nota bepleit wordt. Naar uit het overleg is gebleken, is het grootste deel van de in de nota gedane voorstellen inmiddels gerealiseerd of zal daar binnenkort in worden voorzien.

b. Federatie van Organisaties op het gebied van Bibliotheek-Informatie en Documentatiewezen (FOBID)

De FOBID geeft thans hoge prioriteit aan het afsluiten van het project catalogiseren in het kader waarvan regels worden opgesteld voor de titelbeschrijving bij en de catalogusbouw voor de verschillende vormen van informatiedragers.

Op verzoek van de minister heeft de Bibliotheekraad naar aanleiding van het gereedkomen van het zesde deel uit de reeks 'Regels voor de Titelbeschrijving' advies uitgebracht over de waardering en toepassing van de tot nu toe verschenen regels. De zogenaamde beschrijvingsregels acht de Raad redelijk bruikbaar in de praktijk. Wat betreft de regels voor de catalogusbouw en de sorteerregels, zal door de ontwikkelingen op het gebied van de catalogusautomatisering naar de mening van de Raad herziening spoedig nodig zijn. De FOBID is van een en ander in kennis gesteld.

c. Commissie voor Bibliografie en Documentatie (COBIDOC)

De activiteiten ten aanzien van de Commissie voor Bibliografie en Documentatie stonden voor een groot deel in het teken van de oprichting van het Nationaal Agentschap voor Secundaire Informatieverzorging en de opheffing van de commissie zelf. In maart 1982 werd ingevolge een opdracht van de toenmalige minister voor wetenschapsbeleid door het extern organisatie-adviesbureau Custom Management een rapport uitgebracht over het voor dit Nationaal Agentschap benodigde personeel. Het rapport adviseert een begin te maken met een klein bureau met een beperkt takenpakket. De beide adviesorganen op het gebied van bibliotheek en informatieverzorging, te weten de Bibliotheekraad en het Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging (NOBIN) brachten naar aanleiding van dit rapport adviezen in soortgelijke zin uit. Naar aanleiding van de problematiek rond het NOBIN heeft de minister van onderwijs en wetenschappen in overeenstemming met zijn toenmalige ambtgenoten van economische zaken en van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk besloten tot een organisatorische opzet waarin plaats is voor:

- a. één adviesorgaan, tot stand te brengen door ingrijpende herziening dan wel vervanging van de Wet op de Bibliotheekraad: naam, werkterrein, doelstelling, taak, samenstelling en werkwijze dienen opnieuw te worden gedefinieerd; de informatieverzorging ten behoeve van professionele gebruikers zal een der centrale aandachtsgebieden moeten vormen;
- b. één uitvoerend orgaan; het Centrum voor Informatie Lopend Onderzoek (CILO) i.o., het Nationaal Agentschap i.o. en nader te bepalen landelijke bibliotheken dienen erin te worden ondergebracht; denkbaar is hiervoor de 'lege stichting' NOBIN te gebruiken, doch een wettelijke status moet niet op voorhand worden uitgesloten.

Deze structuur wordt uitgewerkt door een werkgroep onder voorzitterschap van de directeur-generaal voor wetenschapsbeleid. In de werkgroep zijn Bibliotheekraad en NOBIN, alsmede de Departementen van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC), Economische Zaken (EZ) en Onderwijs en Wetenschappen (O en W) vertegenwoordigd. De voorzitter van de werkgroep draagt zorg voor de afstemming met de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Landbouw en Visserij. De werkgroep krijgt tot taak rapport uit te brengen aan de ministers van O en W, van Economische Zaken en van WVC over werkgebied, taakstelling, organisatorische opzet en personele bezetting van de genoemde organen.

d. Nederlands Bibliografisch Centrum

In het Onderwijsverslag 1981 is op pag. 198 reeds melding gemaakt van het brede overleg tussen de Staat der Nederlanden en de uitgevers-, boekhandels- en bibliotheekwereld om te komen tot een samenwerkingsverband Nederlands Bibliografisch Centrum. De besprekingen met de Vereniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels (VBBB), de Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen (VBV), het Nederlands Bibliotheek- en Lektuurcentrum (NBLC), de Nederlandse Boekverkopersbond (NBB), het Centraal Boekhuis (CB) en de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond (KNUB), zijn in 1982 vrijwel afgerond.

Zoals gemeld op pag. 200 van het Onderwijsverslag 1981 diende een standpunt te worden bepaald inzake de toekomstige voorziening van het wetenschappelijk onderwijs met audiovisuele media. Uit het 'Verslag van Werkzaamheden' van de Adviescommissie Audiovisuele Media Wetenschappelijk Onderwijs en uit de reacties daarop valt af te leiden dat gemiddeld genomen audiovisuele media geen aantoonbaar positief effect hebben op het onderwijs. Het staat dus geenszins vast dat de kwaliteit van het onderwijs afhankelijk is van het gebruik van audiovisuele media. Hieruit volgt dat de universiteiten en hogescholen hun overvloedige audiovisuele faciliteiten kunnen verminderen, eventueel zelfs opheffen, zonder dat dit behoefte te leiden tot kwaliteitsvermindering van de afgestudeerden. Het beleid is als volgt geformuleerd.

De investering in een audiovisueel programma is slechts rendabel te maken indien daarvan binnen de beperkte bruikbaarheidsduur door zoveel mogelijk docenten gebruik wordt gemaakt. Landelijke bruikbaarheid en landelijke beschikbaarheid zijn essentiële voorwaarden ook voor lokale produkties.

Er moet meer gebruik worden gemaakt van reeds bestaande audiovisuele programma's zodat minder nieuwe programma's behoeven te worden gemaakt. De geschikte programma's moeten worden opgespoord, eventueel aangekocht en bewerkt. Dit vergt selectief aankoopbeleid en goede distributie (waarbij gedacht wordt aan opname van audiovisuele media in de bibliotheken) en ontsluiting van de audiovisuele programma's (gedacht wordt met name aan het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogisatie-systeem en aan de Nationale Centrale Catalogus die momenteel worden ontwikkeld).

De audiovisuele programma's zullen vergezeld moeten zijn van een handleiding die de docent informatie verschaft over de toepasbaarheid en van een syllabus voor de student. De inhoudelijke ontwikkeling van eventuele nieuwe programma's moet idealiter door een aantal docenten gezamenlijk plaatsvinden. Bij de ontwikkeling kunnen de docenten eventueel advies inwinnen inzake de vormgeving bij een daartoe geschikte deskundige (regisseur). Voor de technische realisatie inclusief beeldregie huren de docenten technici in.

De kosten van ontwikkeling zijn hoog. Om de kosten van audiovisuele programma's nog enigszins te beperken, zou de vervaardiging van audiovisuele media dan dienen te geschieden met behulp van centrale en goed benutte productiefaciliteiten. De huidige situatie steekt erg af bij de ideale situatie. De Stichting Film en Wetenschap (SFW) zal technische faciliteiten en regiedeskundigheid moeten inbrengen in het

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid

IV.2.4 Informatiebeleid

IV.2.5 Academische ziekenhuizen

IV.2.6 Huisvestingsbeleid

samenwerkingsverband van universiteiten en hogescholen, alsmede ten behoeve van de Open Universiteit, de academische ziekenhuizen, het hoger beroepsonderwijs en het Nederlands Instituut voor Audiovisuele Media (NIAM). SFW zal als facilitair instituut werken en zich cliëntgericht opstellen. De afslanking van SFW tot facilitair instituut zal er toe leiden dat produkten als gevolg van de minder brede organisatie goedkoper worden. Voor genoemde instellingen ontstaat de mogelijkheid te besparen op hun eigen audiovisuele voorzieningen, omdat die beperkter en eenvoudiger kunnen zijn. De besparing kan stellig nog worden vergroot, wanneer zij overgaan tot gezamenlijke planning en gebruik van deze eenvoudige audiovisuele faciliteiten op instellingsniveau. De universitaire audiovisuele centra en SFW moeten de te berekenen prijzen volgens dezelfde methode relateren aan de kosten (uniforme tariefstructuur). Over de mate waarin de integrale kostprijs werkelijk wordt doorberekend, zal overleg moeten worden gevoerd binnen het genoemde samenwerkingsverband. Ten aanzien van SFW is besloten dat SFW binnen 10 jaar zichzelf moet kunnen bedruipen. Daarnaast zal SFW, voor zover passend bij het uiteengezette beleid, een taak hebben op het gebied van distributie en documentatie. Tot slot zal SFW fungeren als adviesinstantie. Bij advisering zal behalve op technische kwaliteiten vooral moeten worden ingegaan op de vraag of nieuwbouw of verandering nodig is, gelet op de bestaande productiefaciliteiten in het land en het gebruik dat daarvan wordt gemaakt.

Stuurgroep Audiovisuele Media

De door de ministers van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk en van onderwijs en wetenschappen in 1977 ingestelde interdepartementale Stuurgroep Audiovisuele Media heeft op 25 februari 1982 in een hoorzitting het tweede deel van haar advies voorgelegd aan het veld. Dit deel handelt over de distributie, productie en centrale documentatie van audiovisuele media voor educatieve doeleinden. Het commentaar werd zoveel mogelijk verwerkt in de adviestekst. Een aantal punten o.a. het stimuleringsfonds educatief audiovisueel materiaal en de vermenigvuldiging van omroepmateriaal voor educatieve doeleinden buiten het open net bleken nadere bespreking te vergen. De discussie hierover met de Groep Educatieve Uitgevers, de Bioscoopbond, de Stichting Moderne Media en de zendgemachtigden, vertegenwoordigd door de Nederlandse Omroepstichting, werd voortgezet. Het bleek niet mogelijk in 1982 tot overeenstemming te komen.

IV.2.5 Academische ziekenhuizen

Ter zake van de beleidsvorming van de regering ten aanzien van de academische ziekenhuizen is tussen de betrokken ministers d.d. 3 december 1981 een principe-afspraken gemaakt om op korte termijn te komen tot een gecoördineerde besluitvorming inzake de functies van de academische ziekenhuizen. Dit streven heeft geleid tot een convenant, dat voorziet in een projectorganisatie, die drie jaar de tijd krijgt om een samenhangende reeks adviezen uit te brengen met betrekking tot de planning, de beheersing en de financiering van de academische ziekenhuizen. Na de departementaal overleg over de concrete invulling en financiering van de in de brief van de bewindslieden d.d. 19 mei 1982 neergelegde projectstructuur, en na twee kabinetswisselingen, is bij beschikking van 9 december 1982 de van de projectorganisatie deel uitmakende adviescommissie ingesteld. Per 1 november 1982 werd dr. R. H. J. Kruisinga benoemd tot manager van de projectorganisatie en per 1 januari 1983 volgde de benoeming van drs. E. Bakker tot directeur van het projectbureau. De projectmanager en de directeur projectbureau werken, mede op basis van voorstellen van de adviescommissie, de werkwijze van de projectorganisatie nader uit. In drie projectgroepen - exploitatie, planning en bouw, organisatie en externe betrekkingen - zullen adviezen worden voorbereid die, na aan de adviescommissie te zijn voorgelegd,

door het projectmanagementteam onder leiding van de projectmanager zullen worden vastgelegd.

De aandacht die reeds werd besteed aan een mogelijke taakverdeling en concentratie, zowel van de academische ziekenhuizen onderling als, voor zover het de patiëntenzorg betreft, van het academisch ziekenhuis met de algemene ziekenhuizen in de regio en nationaal, is in belangrijke mate toegenomen onder druk van de voorgenomen bezuinigingen op de rijksbegroting.

In verband met de verwevenheid van taken is voor de medische faculteiten en de academische ziekenhuizen samen, het zgn. 'medische cluster', een te bezuinigen bedrag (ca. f 90 mln. in 1987) vastgesteld, waarvan de realisering in eerste instantie aan de instellingen in onderling overleg is overgelaten. De resultaten van dit overleg waren aan het einde van 1982 nog niet bekend.

Ten aanzien van de tariefstelling heeft een belangrijke ontwikkeling plaats gevonden. Met het van kracht worden van de Wet tarieven gezondheidszorg per 7 februari 1982 is de bemoeienis van de minister van onderwijs en wetenschappen met de tariefstelling zeer beperkt. Vaststelling en goedkeuring, ook van de tarieven van de academische ziekenhuizen, geschieden nu door het Centraal Orgaan Tarieven Gezondheidszorg (COTG). Dat orgaan heeft op gezamenlijk verzoek van de ministers van volksgezondheid en milieuhygiëne en van onderwijs en wetenschappen richtlijnen vastgesteld voor de bepaling van de tarieven van academische ziekenhuizen. Goedkeuring van deze richtlijnen door de ministers van WVC, O en W en EZ heeft nog niet plaatsgevonden.

In afwachting van de richtlijnen is door het COTG een voorlopig tarief voor de academische ziekenhuizen vastgesteld, waarbij aansluiting is gezocht bij de reeds gehanteerde tarieven. Een probleem vormt daarbij dat de door de minister van onderwijs en wetenschappen in december 1981 vastgestelde en door de ziektekostenverzekeraars betwiste verhoging van ca. f 25 per verpleegdag niet in dit tarief is opgenomen. Nadere besprekingen daarover worden nog gevoerd.

Na vaststelling van de honoreringsregeling voor medische specialisten werkzaam in academische ziekenhuizen op 31 december 1981 is bij richtlijnen van 15 mei 1982 aan deze regeling een begin van uitvoering gegeven. De regeling voorziet in een centrale inning en registratie van declaraties, een zekere inkomensgarantie en een functiewaarderingsonderzoek.

Dit laatste onderzoek moet leiden tot een herziening van de ambtelijke aanstelling bij het academisch ziekenhuis en/of die bij de universiteit met uitsluiting van elke vorm van vrije praktijkvoering.

Nagegaan wordt nog voor welke andere categorieën van het in het academisch ziekenhuis werkzame wetenschappelijk personeel analoge inkomensregelingen gewenst zijn.

IV.2.6 Huisvestingsbeleid

a. Hoger beroepsonderwijs

Het huisvestingsbeleid voor wat betreft h.b.o.-instellingen wordt in het kader van de scholenbouwplanprocedure gevoerd door de directie Bouwzaken Voortgezet Onderwijs, aan welke directie ook de zorg voor de huisvesting van het overige voortgezet onderwijs is toevertrouwd. Door gebrek aan financiële middelen is er ernstige vertraging ontstaan bij de realisering van een groot aantal h.b.o.-nieuwbouwprojecten. Van verschillende h.b.o.-instellingen is daardoor de huisvestingssituatie weinig florissant. Incidenteel wordt gebruik gemaakt van ruimtelijke voorzieningen van w.o.-instellingen, b.v. van de TH te

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.2 Het gevoerde beleid IV.3 Hoofdingspectie hoger beroepsonderwijs

IV.2.6 Huisvestingsbeleid IV.3.1 Stages in het dagonderwijs

Enschede, dan wel wordt een h.b.o.-instelling gesitueerd op terreinen van instellingen van het wetenschappelijk onderwijs, zoals de school voor h.e.a.o. te Groningen op het Paddepoel-terrein. Een geïntegreerd huisvestingsbeleid w.o.-h.b.o. is echter nog niet van de grond gekomen.

b. Wetenschappelijk onderwijs

Het Intentioneel Investeringschema (IIS) 1983-1987 voor universiteiten / hogescholen omvatte voor 1982 een bedrag van f 153,3 mln. voor nieuw- en verbouwprojecten. Overeenkomstig de WVO werken de instellingen volgens het stelsel van baten en lasten. Om aan te sluiten met de rijksbegrotingsmiddelen op kasbasis werd de instellingen een liquiditeitskorting opgelegd. De ingestelde verplichtingenstop vertraagde bij veel projecten de goedkeuringsprocedure. Gestart werden onder meer de nieuwbouw van de Universiteitsbibliotheek te Groningen (budgetbedrag circa f 45 mln.) en de nieuwbouw van het Bureau van de RU te Utrecht (budgetbedrag f 37,9 mln.). Daarnaast werden diverse kleinere projecten geëntameerd op het vlak van veiligheid, vervanging telefooncentrales enz. Het Investeringschema 1982-1986 voor academische ziekenhuizen (ISAZ) beliep voor 1982 een bedrag van f 282,5 mln. Belangrijke elementen van het gevoerde beleid waren een vervroeging van de nieuwbouw van het Ziekenhuis Maastricht en het uitstellen van de nieuwbouw van de tweede tranche van het AZ Leiden.

IIS en ISAZ werden beide opgesteld binnen het plafondbedrag voor de investeringen. Plenair overleg vond plaats met de bouwportefeuillehouders van de instellingen van w.o. De instellingen van w.o. dienden in de loop van 1982 alle in enigerlei vorm huisvestingsplannen in. De departementale reactie werd toegezegd per februari 1983.

De Stuurgroep Energiebesparing Rijksoverheid stelde eind 1982 een bedrag van f 20 mln. beschikbaar als voorfinanciering voor het energiebesparingsprogramma bij de instellingen van w.o.

c. Huisvesting para-universitaire instituten

In 1982 werden enkele bouwprojecten in de para-universitaire sector afgesloten. De nieuwe behuizing van de Koninklijke Bibliotheek werd officieel in gebruik gesteld. Het Oecologisch Instituut betrok in Heteren een nieuwe behuizing; de monumentale Vijverhof te Nieuwersluis, zetel van het Limnologisch Instituut, werd geheel gerenoveerd opgeleverd.

Ten slotte werd een begin gemaakt met de renovatie van de hoofdzetel van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, het Trippenhuis in Amsterdam, met medewerking van de Rijksgebouwendienst.

IV.3 Hoofdingspectie Hoger Beroepsonderwijs

IV.3.1 Stages in het dagonderwijs

De hoofdingspectie van het hoger beroepsonderwijs heeft in 1982 bij alle instellingen voor hoger beroepsonderwijs een onderzoek ingesteld teneinde inzicht te verkrijgen in de feitelijke situatie van de stages bij het dagonderwijs.

Voor dit onderzoek is het begrip 'stage' gedefinieerd als: het leren toepassen binnen stagebiedende organisaties van kennis, inzichten en vaardigheden die binnen de onderwijsinstellingen zijn onderwezen. Derhalve zijn de algemeen oriënterende stages niet aan de orde geweest. Bij het onderzoek zijn alle instellingen betrokken, die behoren tot het hoger beroepsonderwijs met uitzondering van de instellingen voor opleiding van onderwijsgevenden.

De stages die voldoen aan de vermelde begripsomschrijving vinden in de meeste gevallen plaats tijdens het gehele derde studiejaar, indien de studieduur van de opleiding vier jaren bedraagt. Dit geldt derhalve voor de hogere technische scholen, het hoger nautisch onderwijs, de opleidingen voor toegepaste huishoudwetenschappen, de opleidingen voor ergotherapie, de sociale academies en de hogere beroepsopleidingen voor jeugdwerkwijzen. In andere gevallen, zoals de h.e.a.o.-opleidingen met een vierjarige cursuseduur, de opleidingen voor logopedie, diëtietiekopleidingen, de hogere beroepsopleidingen voor verpleegkundigen, de opleidingen voor fysiotherapie en mikroloopleidingen, hebben stageperioden, die gedeeltelijk in het derde en in het vierde studiejaar vallen. De opleidingen met een kortere studieduur dan vier jaren kennen in het algemeen ook kortere stageperioden. Deze stageperioden zijn dan gespreid over het tweede en het derde studiejaar en variëren van drie tot zes maanden. Alleen de Academie Mens-Arbeid heeft bij een kortere cursuseduur dan vier jaren een jaarstage in het gehele derde studiejaar.

IV.3.1.1 Duur van de stages

Het aantal maanden dat de stagiaire op één stage-adres verblijft, blijkt nogal verschillend te zijn. Bij de instellingen met een vierjarige cursuseduur en een stagejaar, dat gelijk is aan het derde studiejaar, is het alleen bij de sociale academies gebruikelijk dat men gedurende het gehele stagejaar op één adres verblijft. Bij de mikroloopleidingen en de hogere beroepsopleidingen voor jeugdwerkwijzen wordt er de voorkeur aan gegeven dat men het gehele stagejaar binnen één stage-instelling verblijft. De mogelijkheid van verdeling van het stagejaar over twee adressen is evenwel aanwezig. De overige h.b.o.-instellingen met een vierjarige cursuseduur verdelen de stageperiode doelbewust over meerdere stage-instellingen, opdat meer gedifferentieerde ervaringen kunnen worden opgedaan. Dit geldt met name voor de hogere technische scholen, opleidingen voor toegepaste huishoudwetenschappen, opleidingen voor logopedie, diëtietiekopleidingen, hogere beroepsopleidingen voor verpleegkundigen, opleidingen voor fysiotherapie en opleidingen voor ergotherapie. De stagiaires van de overige h.b.o.-opleidingen, die een kortere cursuseduur kennen en daardoor ook een beperkte stageperiode, brengen hun stagejaar doorgaans door binnen één stage-instelling.

IV.3.1.2 Stages in het buitenland

Uit de verkregen inlichtingen is gebleken, dat het merendeel van de h.b.o.-instellingen huisverig staat ten opzichte van in het buitenland door te brengen stages. Dit geldt vanzelfsprekend niet voor de derdejaarsstages van het hoger nautisch onderwijs, alwaar in welhaast alle gevallen de stages in het buitenland plaatsvinden. Het hoger technisch onderwijs en de tot het hoger economisch-administratief onderwijs behorende instellingen staan in beginsel niet afwijzend tegenover de buitenlandse stages. De overige instellingen staan er in principe niet afwijzend tegenover, maar bezien van geval tot geval of er voldoende mogelijkheden zijn tot begeleiding van de stagiaires. Dit houdt in, dat slechts stages in België en Duitsland als acceptabel worden beschouwd. Uit de ontvangen inlichtingen is gebleken, dat verzoeken om stages in Suriname of op de Nederlandse Antillen door te brengen in de meeste gevallen worden gehonoreerd, omdat in de loop der jaren aldaar voldoende mogelijkheden tot stand zijn gekomen om de stagiaires op een verantwoorde wijze te kunnen begeleiden.

IV.3.1.3 Toelating tot de stageperiode

De studenten kunnen in alle gevallen eerst dan aan hun stageperiode beginnen, indien zij met goed gevolg het eerste gedeelte van de opleiding hebben voltooid. Bij de opleidingen met een vierjarige cursuseduur betekent dit, dat men de eerste twee studie jaren met een voldoende resultaat moet hebben afgesloten.

Voor de kortere opleidingen is dit meestal na anderhalf jaar. Door deze in de voorbije jaren gegroeide situatie heeft de stage een duidelijke functie kunnen krijgen in het doelbewust leren toepassen van de tijdens het eerste gedeelte van de opleiding verworven kennis, inzichten en vaardigheden.

IV HOGER ONDERWIJS EN WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.3 Hoofdingspectie hoger beroepsonderwijs

IV.3.1 Stages in het dagonderwijs

De plaatsing van de stagiaires binnen de stage-instellingen verloopt zeer verschillend. Vele h.b.o.-instellingen beschikken over een uitgebreide lijst van stage-instellingen waaruit de studenten kunnen kiezen. Ook zijn er h.b.o.-instellingen, die de studenten zelf een stage-adres laten zoeken en daaraan al dan niet hun goedkeuring verlenen. Meer en meer komt het voor, dat de stage-instellingen de toekomstige stagiaires als het ware laten solliciteren naar een stageplaats, waaraan een of meerdere h.b.o.-instellingen hun goedkeuring hebben gehecht.

IV.3.1.4 Leerdoelen van de stages

De stageperiode is een geïntegreerd onderdeel geworden van de totale opleiding. Zo zijn in alle gevallen de door de student tijdens de stage te bereiken leerdoelen in vaak uitvoerige regelingen omschreven. Bij de vaststelling van deze leerdoelen zijn de stage-instellingen voor het merendeel betrokken.

De verhouding tussen opleiding, stage-instelling en stagiaire wordt min of meer formeel vastgelegd in een stagecontract of stageplan.

IV.3.1.5 Stagebegeleiding

In alle gevallen ontvangt de stagiaire in de stage-instelling begeleiding van een hem of haar toegewezen mentor of stagebegeleider, die ook de contacten onderhoudt met de opleidingsinstelling. Daarnaast ontvangt iedere stagiaire begeleiding van een stagedocent van de opleidingsinstelling.

De frequentie van de contacten van de stagedocenten met de stage-instelling is zeer gevarieerd. Het komt voor, dat deze contacten beperkt blijven tot de voorbereiding van de stage en de bespreking van de resultaten op het einde van de stage. Daarnaast komt het even vaak voor, dat de stagiaire iedere zes weken door de stagedocent wordt bezocht.

Het totale aantal tussentijdse bezoeken is afhankelijk van het totale aantal malen dat de stagiaires tijdens de stage bij de onderwijsinstelling moet deelnemen aan zgn. terugkomdagen. Het aantal terugkomdagen is zeer verschillend. Zo zijn er instellingen die slechts éénmaal een of meerdere aaneengesloten dagen kennen per drie maanden.

De h.b.o.-instellingen hebben een zodanig systeem opgebouwd, of door bezoeken van de stagedocenten of door het organiseren van terugkomdagen, dat een regelmatig contact tussen stagiaire en onderwijsinstelling plaats vindt.

De contacten tussen de stagiaire en de instellingen, die behoren tot het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs en het hoger gezondheidszorgonderwijs zijn vooral intensief omdat naast de stagebegeleiding, zoals hiervoor omschreven, er ook nog methodische werkbegeleiding of supervisie plaatsvindt. De frequentie hiervan varieert van om de twee tot om de vier weken.

Tijdens de methodische werkbegeleiding of supervisie wordt indringend ingegaan op een of meerdere praktijkgevallen en de wijze waarop de stagiaire hiermede te werk gaat.

De functie van de terugkomdagen tijdens de stageperiode is vooral het uitwisselen van de door de stagiaires opgedane ervaringen. Daarnaast wordt er een concreet onderwijsaanbod gedaan ter analyse van de stage-ervaringen. Ook worden deze terugkomdagen benut voor het verstrekken van informatie aan toekomstige stagiaires, voorbereiding van het studieprogramma na het einde van de stageperiode, instructie voor het maken van een scriptie, werkstukken of afstudeerprojecten voor de eindexamenfase, etc.

In het algemeen kan gezegd worden dat de terugkomdagen de uitdrukkelijke bedoeling hebben het stagegebeuren een duidelijk plaats te geven in het totale onderwijsleerproces.

IV.3.1.6 Stagebeoordeling

In alle gevallen moet de stage met een voldoende resultaat zijn afgesloten alvorens men wordt toegelaten tot de afstudeerfase van de opleiding. Slechts in het hoger laboratoriumonderwijs komt het voor, dat de stage op het einde van de opleiding wordt geplaatst, derhalve nadat het theoretische gedeelte is voltooid.

De beoordeling van het resultaat komt tot stand door overleg van de aan de stagiaire toegewezen mentor of stagebegeleider van de stage-instelling en de stagedocent van de opleidingsinstelling. Indien het resultaat van de stage als onvoldoende wordt beoordeeld, kan er een verlengde stage volgen, waarin de stagiaire alsnog moet aantonen dat de gestelde leerdoelen inderdaad zijn bereikt.

De hiervoor vermelde algemene conclusies van het onderzoek doen geen recht aan de strakke uniforme regeling van het hoger nautisch onderwijs. Doorgaans moet de stagiaire op twee schepen van één rederij, telkens gedurende circa 50% van de verplicht voorgeschreven 365 vaardagen doorbrengen. Het standaardtakenboek omvat een nauwgezette omschrijving van de taken die tijdens de stage moeten worden verricht. Eens per twee maanden worden de takenboeken beoordeeld door docenten en de door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aangewezen ambtenaren.

Bij die opleidingen, waarin het zgn. concurrency-model wordt gehanteerd, verschilt de stageregeling wezenlijk van de hiervoor vermelde beschrijving. Dit geldt m.n. voor het muziekonderwijs, alwaar de stage een aanvang neemt na voltooiing van de vakstudiefase.

Naast het volgen van een beperkt aantal lesuren, dient de student dan als hospitant bij een muziekschool, creativiteitscentrum etc. onder begeleiding een aantal stage-activiteiten te verrichten. Deze activiteiten hebben zowel betrekking op de pedagogisch-didactische aspecten als de praktische toepassing van het gekozen hoofdvak.

Uit de vele gegevens is gebleken, dat de stages binnen het hoger beroepsonderwijs als zeer belangrijk worden beschouwd binnen de totaliteit van het onderwijsleerproces. Aan de voorbereiding, begeleiding en beoordeling van de stages wordt zeer veel aandacht geschonken.

De plaats van de stages binnen het onderwijs staat hierdoor niet meer als een los onderdeel binnen de opleiding.

Door de vele geslaagde pogingen om van de tijdens de stageperiode opgedane leerervaringen in reflexief opzicht gebruik te maken tijdens het onderwijs in de afstudeerfase en de stage tevens een vertrekpunt te laten zijn voor het samenstellen van scripties, werkstukken en afstudeerprojecten, wordt impliciet aandacht geschonken aan de aansluiting van het hoger beroepsonderwijs op de feitelijke situatie in het bedrijfsleven en de dienstensector. Ook door de vele contacten tussen mentores en praktijkbegeleiders van de stage-instellingen enerzijds en stagedocenten anderzijds is er een voortdurende wisselwerking tussen de instellingen voor hoger beroepsonderwijs en het bedrijfsleven en de dienstensector.

De vele aandacht, die òn de onderwijsinstellingen òn de stage-instellingen aan het fenomeen stage geven, blijkt ook gevolgen te hebben voor de inhoud van het onderwijs, dat aan de stageperiode voorafgaat. De uit de stage-instellingen regelmatig ontvangen signalen zijn immers evenzovele prikkels voor de onderwijsinstellingen om tot een herordening van de verschillende leerstofgebieden over te gaan. Hierdoor blijft de stage voor de onderwijsinstellingen een belangrijk middel om bij de tijd te blijven en zelfs de tijd voor te kunnen blijven.

V. DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.1 Arbeidsvoorwaardenbeleid

V.1.1 Algemeen

Ook in 1982 noopte de financieel-economische situatie tot bezuinigingen in de sfeer van het arbeidsvoorwaardenbeleid. De bezuinigingen hadden betrekking op zowel financiële arbeidsvoorwaarden, zoals salarissen en toelagen, als op de formatieregelingen voor verschillende onderwijssoorten.

Een ander belangrijk element in het arbeidsvoorwaardenbeleid in 1982 was het uitbrengen van een nota 'Herziening Onderwijs Salarisstructuur' (HOS-nota) in juni 1982. In deze nota wordt op basis van een uitgebreide analyse van de huidige onderwijssalarisstructuur een grondige herziening van de salarisstructuur in het onderwijs voorgesteld.

De belangrijkste uitgangspunten bij het ontwerpen van de nieuwe salarisstructuur zijn geweest: het loslaten van het principe van salariëring naar bevoegdheid en het zoeken van aansluiting naar de salarissystematiek zoals die voor het overheidspersoneel in het algemeen geldt.

Van de bezuinigingen in de salaire sfeer, aangekondigd in de begroting voor 1983, was de belangrijkste een algemene korting op de salarissen van 1,85%. Aanvankelijk was door minister Deetman een korting van 1,65% voor allen die werkzaam zijn bij door O. en W. bekostigde instellingen voorzien.

Uiteindelijk heeft de Tweede Kamer deze maatregel, die was opgenomen in een formele wet, gewijzigd in een korting van 1,85% voor allen behalve diegenen die behoren tot het niet-onderwijzend personeel van wie het salaris minder bedraagt dan het maximum van schaal 57.

De centrales, vertegenwoordigd in de Bijzondere Commissie voor het onderwijspersoneel, hebben de kortingsmaatregel unaniem afgewezen.

Van de andere in de begroting voor 1983 voorgestelde bezuinigingsmaatregelen wordt hieronder een aantal weergegeven:

- gefaseerde afschaffing van het overgangsrecht m.b.t. de taakeenheden van rechtswege van 1e graads vb-leraren
- afschaffing van de faciliteiten in tijd en geld ten behoeve van begeleiding van aanstaande onderwijsgeveenden in het v.o.
- beperking van de mogelijkheden voor vervanging en waarneming vanaf het centraal schriftelijk eindexamen
- afschaffing van de vergoeding voor de tweede correctie
- stringenter beleid m.b.t. de ontheffing van de minimum gemiddelde groeps grootte l.b.o. / m.b.o.
- vermindering leraarlessen avondschoolen v.w.o.; het aantal wekelijkse lessen per examenvak wordt teruggebracht van 9 naar 8½
- beperking staf-student-ratio h.b.o.; op de tijdeenheidsformules wordt 5½% gekort (N.B.: dit percentage is nader bij amendement gewijzigd)
- verkrapting van de formatieregeling voor schoonmaakwerkzaamheden in het v.o.
- een beperking van de vervangingsmogelijkheden in l.o. en k.o. en stringenter toepassing van art. 28, vijfde lid, Lager-onderwijswet
- vertraging van toekennen boventalligen in k.o., l.o. en bu.o.
- optrekking van de schaal voor het v.b.o. / l.o.m. van 10 naar 14 met daaraan gekoppeld een natuurlijk-verlooptregeling.

Leidraad bij deze bezuinigingen was versobering van het onderwijs, waarbij de kwaliteit

en toegankelijkheid ervan waar mogelijk worden gehandhaafd en het verlies van arbeidsplaatsen tot het hoogst noodzakelijke wordt beperkt.

Aan het einde van het jaar 1982 was het overleg over deze maatregelen nog niet afgerond.

V.1.2 Regelgeving

In het jaar 1982 zijn de navolgende wetten en Koninklijke besluiten op rechtspositioneel gebied in het Staatsblad verschenen:

V.1.2.1 Staatsblad

- Besluit van 4 januari 1982, houdende wijziging van het Besluit vervroegd uittreden onderwijspersoneel en het Besluit vervroegd uittreden exploitatiepersoneel bijzonder onderwijs (verlaging VUT-leeftijd), Stb. 15.
- Besluit van 26 januari 1982, houdende wijziging van de Rechtspositiebesluiten W.V.O. en KO/LO (bijzonder vakantieverlof onderwijzend personeel in verband met vakantiespreiding), Stb. 41.
- Besluit van 26 februari 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (wijziging van de bezoldigingsregeling van bibliothecarissen bij het hoger beroepsonderwijs, alsmede invoering van de functies van assistent-bibliothecaris en administratief medewerker bibliotheek), Stb. 83.
- Besluit van 22 maart 1982, houdende wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 inzake vakonderwijs, Stb. 170.
- Besluit van 22 maart 1982, houdende een nieuwe regeling voor bekostiging van het vakonderwijs aan scholen voor gewoon lager onderwijs (Besluit vergoeding vakonderwijs g.l.o.-scholen), Stb. 171.
- Besluit van 24 maart 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (m.o.-opleidingen), Stb. 200.
- Wet van 6 mei 1982 tot wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lager-onderwijswet 1920, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op het leerlingwezen en de Gemeentewet, inzake de bestuurssamenstelling voor bijzondere kleuter-, lager en voortgezet onderwijs, inzake de bestuurssamenstelling van organen voor het leerlingwezen en inzake het openstellen van het raadslidmaatschap voor onderwijsgeevenden van gemeentelijke scholen, die wonen en werken in de gemeente, waar de school gevestigd is, Stb. 272.
- Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (aanwijzing salarisschalen vakonderwijzers v.b.o.), Stb. 330.
- Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (wijziging bijlagen P1, P6 en P8), Stb. 354.
- Besluit van 28 mei 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (wijziging van de bezoldigingsregeling van de technische medewerkers bij het hoger laboratorium-, het hoger nautisch en het hoger technisch onderwijs), Stb. 369.
- Besluit van 20 juli 1982, tot wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (Stb. 1978, 228) (vakonderwijs), Stb. 463.
- Besluit van 26 juli 1982, tot wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO, het Rechtspositiebesluit W.V.O. en het Rechtspositiebesluit W.L.W. (rechtspositionele maatregelen per 1 augustus 1982), Stb. 464.
- Besluit van 18 augustus 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (overuren leraren avondscholen), Stb. 495.
- Besluit van 23 september 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (applicatiecursus Friese taal), Stb. 551.
- Besluit van 21 december 1982, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (aanwijzing salarisschalen vakonderwijzers biologie), Stb. 756.

V.1.2.2 Circulaires

- In 1982 zijn 74 circulaires verschenen op rechtspositioneel gebied. De circulaires die betrekking hebben op de onder V.1.2.1 genoemde KB's zijn hier niet opgenomen. Voor het overige zijn de belangrijkste circulaires:
- DI/AB 82-03, d.d. 19 januari 1982: Voorbericht m.b.t. de financiële arbeidsvoorwaarden van het overheidspersoneel, begin 1982.
 - DI/AB 82-07 tot en met DI/AB 82-16: Algemene salarismaatregelen per 1 januari 1982.
 - DI/AB 82-17, d.d. 11 maart 1982: Kennisgeving van in het Staatsblad verschenen rechtspositionele regelingen.
 - DI/AB 82-18, d.d. 27 april 1982: Salariëring niet-onderwijzend personeel avond- en dag-avondonderwijs.
 - DI/AB 82-20, d.d. 24 maart 1982: Aanvangsdatum bezoldiging i.v.m. vakanties.
 - DI/AB 82-21, d.d. 22 maart 1982: Aanvangsdatum bezoldiging in verband met vakanties.
 - DI/AB 82-22, d.d. 8 april 1982: Rechtspositionele maatregelen.
 - DI/AB 82-23, d.d. 27 september 1982: Verloffaciliteiten t.b.v. onderwijspersoneel i.v.m. het overleg in de Centrale Werkgroep voor Bijzonder Overleg.
 - DI/AB 82-24, d.d. 3 mei 1982: Toepassing artikel IC2, tweede lid, van het R.P.B.-KO/LO (vakantieverlof op andere tijdstippen).
 - DI/AB 82-25, d.d. 28 april 1982: 5 mei.
 - DI/AB 82-26, tot en met DI/AB 82-35: Bezuinigingsmaatregelen per 1 augustus 1982.
 - DI/AB 82-36, d.d. 24 juni 1982: Faciliteiten te verlenen aan organisaties van onderwijspersoneel in verband met G.O. en vakbondsfaciliteiten.
 - DI/AB 82-39, d.d. 27 mei 1982: Recht op een ontslaguitkering bij taakvermindering voor vakonderwijzers.
 - DI/AB 82-40, d.d. 19 mei 1982: Overuren.
 - DI/AB 82-44 en DI/AB 82-47: Wijzigingen in de salarissen en in de inhouding 1982 per 1 juli 1982.
 - DI/AB 82-50, d.d. 10 augustus 1982: Verlaging leeftijd vervroegd uittreden.
 - DI/AB 82-51 tot en met DI/AB 82-60: Algemene salarismaatregelen per 1 juli 1982.
 - DI/AB 82-61, d.d. 17 november 1982: Vervolgcirculaire harmonisatie rechtspositie exploitatiepersoneel.
 - DI/AB 82-63, d.d. 9 september 1982: Verhoging minimum vakantieverlof niet-onderwijzend personeel.
 - DI/AB 82-65, d.d. 29 oktober 1982: Personele faciliteiten bij samenvoeging scholen.
 - DI/AB 82-68, d.d. 11 november 1982: Interim-regeling ziektekosten ambtenaren 1982.
 - DI/AB 82-69, d.d. 18 november 1982: Overuren beleid en gecombineerde v.b.'s.
 - DI/AB 82-71, d.d. 6 december 1982: Samenvoeging van PA's en OK's tot PABO's.
 - DI/AB 82-73, d.d. 19 januari 1983: Splitsing en samenvoeging in verband met m.d.g.o.

V.1.3 Het georganiseerd overleg met de organisaties van onderwijspersoneel

Het overleg met de Bijzondere Commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel (BC) is in 1982 voor een belangrijk deel besteed aan te treffen bezuinigingsmaatregelen. Het onderwerp was in dertien van de 27 in 1982 gehouden vergaderingen aan de orde, aanvankelijk met betrekking tot het begrotingsjaar 1982, later met betrekking tot het begrotingsjaar 1983.

Tot het pakket bezuinigingsvoorstellen voor 1982 behoorde het reeds vermelde ontwerp van Wet tot inhouding op het inkomen van onderwijspersoneel. Dit wetsontwerp was de aanleiding voor de in november door onderwijspersoneel gevoerde stakings- en andere acties. Tijdens die acties schorsten de centrales het Georganiseerd Overleg, zodat in de maand november de gebruikelijke vergaderingen niet plaatsvonden.

V.1.3.2

Afgehandelde onderwerpen

Van de in 1982 afgehandelde onderwerpen zijn de belangrijkste:

a. Bezuinigingsmaatregelen in het kader van de begroting voor 1982.

Van de negen bij de BC ingediende bezuinigingsvoorstellen heeft de minister er na overleg weer drie teruggenomen. Deze zouden bij doorvoering een ingrijpende wijziging in de salarissystematiek hebben ingehouden. De minister achtte het beter de materie te betrekken bij het nog te voeren overleg over de HOS-nota (zie onder V.1.3.3).

De overige maatregelen betroffen:

- afschaffing van de afzonderlijke schaal voor gepromoveerden;
- harmonisatie van de rechtspositie van het personeel bij academies voor lichamelijke opvoeding en C-cursussen;
- harmonisatie van de salariëring van pedagogisch-didactische medewerkers bij de landelijke pedagogische centra;
- verlenging van de leeftijdsschalen tot 47 jaar;
- afschaffing van de vergoedingen en taakeenheden voor begeleiding van aanstaande leraren en onderwijzers in het v.o.;
- beperking van 2e en 3e graads applicatiecursussen.

Deze maatregelen zijn door de vijf aan het overleg deelnemende centrales afgewezen, met dien verstande dat het Ambtenarencentrum (AC) en de Centrale voor Middelbare en Hogere Ambtenaren (CMHA) zich - onder handhaving van enkele bezwaren - konden verenigen met de maatregel betreffende de academies voor lichamelijke opvoeding.

b. Voorontwerp van Overgangswet Wet op het basisonderwijs.

Ofschoon alle centrales de gegeven garanties voor behoud van betrekking en werkgelegenheid waarden, hebben zij, met uitzondering van de CMHA, het voorontwerp afgewezen op grond van een aantal negatieve elementen met betrekking tot de rechtspositie van het personeel op de toekomstige basisscholen die zij in het ontwerp meenden te onderkennen.

De CMHA heeft zich bij feitelijk gelijke beoordeling van een formele standpuntbepaling onthouden vanwege een onzeker element, t.w. de salariëring van ex-schoolhoofden die geen functie ambiëren als directeur van een basisschool.

c. Rechtspositionele faciliteiten bij samenvoeging van scholen voor v.o.

Aan de BC werd een ontwerp-circulaire voorgelegd betreffende een basisvoorziening bij door de overheid geïnitieerde samenvoeging van scholen voor voortgezet onderwijs. Het voorstel werd door de vijf centrales afgewezen. Reden voor de afwijzing was voor hen vooral het ontbreken van instemmingsrecht voor het personeel en van een natuurlijk-verloopregeling voor het niet-onderwijzend personeel.

d. Herziening van de salarisregeling voor vakonderwijzers

Overeenstemming werd bereikt over een voorstel tot structurele wijziging van de salarisvoorschriften voor de vakonderwijzers werkzaam in het gewoon lager onderwijs en het buitengewoon onderwijs.

Krachtens deze regeling worden de vakonderwijzers bezoldigd naar schalen die voorheen uitsluitend werden gehanteerd voor de vaststelling van de salarissen van kleuterleidsters en groepsonderwijzers. Zij worden daarmee in rechtspositioneel opzicht gelijkgesteld aan het overig onderwijzend personeel in het primair onderwijs.

e. Proefprojecten deeltijd vervolg / beroepsonderwijs

Eveneens werd overeenstemming bereikt over de hoofdlijnen van een regeling van de proefneming met integratie van vormingswerk voor jeugdigen en van beroepsbegeleidend onderwijs in het kader van het leerlingwezen. Over de uitwerking van de rechtspositionele aspecten vindt nog overleg plaats in een daartoe gevormde werkgroep.

f. Sociale plannen bij herstructurerings

In 1982 is vorm gegeven aan een stuk sociaal beleid bij herstructurerings in het onderwijs.

Aan de BC werden concepten van sociale plannen en maatregelen aangeboden voor de pedagogische academies basisonderwijs, voor het middelbaar diensten- en gezondheidszorgonderwijs, basisonderwijs en deeltijd kort-middelbaar beroepsonderwijs. In deze plannen wordt per project een samenhangend geheel verkregen van maatregelen, die ertoe strekken om de personele problemen die voortvloeien uit onderwijskundige herstructurerings, zoveel mogelijk op te vangen. In juni 1982 werd in de BC een hoofdlijnen-akkoord bereikt over het sociaal plan PABO.

Het sociaal beleid in het kader van de Overgangswet basisonderwijs werd door de centrales in de BC als onvoldoende ervaren.

Overigens is over alle voorgestelde plannen en maatregelen nog steeds overleg gaande.

g. Wet interim-inhouding salarissen onderwijs

Tot de afgehandelde onderwerpen behoort het genoemde ontwerp van Wet, houdende inhouding op het inkomen van onderwijspersoneel. De centrales hebben tijdens het overleg de minister verzocht het ontwerp in te trekken. Zij achten de maatregel in hoge mate onbillijk, omdat daarmee het beginsel van gelijke en evenredige behandeling binnen de overheidssector wordt doorbroken en de maatregel derhalve niet past binnen een gecoördineerd personeelsbeleid. De centrales hebben er bovendien op gewezen dat de wet ten koste van onderwijsgeevenden een speciale maatregel toevoegt aan de algemene bezuinigingsmaatregelen betreffende ambtenaren, die ook voor het onderwijspersoneel gelden.

V.1.3.3
In behandeling genomen
zaken

In 1982 werden o.m. de hierna vermelde zaken in behandeling genomen.

a. Onderzoek naar taken van onderwijspersoneel en schoolorganisatie
Over het voorstel dat dienaangaande bij de Bijzondere Commissie werd ingediend, vindt overleg plaats in een speciale werkgroep. Zie verder hierover in paragraaf V.1.5.1.

b. Regeling van Georganiseerd Overleg met de organisaties van besturen
Artikel 43 van de Wet op het basisonderwijs schrijft - evenals overeenkomstige artikelen in andere wetten - voor een regeling te treffen van Georganiseerd Overleg, behalve met de personeelsorganisaties, ook met de schoolbesturen.

Een voorstel tot invoering van een tripartite overlegvorm, waarbij de minister, de personeelsorganisaties en de organisaties van schoolbesturen gezamenlijk overleggen, is door de centrales afgewezen. Omdat zij van mening zijn dat een stelsel van Georganiseerd Overleg met de besturen een adequate behartiging van de belangen van het onderwijspersoneel op z'n minst zal bemoeilijken, hebben de centrales de minister verzocht te bevorderen dat de bepalingen als in art. 43 WBO ongedaan worden gemaakt.

c. De HOS-nota

In september werd de zgn. HOS-nota (Beleidsnota inzake herziening van de onderwijssalarisstructuur) bij de Bijzondere Commissie ingediend. Het overleg daarover bleef in 1982 nog beperkt tot een discussie over de financiële randvoorwaarden voor het overleg. De centrales gaven als hun opvatting dat het voor een open en reëel overleg noodzakelijk is dat de minister over voldoende financiële middelen beschikt om eventueel, op grond van de resultaten van het overleg, de HOS-nota te kunnen terugnemen en het salarisbeleid in ongewijzigde vorm voort te zetten.

De minister zegde toe daarover persoonlijk met de BC te komen praten in de vergadering van 19 januari 1983.

V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.1 Arbeidsvoor- waardenbeleid

V.2 Scholing

V.1.4 Het overleg met organisaties van schoolbesturen

V.1.5 Onderzoek en analyse

V.1.6 Formatieregelingen

V.2.1 Wetgeving

V.1.4 Het overleg met de organisaties van schoolbesturen

Ook in 1982 werd regelmatig informatief overleg gevoerd met de organisaties van schoolbesturen. Een belangrijk onderwerp van bespreking vormde het sociaal plan PABO, d.w.z. overgangsmatregelen betreffende de rechtspositie van het betrokken personeel bij de invoering van de PABO.

Er kon aan de organisaties van besturen nog geen concept-regeling van het Georganiseerd Overleg met hen worden aangeboden als gevolg van het uitblijven van een reactie van de centrales op het ministeriële voorstel te komen tot tripartite overleg. Wel liet de minister weten voornemens te zijn in de komende jaren, vooruitlopend op het van kracht worden van o.a. art. 43 WBO, het overleg te intensiveren en te voeren in de geest van een georganiseerd overleg.

V.1.5 Onderzoek en analyse

V.1.5.1

Het schoolorganisatorisch onderzoek

Het stand-van-zaken-onderzoek met betrekking tot taakdifferentiatie en taakverdeling in scholen voor voortgezet onderwijs werd afgerond. Het rapport hiervan wordt aanvang 1983 gepubliceerd.

Naast dit exploratieve onderzoek zou een meer kwantitatief onderzoek naar aard, omvang en zwaarte van de leraarstaak nader inzicht moeten verschaffen in schoolorganisatorische en rechtspostionele problemen van taak en verdeling. Dienaangaande werd aanvang 1982 een voorstel ingediend bij de Bijzondere Commissie. Dit heeft nog niet geleid tot de formulering van een concreet onderzoeksvoorstel, mede vanwege de in het kader van de vele beleidsombuigingen af te handelen prioriteiten in het Georganiseerd Overleg.

V.1.5.2

Het onderzoek naar het ziekteruizum

a. De verzuimregistratie

In de samenvattende publikatie en het basisrapport 1980/1981 werd verslag gedaan van de resultaten die de registratie van het ziekteruizum in dat schooljaar opleverde. In de onderstaande tabel worden de belangrijkste resultaten gepresenteerd.

School- soorten	Aantal scholen	Aantal personeelsleden	V%	Z%	Verzuimraten GZD	F	%Z
k.o.	270	888	6.0	5.3	16.4	97	55
g.l.o.	230	1 947	5.2	4.7	16.5	87	49
bu.o.	137	1 830	5.3	4.9	12.9	114	59
a.v.o.	49	1 789	5.2	4.9	9.3	158	66
b.o.	48	1 466	5.8	5.4	11.6	141	65
Totaal	734	7 920	5.4	5.0	12.4	122	59

V%: percentage verzuimde werkdagen

Z%: percentage verzuimde kalenderdagen

GZD: gemiddelde ziekteuur per keer, in kalenderdagen

F: aantal ziekteuren per 100 personen

%Z: percentage personen dat één of meer keren verzuimde

De registratie werd na ampele overweging gecontinueerd.

b. Het onderzoek 'Veel verzuim in het onderwijs'

Deze voorbereidende studie naar frequent verzuim (vooral van ouder personeel) werd in 1982 afgerond. Het rapport van de verrichte literatuurstudie en van de secundaire analyse op registratiegegevens bevat een aantal aangrijpingspunten voor nader onderzoek naar achtergronden van verzuim.

Met deze resultaten, alsmede met andere bevindingen uit onderzoek naar ziekteverzuim zal tot besluitvorming over de wenselijkheid en richting van nader verzuimonderzoek moeten worden gekomen.

Het onderzoeksrapport werd in concept opgeleverd en wordt in 1983 gepubliceerd.

V.1.5.3

*Het onderzoek naar fusie
van g.l.o.-scholen*

V.1.5.4

*Onderzoek deeltijdarbeid in
het onderwijs*

In 1982 is een onderzoek begonnen naar deeltijdarbeid in het onderwijs. Het onderzoek is gericht op:

- het verschaffen van een nauwkeurig inzicht in de kwantitatieve gegevens met betrekking tot deeltijdarbeid in het onderwijs in relatie tot variabelen als leeftijd, geslacht, aard van het dienstverband e.d.;
- het evalueren van de effecten van de tot op heden reeds getroffen maatregelen die deeltijdbevorderend zijn bedoeld;
- het inventariseren van verdere maatregelen ter bevordering van deeltijdarbeid en inschatten van de effecten daarvan.

De eindrapportage zal eind 1983 plaatsvinden.

V.1.6 Formatieregelingen

In 1982 is veel aandacht besteed aan de problemen, die voortkomen uit de invoering van de eind 1981 tot stand gekomen formatie- en salarisregelingen voor het niet-onderwijzend personeel aan scholen voor algemeen voortgezet onderwijs en enige schoolsoorten voor beroepsonderwijs.

Overleg over deze aangelegenheden heeft plaatsgevonden in de Knelpuntencommissie Harmonisatie Rechtspositie Exploitatie Personeel.

De onderhandelingen met het Georganiseerd Overleg met betrekking tot de salaris- en inschalingsregelingen van de amanuensis bij het middelbaar technisch onderwijs zijn november 1982 afgerond. Eveneens zijn de onderhandelingen over de reeks van functietyperingen van de technisch onderwijsondersteunende functies afgerond.

In 1982 is voortgegaan met de onderzoeken naar de functies bij de Stichting voor de Leerplanontwikkeling en naar de functies van de consultants bij het leerlingwezen.

Verwacht wordt dat deze in 1983 worden afgerond.

Onderzoeken zijn begonnen naar de functies bij het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling en de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs.

V.2 Scholing

V.2.1 Wetgeving middellange termijn

Voor de middellange termijn (vanaf 1-8-1985) is voor alle lerarenopleidingen één en hetzelfde wettelijk kader voorzien (zowel voor de opleiding als voor de nascholing).

In de derde nota van wijziging van de Wet op het hoger beroepsonderwijs (WHBO) is meegedeeld, dat dit gestalte zou krijgen in een afzonderlijk hoofdstuk van de WHBO en met het oog hierop werd een vierde nota van wijziging in het vooruitzicht gesteld. De (inter-)departementale voorbereiding van deze nota was eind 1982 afgerond (de nota zelf is in januari 1983 aan de Tweede Kamer aangeboden).

In de hierna volgende paragrafen wordt verslag gedaan van wetgevingsactiviteiten met betrekking tot de diverse opleidingen voor de korte termijn.

V.2.2.1
Integratie PA / OK

V.2.2 Opleiding leerkrachten voor het primair onderwijs

a. Wet van 14 oktober 1982 tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, houdende regeling en invoering van de opleidingsscholen voor leraren basisonderwijs
In mei 1982 is door de toenmalige minister aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een wetsontwerp aangeboden tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, houdende regeling en invoering van de opleidingsscholen voor leraren basisonderwijs (PABO's).

Na de schriftelijke behandeling, die begin 1982 plaatsvond, is het wetsontwerp in een Uitgebreide Commissievergadering van de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer besproken op 7 juni 1982. Op 16 en 17 juni 1982 vonden de plenaire behandeling en de stemmingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal plaats. Het ontwerp werd met algemene stemmen aangenomen. Vervolgens werd het wetsontwerp op 28 september en 5 oktober 1982 in de Eerste Kamer der Staten-Generaal behandeld. Het wetsontwerp werd aangenomen met tegenstemmen van de fractie van D'66. Op 14 oktober 1982 is de Wet in het Staatsblad (nr. 589) geplaatst.

b. Ontwerp-besluit opleiding leraren basisonderwijs

In april 1982 is de concept-beleidsnotitie met betrekking tot de regeling van de toelating, inrichting en afsluiting van de opleiding voor leraar in het basisonderwijs door de toenmalige staatssecretaris aan de Centrale Commissie voor Onderwijs Overleg gezonden. Als bijlage bij deze notitie was het concept-Besluit opleiding leraren basisonderwijs opgenomen.

Nadat de koepelorganisaties van de mogelijkheid gebruik hadden gemaakt om hun reacties schriftelijk in te dienen, is de concept-beleidsnotitie op 7 juni 1982 in de CCOO besproken. Mede op grond van deze bespreking is het concept-Besluit bijgesteld en daarna voor advies aangeboden aan de HBO-Raad, de Emancipatieraad, de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid en de Onderwijsraad.

De HBO-Raad en de Onderwijsraad adviseerden respectievelijk bij brief van 1 en 29 oktober 1982. Deze adviezen gaven aanleiding om andermaal het concept-Besluit bij te stellen.

c. Eindtermen

In de concept-beleidsnotitie met betrekking tot de regeling van de toelating, inrichting en afsluiting van de opleiding voor leraren in het basisonderwijs kondigde de toenmalige staatssecretaris aan in de bijlage van het besluit door de overheid vast te stellen eindtermen* op te nemen.

In augustus 1982 is de ARBO (Adviesraad voor het Basisonderwijs) verzocht te adviseren over de formulering van die eindtermen.

Dit advies is in november 1982 uitgebracht onder de titel 'Tussen droom en werkelijkheid'.

d. Invoeringsplan PABO

Op 6 januari 1982 werd een concept-invoeringsplan PABO naar de leden van de Bijzondere Commissie en naar de leden van de Centrale Commissie voor Onderwijs Overleg (CCOO) gezonden. Het concept-plan bevatte de standpunten van de staatssecretaris met betrekking tot het wettelijk kader op korte en middellange termijn, de hoofdbeslissingen met betrekking tot de vormgeving van de PABO, een inventarisatie van te nemen overgangsmaatregelen en een tijdpad met betrekking tot advies en overleg.

* Inmiddels wordt in de bijlage bij het concept-besluit opleiding leraren basisonderwijs gesproken over *voorschriften* voor door de instelling te formuleren eindtermen.

In de vergadering van de CCOO van 25 januari 1982 heeft een eerste informatieve gespreksronde over het concept-invoeringsplan PABO plaatsgevonden. In de vergadering van de CCOO van 22 februari 1982 stond het concept-invoeringsplan opnieuw op de agenda, nu voor een afsluitende bespreking. Na advisering van de HBO-Raad en de Onderwijsraad is het invoeringsplan op 25 februari 1982 vastgesteld en naar de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden.

e. Ondersteuning PABO

In aansluiting op enkele hoofdlijnen met betrekking tot de onderwijskundige ondersteuning voor de invoering van de PABO, zoals die naar voren zijn gebracht in het invoeringsplan PABO, heeft de minister van onderwijs en wetenschappen op 25 oktober 1982 een concept-notitie met betrekking tot het invoeringsproces voor de PABO naar de leden van de CCOO gezonden.

Deze notitie geeft een opsomming van de innovatie-bevorderende maatregelen, de wijze, waarop de coördinatie en afstemming van de verschillende ondersteuningsactiviteiten geregeld zullen worden, en de wijze, waarop de knelpuntensignalering wordt geregeld. De concept-notitie is in de vergadering van de CCOO van 13 december 1982 besproken en daarna voor advies gezonden naar de HBO-Raad en de Onderwijsraad.

f. Sociaal Plan

Op 16 maart 1982 werd aan de BC een voorstel voor een Sociaal Plan aangeboden. Het overleg in de daarop volgende maanden leidde in juli 1982 tot een hoofdlijnenakkoord. In de tweede helft van 1982 werd veelvuldig overleg gevoerd over de uitwerking van dit hoofdlijnenakkoord; eind 1982 was dit overleg zover gevorderd dat publikatie van het Sociaal Plan in het voorjaar van 1983 is voorzien.

Parallel aan de BC-behandeling vonden regelmatig ook besprekingen plaats met de bij de herstructurering betrokken besturenorganisaties. Hoewel op zich geen onderdeel van het Sociaal Plan, werd in 1982 ook een afbouwregeling getroffen voor de reeds enkele jaren toegekende extra taakeenheden voor de voorbereiding van de integratie, zowel onderwijskundig als bestuurlijk. In het schooljaar 1982/1983 zijn hiermee 165 arbeidsplaatsen veilig gesteld.

g. Spreidingschema PABO

Om in aanmerking te komen voor opnemings in het overgangsplan PABO's, moesten de beoogde clusterpartners gezamenlijk een aanvraag indienen vóór 1 oktober 1982. Het merendeel van de ingediende aanvragen was conform het richtinggevend spreidingschema. Met de besturen, die een niet-conforme aanvraag hadden ingediend, is na 1 oktober 1982 overleg gevoerd. Eind 1982 waren nagenoeg alle problemen opgelost.

Het rapport dat de Commissie Opleiding Speciaal Onderwijs (COSO) in december 1980 aan de bewindslieden heeft aangeboden, getiteld 'De structuur van de opleiding speciaal onderwijs', is onderwerp geweest van intern beraad.

De publikatie van een beleidsstandpunt hierover vergt een langere voorbereidingstijd dan aanvankelijk was voorzien. De oorzaak hiervan is gelegen in de problematiek van het onderwerp zelf, anderzijds in de kabinetswisseling.

De commissie die het rapport heeft opgesteld is inmiddels opgeheven. De verdere advisering met betrekking tot de opleiding van onderwijsgeven in het speciaal onderwijs vindt plaats door de Adviesraad Basisonderwijs (ARBO).

De eindrapportage van het evaluatie-onderzoek remedial teacher, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut (thans Stichting Centrum voor Onderzoek aan de Universiteit van

V.2.2.2
Opleiding voor het
buitengewoon / speciaal
onderwijs

V.2.2.3
Remedial teacher

Amsterdam) is in 1982 afgerond. In overleg met de SVO wordt gezien op welke wijze de resultaten gepubliceerd kunnen worden. Mede op grond van de onderzoeksresultaten zal de minister zijn beleid met betrekking tot de opleiding remedial teacher bepalen.

V.2.2.4

Emancipatiebeleid

Teneinde een eerste aanzet te geven tot een emancipatiebeleid voor het onderwijs heeft de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen in 1980 een contactcommissie Emancipatie Rijkspedagogische Academies en Rijksopleidingsscholen voor Kleuterleidsters ingesteld. Tevoren had hij zijn voornemen daaromtrent besproken in het reguliere overleg met de directeurs van de rijksopleidingsinstituten. In september 1982 heeft deze commissie haar eindadvies uitgebracht, waarin zowel aan de overheid als aan de instituten aanbevelingen worden gedaan om aan sekse-roldoorbrekend onderwijs vorm en inhoud te geven.

Een van de aanbevelingen houdt in dat een studieconferentie over dit onderwerp voor vertegenwoordigers van alle opleidingsinstituten zinvol wordt geacht waarin de adviezen die in het rapport worden gegeven ter discussie zullen staan. Deze conferentie is in een vergevorderd stadium van voorbereiding.

Op het gebied van de nascholing voor het primair onderwijs zijn er in de overheidscontractgebonden sector in het cursusjaar 1982/1983 nascholingscursussen georganiseerd, nl. een cursus 'emancipatie door roldoorbrekend onderwijs' met als doel het bewust maken van leerkrachten van rolbevestigende elementen in hun onderwijssituatie en een cursus 'oriëntatie op onderwijsmanagement voor vrouwen' met als doel huidige en toekomstige vrouwelijke schoolleiders beter voor te bereiden om hun kansen op een teamleiderschap te vergroten.

V.2.2.5

Onderwijsvoorrrangsbeleid

In het kader van het onderwijsvoorrrangsbeleid hebben op het terrein van de lerarenopleidingen voor het primair onderwijs de volgende activiteiten plaatsgevonden.

a. Curriculumontwikkeling

De projecten voor curriculumontwikkeling ten behoeve van intercultureel onderwijs zijn voortgezet. Deze zijn het Rijnmondproject, waarin alle typen opleidingen van onderwijsgeevenden participeren, het project intercultureel onderwijs in de opleidingen (PICO), waarin zes PA's en drie OK's samenwerken en de activiteiten van PA's in Middelburg en Assen (met name gericht op Molukse leerlingen).

b. Buitenlandse onderwijsgeevenden

Voor buitenlandse onderwijsgeevenden waren er een aantal mogelijkheden om hun bekwaamheden verder te ontwikkelen.

De experimentele tweejarige applicatiecursus werd voortgezet. In 1982 hebben de eerste cursisten hun acte van bekwaamheid ontvangen. Aan vijf PA/OK-combinaties werd wederom de nascholingscursus voor buitenlandse leerkrachten verzorgd. Daarin wordt aandacht besteed aan de Nederlandse taal, kennis van de Nederlandse samenleving en van het onderwijssysteem en van de pedagogisch-didactische aanpak. In het onderwijsvoorrrangsplan heeft de minister een samenhangend pakket van scholingsmaatregelen gepresenteerd die bestemd zijn voor buitenlandse onderwijsgeevenden en voor de buitenlanders die een Nederlandse onderwijsbevoegdheid willen verwerven. De volgende cursussen en opleidingen worden voorgesteld: een dagcursus Nederlands voor de buitenlanders die naar de initiële opleiding willen, een part-time cursus Nederlands in nascholingsverband, een part-time opleiding Eigen Taal en Cultuur die de integratie van de leerkracht Eigen Taal en Cultuur moet bevorderen en ten slotte een part-time opleiding volledig bevoegd onderwijzer.

Het onderwijskundig overleg hierover heeft nog in december 1982 plaatsgevonden, waarna de voorbereiding begonnen is.

c. Nascholing Nederlandse onderwijsgeveenden

Voor Nederlandse onderwijsgeveenden werden diverse nascholingscursussen over onderwijs aan anderstaligen verzorgd, zowel in de overheidscontractgebonden sector als in de veldcontractgebonden sector.

In het schooljaar 1982-1983 zijn acht PA/OK-combinaties begonnen met het ontwikkelen van raamplannen voor scholing en nascholing op het bredere gebied van het onderwijsvoorranksbeld. Zowel de problematiek van de onderwijsstimulering als van de culturele minderheden komen hier aan de orde.

V.2.3 Opleiding leerkrachten voor het voortgezet onderwijs

a. Nieuwe lerarenopleidingen

In 1982 zijn geen nieuwe vakken toegekend aan de NLO's. Het wettelijk kader - de Experimentenwet - van de NLO's is niet gewijzigd: In 1982 werd besloten tot verlenging van de toepassing van deze wet in verband met het feit dat slechts een relatief korte periode overbruggd hoeft te worden tot aan de inwerkingtreding van de Wet op het hoger beroepsonderwijs. De bekostigingsbeschikkingen werden op enkele punten aangepast; het overleg over één onderdeel eruit kon niet meer in 1982 worden afgerond. Zomer 1982 verscheen het rapport over het derde gedeelte van het evaluatie-onderzoek naar de NLO's, nadat overigens eerst een samenvatting van de drie rapporten was uitgebracht. Besloten is geen afzonderlijk beleidsvoornemen op deze onderzoeken te laten volgen, maar de resultaten ervan mee te nemen in de beleidsontwikkeling die ook op andere gronden (de ontwikkelingen in het v.o., de financiële situatie, de werkgelegenheid voor leerkrachten) noodzakelijk is.

b. MO-opleidingen

De COCOMO (Coördinatiecommissie MO-opleidingen) rondde in 1982 haar werkzaamheden af. Onder supervisie van deze commissie hebben verschillende subcommissies gedurende bijna het gehele jaar 1982 intensief en met grote voortvarenheid gewerkt. Zo werden, op enkele uitzonderingen na, voor alle vakken voorstellen gedaan voor eindtermen tweede graad - in 1982 maakten dan ook een aantal vakken met de programmavernieuwing een begin, met deze inmiddels goedgekeurde eindtermen als uitgangspunten voor programma-ontwikkeling. Daarnaast werd goedkeuring verleend aan de COCOMO-voorstellen omtrent de structuur van de derdegraads opleiding en het onderwijskundig raamprogramma. De invullende vakvoorstellen - eindtermen voor de verschillende derdegraads programma's - kwamen ook nog in 1982 binnen, maar konden niet meer in 1982 worden goedgekeurd. Ook het andere belangrijke aspect binnen de beleidsontwikkeling rond de MO-opleidingen, de landelijke spreiding van cursussen kreeg in 1982 grote aandacht: de door de Commissie Spreiding MO-opleidingen (COSMO) opgestelde rapporten 'Ruimte voor MO', 'Wat meer ruimte voor MO' werden beide door de COCOMO aangeboden. Binnen het departement werd in 1982 een begin gemaakt met de voorbereiding van een hierop reagerende beleidsnotitie. Een voorwerp van zorg zal nog zijn de implementatie van m.n. de programmatische voorstellen in de instituten tot geconcretiseerde vernieuwde onderwijsprogramma's. In november 1982 werd in verband hiermee een landelijke conferentie gehouden voor docenten uit de MO-wereld. Voorts is in voorbereiding de regelgeving die noodzakelijk is om de vernieuwingen van de opleidingen van passende formele voorschriften te voorzien.

c. De opleidingen voor leerkrachten in de technische vakken

Het jaar 1982 is door het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs (NGOLB) en het departement gebruikt voor intensief overleg over knelpunten die bij de opleidingen geconstateerd waren: de terugloop van studentenaantallen, de te hoge studielast en studietuur voor de studenten, het probleem

van de praktijkvaardigheid op de brede SCOLT-leergebieden (SCOLT = Structuurcommissie opleiding leraren technische vakken).

De samenhang tussen deze knelpunten is geanalyseerd. Op grond daarvan zijn voorstellen ontwikkeld die aan het eind van 1982 in globale vorm gereed waren. De afronding ervan in de vorm van een beleidsnotitie vindt in het jaar 1983 plaats. Naast deze knelpunten in de opleidingen hadden het NGOLB en de directie Scholing van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen al eerder zich afgevraagd, of de organisatiestructuur van het NGOLB wel goed was. Door de Nederlandse Organisatie Kring is een onderzoek uitgevoerd waarvan het rapport in 1982 verscheen. Het heeft bijgedragen zowel tot interne aanpassingen binnen de NGOLB-structuur als tot duidelijke uitspraken van departementale zijde over de gewenste regionalisatie en de consequenties daarvan voor het toekomstig beleid en beheer.

De commissie Leerstofgebieden BBO (COLEBO) bleek meer tijd nodig te hebben voor haar advies dan was voorzien. Het rapport zal in het voorjaar van 1983 gereed zijn.

d. De Academies voor Lichamelijke Opvoeding

Zoals eerder overeengekomen, is in maart 1982 een begin gemaakt met de voorbereiding van de herstructurering van de opleidingen voor lichamelijke opvoeding. Hiertoe is gedurende 1982 in informeel overleg met het overkoepelend orgaan der ALO-besturen, de ALO-Overlegraad gewerkt aan een concept-instellingsbeschikking voor een adviescommissie. Beide gesprekspartners hechten grote waarde aan overeenstemming over de hoofdlijnen waarbinnen de herstructurering zich moet voltrekken. Met name de vaststelling van de taakstelling vraagt veel en zorgvuldig overleg, dat niet in 1982 kon worden afgerond.

**V.2.3.2
Onderwijsvoorrangsbeleid
in de opleidingen v.o.**

De lerarenopleidingen voor het voortgezet onderwijs ontwikkelen in toenemende mate activiteiten in het kader van het onderwijsvoorrangsbeleid. Voor wat betreft het onderwijs aan anderstaligen worden diverse nascholingscursussen door verschillende initiële opleidingen gegeven.

Verder kan worden gewezen op het in paragraaf V.2.2.5 genoemde Rijnmond-project waarin een MO- en een NLO-instituut participeren. Aan de NLO-instituten is door middel van instituutsdagen en projectdagen aandacht aan dit onderwerp besteed. De werkgroep IB-NLO's (Institutenberaad NLO's), waarin één (hoofd)docent van elke NLO zitting heeft, poogt enige samenhang tussen de verschillende activiteiten te bewerken en organiseert regelmatig bijeenkomsten ten behoeve van informatie-uitwisseling en deskundigheidsbevordering van de docenten aan de NLO.

Aan de NLO 'Ubbo Emmius' is een eerste versie van een basiscursus ontwikkeld, die op grond van ervaringen in het cursusjaar 1982-1983 wordt bijgesteld.

Aan D'Witte Leli is in 1982 het project 'Van School naar Beroep' gestart, waarin ook NLO-Eindhoven participeert. Doel van het project is leermiddelen te ontwikkelen voor anderstalige leerlingen in de onderbouw van het l.b.o. voor het vak Algemene Techniek plus een begeleidingsmethodiek en de resultaten van het project te vertalen in de algemene en de vakdidactiek van de lerarenopleiding. In 1982 kwam tevens een eerste versie van het leerplan gereed van de differentiatie 'transculturele pedagogiek', die door de Noordelijke Leergangen wordt verzorgd.

Als laatste wordt hier nog het project 'LBO-leerlingen in achterstandsituaties' genoemd, dat per 1 november 1982 is begonnen aan het NGOLB en doorloopt tot 1-11-1984. Dit project is gericht op de aanpassing van het opleidingscurriculum, met name om via het schoolpracticum aspirant-docenten te bekwalen in het werken met leerlingen in achterstandsituaties.

V.2.4 Nascholing

Met het oog op de wettelijke regeling voor de opleiding en de nascholing in de WHBO is het nascholingsbeleid in 1982 gekenmerkt door aanpassingen en aanvullingen voor de korte termijn. Zo verscheen in maart 1982 het jaarlijkse nascholingsplan, nu echter (voor het eerst) gebaseerd op en vergezeld door een meerjarenactiviteitenplan. Eind 1982 was het overleg over het nascholingsplan 1983/1984 en over het meerjarenactiviteitenplan 1983-1987 afgerond. Publikatie vindt in maart 1983 plaats.

Een reeds lang bestaand probleem betreft de afstemming tussen nascholing en verzorging.

Een korte-termijnoplossing werd in 1982 getroffen voor twee nascholingsprojecten, t.w. nascholing in het kader van het m.a.v.o.-project en de integratievoorbereidende nascholing voor de integratie k.o./l.o. In dit verband is ook de beslissing genomen de programmacommissie 'Nascholing integratie k.o./l.o.' per 1 augustus 1983 op te heffen. Bij de behandeling van het meerjarenactiviteitenplan 1983-1987 is de CCOO een (integrale) concept-beleidsnotitie voor de nascholing toegezegd. Deze notitie wordt in de eerste helft van 1983 aan de CCOO aangeboden. De inhoud van deze notitie bevat de bouwstenen voor de wettelijke regeling van de nascholing in het kader van de WHBO.

V.2.5 Applicatie

De applicatiecursussen voor kleuterleidsters, onderwijzers en buitenlandse onderwijsgeevenden werden in 1982 ongewijzigd voortgezet.

De applicatiecursussen voor onderwijsgeevenden in het voortgezet onderwijs werden aanzienlijk beperkt. In het schooljaar 1982/1983 zijn nog slechts vier applicatiecursussen opnieuw begonnen.

**V DIENSTEN
ONDERWIJS EN
INSPECTIE**

V.2 Scholing

V.3 Verzorgingsstructuur

V.2.6 Cijfermatige gegevens lerarenopleidingen

V.3.1 Leerplan- en toetsontwikkeling

V.2.6 Cijfermatige gegevens van de omvangrijkste vormen van lerarenopleidingen

V.2.6.1

*Ingeschreven aantallen
studenten per 1 september
1982*

<i>Schoolsoort</i>	<i>m.</i>	<i>%</i>	<i>vr.</i>	<i>%</i>	<i>totaal</i>
a. pedag. academies (PA)	3 917	34	7 584	66	11 501
b. opl. scholen kleuterleidsters					
A-opleiding	108	1	7 962	99	8 070
B-opleiding	15	2	886	98	901
EDOKA	13	1	1 789	99	1 802
totaal	136	1	10 637	99	10 773
c. C-cursussen aan PA's					
l.o.-akten	3 714	60	2 468	40	6 182
m.o.-akten	441	36	789	64	1 230
totaal	4 155	56	3 257	44	7 412
d. nieuwe lerarenopleidingen					
NLO-Eindhoven	383	99	4	1	387
overige NLO's	8 057	47	9 019	53	17 076
totaal	8 440	48	9 023	52	17 463
e. m.o.-instituten					
m.o.-A (excl. Ped.)	4 102	41	5 953	59	10 055
m.o.-B (excl. Ped.)	1 947	59	1 366	41	3 313
m.o. ongesplitst	563	63	330	37	893
Ped. m.o.-A	1 415	43	1 889	57	3 304
Ped. m.o.-B	676	52	635	48	1 311
totaal	8 703	46	10 173	54	18 876
f. acad. lichamelijke opvoeding	1 625	58	1 154	42	2 779
g. opleidingen beroepsonderwijs					
voorber. ler. opl.	867	98	16	2	883
2e graads opl.	946	99	5	1	951
3e graads opl.	2 769	98	56	2	2 825
ped. did. dipl.	348	87	52	13	400
totaal NGOLB	4 930	97	129	3	5 059

V.2.6.2

*Ingeschreven aantallen
studenten per 1 september
1981*

<i>schoonsoort</i>	<i>m.</i>	<i>%</i>	<i>vr.</i>	<i>%</i>	<i>totaal</i>
a. pedag. academies (PA)	4 638	37	8 065	63	12 703
b. opl. scholen kleuterleidsters					
A-opleiding	96	1	7 394	99	7 490
B-opleiding	3	0	1 095	100	1 098
EDOKA	8	0	1 923	100	1 931
totaal	107	1	10 412	99	10 519
c. Cursussen aan PA's					
l.o.-akten	3 711	58	2 638	42	6 349
m.o.-A-akten	523	36	939	64	1 462
totaal	4 234	54	3 577	46	7 811
d. nieuwe lerarenopleidingen					
NLO-Eindhoven	263	99	3	1	266
overige NLO's	8 180	50	8 312	50	16 492
totaal	8443	50	8 315	50	16 758
e. m.o.-instituten					
m.o.-A (excl. Ped.)	2 845	34	5 410	66	8 255
m.o.-B (excl. Ped.)	1 473	53	1 313	47	2 786
m.o. ongesplitst	2 946	68	1 362	32	4 308
Ped. m.o.-A	1 431	45	1 757	55	3 188
Ped. m.o.-B	650	53	566	47	1 216
totaal	9 345	47	10 408	53	19 753

f. acad. lichamelijke opvoeding	1 599	58	1 172	42	2 771
g. opleidingen beroepsonderwijs					
voorber. ler. opl.	951	99	11	1	962
2e graads opl.	756	100	-	0	756
3e graads opl.	2 854	99	26	1	2 880
ped. did. dipl.	393	87	59	13	452
totaal NGOLB	4 954	98	96	2	5 050

V.2.6.3 Geslaagde studenten in 1982 en 1981

<i>schoolsoort</i>	<i>1982</i>	<i>1981</i>
a. pedag. academies (PA)	4 012	5 165
b. opl. scholen kleuterleidsters		
A-opleiding	1 870	1 957
B-opleiding	820	1 028
EDOKA	1 466	1 477
totaal	4 156	4 462
c. C-cursussen aan PA's		
l.o.-akten	1 555	1 888
m.o.-A-akten		staatsexamen
d. nieuwe lerarenopleidingen		
NLO-Eindhoven	-	-
overige NLO's	-	-
2e graads opleiding	2 148	2 055
3e graads opleiding	168	166
totaal	2 316	2 221
e. m.o.-instituten, excl. staatsexamens		
1e graads opleiding	650	622
2e graads opleiding	1 895	2 097
totaal	2 545	2 719
f. acad. lichamelijke opvoeding	510	561
g. opleidingen beroepsonderwijs (NGOLB)		
2e graads opleiding	298	-
3e graadsopleiding	669	636
totaal	967	636

(bron: CBS-telformulieren)

V.3 Verzorgingsstructuur

V.3.1 Leerplan- en toetsontwikkeling

V.3.1.1 Stichting voor de Leerplanontwikkeling (SLO)

Bij de Stichting voor de Leerplanontwikkeling (SLO) waren eind 1982 197 personen in dienst. Er was rond de 24 mln. gulden beschikbaar. De SLO heeft secties voor verschillende vak- en vormingsgebieden (bij voorbeeld moedertaal, wiskunde, mens- en maatschappijwetenschappen) en projectgroepen, voornamelijk gericht op schoolsoorten, als het m.h.n.o./m.s.p.o., het kort-m.b.o., de pedagogische academies, het basisonderwijs, de middenschool.

De SLO heeft in 1982 aan een aantal van haar uitgangspunten nader gestalte kunnen geven. Een daarvan is het beginnen van vrij omvangrijke projecten.

Bij het begin van een project wordt een uitvoerige studie verricht naar de stand van zaken op het betreffende terrein en naar reeds opgedane ervaringen. Tevens worden lijnen voor het eigen project uitgezet. Dit gebeurt in een 'visiestuk'. Zo'n stuk werd onder meer

vervaardigd door de projecten 'sociale wereldoriëntatie' en 'taalvaardigheid in de basisschool'.

Een ander uitgangspunt is de longitudinale afstemming van (delen van) onderwijsleerplannen. Dat vindt zijn vertaling in een project wiskunde zowel voor 4-12-jarigen als voor 12-16-jarigen. Hetzelfde gebeurt bij natuuronderwijs.

Enkele externe projecten werden voltooid. Zo verscheen er een eindpublicatie van het geografie-project Participatie Randstad van de Rijksuniversiteit Utrecht.

Ook werd de eindrapportage gepubliceerd van het project over sekserollen van de Stichting Marie, word wijzer. Het vervaardigde materiaal zal geïntegreerd worden in de schoolwerkplanontwikkeling voor het basisonderwijs.

Voor de facetten intercultureel onderwijs en emancipatie zijn of worden extra medewerkers aangesteld.

De Centrale Registratie Leermiddelen werd belast met het registreren van leermiddelen voor anderstaligen.

De projectgroepen voor het basisonderwijs en de middenschool zijn ontbonden en de medewerkers zijn in diverse secties ondergebracht. Over de nota Organisatiestructuur werd nog geen overeenstemming met het departement bereikt. Op 14 februari 1983 kreeg de SLO in principe goedkeuring van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen voor nieuwbouw.

V.3.1.2
*Adviescommissies voor de
Leerplanontwikkeling
(ACLO's)*

Ter voorbereiding van de invoering van de nieuwe adviesstructuur is een werkgroep gevormd, waaraan SLO, ACLO's en departement deelnemen. De werkgroep heeft in 1982 voorstellen gedaan voor een reglement SLO-ACLO's en voor een overgangsregeling. Beide voorstellen zijn door de Bestuursraad aanvaard.

V.3.1.3
*Centraal Instituut voor
Toetsontwikkeling*

De eerste aanzet van het CITO om het beleid voor de lange termijn vast te leggen heeft in 1982 geresulteerd in een meerjarennota met de titel 'De plannen van het CITO voor de jaren 1982 - 1986'. Deze nota geeft een beeld van het werk dat voor de komende jaren is voorgenomen en van de naar verwachting uit dat werk voortkomende productie. Het beleid in 1982 was in belangrijke mate een voortzetting van dat van 1981.

Accentverschuivingen waren evenwel duidelijk aanwijsbaar. Eén van deze verschuivingen heeft betrekking op de ontwikkeling van methodegebonden - leerdoelgerichte toetsen voor het onderwijs. Daartoe zijn de projecten op het terrein van de niet-methodegebonden toetsen, waar nodig en mogelijk, in deze richting omgebogen of afgebouwd.

Een tweede verschuiving in het beleid is gericht op de behoefte van het onderwijs aan de op het CITO aanwezige deskundigheid. Er is gewerkt aan de totstandkoming van geschikt en op een breed terrein te gebruiken informatiemateriaal voor voorlichting en studie.

Voor wat betreft de concrete werkzaamheden zijn er voor het CITO de jaarlijks terugkerende bemoeienissen met de Eindtoets Basisonderwijs en de schriftelijke eindexamens in meerkeuze- en open-vraagvorm voor l.b.o., m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o. en m.h.n.o. Voorts wordt materiaal ontwikkeld dat de leraren bij hun dagelijks werk in de schoolsituatie kunnen gebruiken. Dit betreft vooral de activiteiten ten behoeve van leerdoelgerichte toetsen en itembanken. Deze werkzaamheden en de daarvoor benodigde financiële middelen vormen ongeveer 2/3 van de totale CITO-activiteiten en het CITO-budget. Ondanks de krappere wordende financiële situatie is er in 1982 toch ruimte gevonden voor het beginnen van een aantal nieuwe projecten. Voorbeelden hiervan zijn onder meer een studie naar mogelijkheden om hulp te bieden bij de open toelating tot het kort-middelbaar beroepsonderwijs; onderzoek naar de problematiek van het meten van tekstbegrip en naar mogelijkheden om schrijfvaardigheid in moderne vreemde talen te toetsen; onderzoek naar de toepasbaarheid van de niet-klasieke testmodellen; het uitgeven van een toetsverzameling tekstbegrip Nederlands; de uitvoering van het project 'ontwikkeling van een toetsservicesysteem' en het schrijven van een publicatie over toetsing van praktische vaardigheden. Twee projecten werden vanwege gebrek aan

financiën in 1982 niet uitgevoerd, te weten stagebeoordeling en spreektoetsen Nederlands.

Opvallend is de toename van de werkgelegenheid met zeventien full-time banen. Deze groei is vooral te danken aan de verschillende doelsubsidies die het CITO in 1982 heeft ontvangen. Deze subsidies maakten o.m. activiteiten van het CITO in het kader van de herstructurering van het m.h.n.o.-m.s.p.o. mogelijk.

Goede voortgang werd geboekt bij de totstandkoming van een samenwerkingscontract tussen CITO, SVO en SLO inzake leerplanevaluatie. De reorganisatie kreeg zijn beslag: kenmerkend voor de nieuwe organisatie zijn o.m. een afdeling L.b.o. / a.v.o.-examens, een afdeling Beginfase Voortgezet Onderwijs en een afdeling Voorlichting en Documentatie.

V.3.2 Schoolbegeleiding

Per 1 januari 1982 zijn tussen de bevoegde gezagsorganen van scholen en schoolbegeleidingsdiensten (SBD's) de zogenaamde schoolbegeleidingsovereenkomsten gesloten. Deze overeenkomsten worden voor vier jaar gesloten.

In totaal heeft ruim 90% van de daarvoor in het kader van de Rijksregeling subsidiëring schoolbegeleiding in aanmerking komende scholen (dus inclusief de zgn. witte plekken) van de mogelijkheid tot het sluiten van een dergelijke overeenkomst gebruik gemaakt. Aan de hand van deze overeenkomsten zijn de aantallen door een SBD begeleide leerlingen vastgesteld; deze vormen vanaf 1 januari 1983 de subsidiegrondslag voor de berekening van het dienstsubsidie. Het aantal door het Rijk gesubsidieerde SBD's is in 1982 met één gestegen. Dit betrof het Gereformeerd Pedagogisch Centrum (GPC), een landelijke dienst naar richting, die per 1 januari 1982 door het Rijk subsidiabel werd verklaard.

Verder zijn er ontwikkelingen gaande in de regio's Zuid-West Kennemerland, Leeuwarden en het gebied Oostelijke Alblasserwaard / Vijfheerenlanden.

In totaal werden in 1982 59 SBD's door het Rijk gesubsidieerd, te weten 58 diensten waarin openbaar en bijzonder onderwijs samenwerken (samenwerkingsdiensten) en de bovengenoemde landelijke dienst naar richting.

Het overleg met de medesubsidiënten vindt plaats door middel van overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Daartoe is in 1982 het Subsiëntenoverleg (Ned. Stcr. 1982 nr. 168) ingesteld. Tot slot kan worden vermeld dat in 1982 de voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de invoering van het B3-reglement Onderwijs zijn afgerond. Dit betekent dat in 1983 voor alle schoolbegeleidingsdiensten met een B3-status dit B3-reglement Onderwijs als rechtspositieregeling zal worden ingevoerd. Daarmee komt aan de bestaande mozaïek van regelingen een einde. Hierna wordt schematisch weergegeven hoe de situatie ten aanzien van de ontslaguitkeringsregelingen vóór de inwerkingtreding van het B3-reglement was. Alleen de medewerkers in dienst van een stichting waarvoor de B3-status nog in aanvraag is, hebben op dit moment nog geen uniforme ontslaguitkeringsregelingen.

V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.3 Verzorgingsstructuur

V.3.2 Schoolbegeleiding

V.3.3 LPC

V.3.4 PCBB

V.3.5 HVO

V.3.6 AKU-projecten

V.3.7 SeCu-projecten

V.3.8 Onderzoek van het onderwijs

Aantal SBD's	Status	Wachtgeld, korte en lange uitkering	Korte uitkering*	Gefinancierd (door)
9	B3	ja	-	gemeenten
1	B3	ja	-	O en W
2	B3	ja	-	binnen budget instellingen maar exploitatietekort wordt door gemeente gedekt
10	B3	ja	-	binnen budget van de instelling
5	B3	-	ja	binnen budget van de instelling gemeenten
11	B3 status aangevraagd	ja	-	binnen budget van de instelling
2	B3 status aangevraagd	ja	-	binnen budget van de instelling
1	B3 status aangevraagd	-	ja	binnen budget van de instelling
18	publiek- rechtelijk	ja	-	gemeenten

59

* Op grond van art. 6, 3e lid van de Werkloosheidswet (Stb. 1979, nr. 769)

V.3.3 Landelijke Pedagogische Centra (LPC)

In 1982 werden de LPC daadwerkelijk betrokken bij de ondersteuning van het onderwijsvoorrangsbeleid, voor welke activiteit een totaal bedrag van f 1 100 000 op jaarbasis beschikbaar is.

Per 1 augustus 1982 werden de ontwikkelingsexperimenten OK/PA afgesloten.

Verwacht wordt dat de Centra de hieraan verbonden additionele formatieplaatsen zullen inzetten bij de ondersteuning van de invoering van de nieuwe PABO, waarvoor eveneens extra middelen (f 500 000) beschikbaar zijn.

In 1982 hebben zich aan de activiteiten van de Landelijke Pedagogische Centra geen grote veranderingen voltrokken, noch aan de activiteiten in de reguliere sector, noch aan de activiteiten die additioneel worden gefinancierd, hetgeen betekent dat de Centra volgens plan ondersteuning hebben verleend aan lopende ontwikkelings- en vernieuwingsprojecten.

V.3.4 Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB)

Het PCBB wordt in toenemende mate geconfronteerd met ondersteuningsvragen vanuit een breder werkveld dan het reguliere (O en W) onderwijsveld. Bekend waren al de contacten die het PCBB onderhoudt met het Nationaal Ziekenhuis Instituut, die geresulteerd hebben in een met NZI-gelden gefinancierd project. In 1982 bereikten het PCBB soortgelijke ondersteuningsvragen van o.m. het Ministerie van Justitie ten behoeve van de kaderopleidingen Rijkspolitie.

Evenals in het geval van de LPC kenmerken de activiteiten van het PCBB zich door een hoge mate van continuïteit, zodat ten opzichte van de voorafgaande jaren geen grote verschuivingen in kwantitatieve noch in kwalitatieve zin zijn waar te nemen.

V.3.5 Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO)

Ook in 1982 hebben de activiteiten van de Stichting HVO zich sterk uitgebreid, gerekend naar zowel het aantal begeleidde scholen als het aantal te begeleiden h.v.o.-geven.

	1981	1982
leerlingen	14 353	17 865
scholen	443	570
h.v.o.-gegenden	158	282
cursisten	92	140

Formatie en budget zijn overigens gelijk gebleven: 6,7 formatieplaats resp. 1 mln. gulden.

V.3.6 AKU-projecten (Advies verzorgingsstructuur kunstzinnige vorming)

De AKU-projecten zijn in augustus 1982 hun laatste jaar ingegaan. Het project Rotterdam is per 1 november 1982 definitief gestopt.

Hoewel een analyse van de projectresultaten pas in 1983 aan de orde komt, kan worden vastgesteld dat in 1982 in enkele projecten een begin is gemaakt met een serieuze uitwerking van de tijdens het project ontwikkelde samenwerkingsvorm.

V.3.7 Samenwerking Secundair onderwijs en culturele instellingen (SeCu-projecten)

In juni 1982 vond de instelling plaats van de zgn. Landelijke Werkgroep voor de SeCu-projecten die de betrokken bewindslieden moet adviseren over voortgang en resultaten van de projecten. De leden zijn voorgedragen door de Raad voor de Kunst, de Nederlandse Museum Vereniging en de koepels vertegenwoordigd in de CCOO. In 1982 is als onderdeel van de SeCu-projecten een begin gemaakt met de invulling van het nascholingsaanbod door de NLO's op het gebied van de kunstzinnige en culturele vorming toegespitst op de behoefte daaraan vanuit de plaatselijke projecten (beschikbaar bedrag voor nascholing in 1982: f. 133.000).

Als gevolg van de betrekkelijk geringe onderlinge samenhang tussen de projecten ontwikkelen de plaatselijke projecten zich zeer verschillend. Over de resultaten kunnen in dit stadium geen uitspraken worden gedaan.

V.3.8 Onderzoek van het onderwijs

De nieuwe statuten van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) zijn per 1 januari 1982 in werking getreden. Aan de verdere invulling van deze statuten is in 1982 veel aandacht besteed. Zo is onder andere per 1 maart 1982 de nieuwe SVO-bestuursraad geïnstalleerd onder voorzitterschap van Ir. P. v. d. Schans, een bestuursraad waarvan de samenstelling zodanig is dat het principe van de betrokkenheid van het onderwijsveld tot uiting komt door het lidmaatschap van de onderwijskoepels. De bestuursraad heeft kort na zijn installatie een College van Bestuur uit zijn midden samengesteld, dat zich bezig gaat houden met de lopende zaken.

In 1982 is hard gewerkt aan de technische voorbereiding van de integratie van de tweede geldstroom (die rechtstreeks ter beschikking wordt gesteld aan SVO) en de derde geldstroom (additionele financiering door het ministerie). Deze integratie is sinds 1 januari 1983 een feit.

Op het totale budget voor onderzoek wordt de verdeling 40-40-20 toegepast. Dat wil zeggen 40% voor onderzoek in te vullen door het onderwijsveld, 40% voor onderzoek in te vullen door O en W en 20% voor onderzoek in te vullen door SVO. Uit deze verdeling blijkt dat het onderwijsveld ook hierbij een duidelijke inbreng heeft.

Naast het hierboven beschreven zgn. SVO-artikel is een artikel Beleidsanalyse in het leven

geroepen. Dit artikel is met name bedoeld voor het financieren van onderzoek dat buiten SVO om kan worden aanbesteed, zoals b.v. kwantitatief onderzoek.

Ten einde de onderzoekscoördinatie binnen O en W gestalte te geven is per beschikking d.d. 22 juli 1982 de Coördinatiegroep Onderwijs Onderzoek (COO) opgericht. De COO bestaat uit vertegenwoordigers namens alle directoraten-generaal en behandelt alle zaken op het terrein van het onderwijsonderzoek.

De COO heeft in 1982 de invulling van het O en W-gedeelte van het SVO-onderzoeksprogramma gecoördineerd. Het O en W-gedeelte is in december 1982 na goedkeuring door de bewindslieden gepubliceerd en verspreid. Het O en W-programma geeft een overzicht van de ramingen en reserveringen en geeft tevens een korte beschrijving van doel en verwachte opbrengst van lopend onderzoek en onderzoeksvoornemens. Het voordeel van het werken met een goedgekeurd onderzoeksprogramma is dat de verdere afhandeling van het programma ambtelijk kan worden afgedaan.

Tevens is in 1982 onder auspiciën van de COO een aanvang gemaakt met het samenstellen van een overzicht van lopend en afgesloten O en W-onderzoek in 1982. Dit overzicht is in april 1983 als uitgave van de Staatsuitgeverij verschenen. Het doel van een dergelijk overzicht is de direct betrokkenen en geïnteresseerden een indruk te geven van de onderzoeken, die in een bepaald jaar zijn verricht, en wat de opbrengst van deze onderzoeken is. Voortaan zal jaarlijks een overzicht worden gemaakt.

In het kader van de nieuwe statuten heeft de COO inmiddels enkele voorstellen gedaan met betrekking tot het instellen van Programma Advies Commissies (PAC's). SVO houdt zich momenteel bezig met de voorbereiding van de instelling van de PAC's.

Ook binnen SVO hebben zich de nodige ontwikkelingen voorgedaan. Met name op organisatorisch gebied hebben een aantal wijzigingen plaatsgevonden. SVO heeft inmiddels een herzien formatievoorstel bij het Ministerie van O en W ingediend. Door bezuinigingen zijn met name de budgetten voor het SVO-bureau en voor de instituuftfinanciering fors gedaald.

V.3.9 Examens

a. Statistische gegevens

Tabel 1 *Overzicht van taken, aanmeldingen en bemoeienis inzake de staatsexamens*

staatsexamens	org. / adm. taken	adm. taken	aantal aanmel- dingen	overname in voor- bereiding	nog geen bemoeienis
1. V.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.	x		7 400		
2. Onderwijzer	x		34		
3. Kleuter / hoofdleidster	x		43		
4. Lichamelijke oef. LO	x		283		
5. Teken en LO	x		420		
6. Handvaardigheid LO	x		384		
7. Nuttige handwerken LO	x		862		
8. Vrouwelijke handwerken LO	x		342		
9. Aantekening J	x		68		
10. Overige LO-akten		x			
11. Teken en MO	x		130		
12. Handvaardigheid 'MO'	x		400		
13. Overige MO-akten		x			
14. Muziek				x	
15. SPD		x			
16. Apothekersassistent		x			
17. Overige staatsexamens					x

V.3.9.1

Op dit terrein vinden activiteiten plaats in de sectoren staatsexamens en schoolexamens

Tabel 2 Overzicht van schooltypen waarvoor de afdeling taken verricht inzake de schoolexamens

schoolexamens

1. dagscholen voor v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o. alsmede de dag / avondscholen
2. de opleidingsscholen voor onderwijzers en kleuterleidsters
3. de opleiding tot amanuensis en enige andere soortgelijke opleidingen, bij voorbeeld: doktersassistent en tandartsassistent
4. enige opleidingen uit het l.b.o. bij voorbeeld: lager nautisch onderwijs en de school - mode en kleding
5. de scholen voor m.e.a.o., m.h.n.o., m.s.p.o., v.h.b.o. en m.t.o.
6. terwijl voorbereidingen worden getroffen ten aanzien van het m.m.o. en het middelbaar nautisch onderwijs

b. In het kader van de spreiding rijksdiensten is op 1 juli 1982 in Groningen een afdeling Organisatie Examens, ressorterende onder de directie Verzorgingsstructuur, opgericht.

Per 1 januari 1983 waren in totaal 30 personen op deze afdeling werkzaam, waarvan 26 afkomstig uit de noordelijke provincieën. De afdeling verricht alle organisatorische en administratieve werkzaamheden met betrekking tot de geheel of gedeeltelijk onder de minister van onderwijs en wetenschappen ressorterende examens. Daarnaast verricht de afdeling administratieve werkzaamheden, zoals het benoemen van commissieleden, gecommiteerden en het hulp bieden bij de uitvoering van circulaire's.

Gelijktijdig met de oprichting van de afdeling Organisatie Examens, kreeg de oprichting van de afdeling Examen Ontwikkeling, eveneens ressorterend onder de directie Verzorgingsstructuur, haar beslag. De afdeling Examen Ontwikkeling houdt zich onder meer bezig met studie en beleidsvoorbereiding op het gebied van het ontwikkelen en het tot stand brengen van examens. Hierbij zijn twee gebieden te onderscheiden, namelijk het ontwerpen van examenprogramma's en het construeren van examenopgaven. Een en ander geschiedt in samenspraak met de onderwijsdirecties, waarbij de wederzijdse bevoegdheden zijn afgebakend.

De afdelingsactiviteiten bestonden in 1982 onder meer uit het inhoudelijk en secretariaal ondersteunen van de Advies Groep Examen-programma's en de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO) alsmede de coördinatie van de herstructurering van m.h.n.o. / m.s.p.o., met name op het gebied van examenprogramma's en examens.

Sedert 1 augustus 1981 bestaat de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven schriftelijke examens l.b.o.-m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o.

Vertegenwoordigers van vakgebonden organisaties en niet-vakgebonden organisaties zijn betrokken bij het vaststellen van de examenopgaven door de vaksecties van de CEVO. De concept-examenopgaven worden geproduceerd door Adviescommissies van Docenten (ACD'S). De leden van de ACD's worden geworven door het plaatsen van een oproep in de onderwijsbladen. In principe is in elke vaksectie van de CEVO een vertegenwoordiger opgenomen van een vakgebonden organisatie, zodat deze organisaties betrokken worden bij de vaststelling en niet bij de productie van examenopgaven.

De taak van de CEVO gaat verder dan het vaststellen van de opgaven en het opstellen van bindende normen voor de beoordeling van het gemaakte examenwerk. Zo kan de CEVO het zich tot haar taak rekenen:

- de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister van landbouw en visserij te adviseren betreffende de productie, vaststelling en normering van examenopgaven en de organisatie van de centraal geregelde examens;
- het stimuleren van de evaluatie van de examens en van studie en onderzoek op het gebied van de examens.

V.3.9.2
Examenontwikkeling

V.3.9.3
Centrale Examencommissie
Vaststelling Opgaven
(CEVO)

V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.4 Hoofdinspectie Opleidingen van Onderwijsgeven

V.4.1 De n.i.o.'s V.4.2 M.O.-instituten V.4.3 De opleidingen voor het beroepsonderwijs

V.4 Hoofdinspectie Opleidingen van Onderwijsgeven

V.4.1 De nieuwe lerarenopleidingen

Er zijn per 1 augustus 1982 geen nieuwe vakken toegewezen aan de nieuwe lerarenopleidingen. Het aantal studenten is per 1 augustus 1982 groter dan per 1 augustus 1981: de toename geldt voor alle opleidingen. De toename is het grootst bij de nieuwe lerarenopleidingen te Eindhoven, Sittard en Zwolle, daar deze opleidingen nog niet geheel volgroeid zijn. Maar ook de overige zeven instituten hebben meer studenten kunnen inschrijven.

Op alle instituten is door de inspectie bijzondere aandacht besteed aan de audiovisuele diensten. Deze diensten ondersteunen de student, de docent van het eigen instituut, alsmede de docenten van scholen voor voortgezet onderwijs in de regio. Voorop staat het onderwijs aan de student. Elke opleiding heeft een basisprogramma, waarin het omgaan met audiovisuele media, alsmede een onderwijskundig verantwoord gebruik van media is uitgewerkt. Op deze wijze verwerven de studenten de kennis van het omgaan met en de vaardigheid in het gebruik van de audiovisuele media. Zeven nieuwe lerarenopleidingen bestaan tien jaar of langer, en bijgevolg hebben veel instituten behoefte aan vervanging van de apparatuur. Gezien de schaarse financiële middelen is dit echter vaak niet mogelijk. Indien men ziet, hoe momenteel de student een verantwoord programma geboden kan worden, dan is het zorgelijk te constateren dat de uitvoering van het programma gevaar loopt door het gebrek aan adequate middelen. In verband met de noodzaak de aanstaande leraren vertrouwd te maken met de audiovisuele middelen, deelt de inspectie de zorg van de directies hierover. Het aantal medewerkers binnen de audiovisuele dienst bedraagt gemiddeld tien. In enkele gevallen is het hoofd van de dienst een onderwijskundige. Op alle instituten is een goed verzorgde mediatheek aanwezig. De geluidsbanden, de films en de dia's worden bij het onderwijs op het instituut gebruikt, maar eveneens verleent men service aan docenten van scholen voor voortgezet onderwijs in de regio. In het nascholingsaanbod zijn diverse cursussen audiovisuele media opgenomen. Bij de aanvang van het nieuwe cursusjaar is een begin gemaakt met een uitvoeringsplan voor de nascholing door de n.i.o.'s. Het is bekend, dat de nascholing verzorgd wordt door de initiële opleidingen. De n.i.o.'s zijn in de gelegenheid door de aanwezigheid van ervaren docenten alsmede van goede outillage een gevarieerd aanbod te doen. Een aantal aspecten van dit aanbod, alsmede de verhouding tot de uitvoering, worden op elk instituut besproken.

In het kader van de voorbereiding van de Wet op het hoger beroepsonderwijs, waarin het hoger pedagogisch onderwijs is opgenomen, kan nog gememoreerd worden dat in 1982 het derde deel 'Onderzoek nieuwe lerarenopleiding' verschenen is. In dit deel zijn de resultaten neergelegd van een evaluatief onderzoek van het schoolpracticum en de professionele vorming. Twee instituten, t.w. het Nijmeegs Instituut voor Onderwijsresearch (NIVOR) en de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek (SCO) hebben dit onderzoek verricht. Beide instituten verzorgden ook het 'Overzichtrapport zes jaar n.i.o.-onderzoek', waarmee het in 1974 door de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen, de heer dr. J. van Kemenade, toegezegd evaluatie-onderzoek in 1982 werd afgesloten.

V.4.2 De m.o.-instituten

Gedurende het kalenderjaar 1982 is de herstructurering van de m.o.-instituten voortgezet. Per 1 augustus 1981 waren er nieuwe programma's ingevoerd voor de vakken Nederlands, Engels, aardrijkskunde en Fries. Per 1 augustus 1982 zijn voor de

overige vakken nieuwe programma's ingevoerd. Dit betrof de vakken Frans, Duits, geschiedenis, natuurkunde, scheikunde, wiskunde, economische wetenschappen, tekenen, handvaardigheid, pedagogiek, theologie. Tevens heeft een Werkgroep Maatschappijleer een advies samengesteld.

De cursusduur voor alle vakken bedraagt voor de tweedegraads opleiding vier jaar. Het programma is samengesteld uit een vakinhoudelijk en een onderwijskundig deel. De lestijden zijn vastgesteld op acht uur per week, gedurende vier jaar. Dit betekent dat in veel gevallen de eerstejaars studenten twee avonden per week naar het instituut komen om colleges te volgen. Deze verzwaring heeft geleid tot een geringere aanmelding van eerstejaars studenten.

De geherstructureerde opleiding is nu een professionele lerarenopleiding. Het vraagt van de leiding van elk instituut een grote krachtsinspanning om deze doelstelling te bereiken. Juist op een moment dat men de docenten nodig heeft om mee te werken aan de uitvoering van de herprogrammering, moet men een aantal docenten of minder overuren opdragen of ontslaan. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het beleid, dat het aantal overuren tot een minimum moet worden teruggebracht. Op alle instituten hebben de besturen in samenwerking met de directies de richtlijnen betreffende het reduceren van het aantal overuren loyaal uitgevoerd. Een steeds groter percentage van de lessen aan de m.o.-instituten wordt gegeven binnen de normbetrekking.

Begin december is een tweedaagse conferentie gehouden waarvoor twee docenten per afdeling werden uitgenodigd om met de onderwijskundigen van gedachten te wisselen over de herprogrammering. Meer dan tweehonderd docenten bezochten deze conferentie. Het was een goed begin om de opzet van een geherstructureerde opleiding meer ingang te doen vinden in alle afdelingen van een m.o.-instituut.

In het Onderwijsverslag 1981 is verslag gedaan van het probleem van de huisvesting. Dit blijft een voortdurende zorg, ook in het kalenderjaar 1982, al kan gezegd worden, dat alle betrokkenen zeer actief zijn in het vinden van oplossingen, waarbij de deeltijdlarerenopleidingen de ruimtelijke capaciteiten van de voltijddopleidingen optimaal benutten.

V.4.3 De opleidingen voor het beroepsonderwijs

Bij de dagopleiding voor leraren te Eindhoven, onder het bevoegd gezag van het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs (NGOLB) konden voor de vierde maal eerstejaars studenten worden ingeschreven. Voor het eerst meldden zich meer studenten aan dan het aantal dat geplaatst zou kunnen worden. De interesse voor de opleiding voor wis- en natuurkunde bleef echter nog beneden de verwachtingen. Van de 180 aangemelde studenten konden er 136 geplaatst worden. Het totale studentenbestand steeg hiermee tot 387, als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen: bouwtechniek I en II: 87, motorvoertuigentechniek I en II: 41, elektrotechniek I en II: 126, mechanische techniek I en II: 89, werktuigbouwkunde I en II: 10, bouwkunde I en II: 10 en wis- en natuurkunde: 24.

In het begin van 1982 werd de ministeriële goedkeuring verkregen voor de nieuwbouw van de nieuwe lerarenopleiding te Eindhoven. Deze definitieve huisvesting kon gerealiseerd worden in een huisvestings-integratieproject tussen het NGOLB en de Technische Hogeschool te Eindhoven. De verwachting is dat in het cursusjaar 1985/1986 de nieuwe huisvesting betrokken zal kunnen worden.

Bij een aantal deeltijddopleidingen van het NGOLB werden éénjarige (deeltijd)opleidingen begonnen voor het behalen van het diploma pedagogisch-didactische voorbereiding. Deze opleidingen zijn van belang voor bezitters van bevoegdheidsverklaringen en voor

die van diploma's met zogenaamde afgeleide bevoegdheden. Ook werd bij één van de deeltijdopleidingen de mogelijkheid geopend om tweedegraads opleidingen te volgen in chemische laboratoriumtechniek en medisch-biologische laboratoriumtechniek. Uitvoering werd in 1982 door het NGOLB aandacht besteed aan een aantal problemen van de deeltijdopleidingen, nl. de daling van het studentenbestand en de praktisch-technische bekwaamheden van de afgestudeerden. De oplossing voor de problemen wordt gezocht in de richting van een aangepaste opleidingsstructuur met differentiatiemogelijkheden. Hierdoor zou maximaal gebruik gemaakt kunnen worden van reeds aanwezige technische kennis en praktijkervaring, zodat verwacht wordt een meer acceptabele studie-omvang te kunnen realiseren.

Rekening houdend met een optimaal opleidingsaanbod voor de studenten werden de eerste stappen gezet voor de regionalisering van de deeltijdopleidingen.

V.4.4 De academies voor lichamelijke opvoeding

Op de academies voor lichamelijke opvoeding is eveneens een onderzoek verricht naar de audiovisuele media. Gesignaleerd is, dat er minder mogelijkheden zijn om een basisprogramma uit te voeren, aangezien er daarvoor geen medewerkers in dienst zijn en men over een minimaal aantal apparaten beschikt. Niettemin proberen een aantal enthousiaste medewerkers de studenten de beginselen van het werken met audiovisuele apparatuur bij te brengen. Het ontbreken van deskundig personeel en het ontbreken van adequate voorzieningen zijn des te pijnlijker, omdat bij deze opleiding het 'bewegen' van de studenten veel baat zou kunnen hebben bij een goede audiovisuele dienst.

Daar aan het einde van 1982 de algemene examencommissie m.o. lichamelijke opvoeding een groot aantal kandidaten (ongeveer 100) van de twee jaren geleden opgerichte particuliere part-time Speciale Academie Lichamelijke Opvoeding (SPALO) examineerde, heeft de inspectie extra aandacht aan het examineren door de algemene examencommissie besteed. In overleg met de algemene commissie heeft de inspectie een bijdrage kunnen leveren aan het vast te stellen examenreglement, alsmede aan het formuleren van de uitvoeringsvoorschriften.

Examinatoren, assessoren en de algemene examencommissie (organisatie) hebben zich met veel inzet aan hun taak gewijd en de examens zijn op een goed niveau afgenomen. Het examen bij de algemene examencommissie, dat zich binnen een tijdsbestek van ongeveer vijf maanden afspeelt, kan zeer zeker de vergelijking met de instituutsexamens van de bijzondere commissie doorstaan.

V.4.5 Pedagogische academies (PA) en opleidingsscholen voor kleuterleidsters (OK)

In 1982 is bijzondere aandacht besteed aan twee opleidingsaspecten:

- de rol van deze opleidingen in het onderwijs aan culturele minderheden (cumi);
- de integratie voorbereidende bijscholing (IVB).

Voorafgaande aan een beknopte weergave van bevindingen ten aanzien van deze twee aspecten, volgen hier eerst enkele opmerkingen van meer algemene aard over de stand van zaken in beide typen opleidingen.

V.4.5.1 *Algemene opmerkingen over OK's en PA's*

In 1982 zijn - zoals elders in dit verslag wordt uiteengezet - belangrijke stappen gezet op de weg die moet leiden naar de nieuwe Pedagogische Academie voor onderwijsgeven in het basisonderwijs (PABO).

De wetgevende arbeid werd afgerond. Met belanghebbenden werd een principe-akkoord bereikt over een sociaal plan dat dient om de rechtspositionele gevolgen van fusies zoveel mogelijk op te vangen, een concept-a.m.v.b. maakte het mogelijk zich een vrij duidelijk beeld te vormen van de toekomstige PABO.

Al is het op zichzelf van veel gewicht dat er op al deze punten meer duidelijkheid is geschapen, het betekent niet dat de situatie waarin de opleidingsinstituten zich bevinden, en de omstandigheden waaronder de voorbereiding op de PABO moet plaatsvinden, ideaal zijn. In haar dagelijkse contact met de opleidingen ervaart de inspectie hoe diep ingrijpend de PABO-operatie is. Fusie en integratie zijn processen waarin veelal heel verschillende werelden elkaar ontmoeten en niet zelden op elkaar botsen. Dit roept spanningen op, die nog vergroot worden doordat een aantal van de onmiddellijk betrokkenen - hetzij op korte termijn door het teruglopen van het aantal studenten, hetzij op iets langere termijn door het aantal formatieplaatsen dat voor de PABO in uitzicht is gesteld - hun positie bedreigd weten. Het is geen geringe opgave onder deze omstandigheden goed gemotiveerd te blijven en met enthousiasme niet alleen het dagelijks werk te verrichten, maar bovendien nog een bijdrage te leveren aan het ontwerpen van een vernieuwde opleiding. Voor een aantal PA's komt daarbij nog de complicerende omstandigheid dat het uitermate moeilijk blijkt - ondanks de getroffen aanmoedigingsmaatregelen - op een verantwoorde wijze hun h.a.v.o.-top af te stoten. Wie zich er rekenschap van geeft, dat bij al het bovenstaande nog een steeds complexer wordend takenpakket van de opleidingsdocenten komt (applicatie- en IVB-cursussen, andere nascholingsactiviteiten, cumi-taken etc.) zal zich kunnen voorstellen, dat de inspectie zich wel eens bezorgd afvraagt hoe groot de spankracht van directies en docenten zal zijn. Uiteraard kunnen maatschappelijke ontwikkelingen niet worden stilgelegd en moet het onderwijs er adequaat op reageren. Toch wordt het tijd zich bij het toedelen van taken aan dat onderwijs (en de opleidingen voor onderwijsgeevenden staan daarbij altijd in het brandpunt, omdat van hen verwacht wordt dat ze initieënd werk verrichten) zorgvuldig en vervuld van zorg af te dragen, of de grenzen die gesteld moeten worden aan het takenpakket van onderwijsgeevenden daarmee niet overschreden worden.

Het hiervoor geschetste beeld is niet opwekkend. Des te verheugender is het, dat er doorgaans in de OK's en PA's serieus en met toewijding gewerkt wordt, zowel door docenten als door studenten.

V.4.5.2 De opleidingen en het onderwijs aan culturele minderheden

Bestudering van de instituuwerkplannen en een gerichte bevraging tijdens schoolbezoeken maakten duidelijk, dat het vrij gunstige beeld dat over de cumi-activiteiten in de initiële opleiding en in de nascholing naar voren kwam, in feite erg geflatteerd is. Op een vrij groot aantal instituten bleek namelijk de feitelijke situatie niet in overeenstemming met de door middel van de enquête verkregen indruk. In het algemeen bleek, dat vooral zaken die als structureel werden beschouwd, in werkelijkheid een duidelijk incidenteel karakter droegen. Duidelijk werd, dat op 30 à 35% van de scholen nauwelijks aandacht wordt besteed aan de cumi-problematiek. 30% van de OK's en 27% van de PA's stellen het probleem alleen aan de orde in een project(week), bij 13% van de PA's komt het incidenteel aan de orde, meestal in causaal verband met andere onderwijsinhouden. Ook in de zogenaamde Edokalessen is de aandacht gering (ongeveer 10%), evenals in nascholingsverband (op 12% van de PA's). Daarentegen is vooral in regio's met een hoog percentage buitenlandse kinderen de aandacht voor de cumi-problematiek snel gegroeid. Niet alleen in de theorielessen wordt in toenemende mate aandacht besteed aan cumi-vraagstukken, maar ook tijdens de stage krijgen de studenten de gelegenheid ervaringen op te doen op scholen met een hoge concentratie buitenlandse kinderen.

Ook de meer specifieke nascholingsactiviteiten, zoals bijscholingscursussen onderwijs anderstaligen (BOA-cursussen), introductiecursussen voor buitenlandse leerkrachten (CBL-cursussen) en applicatiecursussen voor buitenlandse onderwijzers (ACBL-cursussen) zijn meestal op instituten in dergelijke regio's geconcentreerd.

Aan negen opleidingsinstituten (3 OK's en 6 PA's) ving een driejarig cumi-project aan, het project Intercultureel Onderwijs Opleidingen (PICOO). Opdracht is: bouwstenen te leveren voor de instituutswerkplannen voor andere opleidingen, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan acculturatie, eerste opvang, Nederlands als tweede taal en onderwijs in eigen taal en cultuur.

De driejarige projecten in Middelburg en Assen, die zich in het bijzonder richtten op de zeer speciale situatie van de Molukse leerlingen, zijn afgesloten. De ervaringen die men heeft opgedaan met bi- en intercultureel onderwijs zullen door middel van een rapportage ook ter beschikking komen van andere opleidingsinstituten. Op scholen waar buitenlandse studenten de initiële opleiding volgen, laat men zich pessimistisch uit over de studieresultaten van deze studenten. Hoewel hun vooropleiding toelating rechtvaardigt, blijkt een slechte of onvoldoende beheersing van het Nederlands: het grote struikelblok te zijn. Het betreft hier overigens een tot nu toe zeer beperkt aantal studenten die hun vooropleiding niet in Nederland, maar in het thuisland genoten hebben.

In 1982 ontvingen de eerste zeventien buitenlandse onderwijzers de Nederlandse akte van bekwaamheid als volledig bevoegd onderwijzer na het volgen van de tweejarige applicatiecursus voor buitenlandse leerkrachten (ACBL). Het betrof twaalf Turken, drie Spanjaarden, één Portugees en één Marokkaan, die reeds als leerkracht eigen taal en cultuur werkzaam zijn in het Nederlandse onderwijs.

De cursus werd in 1982 voor het eerst afgerond in Rotterdam, volgend jaar zal dat ook het geval zijn in Hengelo en Eindhoven. Door de grote onderlinge verschillen in beheersing van het Nederlands en de verschillen in structuur van de thuistaal van de cursisten blijkt het erg moeilijk een voor alle cursisten doelmatig curriculum vast te stellen. De cursussen zouden meer rendement kunnen opleveren als de werkvormen zouden kunnen worden aangepast aan de behoefte, het niveau en het tempo van de individuele student. Overigens blijkt ook hier de gebrekkige beheersing van het Nederlands een struikelblok te zijn.

Een vergelijkbare problematiek doet zich voor bij de zogenaamde introductiecursussen (CBL-cursussen), die op vijf plaatsen worden gegeven en die tot doel hebben de buitenlandse onderwijzer in staat te stellen de eerste beginselen van het Nederlands te leren en zijn taalbeheersing te vergroten. In een aantal gevallen legt men hier een grotere nadruk op individualisering, maar ook hier is sprake van een nog te weinig professionele aanpak door gebrek aan ervaring van docenten.

Het is een verheugend verschijnsel dat tussen de docenten van de ACBL- en CBL-cursussen een samenwerking tot stand is gebracht, die moet leiden tot uitwisseling van ervaringen, afstemming van programma's en bevordering van eigen deskundigheid.

V.4.5.3
*Integratievoorbereidende
bijscholing (IVB)*

In de praktijk is het nascholingsconcept, zoals vastgesteld in het Raamplan IVB door de programmacommissie, goed bruikbaar gebleken. Het abstractieniveau is zo hoog, doelstellingen en gewenste inhouden zijn zo ruim geformuleerd en sluiten zo duidelijk aan bij wat er in het algemeen over schoolwerkplanontwikkeling wordt gedacht, dat vrijwel ieder ermee uit de voeten kan.

De door de programmacommissie aanbevolen holistische werkwijze wordt in veel gevallen niet gevolgd. Het op betrekkelijk abstract niveau praten over een scholingsconcept om na vaststelling daarvan de consequenties te ervaren in de onderwijspraktijk, wekt vaak weerstand. In veel gevallen wordt de andere weg gevolgd: vanuit concrete probleemstellingen probeert men de werkwijze te bepalen en pas daarna te analyseren welke opvattingen over onderwijs, opvoeding en mensbeschouwing daarachter zitten. De doelstellingen, genoemd in het Raamplan IVB, zijn zeer ruim geformuleerd. Hetzelfde geldt bijgevolg voor de cursusinhouden waarbij wordt aangegeven dat nascholingsdocenten en cursisten zelf zullen moeten bepalen in welke mate en met welke diepgang die cursusinhouden aan de orde gesteld zullen worden. In de opbouw van de cursus zijn twee fasen voorzien: verkenning van de

schoolwerkelijkheid, invulling van (delen van) het schoolwerkplan. Hoever men komt, hangt in hoge mate af van de beginsituatie van de scholenkoppels. De vraag of de doelstellingen in een tweejarige cursus gerealiseerd kunnen worden, is niet eenduidig te beantwoorden, zeker niet als de cursusgevers - zoals veelal het geval is - de procesdoelen van groter belang achten dan de produktiedoelen. Het ontwikkelen van vaardigheden in het hanteren van processen staat centraal. De k.o./l.o.-koppels komen voor een groot deel zeker met de verwachting dat hulp wordt geboden bij schoolwerkplanontwikkeling. De neiging bestaat het 'nut' van de cursus af te meten aan de mate waarin een produkt wordt gerealiseerd. Tijdens de cursus worden de koppels gevoeliger voor het proces. Het is opvallend, dat in de tweejarige cursus vrijwel altijd wordt gestreefd naar het bereiken van procesdoelen in het eerste jaar en naar een voorzichtige aanzet voor een (deel)schoolwerkplanprodukt in het tweede jaar.

Het door de programmacommissie ontwikkelde materiaal kan worden geordend in de volgende rubrieken: de grote lijnen van een cursus IVB, de achtergrondinformatie voor docenten, de informatie over inhoudelijke onderwerpen, mogelijke cursusactiviteiten en direct bruikbare hulpmiddelen voor docenten.

Het schriftelijk materiaal is allereerst bedoeld voor de nascholingsdocenten. In het algemeen wordt het erg op prijs gesteld. Wat wordt gebruikt, is sterk afhankelijk van de opzet van de cursus en vanzelfsprekend hangt hiermee ook de mate van waardering samen. Vooral de Blauwdruk Basisschool en het Formulier voor analyse van de beginsituatie worden veel gebruikt.

In het algemeen worden van docenten nascholing drie soorten deskundigheid vereist, namelijk agogische kwaliteiten, pedagogisch-didactische en onderwijskundige kwaliteiten en vakinhoudelijke kennis. Tekorten treden vooral op ten aanzien van agogische kwaliteiten en in mindere mate met betrekking tot het pedagogisch-didactisch handelen. Een massale voorscholingsoperatie om deze tekorten op te heffen, is niet het meest geschikte middel gebleken. Het is de vraag of men cursussen kan organiseren, waar mensen hun tekorten aan deskundigheid op dit gebied kunnen wegwerken. Een algemeen probleem is wie nu eigenlijk de scholers kan scholen. Korte trainingscursussen op basis van duidelijk gerichte vragen worden soms aanbevolen. Duidelijk is, dat men het meest behoefte heeft aan heldere, direct toepasbare informatie. Een aantal instituten lossen het probleem op door nog niet deskundige docenten met meer ervaren docenten te laten meelopen in de cursus. Al doende leert men.

De ondersteuning van de overheid met betrekking tot de komende integratie k.l.o. loopt tot dusver langs twee gescheiden wegen. De activiteiten, waarbij nadruk ligt op algemene ondersteuning en systeembegeleiding, worden verricht door de schoolbegeleidingsdiensten en alles wat in de sfeer van de nascholing ligt, door de opleidingsinstituten. Deze taken zijn echter zo sterk met elkaar verweven, dat het voor het personeel van kleuter- en lagere scholen niet duidelijk is wat tot de competentie van schoolbegeleidingsdienst en wat tot die van de opleidingsinstituten behoort. De hoofdlijn van de ondersteuning door de schoolbegeleidingsdiensten loopt via activeringsprojecten. Hoewel er sprake is van een voorrangsregeling voor activeringsscholen om deel te nemen aan de IVB, is er structureel geen sprake van afstemming van inhouden en werkwijzen. Ondanks het ontbreken van een beleid, dat noodzakelijk gericht is op samenwerking van schoolbegeleidingsdiensten en opleidingsinstituten, is de schoolbegeleidingsdienst in een aantal gevallen toch bij de IVB betrokken. De rol van de schoolbegeleidingsdiensten in de cursussen is zeer gevarieerd: van nauwelijks enige bemoeienis enerzijds tot een zeer nauw overleg tussen instituten en diensten anderzijds. De belangstelling van scholenkoppels om deel te nemen aan de IVB-cursussen is tot nu toe gering. Daarvoor zijn een aantal oorzaken aan te wijzen zoals:

- a. het is scholenkoppels niet altijd even duidelijk hoe IVB zich verhoudt tot andere nascholingsactiviteiten, met name de activering. Scholen vragen zich af welke specifieke

V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.4 Hoofdingspectie Opleidingen van Onderwijsgeven V.5 Hoofdingspectie speciale diensten II

V.4.5 PA/OK V.5.1 Bouwkundige inspectie

- uit de activiteiten van de cursus voortkomende - doelen met behulp van de IVB worden gediend;

b. in tegenstelling tot de activeringsprojecten, die worden begeleid door de schoolbegeleidingsdiensten, zijn voor de scholenkoppels die deelnemen aan de IVB geen extra faciliteiten beschikbaar: dat houdt onder meer in dat de cursus buiten schooltijd gegeven moet worden en dat de opdrachten, die voortvloeien uit de cursus, in veel gevallen niet tijdens de schooltijd kunnen worden uitgevoerd. De zogenaamde 90/30 uren-regeling heeft ten aanzien van dit punt voor enige bijsturing gezorgd en de werkwijze binnen de cursussen in gunstige zin beïnvloed;

c. op grond van rechtspositionele overwegingen is er veel verzet van de vakbonden;

d. de integratie k.l.o. is een onvrijwillig proces én een innovatieproces. Naast andere verplichtingen - ouderparticipatie, veel overlegsituaties, applicatie, etc. - is IVB vaak de sluitpost.

Een zeker niet in eerste instantie bedoeld, maar wel optredend neveneffect is de positieve uitwerking die de IVB heeft voor de deelnemende opleidingsinstituten. In velerlei opzichten zijn het ervaringen opgedaan in de cursussen, die bijgedragen hebben aan ontwikkelingen in de opleidingsinstituten zelf. Te denken valt aan de volgende punten:

a. samenwerking tussen PA's en OK's bij opzet en uitvoering van de IVB-cursussen is in veel gevallen een eerste gelegenheid waarin docenten van beide instituten met elkaars opvattingen en doelen in een praktijksituatie kennis maken. In het kader van de komende integratie worden in de IVB de eerste gesprekken gevoerd over een gezamenlijke schoolwerkplanontwikkeling;

b. in de meeste instituten wint het inzicht veld, dat het gaat om een beroepsopleiding, waarin contact met de praktijk niet kan worden gemist; ervaringen opgedaan in de IVB, maken vaak duidelijk hoever de praktijk in de initiële opleiding van de werkelijkheid afstaat;

c. de doelen die IVB beoogt, hebben effect op het nadenken over eigen opleidingsdoelen;

d. het inzicht wint veld, dat werkvormen en werkwijzen die worden geprogrammeerd in de IVB alleen maar geloofwaardig zijn, als ze ook in de initiële opleiding worden geleerd en toegepast;

e. het proces van schoolwerkplanontwikkeling op de k.l.o.-scholen is een goede spiegel voor de schoolwerkplanontwikkeling op eigen instituten. De problemen zijn voor een deel dezelfde. Vooral de docenten, die deelnemen in de IVB, hebben een leerervaring opgedaan, die van groot belang is voor de schoolwerkplanontwikkeling op het eigen instituut.

V.4.5.4 Emancipatie

In het studiejaar 1981/1982 heeft de inspectie een overzicht samengesteld van het aantal mannelijke en vrouwelijke docenten op de nieuwe lerarenopleidingen, de m.o.-instituten en de opleiding voor de leraren voor het beroepsonderwijs. Bij de nieuwe lerarenopleidingen is de verhouding van mannelijke en vrouwelijke docenten, die full-time in dienst zijn 5 : 1. Bij de docenten met een part-time dienstverband is de verhouding 6 : 5. Bij de m.o.-opleidingen, inclusief de academies voor lichamelijke opvoeding, zijn er full-time docenten aangesteld in een verhouding van 7 : 1. Er zijn meer vrouwen aangesteld in een part-time betrekking: de verhouding 6 : 1. De deeltijdsopleidingen voor het beroepsonderwijs hebben weinig docenten met een volledige weektaak in dienst. Onder diegenen die in dit kader een volledige betrekking hebben, treft men geen vrouwen aan. Bij het grote aantal docenten in part-time dienstverband treft men enkele vrouwen aan: de verhouding is hier 50 : 1. Er blijken momenteel nog te weinig vrouwen te zijn, die de vereiste opleiding voor deze onderwijssoort bezitten.

V.5 Hoofdinspectie speciale diensten II

V.5.1 Bouwkundige inspectie

Alvorens een cijfermatige opsomming te geven van de bouwplannen, die in 1982 door de bouwkundige inspectie zijn beoordeeld, is het goed een kort historisch overzicht te geven van de ontwikkelingen op het gebied van de scholenbouw voor het kleuteronderwijs, het lager onderwijs en het buitengewoon onderwijs.

Tot in de vijftiger jaren bestond het schoolgebouw uit een aantal leslokalen gelegen aan een gang met daarop uitkomende toiletten. Deze gebouwen waren slechts geschikt voor klassikaal onderwijs en een frontale instructie. Het Bouwbesluit l.o. is op deze bouwwijze ook volledig afgestemd. De beoordeling van de bouwplannen leverde weinig moeite. Rond 1960 ontstond behoefte aan halruimte, voornamelijk voor vieringen, ouderavonden, e.d. De lokalen werden gegroepeerd om de halruimte. In verband met de in het Bouwbesluit gestelde bezonningseis werden de hallen veelal op het noorden gesitueerd terwijl in verband met daglichttoetreding grote glaswanden werden toegepast, hetgeen deze hallen minder geschikt maakte voor het onderwijs. Naarmate het onderwijs zich meer ontwikkelde en flexibele onderwijsvormen meer gestalte kregen, ontstond behoefte aan extra ruimte naast de leslokalen. Dit resulteerde in de bouw van een zgn. gemeenschapsruimte / multifunctionele ruimte. Een ruimte, die kan worden benut voor allerlei vormen van expressie.

Een opzet, die uitgaat van twee of drie rijen leslokalen verbonden met een in het midden van het bouwplan gelegen halruimte werd vaak toegepast. Lokalen en multifunctionele ruimte werden gescheiden door patio's o.a. om geluidsoverlast in de leslokalen te vermijden. Deze opzet bleek in de praktijk toch minder te voldoen omdat in verband met toezicht e.d. veelal klassikaal van de multifunctionele ruimte gebruik moest worden gemaakt.

Naarmate in het onderwijs meer aandacht werd gegeven aan individualisering, is de behoefte ontstaan om de multifunctionele ruimte meer direct bij de leslokalen te laten aansluiten, waardoor ook het in deze multifunctionele ruimte begrepen documentatiecentrum vanuit de leslokalen direct bereikbaar is.

Reeds tijdens de periode van voorbereiding van de WBO kwamen in de eerste jaren van 1970 ontwikkelingen op gang bij nieuwbouw van scholen voor g.l.o. die rekening hielden met mogelijke uitbreiding met de kleuterafdeling. Het bouwen van afzonderlijke kleuterscholen werd ontraden. Met de bouw van gecombineerde kleuter- en lagere scholen werd dan ook reeds in het begin van de 70'er jaren begonnen.

Voor de bouw van gecombineerde kleuter- en lagere scholen waren de beide Bouwbesluiten niet geheel toepasbaar. Dit resulteerde in een door de bouwkundige inspectie opgesteld wenkenblad, met een zodanige interpretatie van de beide Bouwbesluiten, dat deze gecombineerde bouw wel mogelijk werd.

Door terugloop van het aantal leerlingen bij k.o. / l.o. ontstond in de loop der jaren leegstand van leslokalen, die werd benut om het kleuteronderwijs te integreren; hoofdzakelijk in scholen voor g.l.o. De Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o. / l.o. gaf hiertoe een extra stimulans. Ten einde misstanden op dit gebied te voorkomen, heeft de bouwkundige inspectie samen met de inspectie k.o. / l.o. richtlijnen ontwikkeld voor het huisvesten van kleuterklassen in gebouwen voor g.l.o. Als gevolg van de teruggang in de economie en de krappe geldmiddelen ook bij de lagere overheden dienen de kosten van de bouw van de basisscholen te worden gerealiseerd binnen de kapitaalsvergoedingen, hetgeen dikwijls en vooral voor verbouwingsplannen problemen oplevert. Dit stelt grote eisen aan de vindrijkheid van de bouwkundige inspectie. Een bijzondere problematiek ontstond in de stadsvernieuwingsgebieden. Door de schaarste aan grond en de stringente voorschriften van stedebouwkundige aard vereist de vervanging van oude schoolgebouwen in de stadsvernieuwingsgebieden veel

aandacht. Hier komt nog bij dat juist in de oude stadswijken het aantal buitenlanders verhoudingsgewijs groot is. Dit punt vraagt ook bij de planopzet van een nieuw of te verbouwen schoolgebouw extra voorzieningen en een flexibele indeling van de onderwijsruimten, vooral met betrekking tot de vorming van kleine groepen leerlingen. De beoordeling van de bouwplannen is door dit alles in de loop der jaren omvangrijker, maar ook ingewikkelder is geworden. Bijzondere aandacht wordt ook gevraagd voor het probleem van de energiebesparende maatregelen.

Bezien we de ontwikkeling op het gebied van het buitengewoon lager onderwijs dan kan worden geconstateerd, dat in de laatste decennia de bouw van scholen voor b.l.o. een geweldige vlucht heeft genomen. De huisvestingsvoorzieningen voor het gehandicapte kind lieten in de jaren vóór 1960 veel te wensen over. De grotere differentiatie van dit speciaal onderwijs vond en vindt zijn weerslag in de behoefte aan speciale schoolgebouwen. Voor het l.o.m.-onderwijs, dat zich in de 60er jaren heel sterk ontplooid, werd niet zelden een toevlucht gezocht in huisvestingsmogelijkheden in bestaande oude lagere scholen, die dan zo goed mogelijk werden aangepast. De huisvesting van de negentien schoolsoorten van het b.l.o. met z'n specifieke ruimten vraagt om een intensief overleg met de bevoegde gezagsorganen. De ontwikkelingen bij het voortgezet buitengewoon onderwijs zijn vaak zeer complex en vragen dientengevolge bijzondere aandacht.

Mede door de krapte aan geldmiddelen vraagt de bouw van scholen voor het b.l.o. zeer veel aandacht van alle betrokken partijen.

Tot slot nog een enkel woord over de accommodaties ten behoeve van de lichamelijke opvoeding en de multifunctionele accommodaties, waarbij een toename van het gebruik van sporthallen valt te constateren. Alhoewel de bouw van sporthallen voor de gemeenschap op zich een goede zaak is te noemen, moet er voor worden gewaakt dat de belevingswereld van leerlingen in de lagere-schoolleeftijd niet te veel geweld wordt aangedaan. Het spelelement van deze kinderen is immers duidelijk anders gericht dan dat van de ouderen. De bouw van multifunctionele accommodaties waarin ook scholen zijn gehuisvest, is in het jaar 1982 afgenomen, wellicht mede ten gevolge van het feit, dat de beheers- c.q. exploitatielasten een groot beslag leggen op de beschikbare middelen van de lagere overheden.

Uit de cijfers van het aantal aanvaardbaar verklaarde bouwplannen over het jaar 1982 (zie tabel) kunnen enige conclusies worden getrokken.

Het aantal nieuwbouwplannen in district III is lager dan het landelijke percentage en aanmerkelijk lager dan het aantal nieuwbouwplannen in district II, terwijl het aantal noodschoolgebouwen en de uitbreiding in noodbouw belangrijk groter is ten opzichte van de beide andere districten. Een verklaring hiervoor kan wellicht worden gevonden in een sterkere daling van het aantal leerlingen in het Zuiden van het land en een grotere leegstand.

Opvallend is ook dat het aantal integratieverbouwingen landelijk bijna een derde deel uitmaakt van de aangeboden bouwplannen; een ontwikkeling, die mede een gevolg is van de Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o./l.o. en dus niet uitsluitend aan de behoefte tot integratie mag worden toegeschreven.

Tabel Aanvaardbaar verklaarde bouwplannen over het jaar 1982

	district I k.o./l.o./b.l.o.	district II k.o./l.o./b.l.o.	district III k.o./l.o./b.l.o.	k.o./l.o./b.l.o. landelijk k.o./l.o./b.l.o.
Ingezonden bouwplannen 1982:	216	182	186	584
overige	73	91	109	273
	289	273	295	857
Aanvaardbaar verklaarde plannen en diverse adviezen 1982				
A. Bouwplannen	district I k.o./l.o./ b.l.o.	district II k.o./l.o./ b.l.o.	district III k.o./l.o./ b.l.o.	k.o./l.o./b.l.o. landelijk k.o./l.o. b.l.o.
- nieuw permanent	61 = 27%	63 = 30,1%	38 = 17%	162 = 24,5%
- verbouw c.q. uitbreiding				
permanent	52 = 23%	42 = 20%	44 = 20%	138 = 21%
t.b.v. integratie k.o./l.o.				
- verbouw c.q. uitbreiding	52 = 23%	67 = 32%	63 = 28,5%	182 = 27,5%
- afzonderlijke gymnastiek- lokalen	19 = 8,5%	6 = 3%	8 = 3,5%	33 = 5%
- sporthallen	5 = 2%	2 = 1%	7 = 3%	14 = 2%
- noodbouw schoolgebouwen	5 = 2%	5 = 2,4%	16 = 7%	26 = 4%
- uitbreiding noodbouw	33 = 14,5%	24 = 11,5%	46 = 21%	103 = 16%
Totaal	227 = 100%	209 = 100%	222 = 100%	658 = 100%
B. Overige				
- gebreken en voorzieningen	14	25	28	67
- energiebesparing	9	14	15	38
- geluidshinder	3	3	3	9
- beroepzaken	6	1	4	11
- diversen	26	43	43	112
- adviezen t.b.v. BO/SP	7	14	11	32

(Cijfers afkomstig van de bouwkundige inspectie)

VI. STUDIEFINANCIERING

VI.1 Rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

VI.1.1 Studiejaar 1982/1983

Op 23 juli 1982 zijn de normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten voor het studiejaar 1982/1983 door de minister van onderwijs en wetenschappen bekend gemaakt aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

a. Financiële normen en rijksstudietoelagen (RS)

Voor het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs zijn de maxima opgetrokken tot f 11 230 en f 7 570 respectievelijk voor uit- en thuiswonende studenten (exclusief het verschuldigde collegegeld en w.o. inschrijfgeld).

De budgetten van f 11 230 resp. f 7 570 zijn voor een w.o.-student verhoogd met f 150 inschrijvingsgeld en met het verschuldigde collegegeld, zodat, bij een verschuldigd collegegeld van f 750 de maximale toelage voor een uitwonende w.o.-student f 12 130 bedraagt. Het budget voor een h.b.o.-student wordt verhoogd met het verschuldigde collegegeld van f 650, zodat de maximale toelage voor een uitwonende h.b.o.-student f 11 880 bedraagt.

De maximale toelage voor de opleiding tot kleuterleidster, welke opleiding niet behoort tot het hoger beroepsonderwijs, is in het cursusjaar 1982/1983 voor een uitwonende student f 9 300 en voor een thuiswonende studerende f 5 640.

b. Vorm van de toelage

De studietoelagen worden in de regel als gemengde toelage verstrekt, dat wil zeggen dat de toelage deels uit een beursbedrag en deels uit een renteloos voorschot bestaat. Voor studerenden in het wetenschappelijk onderwijs zal een bodembedrag van f 1 730 worden gehanteerd; voor studerenden in het hoger beroepsonderwijs is dit bodembedrag f 1 700. Deze bedragen worden geheel als renteloos voorschot verstrekt. Voor zover de toelage hoger is dan het bodembedrag zal zij worden uitgekeerd in de verhouding 70% beurs en 30% renteloos voorschot.

De toelagen voor de opleiding tot kleuterleidster zijn als regel in de vorm van 60% beurs en 40% renteloos voorschot verstrekt. Zij kennen dus geen bodembedrag.

c. Financiële normen van de tegemoetkomingen in de studiekosten (TS)

Onder studiekosten waarin kan worden tegemoetgekomen, worden verstaan de directe studiekosten (boeken, leermiddelen e.d.), eventueel de reiskosten (voor thuiswonende leerlingen) en voor uitwonende leerlingen de meerkosten van het uitwonend zijn; voor leerlingen van 16 en 17 jaar eventueel aan te vullen met een leeftijdstoeslag.

De maximale tegemoetkomingen in de directe studiekosten bedragen voor het schooljaar 1982/1983 f 400, f 520, f 670 of f 870, afhankelijk van de volgende indeling naar studierichting:

I f 400 voor: lager beroepsonderwijs: l.a.v.o., m.a.v.o.;

II f 520 voor: h.a.v.o., atheneum, gymnasium; economisch en administratief onderwijs; middelbaar sociaal en pedagogisch onderwijs (excl. m.b.o.-SB en m.b.o.-VP); middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs; middelbaar nautisch onderwijs.

III f 670 voor: middelbaar agrarisch onderwijs; middelbaar technisch onderwijs (excl. 1e leerjaar m.t.s.); middelbaar middenstandsonderwijs (waaronder de informatie-opleiding VVV).

VI STUDIE- FINANCIERING

VI.1 Rijksstudietoelagen VI.1.1 Studietoelagen 1982/1983 en tegemoetkomingen in de studiekosten

IV f 870 voor: eerste leerjaar middelbaar technische scholen; opleiding m.b.o.-SB; opleiding m.b.o.-VP.

Behalve in de studiekosten kan voor thuiswonenden worden tegemoetgekomen in de reiskosten. De normbedragen zijn met ingang van het schooljaar 1982/1983 gesteld op:

- voor leerlingen die op 1 augustus 1982 18 jaar of jonger zijn f 39 per km. doch ten hoogste f 1 170;
- voor leerlingen die op 1 augustus 1982 19 jaar of ouder zijn f 49 per km. doch ten hoogste f 1 470.

Voor uitwonende leerlingen zijn de maximale tegemoetkomingen (incl. boeken en leermiddelen) voor de genoemde categorieën als volgt vastgesteld:

categorie	leerlingen jonger dan 18 jaar	leerlingen van 18 jaar en ouder
I	f 3 420	f 5 580
II	f 3 540	f 5 700
III	f 3 690	f 5 850
IV	f 3 890	f 6 050

De tegemoetkoming wordt aan de ouders toegekend als de leerling op 1 augustus 1982 jonger is dan 18 jaar en aan de leerling zelf als deze op die datum 18 jaar of ouder is. Tegemoetkomingen in de studiekosten zijn inkomsten waarover, indien zij als periodiek inkomen worden aangemerkt, belasting en premie AOW/AWW zijn verschuldigd. Van de bedragen die aan de ouders zijn toegekend, worden de loonbelasting en de premie AOW/AWW voor rekening van het ministerie genomen, zodat deze bedragen als netto-uitkeringen kunnen worden beschouwd.

Na afloop van het kalenderjaar wordt aan alle ouders een jaaropgaaf gezonden waarop worden vermeld de tegemoetkomingen die in het kalenderjaar 1982 aan hen zijn uitbetaald en de daarover afgedragen loonbelasting en premies.

Tegemoetkomingen die aan de leerlingen zelf zijn toegekend omdat deze op 1 augustus van het betreffende schooljaar 18 jaar of ouder waren, behoren niet tot het inkomen van de ouders en komen dus niet voor op de jaaropgaven.

d. Tegemoetkomingen in de reiskosten of in de meerkosten van het uitwonend- zijn van stagiaires

In voorkomende gevallen wordt individueel nagegaan of een eventuele stagebeloning toereikend moet worden geacht om de reiskosten of kamerkosten te kunnen betalen. Blijkt dit niet het geval te zijn dan wordt een tegemoetkoming in die kosten verstrekt.

e. Leeftijdstoelagen tegemoetkomingen in de studiekosten

Binnen het kader van de bestaande regeling Tegemoetkoming in de studiekosten worden inkomensafhankelijke leeftijdstoelagen voor 16- en 17-jarige leerlingen verstrekt. Deze leeftijdstoelagen zijn een uitvloeisel van de tweede fase herstructurering kinderbijslag en kinderaftrek.

De maximale leeftijdstoelage bedraagt in het studiejaar 1982/1983 f 1 730.

Indien de leerling niet gedurende de gehele periode van 1 augustus tot en met 31 juli 16 c.q. 17 jaar is, wordt de leeftijdstoelage verstrekt over het aantal maanden waarin dat wel het geval is. In het studiejaar 1981/1982 zijn 183 531 leeftijdstoelagen toegekend.

f. Nationaliteit

1. Een van de mogelijkheden om als niet-Nederlander toch in aanmerking te kunnen komen voor een rijksstudietoelage vloeit voort uit art. 12 van de EEG-verordening, nummer 16-12-1968. Als een bepaalde staat toetreedt tot de Europese Gemeenschap,

betekent dit echter niet dat voornoemde verordening automatisch van toepassing is. Zo kunnen bij voorbeeld Griekse onderdanen thans nog geen beroep doen op deze verordening.

2. Met ingang van het studiejaar 1982/1983 is de regeling voor buitenlanders versoepeld in die zin, dat de voorwaarde dat de ouders en de studenten ten minste vijf jaar woonachtig moeten zijn in Nederland, is gewijzigd in ten minste drie jaar woonachtig in Nederland. Dat geldt ook voor de gevallen waarin de aanvraag van een vluchteling met de zgn. B-status niet gehonoreerd zou kunnen worden, enkel om het feit dat zijn / haar ouders niet drie jaar in Nederland wonen. De termijn van drie jaar is dan op de persoon zelf van toepassing, als ware hij / zij ouderloos.

g. Promotietoelagen

Met ingang van 1 juli 1982 is deze regeling beëindigd. Als overgangsmaatregel geldt, dat de voorbereidingskosten voor bestaande aanvragen worden gecontinueerd tot maximaal 2 jaar, plus aansluitende drukkosten. Aanvragen waarvan de begindatum van de voorbereiding voor of op 1 juli 1982 viel, konden eveneens in behandeling worden genomen voor maximaal 2 jaar, plus aansluitende drukkosten. Promovendi die uitsluitend voor een vergoeding van de drukkosten in aanmerking wilden komen, konden tot 1 juli 1982 een aanvraag hiertoe indienen uitsluitend voor zover de promotie voor 1 januari 1983 plaats zou vinden.

h. Franchise alimentatie

Met ingang van het studiejaar 1982/1983 geldt voor de alimentatie van de ouder aan de student een franchise van f 560. Daar deze alimentatie in feite dient te worden gezien als een ouderlijke bijdrage, zal dit bedrag met ingang van het studiejaar 1983/1984 voor de berekening van de toelage niet meer worden aangemerkt als 'inkomen van de student' en zal de franchise derhalve komen te vervallen.

i. Berekening ouderlijke bijdrage bij gescheiden ouders

De inkomens van (duurzaam) gescheiden ouders worden met ingang van het studiejaar 1982/1983 als twee aparte inkomens beschouwd, waarbij op elk inkomen de bijdrage-vrije voet van toepassing is. Met het inkomen van de andere ouder (degene aan wie het kind niet is toegewezen) behoeft echter geen rekening te worden gehouden indien:

- deze ouder schriftelijk verklaart dat hij / zij weigert verder bij te dragen en
 - de student meerderjarig is en
 - de toewijzing (bij de scheiding) ten minste vijf jaar geleden heeft plaatsgevonden.
- Bij weigering van een stiefouder zal op het inkomen van de echte ouder een halve bijdrage-vrije voet worden toegepast. Als de echte ouder evenwel kan aantonen meer dan de helft van het gezamenlijke inkomen van ouder en stiefouder in te brengen, kan op verzoek dit hogere percentage worden toegepast op de bijdrage-vrije voet.

j. Huwelijks toeslag, kindertoeslag en één-oudergezinstoeslag

Met ingang van het studiejaar 1982/1983 is de regel dat bij toepassing van deze toeslagen het bedrag boven het uitwonendenbudget geheel als renteloos voorschot wordt verstrekt, vervallen. In plaats hiervan is voortaan de gewone verdeling in beurs en renteloos voorschot van toepassing.

k. Studiebeëindiging

In het kader van harmonisatie van de toekenningsprocedures voor het h.b.o. en het w.o. is met betrekking tot het voltooien, staken of onderbreken van de studie besloten dat een toelage kan worden verleend tot en met de maand van studiebeëindiging plus één. Als de studie wordt onderbroken door ziekte, zal nog een maand extra worden verstrekt. Bepalend zal zijn het feitelijk moment van studiebeëindiging of -onderbreking.

VI STUDIE-FINANCIERING

VI.1 Rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

VI.1.2 Studiejaar 1981/1982

VI.2 Rentedragende studieleningen

VI.3 Invordering uitstaande schulden

VI.1.2 Studiejaar 1981/1982

In de loop van 1982 is de behandeling van de aanvragen voor het studiejaar 1981/1982 afgesloten. De definitieve cijfers over deze periode zijn als volgt:

	wetenschappelijk onderwijs	hoger beroepsonderwijs	overig voortgezet onderwijs**	totaal
Totale aantal toekenningen	52 665	70 927	348 008	471 600
Totale aantal afwijzingen	6 568	5 475	78 650	90 693
Waarvan:				
Wegens studie-resultaten	2 561	316	235	3 112
Wegens financiële omstandigheden	3 861	5 140	78 404	87 405
Wegens studie-resultaten en financiële omstandigheden	146	19	11	176
Verstrekte bedragen (in guldens)	414 359 000*	488 346 000	330 629 000	1 233 334 000
Waarvan: als beurs	216 751 000	254 310 000	330 629 000	801 690 000
Als renteloos voorschot	197 608 000	234 036 000	-	431 644 000
* incl. collegegeld				
** incl. leeftijdstoelagen 16/17-jarigen - bedragen netto				

VI.2 Rentedragende studieleningen

Meerderjarige studenten in het wetenschappelijk onderwijs of in het hoger beroepsonderwijs die niet in aanmerking komen voor een bepaalde rijksstudietoelage, of daarvan afzien, kunnen onder bepaalde voorwaarden een rentedragende studielening afsluiten.

Van deze mogelijkheid is als volgt gebruik gemaakt.

Opgenomen in het kalenderjaar 1982

aanvragen studiejaar 1981/1982		aanvragen studiejaar 1982/1983		totaal
aantal	in guldens	aantal	in guldens	aantal in guldens
418	2 014 100	563	2 946 350	981 4 960 450

Voor het studiejaar 1981/1982 was het maximaal op te nemen bedrag f 5 700; voor het studiejaar 1982/1983 is dit gesteld op f 6 000. De rentevoet voor het kalenderjaar 1982 bedraagt 11¼% (1983 10¾%).

VI.3 Invordering uitstaande schulden

De afdeling Invordering Schulden (IS) had ultimo 1981 een debiteurenbestand van 201 193 personen met een totale schuld van f 844 481 334. Dit bestand heeft betrekking op de renteloze voorschotten van degenen die nu in de terugbetalingsfase verkeren. In het jaar 1982 kwamen hier 29 557 debiteuren bij met een schuld van f 217 410 992.

Daarentegen werden in hetzelfde jaar 19 738 debiteuren afgevoerd die hun schuld geheel tot en met een totaal van f 47 973 151 hadden afgelost.

De afdeling heeft per ultimo 1982 derhalve 211 012 debiteuren in de administratie met een totale schuld van f 1 013 919 175.

Daarnaast staat aan direct invorderbare schulden een bedrag uit van f 15 410 987 verdeeld over 9 459 debiteuren.

Ten gevolge van het aanspreken van de Staat der Nederlanden als borg voor de aflossing van rentedragende studieleningen dient bovendien rekening te worden gehouden met een schuldbedrag van f 269 121,21 verdeeld over 51 debiteuren; van 11 debiteuren is, als gevolg van hun overlijden, de totale schuld, te weten f 63 902,60 buiten invordering gesteld. Dit bedrag is daarom in het bovenstaande niet opgenomen.

Het totale uitstaande te innen schuldbedrag is derhalve te stellen op f 1 048 150 730.

Het bedrag dat door studerenden die niet in de terugbetalingsfase verkeren, aan renteloze voorschotten is opgenomen, bedraagt op 31 december 1982 f 1 859 397 071.

Totale vordering op korte termijn f 2 907 547 801.

Het bedrag aan promesseschulden bedraagt ultimo 1982 f 18 551 477 gespreid over 37 527 debiteuren.

VII SAMENWERKING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

VII.1 Samenwerking tussen de landen van het koninkrijk

In 1982 had veelvuldig contact met de Nederlandse Antillen plaats.

Uitgangspunt bij de besprekingen met de Nederlandse Antillen is dat de verantwoordelijkheid - ook in financieel opzicht - geleidelijk aan naar de Nederlandse Antillen verschuift.

De Adviesraad voor Culturele Samenwerking tussen de Landen van het Koninkrijk, een Koninkrijksorgaan dat adviserend optreedt zowel voor de Nederlandse als voor de Antilliaanse regering, heeft dan ook over onderwerpen die in eerste instantie interne Antilliaanse aangelegenheden betreffen, geen standpunten meer geformuleerd.

Er is een interdepartementale commissie ingesteld waarin vertegenwoordigers zitting hebben van het Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken, van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Deze commissie heeft tot taak de culturele ontwikkelingen te volgen en in gezamenlijk overleg de verantwoordelijke bewindslieden te adviseren over de culturele betrekkingen.

In november 1982 brachten de minister van onderwijs en de directeur van het departement van onderwijs van de Nederlandse Antillen een bezoek aan Nederland.

VII.2 Internationale samenwerking

VII.2.1 Bilaterale samenwerking

In 1982 heeft de herdenking van 200 jaar onafgebroken diplomatieke betrekkingen met de Verenigde Staten van Amerika veel aandacht gekregen. Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft hieraan deelgenomen, o.a. door de organisatie van een landelijke prijsvraag voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. Het departement organiseerde verder een colloquium over de historie van de Nederlands-Amerikaanse betrekkingen en verleende subsidies voor particuliere initiatieven in Nederland en in de Verenigde Staten.

De inspanning van het onderwijs in eigen taal en cultuur voor Italiaanse kinderen is zoveel mogelijk geëffectueerd in samenwerking met Italiaanse autoriteiten.

In 1982 is beslist, dat de samenwerking met Indonesië in 1983 wordt uitgebreid door de tewerkstelling aldaar van Nederlandse academici die als gevolg van de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs in Nederland hun baan hebben verloren.

De opbouw van een Instituut voor Javanologie is in juni 1982 begonnen. Met het vertalen van Nederlandstalige documenten is een aanvang gemaakt.

In 1982 is overeengekomen dat de rechtswetenschappelijke samenwerking met Indonesië verder zal worden gestructureerd en uitgebreid, mede met gelden uit de middelen voor ontwikkelingssamenwerking.

Een O en W-delegatie heeft een bezoek gebracht aan Brazilië. Zowel aan Nederlandse als aan Braziliaanse zijde leeft de wens het Cultureel Verdrag weer tot leven te roepen en de samenwerking te intensiveren.

Wegens een structureel tekort aan fondsen voor bilaterale betrekkingen werd besloten ratificatie van een reeds ondertekend Cultureel Verdrag met de DDR uit te stellen en voornemens tot een Cultureel Verdrag met enkele landen niet te effectueren.

VII SAMENWER- KING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

VII.2 Internationale samenwerking

VII.2.2 Neerlandistiek VII.2.3 Multilaterale samenwerking

VII.2.2 Neerlandistiek

VII.2.2.1 *Nederlandse Taalunie*

Het verdrag met België inzake de Nederlandse Taalunie is op 1 april 1982 in werking getreden. De Taalunie is in Den Haag gevestigd. Het Algemeen Secretariaat, dat in april 1982 met zijn werkzaamheden is begonnen en zowel uit Nederlandse als uit Vlaamse ambtenaren bestaat, werkt aan de interne opbouw van de Unie. Het bereidde in 1982 de samenstelling voor van een Interparlementaire Commissie en van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. Het werkte tevens aan het leggen van dwarsverbindingen met het ambtelijk apparaat in beide landen en met instellingen en organisaties die de integratie van het taalgebied nastreven. Het tracht de doeleinden van de Taalunie (art. 3 van het Verdrag) te vertalen in concrete beleidsvoornemens en ontwierp het 'Werk- en beleidsplan 1983' en het 'Meerjarenperspectief 1984-1988'.

VII.2.2.2 *Neerlandistiek*

De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek in het Buitenland hield van 30 augustus tot 4 september 1982 te Leuven het colloquium *neerlandicum*, dat om de drie jaar beurtelings in Nederland en België wordt gehouden. Er namen ongeveer 90 docenten Nederlands aan buitenlandse universiteiten aan dit achtste colloquium deel. Het colloquium werd mogelijk gemaakt door een aanzienlijke subsidie van Nederland en België.

Naast de jaarlijkse zomercursus Nederlandse taal en cultuur te Breukelen voor buitenlandse studenten Nederlands werd in oktober 1982 voor de tweede maal een tweeweeks seminarium Nederlandse taal en cultuur gehouden voor 20 aanstaande en jonge leraren en assistenten Nederlands uit de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Luxemburg. De samenwerking met België werd voortgezet in het project Certificaat Nederlands als vreemde taal. Het examen op elementair en basisniveau werd afgelegd door 350 resp. 245 deelnemers.

Aan de universiteit van Maryland werd in juni 1982 mede ter gelegenheid van de herdenking van 200 jaar diplomatieke betrekkingen met de Verenigde Staten een Interdisciplinary conference on *Netherlandic Studies* gehouden, waaraan ruim 150 deelnemers deelnamen. De Canadian Association of *Netherlandic Studies* met afdelingen in een aantal universiteitssteden organiseert regelmatig conferenties en cursussen Nederlands. In november 1982 werd mede ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Universiteit van Waterloo, een conferentie gehouden over 'Religion and Literature in the Netherlands in the 19th and early 20th Century', waaraan 50 personen deelnamen, onder wie een Nederlandse gastspreker. Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen verleende aan de conferentie financiële steun.

De in 1981 begonnen cursussen Nederlands aan het Erasmushuis te Jakarta, het culturele centrum van de Nederlandse ambassade, trokken in 1982 opnieuw veel belangstelling. Per semester namen ruim 550 personen aan de verschillende cursussen deel. De lesruimte moest worden uitgebreid; een tweede talenpracticum werd aangeschaft, waarvan de kosten voor een deel uit de lesgeelden betaald konden worden. Ongeveer 20 Indonesische en Nederlandse docenten in deeltijdwerk hebben zich met het geven van de cursussen belast. Het onderwijs Nederlands aan de Universitas Indonesia (UI) te Jakarta loopt bevredigend. Als resultaat van bezoeken van de dekaan en een docent Nederlands aan een aantal universiteiten buiten Jakarta zijn tien studenten de studie Nederlands aan de UI begonnen, de enige universiteit in Indonesië waar Nederlands als hoofdvak gestudeerd kan worden. Het is de bedoeling dat deze studenten na hun afstuderen terugkeren naar hun eigen universiteit als docent Nederlands.

VII.2.3 Multilaterale samenwerking

In 1982 vond op 24 mei een bijeenkomst plaats van 'de Raad en van de ministers van onderwijs in het kader van de Raad bijeen', deze keer onder Belgisch voorzitterschap. Voor de betekenis en plaats van deze 'Onderwijsraad' wordt korthedshalve verwezen naar het Onderwijsverslag 1981 (VII.2.3).

De belangrijkste agendapunten bij deze vergadering waren:

a onderwijs en opleiding tegen de achtergrond van de werkgelegenheidssituatie in de Europese Gemeenschap.

Als gevolg van een besluit van de 'Onderwijsraad' van juni 1981 werd aan de ministers een nieuw programma van modelprojecten gepresenteerd en werd hun verzocht zich hierover uit te spreken. Deze modelprojecten dienen zich met name af te spelen in de sfeer van de bevordering van de wisselwerking tussen school en buitenwereld om op die manier een ruimere vorm van sociale en beroepsvoorbereiding op het leven als volwassene te stimuleren.

De ministers stemden in beginsel met de voorstellen in. Naar verwacht wordt, zal men in het schooljaar 1983-1984 met de proefprojecten beginnen.

b academische erkenning van diploma's en studietijdvakken.

De ministers namen kennis van een verslag van het Onderwijscomité terzake en stemden in met de voorstellen van het Comité.

Voor wat betreft de problematiek van het bevorderen van de mobiliteit, alsmede inzake toekomstige communautaire activiteiten op het terrein van de academische erkenning werd het Onderwijscomité verzocht nog nader rapport uit te brengen. Het Onderwijscomité heeft hiertoe een ad-hoc werkgroep in het leven geroepen die aan de eerstvolgende Onderwijsraad rapporteert.

c gevolgen van de demografische veranderingen voor de onderwijsstelsels in de Europese Gemeenschap.

De ministers baseerden hun discussie op een verslag dat hun door het Onderwijscomité was toegezonden en dat was samengesteld op grond van ervaringen tijdens een symposium dat in november 1981 te Bonn werd gehouden, en op de bij Eurydice¹ beschikbare gegevens. Vooral de tengevolge van de daling van de geboortecijfers verwachte ontwikkeling van de schoolbevolking en de gevolgen daarvan voor het onderwijzend personeel kregen veel aandacht. Het Onderwijscomité is gevraagd aan te geven op welke wijze deze punten nader kunnen worden bestudeerd.

d Europees commissaris Richard gaf een uiteenzetting over de gevolgen van de nieuwe informatietechnieken voor de onderwijs- en opleidingssystemen. De Europese Commissie zal hierover een mededeling aan de Raad doen. Gezien het belang van deze materie zullen de ministers in de nabije toekomst hieraan bijzondere aandacht besteden. Het Onderwijscomité bereidt een rapport voor.

In het kader van de Raad van Europa werden de nodige voorbereidingen getroffen voor de 13e zitting van de Permanente Conferentie van Europese Ministers van Onderwijs (mei 1983, Dublin) met als hoofdthema: 'Het verplicht voortgezet onderwijs: jong volwassenen en het curriculum'.

In het kader van de UNESCO waren de belangrijkste bijeenkomsten die van de eerste zitting van het Regionaal Comité van de UNESCO-Conventie Academische erkenning van diploma's, studieperiodes, enz. voor de Europese regio en de vierde Bijzondere Algemene Vergadering ter vaststelling van het tweede Middellange Termijn Programma. De eerste bijeenkomst vond statutair plaats nadat zes staten tot deze Conventie die in

¹ Eurydice - het informatienet voor onderwijs in de Europese Gemeenschap

VII SAMENWERKING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

VII.2 Internationale samenwerking

VII.2.3 Multilaterale samenwerking VII.2.4 Ontwikkelingssamenwerking

december 1979 tot stand kwam, waren toegetreden. Nederland trad ter vergadering van het Regionaal Comité tot de Conventie toe en werd gekozen tot vice-voorzitter. Gezien het feit dat het Regionaal Comité o.m. tot taak heeft de toepassing van de Conventie te bevorderen en op de naleving ervan toe te zien, heeft deze Nederlandse positie meer betekenis dan een inhoudelijke alleen. Het lidmaatschap van de Conventie wordt tot op heden voornamelijk door Oosteuropese staten bekleed.

Nu het eerste Middellange Termijn Programma van de UNESCO afloopt, is tijdens de 21^e Algemene Vergadering te Belgrado (1980) besloten om het experiment voort te zetten (voor de periode 1984-1989). In Nederland is intensief gewerkt aan de totstandkoming van het ontwerp-middellange termijnprogramma en aan de voorbereiding van de besluitvorming daarover.

De UNESCO sprak zich uit voor een geïntegreerde benadering van de emancipatie (the female dimension) in haar programma en activiteiten.

Met ingang van 1 januari 1982 is het mandaat voor het Onderwijscomité en voor het Centre for Educational Research and Innovation (CERI) verlengd met vijf jaar tot 31 december 1986. De mandaten voor de zogenaamde gedecentraliseerde projecten (d.w.z. projecten die door een aantal lidstaten gezamenlijk in beheer zijn genomen), het Special Programme on Institutional Management in Higher Education en het Special Programme on Educational Building zijn per 1 januari 1982 eveneens vernieuwd resp. voor een periode van vijf en van drie jaar.

De probleemgebieden waarop het Onderwijscomité en het CERI zich in 1982 en de daaropvolgende jaren concentreren zijn de volgende:

- de relatie tussen onderwijs en andere beleidssectoren in een zich veranderende sociale, economische en technologische situatie;
- de bijdrage, die het onderwijs kan leveren in die veranderende situatie met betrekking tot het verbeteren van de voorbereiding van mensen op het maatschappelijk bestaan;
- onderwijsvoorzieningen voor minderheidsgroeperingen;
- noodzakelijke veranderingen in het verplichte onderwijs;
- adequate beleidsveranderingen met betrekking tot de toegang tot en de erkenning van post-secundair onderwijs;
- het tussen de lidstaten vergemakkelijken van uitwisseling van activiteiten op het gebied van onderwijsvernieuwing.

De onderwijsactiviteiten van beide instanties vulden elkaar grotendeels aan. Het CERI richtte zich op innovaties en onderzoek, het Onderwijscomité hield zich vooral bezig met de bestudering van beleidsproblemen.

VII.2.4 Ontwikkelingssamenwerking

Gedurende 1982 was het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen meer dan voorheen betrokken bij de advisering over onderwijsprojecten in ontwikkelingslanden. Het betrof de zgn. bilaterale projecten in concentratielanden en de projecten, die worden gefinancierd door het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF). Verder hebben ambtenaren van het ministerie van onderwijs en wetenschappen op verzoek van het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking van het Departement van Buitenlandse Zaken deelgenomen aan een missie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde (IOV) naar Boven Volta, en aan een korte identificatiemissie naar de Arabische Republiek Jemen, waarbij het ging om een gerichte bestemming van eerder toegezegde ontwikkelingsgelden ten behoeve van beroepsonderwijs.

Ten aanzien van het internationaal onderwijs participeerde het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen samen met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking en het Ministerie van Landbouw en Visserij in de activiteiten rond het project Evaluatie Internationaal Onderwijs. Er vond een discussie plaats over de toekomst van het internationaal onderwijs, de betrokkenheid van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs bij ontwikkelingssamenwerking.

Bijlage

Lijst van gebruikte afkortingen

AC	Ambtenarencentrum
ACBL	Applicatiecursussen voor buitenlandse onderwijzers
ACC	Academie commissie voor de chemie
ACD	Adviescommissie van docenten
ACLO's	Adviescommissies voor de leerplanontwikkeling
ACOM	Adviescommissie onderzoek minderheden
ACOP	Algemeen comité van overheidspersoneel
AEL	Arbeidservaringsleren
AFS	Algemeen financieel schema
AGEP	Adviesgroep voor examenprogramma's
AGP	Adviesgroep planning
AGRIS	Agricultural information system
AKU	Advies verzorgingsstructuur kunstzinnige vorming
ALO	Academie voor lichamelijke opvoeding
AMC	Academisch medisch centrum
AMVB	Algemene maatregel van bestuur
AOG	Adviescommissie opleidingen geneeskundigen
AOI	Adviescommissie onderwijskundige inrichting
APOWO	Arbeidsplaatsenontwikkeling bij de instellingen w.o.
APPO	Adviesgroep projecten primair onderwijs
APSO	Adviesgroep projecten speciaal onderwijs
AR	Academische Raad
ARBO	Adviesraad voor het basisonderwijs, speciaal onderwijs en de opleidingen daartoe en de nascholing
AROB	Administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen
ARVO	Adviesraad voortgezet onderwijs
ASTRON	Astronomisch onderzoek in Nederland
AT	Algemene technieken
ATO	Algemeen technische oriëntatie
AVIS	Automatisering vergoeding investeringskosten scholen
AVO	Algemeen voortgezet onderwijs
AWP	Adviesgroep wetgeving planning hoger onderwijs
BAAZ	Begeleidingscommissie automatisering academische ziekenhuizen
BAG	Beleidsadviescommissie automatisering gezondheidszorg
BAZIS	Centrale ontwikkel- en ondersteuningsgroep ziekenhuis informatiesysteem
BBO	Beroepsbegeleidend onderwijs
BC	Bijzondere commissie voor het georganiseerd overleg
BD	Branchedifferentiatie
BEVAM	Stichting beroepsopleiding VAM
BION	Stichting voor biologisch onderzoek
BKE	Beroepskwalificerende educatie
BO	Basisonderwijs
BOA	Bijscholingscursussen onderwijs anderstaligen
BOLABO	Begeleidings- en ontwikkelingscommissie laboratoriumonderwijs
BOS	Basic operating system
BOVO	Aansluiting basisonderwijs-voortgezet onderwijs
BT	Bedrijfstechisch
BUO	Buitengewoon onderwijs
BUOZ	Beleidsnota universitair onderzoek
BUWP	Beleidsnota universitair wetenschappelijk personeel
BVB	Brugdiploma verplegende en verzorgende beroepen
CAGO	Commissie voor het alpha- en gamma onderzoek
CAFA	Coördinatiecommissie financiële administraties
CAPLAN	Capaciteitsplanning h.b.o.
CASO	Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs
CAVWO	Commissie algemene vraagstukken wetenschappelijk onderzoek
CBL	Introductiecursussen buitenlandse leerkrachten
CBL	Commissie besturen letterenfaculteiten
CBO	Contactcentrum bedrijfsleven-onderwijs
CBOO	Contactcentrum bevordering openbaar onderwijs
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CCA	Coördinatiecommissie advisering
CCAO	Centrale commissie automatisering onderwijsinformatie
CCK	Centrale catalogus kartografie

CCOO	Centrale commissie voor onderwijs overleg
CCOOP	Christelijke centrale voor overheids- en onderwijzend personeel
CCP	Centrale catalogus voor periodieken
CEBEON	Centrum voor beleidsadviserend onderzoek
CEC	Centrale examencommissie
CERI	Centre for educational research and innovation
CERN	Europese organisatie voor kernfysisch onderzoek
CEVO	Centrale examencommissie vaststelling opgaven
CIDST	Comité d'information et documentation scientifique et technique
CILO	Coördinatiegroep informatiesysteem lopend onderzoek
CIO	Contactorgaan voor de innovatie van het onderwijs
CIP	Cataloguing in publication
CISO	Centraal informatiesysteem onderwijsinstellingen
CITO	Centraal instituut voor toetsontwikkeling
CJW	Cursussen jeugdige werklozen
CLEP	Coördinatiegroep landelijk experimenteerplan middenschool
CMHA	Centrale voor middelbare en hogere ambtenaren
CN	Communicatie netwerk
COA	Contactcentrum onderwijs-arbeid
COBIDOC	Commissie voor bibliografie en documentatie
COBO	Centraal orgaan beroepsbegeleidend onderwijs
COCMA	Centrale opleidingscursus voor middelbare akten
COCRA	Commissie centrale registratie van aanmeldingen in het h.b.o.
COCOMO	Coördinatie commissie m.o.-opleidingen
COGVO	Centraal orgaan voor het gemeentelijk voortgezet onderwijs
COI	Centrum voor onderwijs en informatie technologie
COLEBO	Commissie leerstofgebieden beroepsbegeleidend onderwijs
COLO	Centraal orgaan van de landelijke opleidingsorganen van het bedrijfsleven
COM	Contactgroep ontwikkelingsplannen en meerjarenafspraken
COMT	Centrum voor onderzoek van maatschappelijke tegenstellingen
COO	Coördinatiegroep Onderwijs Onderzoek
COOP	Coördinatiecommissie opleidingen basisonderwijs
COOV-hbo	Commissie overleg onderwijs - volksgezondheid-h.b.o.
COPWO	Centraal overlegorgaan personeelszaken wetenschappelijk onderwijs
CORO	Centraal orgaan van de regionale organen
COSMO	Commissie spreiding m.o.-opleidingen
COSO	Commissie opleiding speciaal onderwijs
CRA	Centrale registratie aanmeldingen
CRL	Centrale registratie leermiddelen
CRM	Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk
CSS	Commissie situering en spreiding m.h.n.o. / m.s.p.o.
CT	Commercieel technisch
CUM-AR	Commissie universitaire milieukunde van de Academische Raad
CUMI	Culturele minderheden
DBK	Differentiatie binnen klasverband
DGBO	Directoraat-generaal voor het basisonderwijs
DGDI	Directoraat-generaal voor de diensten onderwijs en inspectie
DGHW	Directoraat-generaal voor het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
DGVO	Directoraat-generaal voor het voortgezet onderwijs
DGWB	Directeur-generaal voor wetenschapsbeleid
DIP	Departementale innovatieprojectgroep
ECABO	Stichting landelijk orgaan ter bevordering van opleidingen voor de economische en administratieve beroepencategorie
ECOB	Europees centrum voor de ontwikkeling van de beroepsbevolking
EDOKA	Eénjarige dagopleiding kleuterleid(st)er A
EEG	Europese economische gemeenschap
EG	Europese gemeenschappen
EIBO	Engels in het basisonderwijs
ELM	Experimenteel model leerplan voor het middenschool onderwijs
EMBO	Europese organisatie voor moleculaire biologie
ESA	Europese ruimte agentschap
ESO	European southern observatory
ESRO	European space research organization
ETC	Eigen taal en cultuur

FOBID	Federatie van organisaties op het gebied van het Bibliotheek-, Informatie- en Documentatiewezen
FOM	Stichting voor fundamenteel onderzoek der materie
GAB	Gewestelijk arbeidsbureau
GADO	Gemeenschappelijke adviescommissie detailhandelonderwijs
GDIA	Gemeenschappelijk diereninstituut Amsterdam
GDL	Gemeenschappelijk dierenlaboratorium
GEON	Gedifferentieerd onderwijs voor kinderen van 4-12 jaar
GGA	Gemeenschappelijk geautomatiseerd acquisitie-administratiesysteem
GGC	Gemeenschappelijk geautomatiseerd catalogiseersysteem
GLO	Gewoon lager onderwijs
GO	Georganiseerd overleg
GROC	Commissie voor geofysica en ruimte-onderzoek
GSB	Stichting georganiseerd schoolwezen beroepsonderwijs
HAVO	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HEAO	Hoger economisch en administratief onderwijs
HEWET	Herverkaveling van de examenprogramma's wiskunde I en II v.w.o. in wiskunde A en B v.w.o.
HGZO	Hoger gezondheidszorgonderwijs
HOS	Herziening onderwijssalaris-structuur
HO-V	Hoger beroepsonderwijs verpleegkunde
HREP	Harmonisatie rechtspositie exploitatie personeel
HSP0	Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs
HTO	Hoger technisch onderwijs
HUG	Homogene uitgavengroep
HZS	Hogere zeevaartschool
IAEA	Internationaal atoom agentschap
IBL	Interbibliotheecair leenverkeer
IC2	Informatie- en communicatiecircuits
ICBM	Interdepartementale commissie voor beleidscoördinatie ten behoeve van migranten uit Suriname en de Nederlandse Antillen
ICE	Interdepartementale coördinatiecommissie emancipatiebeleid
ICES	International council for the exploration of the seas
ICJ	Interdepartementale coördinatiegroep jeugdwerkloosheid
ICP	Innovatiecommissie participatie-onderwijs
IHNO	Individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs
IIS	Intentioneel investeringsschema
ISG	Internationaal instituut voor sociale geschiedenis
INFOHBO	Werkgroep informatie voorziening h.b.o.
INTAS	Interim algemene schakelopleiding
INIS	Internationaal nucleair informatie systeem
IOE	Interuniversitair overleg energiegeleerd onderzoek
IOO	Instituut voor oecologisch onderzoek
IOSW	Introductie open school-werkwijze
IOW	Interdepartementaal overleg over het wetenschapsbeleid
IOWO	Instituut voor onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs
IPAC	Interim programma adviescommissie
IPB	Informatiepunt basisonderwijs
ISAZ	Investeringschema voor academische ziekenhuizen
ISK	Internationale schakelklas
ISO	Interimwet op het speciaal onderwijs
ISOVO	Interdepartementale stuurgroep voor onderwijs samenwerking met ontwikkelingslanden
ISOVO	Interimwet speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs
ISP	Integraal structuurplan noorden des lands
ISS	Institute of social studies
ISVE	Interdepartementale stuurgroep volwassenen-educatie
ISWWO	Interdepartementaal stafoverleg sociaal-wetenschappelijk onderzoek
ITC	International training centre for aerial survey
ITH	Integrale tijdelijke huisvesting
ITO	Individueel technisch onderwijs
IT0Z	Inter-t.h.-overleg over onderzoek
ITS	Instituut voor toegepaste sociologie

IVB	Integratie voorbereidende bijscholing
ITSWO	Instituut voor toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek
IWECO	Instituut voor werktuigkundige constructies
IWRV	Interdepartementale werkgroep residentiele voorzieningen voor jeugdigen
KB	Koninklijk besluit
KBO	Kleuter- en basisonderwijs
KIVI	Koninklijk instituut van ingenieurs
KLOS	Opleidingsschool voor kleuterleidsters
KMBO	Kort-middelbaar beroepsonderwijs
KNAW	Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands meteorologisch instituut
KO	Kleuteronderwijs
KSW	Kaderwet specifiek welzijn
KUN	Katholieke universiteit Nijmegen
KUO	Kunstonderwijs
LASOM	Landelijke stuurgroep onderzoek milieuhygiëne
LAVO	Lager algemeen voortgezet onderwijs
LBC	Landelijke bibliotheekcentrale
LBO	Lager beroepsonderwijs
LEAO	Lager economisch en administratief onderwijs
LEP	Large electron positron faciliteit
LHNO	Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs
LLO	Lager landbouwonderwijs
LLP	Landelijke leerplaatsen project
LMBO	Lager en middelbaar beroepsonderwijs
LMO	Lager middenstandsonderwijs
LO	Lager onderwijs
LOCV	Landelijke organisatie christelijk vormingswerk
LOG	Landelijke ontwikkelingsgroepen
LOM	Leer- en opvoedingsmoeilijkheden
LOPG	Landelijk overleg praktijk- leerperiode gezondheidszorgopleidingen
LOVVJ	Landelijke organisatie vormingswerk werkende jongeren
LPC	Landelijke pedagogische centra
LSA	Landelijke samenwerkingsactiviteiten
LSEO	Landelijke stuurgroep energie-onderzoek
LSOB	Landelijke stichting opleidingen bejaardenwerk
LTO	Lager technisch onderwijs
LWDM	Landelijke werkgroep doorstroming middenschool
LWUV	Landelijke werkgroep uiterlijke verzorging
MAP	Meerjarenactiviteitenplan
MAVO	Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MBL	Medisch biologisch laboratorium
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MBO-AB	Activiteiten begeleiding
MBO-AG	Assistenten in de gezondheidszorg
MBO-HT	Huishoud technieken
MBO-MK	Mode en kleding
MBO-SA	Sociaal-agogische opleidingen
MBO-SB	Sport en beweging
MBO-VP	Opleiding tot verplegende
MBO-VZ	Opleiding tot verzorgende
MC	Mathematisch centrum
MDGO	Middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorgonderwijs
MEA	Medium energy accelerator
MEAO	Middelbaar economisch en administratief onderwijs
MENT	Meisjes en natuurkunde en techniek
MGZ	Maatschappelijke gezondheidszorg opleidingen
MHNO	Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs
MHO	Middelbaar horeca onderwijs
Mikojel	Scholen voor de opleiding van jeugdleiders
MLK	Moeilijk lerende kinderen
MMO	Middelbaar middenstandsonderwijs
MO	Middelbaar onderwijs
MOS	Commissie methodiekontwikkeling sectorraden wetenschapsbeleid

MSPO	Middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs
MSS	Middelbare school voor scheepswerktuigkundigen
MTO	Middelbaar technisch onderwijs
MTS	Middelbare technische school
NBC	Nederlands bibliografisch centrum
NBLC	Nederlands bibliotheek- en lektuurcentrum
NCC	Nationale centrale catalogus
NCO	Nationale commissie voorlichting en bewustwording ontwikkelingssamenwerking
NEVIS	Nederlandse vereniging van internautbesturen schippersjeugd
NFO	Ned. federatie van onderwijsvakorganisaties
NGOLB	Nederlands genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs
NIH	Nederlands instituut voor hersenonderzoek
NIKHEF	Nationaal instituut voor kern- en hoge energiefysica
NIOZ	Nederlands instituut voor onderzoek der zee
NIRIA	Nederlands instituut voor register-ingenieurs en afgestudeerden van hogere technische scholen
NIVOR	Nijmeegs instituut voor onderwijs research
NKSR	Nederlandse katholieke schoolraad
NLO's	Nieuwe lerarenopleidingen
NOBIN	Nederlands orgaan voor de bevordering van de informatieverzorging
NRIT	Nederlands research instituut voor recreatie en toerisme
NTIS	National technical information service
NUC	Nationale unesco commissie
NUFFIC	Netherlands universities foundation for international cooperation
OBC	Overlegraad van bijzondere commissies middelbaar onderwijs in de lichamelijke oefening
OCA	Overheids contractgebonden sector
OES	Stichtings- en exploitatiekosten kleuteronderwijs
OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
OETC	Onderwijs in eigen taal en cultuur
OLEGG	Opleiding voor eerste graads leraren in de sector gezondheidszorg
ODOO	Overlegorgaan docentenopleidingen
OOSSEL	Overlegorgaan samenwerking experimentele lerarenopleidingen
OPM	Opleiding pedagogisch medewerker
OSM	Onderwijs en sociaal milieu
OVD	Stichting opleiding en vorming detailhandel
OVO	Overleggroep voortgezet onderwijs
OVWJ	Onderwijs en vorming werkende jongeren
O en W	Onderwijs en Wetenschappen
OZIS	Onderzoek informatiesysteem
PA	Pedagogische academie
PABO	Pedagogische academie opleiding van leraren voor het basisonderwijs
PAC	Programma-advies commissie
PALGA	Pathologisch-anatomisch landelijk geautomatiseerd archief
PAMPUS	Photons for atomic and molecular processes and universal studies
PAO	Post-academisch onderwijs
PCBB	Pedagogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven
PG-CN	Projectgroep communicatie netwerk
PG-LOB	Projectgroep leerplanontwikkeling basisschool
PG-OLM	Projectgroep ondersteuning leerplan ontwikkeling middenschool
PGM	Plaatsen - geld - model
PICA	Project integrated catalogue automation
PICOO	Project intercultureel onderwijs op de opleiding
PION	Projectgroep 'interim algemene schakelopleiding'
PLON	Project leerpakketontwikkeling natuurkunde
POO	Planning overleg orgaan
PUDOC	Centrum voor landbouwpublikaties en landbouwdocumentatie
RAWB	Raad van advies voor het wetenschapsbeleid
RAWOO	Raad voor het wetenschappelijk onderzoek in het kader van de ontwikkelingssamenwerking
RCC	Rijkscomputer centrum
REO	Raad voor het energie-onderzoek
RIB	Rijksinkoopbureau

RIN	Rijksinstituut voor natuurbeheer
RION	Research instituut voor het onderwijs in het noorden
RITP	Research instituut voor toegepaste psychologie
RIVO	Rijksinstituut voor visserij onderzoek
RKCOP	Rooms-katholieke centrale van burgerlijk overheids- en semi-overheids personeel
RMNO	Raad voor milieu en natuuronderzoek
RPD	Rijksplanologische Dienst
RUL	Rijksuniversiteit Limburg
RWO	Raad voor het wetenschappelijk onderzoek
RS	Rijkstudie-toelagen
RZA	Werkgroep realisering ZWO-acces
RZM	Stichting radiostraling van zon en melkweg
SALINFO	Samenwerkingsverband voor de nationale literatuur- en informatie verzorging in de beta-sector
SAM	Stuurgroep audio-visuele media
SARA	Stichting academisch rekencentrum Amsterdam
SBD's	Schoolbegeleidingsdiensten
SCM	Stuurcommissie m.e.a.o.
SCO	Stichting centrum voor onderwijs-onderzoek van de universiteit van Amsterdam
SCOLT	Structuurcommissie opleiding leraren technische vakken
SCP	Schoolcontactpersoon
SEBO	Stuurgroep emancipatiebeleid onderwijs
SER	Sociaal-economische raad
SERC	Science and engineering research council
SG	Scholengemeenschap
SIB	Stuurgroep innovatie basisschool
SION	Stichting informatica onderzoek in Nederland
SISWO	Stichting interuniversitair instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek
SLO	Stichting voor de leerplanontwikkeling
SMC	Stichting mathematisch centrum
SOG-B	Sectoronderzoeksgroep-basisschool
SOM	Samenwerkende opleidingsorganen in de metaal- en elektrotechnische industrie en de metaalnijverheid
SON	Stichting scheikundig onderzoek in Nederland
SPOS	Stichting proefprojecten open school
SPS	Super proton synchrotron
SRC	Science research council
3S-project	Samenwerkende scholen en scholengemeenschappen l.b.o.
SSWO	Stuurgroep structuur wetenschappelijk onderwijs
STC	Spreidings- en toetsingscommissie
STCN	Short title catalogue in the Netherlands
STIVAS	Stichting vakexamens schoonheidsverzorging
STIVO	Stichting Vakopleiding en Detailhandel in gebruiksvoorwerpen
STOS	Interdepartementale stuurgroep onderwijsstimulering
STW	Stichting voor de technische wetenschappen
SUS	Stichting uitvoeringsgroep streekcentra
SVL	School voor laboratoriumpersoneel
SVO	Stichting voor onderzoek van het onderwijs
SWEO	Sociaal-wetenschappelijk energie-onderzoek
SWR	Sociaal-wetenschappelijke raad
TAZ	Tariefcommissie academische ziekenhuizen
TELEAC	Televisie-academie
TH	Technische Hogeschool
THW	Toegepaste huishoudwetenschappen
TNO	Centrale organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
TS	Tegemoetkoming studiekosten
TVC	Taakverdeling en concentratie bij het w.o.
TVC	Taakverdelings commissie chemie
TVS	Traditionele vernieuwingscholen
UCV	Uitgebreide commissie vergadering (Tweede Kamer der Staten-Generaal)
UKB	Samenwerkingsverband universiteits- en hogeschoolbibliotheek en de Koninklijke bibliotheek
UNESCO	United nations educational scientific and cultural organization

VAM	Vakopleiding automobielbedrijf en aanverwante bedrijven
VBBG	Vereniging ter behartiging van de belangen van het gezondheidszorgonderwijs
VBBSP	Vereniging ter behartiging van de belangen van het sociaal-pedagogisch onderwijs
VBBTHW	Vereniging ter behartiging van de belangen van de t.h.w.-opleidingen
VBE	Voorlopige begeleidingsgroep emancipatie onderzoek
VBMO	Vereniging buitenschools mondeling onderwijs
VBO	Voorbereidingsgroep bestuurlijk overleg
VCA	Veldcontractgebonden sector
VEMSA	Voorbereidend examen middelbaar sociaal-agogische arbeid
VHBO	Vooropleiding hoger beroepsonderwijs
VIFKA	Vereniging van importeurs en fabrikanten van kantoormachines
VISO	Vereniging van instellingen voor schriftelijk onderwijs
VJV	Vormingswerk voor jonge volwassenen
VLOG	Voorlopige landelijke onderwijskundige coördinatiegroepen
VMBO	Vooropleiding middelbaar beroepsonderwijs
VMTS	Vereniging van middelbare technische scholen
VNG	Vereniging van Nederlandse gemeenten
VNZ	Vereniging van Nederlandse ziekenfondsen
VO	Voortgezet onderwijs
VSLPC	Vereniging samenwerkende landelijke pedagogische centra
VVO	Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WAM	Werkgroep documentatie, distributie en voorlichting audiovisuele media
WBC	Werkgroep berekening cursusverzorgingskosten
WBH	Wet beheersing huisvesting
WBO	Wet op het basisonderwijs
WESP	Werkgroep streekprognose
WHBO	Wet op het hoger beroepsonderwijs
WLW	Wet op het leerlingwezen
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WOB	Wet openbaarheid van bestuur
WOBLO	Werkgroep organisatie beheer lerarenopleiding
WOSA	Wetenschappelijk onderwijs, raming studentenaantallen
WOTRO	Stichting voor wetenschappelijk onderzoek van de tropen
WPL	Werkgroep participeren leren
WPPL	Werkgroep prognose partieel leerplichtigen
WPRO	Werkverband van plaatselijke en regionale onderwijsadviescentra
WSW	Wet sociale werkplaatsen
WTV	Werkgroep tweede fase voortgezet onderwijs
WUB	Wet universitaire bestuursvorming
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs
WWD	Wet wederzijdse doorstroming
WWO	Wet op het wetenschappelijk onderwijs
ZIS	Ziekenhuis informatie systeem
ZMOK	Zeer moeilijk opvoedbare kinderen
ZWO	Nederlandse organisatie voor zuiver-wetenschappelijk onderzoek

